

ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՇԱԿԵՐՏԻ ԳԻՐՔ

I մաս

Նինո Տալախաձե

Նինո Կապանաձե

Սգիուրի Շավաձե

10

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՍԻՂԻ

Երաշխավորված է Վրաստանի կրթության և
գիտության նախարարության կողմից 2022 թվականին:

Քաղաքացիություն 10, I մաս
Աշակերտի գիրք տասներորդ դասարանցիների համար
Թբիլիսի, 2022

Հեղինակներ. Նինո Տալախաձե, Նինո Կապանաձե, Մզիուրի Շավաձե

Խմբագիր. Թեոնա Բեքիշվիլի
Դիզայներ. Իա Մախաթաձե
Տեխնիկական դիզայներ. Սոփո Տարղաշվիլի

Հրատարակչություն Սիդի, 2022
Բոլոր իրավունքները պաշտպանված են

ՄՊԸ «Հրատարակչություն Սիդի»
Հեռախոս. 599623610
Կայք-էջ. www.ceed.ge
Էլ. փոստ info@ceed.ge
ceedgeorgia@yahoo.com
https://www.facebook.com/გამომცემლობა_სიდი
Citizenship 10
Student's Book
© Ceed Publishing, 2022
all rights reserved.
Tbilisi, Georgia, 2022

ISBN 978-9941-8-5250-3

Գործի՛ր ժամանակին համապատասխան:

Թանկագին տասներորդ դասարանցիներ,

«Քաղաքացիություն» առարկայի դասագրքի առաջին մասը առաջարկում է նոր, արդիական և հրատապ՝ «Գլոբալ քաղաքացիության մասին» թեմայի ուսանում-ուսուցում: Գլոբալ քաղաքացու կարգավիճակի ձեռք բերումը ոչ թե ուրիշից, այլ մեր իսկ արժեքներից, որոշումներից և արարքներից է կախված: Գլոբալ քաղաքացուն գործունեություն պատվիրում է ժամանակը, դարաշրջանը:

Դուք գլոբալային քաղաքացիության ճանապարհին ոտք դրած սերունդ եք: Ինչո՞ւ: Այս հարցերի հիմնարար պատասխանը կգտնեք քաղաքացիության դասերին: Նախապես այն ասեմ, որ եթե հարգում եք անձի պատիվը, ձեր և ուրիշների իրավունքները, եթե խոստովանում եք, որ բոլորը տարբեր են, բայց և հավասար են, եթե մտածելու տեղիք են տալիս մեր հայրենի մոլորակի հիմնախնդիրների մասին, եթե չեք ցանկանում պատերազմներ և զինված հակամարտություններ, եթե ձեզ մտահոգում են երեխաների աշխատանքը, գենդերային խտրականությունը, աղքատությունը, ապա ժամանակն է միասին մտածենք, սովորենք ինչպես գործենք ցանկալի փոփոխությունների համար:

Դասագիրքը առաջարկում է երկրնորանքային իրավիճակներ դատողության և եզրակացությունների համար, տարբեր ակտիվություններ, փոքր հետազոտություններ, քննարկումներ և բանավեճեր: Շատ հետաքրքիր նորույթ կառաջարկենք, շատ բաներ էլ դուք անձամբ կհիշեք ելնելով ձեր փորձից: Ամբողջական առաջադրանքների կատարմամբ կհաստատեք, որ ճիշտ իմաստավորեցիք հարցը և անհրաժեշտ եզրահանգումներ կատարեցիք:

Դասագրքի առաջին մասում 18 պարագրաֆ է: Դրանք հարակից հարցերի և կոմպլեքսային առաջադրանքների գաղափարների համաձայն բաշխված են 5 գլուխներում: Ճանապարհի հարթեցման մեջ ձեզ կօգնեն ավանդական խորագրերը՝ ռուբրիկաները, առատ ինֆոգրաֆիկան, կօգնեն տարբեր դիտողական նյութերը, բայց որպես գլխավոր պայման մտում է ձեր ակտիվությունն ու ընդգրկվածությունը:

Դասագրքում կիրառված խորագրեր.

	Առաջադրանք		Հիշե՛ք		Աշխատե՛ք խմբերում
	Քննարկե՛ք		Բանավեճ		Աշխատե՛ք զույգերով
	Վերհիշե՛ք		Սա հետաքրքիր է:		Օգտակար ռեսուրսներ
	Բառարան		Հետազոտություն		Նոթատետր

**Ցանկալի է, որ գրքի հետ այնպես վարվեք, որպեսզի այն
հաջորդ տարիներին ծառայի նաև այլ աշակերտների:
Մաղթում ենք հաջողություն:**

Ց Ա Ն Կ

I ԳԼՈՒԽ. ՄԱՐԴՈՒ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՑՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ

I ԳԼՈՒԽ. ՄԱՐԴՈՒ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱՑՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ

Համալիր առաջադրանք	6
1. Ի՞նչ է նշանակում լինել քաղաքացի	9
2. Կարող եմ իրավունքները պաշտպանել	19
3. Քաղաքացիության հայեցակարգի փոփոխություններ ...	28
4. Վրաստանի քաղաքացիություն	38
5. Քաղաքացու իրավունքներ և պարտականություններ	48

II ԳԼՈՒԽ. ԳԼՈՒԲԱԼԻԶԱՑԻԱ

Համալիր առաջադրանք	56
6. Մի՛ Բարձրացրու ցցապատ	58
7. Գլոբալ (համընդհանուր) քաղաքացի	66

III ԳԼՈՒԽ. ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ

Համալիր առաջադրանք	78
8. Կրթություն կայուն զարգացման համար	79
9. Աշխարհի փրկության ձեռնարկ	86

IV ԳԼՈՒԽ. ՍՈՑԻԱԼ-ՀՈՒԶԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Համալիր առաջադրանք 92

10. Անհատական զարգացում և գլոբալային միջավայր 94
11. Ինչպե՞ս հայտնաբերենք սեփական անձը 100
12. Հաջողության ճանապարհն անցնում է նաև համարժեք
ինքնագնահատման ուղիով 109
13. Հույզերի կառավարում: Զանգվածների հոգեբանություն .. 114
14. Ինչո՞ւ պետք է լինեմ էմպաթիկ 121

V ԳԼՈՒԽ. ԳԼՈԲԱԼԱՑՈՒՄ ԵՎ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Համալիր առաջադրանք 124

15. Հաղորդակցություն 126
16. Հակամարտություններ բազմազան միջավայրում 132
17. Թվային մեդիա: Հնարավորություններ և ռիսկեր 139
18. Բարի գալուստ այս աշխարհ 150
- Հավելված 1 152
- Հավելված 2 159

I թեմա. Գլոբալ քաղաքացիություն

Ուշադրություն

I գլուխ. Մարդու և քաղաքացու իրավունքներ

Ընտրե՛ք որևէ մեկը

ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1

Համալիր առաջադրանքի պայման

Պատկերացրե՛ք, որ Վրաստանի տարածքում ծնված Ջեզվան և Մզիան մտադիր են իրենց պատմական ժամանակաշրջանից «Ժամանակի գնացքով» ուղևորվել և այլ պատմական ժամանակաշրջանում բնակություն հաստատել: Գնացքն ունի 4 կանգառ:

1. Աթենք (մ.թ.ա. VII-V դդ.),
2. Հռոմ (մ.թ.ա. I դար),
3. Անգլիա (XIII դար),
4. Վրաստան (2022 թվական):

Ջեզվան և Մզիան ուզում են այն կանգառում իջնել, որտեղ նրանց քաղաքացիությունը՝ ճանաչված, իսկ իրավունքները հավասար և պաշտպանված կլինեն:

Այն էլ պատկերացրեք, որ դուք քաղաքացիության փորձագետ եք և Ջեզվային ու Մզիային պետք է խորհուրդ տաք, ո՞ր կանգառում է գերադասելի իջնել և ինչո՞ւ: Դիտողականության համար պատրաստեք **բուկլետ/սլայդ շոու**, որտեղ Ջեզվայի և Մզիայի շահերին համապատասխան արտացոլված կլինեն քաղաքացիության այս փուլերի (կանգառների) բնութագրիչները:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված ներկայացրե՛ք.

- Ինչպե՞ս է ապահովվում ժողովրդավարական արժեքների պաշտպանությունը մարդու ազատությունը, իրավահավասարությունը, արժանապատվությունը: Ո՞ր «կանգառում» ի՞նչ սպասելիք կարող են ունենալ Ջեզվան և Մզիան:
- Ինչպիսի՞ն են քաղաքացիություն ստանալու հնարավորությունները և քաղաքացիների իրավունքները: Ի՞նչ իրավական փաստաթղթերով է կարգավորվում այս գործընթացը: Ինչպե՞ս կկապեք այս հնարավորությունները քաղաքացիություն որոնողների (Ջեզվայի և Մզիայի) իրավիճակի հետ:
- Ինչպե՞ս է ապահովվում հասարակությունը/պետությունը մարդու իրավունքների պաշտպանությունը առաջադրանքում տրված քաղաքացիության փուլերում: Ինչպիսի՞ն են պաշտպանության միջոցները/մեխանիզմները:

Շնորհանդեսից հետո խոսեք.

Ի՞նչ մարտավարություններ/ի՞նչ քայլեր կատարեցիք տարբեր փուլերում առաջադրանքի վրա աշխատելիս, ի՞նչ կանեիք այլ կերպ, եթե նորից սկսեիք աշխատել համալիր առաջադրանքի վրա:

ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2

Համալիր առաջադրանքի պայման

Պատկերացրե՛ք, որ լրագրող եք և պետք է պատրաստեք թերթի համար հոդված (200-250 բառ), որում արտացոլելու եք Վրաստանում առկա գենդերային կարծրատիպերը և դրանց ազդեցությունը ժողովրդավարության սկզբունքների վրա:

Հոդվածում կարող եք օգտագործել հաջորդ էջին տրված տեղեկատվությունը և երիտասարդների կարծիքները:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված ներկայացրե՛ք.

- հոդվածում քննարկված իրավիճակներում ինչպես են պաշտպանված/խախտված ժողովրդավարության սկզբունքները, ազատությունը, իրավահավասարությունը, մարդու արժանապատվությունը և ի՞նչ ազդեցություն է գործում դա ժողովրդավարության որակի վրա:
- Ինչպե՞ս է այս իրավիճակներում հասարակությունը/պետությունը պաշտպանում/խախտում քաղաքացու իրավունքները: Ինչպիսի՞ն են այս իրավունքների պաշտպանության իրավական հիմքերը, միջոցները/լծակները:

Խորհուրդ.

Բացի դասագրքում տրված տեղեկատվությունից, ցանկալի է օգտվեք ձեզ հայտնի իրավիճակներից.

իրավիճակները նկարագրելիս փոփոխեք նույնականացնող տվյալները (անուն, ազգանուն, հասցե...),

կարող եք կիրառել դիտողական նյութ (լուսանկար, նկար, դիագրամ...):

Շնորհանդեսից հետո խոսեք.

Ի՞նչ մարտավարություններ/ի՞նչ քայլեր կատարեցիք տարբեր փուլերում առաջադրանքի վրա աշխատելիս, ի՞նչ կանեիք այլ կերպ, եթե համալիր առաջադրանքի վրա սկսեիք նորից աշխատել:

1. Քաղվածք միջազգային համադաշնության հայտարարությունից 2022 թվականի մարտի 8-ի կապակցությամբ

«Աշխարհին հարկավոր է գենդերային հավասարություն՝ այսօր և ամեն օր: Նոր և ընթացիկ հակամարտությունների, կլիմայական ճգնաժամի և ժողովրդավարական տարածքի կրճատման ժամանակ մենք գլոբալ գենդերային հավասարության նվազման վտանգի առջև ենք գտնվում: Միավորված ազգերի կազմակերպության կողմից այս տարի կանանց միջազգային օրվա տոնակատարության թեմա ընտրվեց «Գենդերային հավասարությունն այսօր վաղվա կայուն օրվա համար»: Դրանով մենք ցանկանում ենք ճանաչել կանանց և աղջիկների ներդրումը աշխարհի մասշտաբով կլիմայի փոփոխության նկատմամբ հարմարվողականության և բացասական արդյունքների մեղմացման գործում, բոլորի համար կայուն ապագայի կառուցման մեջ»:

2. Երիտասարդները աջակցում են փոփոխություններին

«Գենդերային հավասարությունը մեզ համար արդարացի միջավայրի նախապայման է, որպեսզի առօրյա կյանքում Վրաստանը, որպես բազմամշակութային և հանդուրժողական երկիր, կարողանա խտրականության և անհավասարության դեպքերը նվազեցնել» ասում է Մարիամը և կոչ է անում երիտասարդներին «գործել ակտիվորեն, կյանքում կիրառել ամեն շանս, քանզի կարող է այն, ինչ այսօր մեզ թվում է ուրիշի խնդիր, երկրորդ օրը լինի մեր խնդիրը և այդ ժամանակ արդեն միայնակ չենք կարողանա հաղթահարել»:

«Գենդերային հավասարության տեսանկյունից չափից շատ կարծրատիպեր գոյություն ունեն և, ցավոք սրտի, կրկին կանանց իրավունքների սահմանափակման հետ գործունենք: Կանայք հնարավորություն չունեն զարգացնելու մասնագիտական ունակություն-կարողությունները: Ցանկալի է, որ աղջիկն ունենա դիպլոմ, բայց այս դիպլոմն ունի միայն և միայն խորհրդանշական բնույթ, դա այն բանի նշան է, որ աղջիկը հեշտությամբ ընտանիք կազմի, իսկ տղամարդկանց գենդերային դերերի մասին տարածված հայացքների համաձայն, ընդունված չէ, որ նրանք լաց լինեն կամ որևէ այլ ֆիզիկական կամ հուզական թուլություն հրապարակավ արտահայտեն»:

«Տարածված կարծրատիպերի մասին խոսելիս, 20 տարեկան Այնուրը որպես օրինակ բերում է իր գյուղում տարածված միտումը, որի համաձայն աղջիկները իրավունք չունեն կեսօրից հետո, երեկոյան ժամերին միայնակ տնից դուրս գալ: Իսկ տղաները ոչ միայն կարող են դուրս գալ, այլև իրավունք ունեն անգամ տուն չվերադառնալ, այլ տեղ մնալ, ինչի իրավունքը աղջիկներին չի տրվում»:

Գվանցան զավակներին մեծացնելու գործընթացում հայրերի ընդգրկվածության պակասի վրա է կենտրոնացնում ուշադրությունը: Նրա կարծիքով, «հաճախ, երբ գենդերային հավասարության մասին ենք խոսում, հանդիպում ենք դեպքերի, երբ գենդերային հավասարությունը ճիշտ, համանման չի ընկալվել: Լավ կլինի, եթե դա սկսենք վաղ տարիքից, քանզի անհավասարությունը ճիշտ վաղ տարիքում է հիմք դնում»:

Աղբյուրը ՄՄԿ-ի (UNFPA) հիմնադրամի տեղեկատվությունների համաձայն,
<https://bit.ly/3IVceUf>

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Բաժանե՛ք հայտնի մարդկանց մասին ստորև տրված տեղեկատվությունները և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ինչպիսի՞ քաղաքացիական դիրքորոշման կրող և աջակցող էր յուրաքանչյուր անձնավորություն: Անվանե՛ք կոնկրետ գործոններ:
- Ի՞նչ վերաբերմունք էր բարձրաձայնում նրանցից յուրաքանչյուրը մարդու և քաղաքացու իրավունքների/պարտականությունների առնչությամբ: Հիմնավորե՛ք:
- Ինչպիսի՞ն է նրանց դիրքորոշումը գենդերային, սոցիալական հավասարության, բազմազանության առնչությամբ:
- Վերհիշե՛ք նման անձնավորությունների կյանքից, գրականությունից: Ի՞նչ ունեն նրանք ընդհանուր: Ինչպե՞ս են նրանք արձագանքում գենդերային հավասարության թեմային:

Իլիա Ծինամձղվրիշվիլի

«Ձեզանից շատերին կգարմացնի իմ գործողությունը, որ ես այսօր տնտեսական դպրոց եմ բացում,- ճիշտ է, այս գործը ծանր գործ է, բայց այս գործը ձեռնարկելու մեջ ինձ համարձակություն տվեցին մի կողմից այն, որ բոլոր հայրենասեր մարդկանց պարտքն է ըստ հնարավորության օգնել աղքատ և տգետ մարդկանց, մյուս կողմից՝ տեղի ժողովրդի շրջանում օգտակար և գործնական գիտելիքի տարածման անհրաժեշտության կարիքը: Ես համոզված եմ, որ ճանապարհին շատ դժվարություններ են սպասվում, բայց այս դժվարությունները կարող է հաղթահարել գործի նկատմամբ սերը, սրտակից վերաբերմունքը և եռանդը, ինչպես ապացուցում է ժողովրդական դպրոցի պատմությունը: Այս պայքարի համար մեկի կամ մի քանի անձի ուժը բավարար չէ, հարկավոր է անմիջականորեն հասարակության աջակցությունը և կարեկցանքը: Հետևաբար, բոլորը, ովքեր անձնվիրությամբ կմոտենան ժողովրդական կրթության գործին, կանգնեցնենք նրանց կողքին՝ գիտության դրոշմը, բացենք ուսումնարանի դուռը՝ բոլոր ազգերի և դավանանքների առջև, գնանք առաջ և ցրենք խավարը ժողովրդի շրջանում, տարածենք լուսավոր ճշմարտությունը», - այսպես դիմեց 1883 թվականի սեպտեմբերի 4-ին իր կալվածքում՝ Ծինամձղվրիանթկարիում տնտեսական

Իլիա Ծինամձղվրիշվիլիի կողմից հիմնադրված դպրոցը, 1883 թ.

դպրոցի բացմանը ներկա գտնվող Իլիա Ծինամձղվրիշվիլին:

Իլիա Ծինամձղվրիշվիլին դպրոցի հիմնական նպատակ սահմանեց ընդհանուր կրթություն տալը և տնտեսական գործի ուսուցումը (հողագործություն, գինեգործություն, խաղողագործություն, անասնապահություն, թռչնապահություն, մեղվագործություն, շերամապահություն, անտառագործություն): «Մեր շրջանում հայտնվեց սրտացավ մարդ, ով ասաց՝ Ճանապարհը ես ցույց եմ տալիս, դուք միայն ցանկություն դրսևորեք...», - նշեց Իլիա Ճավճավաձեն դպրոցի բացմանը: Դպրոցը ֆինանսավորում էր անձամբ Իլիա Ծինամձղվրիշվիլին և նաև ստանում էր նվիրատվություններ տարբեր կազմակերպություններից, մասնավոր անձանցից և գրագիտություն տարածող ընկերությունից: Դպրոց ընդունում էին 10-12 տարեկան պատանիներին առանց ազգության, դավանանքի և ծագման խտրականության: Կյանքում բարեգործ անձնավորությունը մահվանից հետո իր ունեցվածքը կտակեց նույն դպրոցին:

Բարբարե Ջորջաձե

«Խեղճ կանանց մոտ նրանց ճնշմամբ այնուամենայնիվ չխեղդեցին ընդունակությունն ու միտքը, եթե կրթություն չտվեցին, իրենց մայրենի լեզվով այնուամենայնիվ լավ և հիմնավորապես կարող էին հստակորեն դատել և գործել: Ով էր գրագիտության տերը և գրել-կարդալ տարածողը մեր շրջանում, եթե ոչ կինը, երբ տղամարդիկ հայրենի եզերքը պաշտպանելու համար զենքով էին տարված: Եթե մինչև այստեղ և այսքանին հասավ հարուստ վրաց լեզուն, ապա՝ կնոջ ջանքերով հասավ: Իսկ այսօր այլ երկրներից մեզ մոտ նույնպես մուտք գործեց կրթության և ծաղկման նոր ժամանակը: Գոնե այժմ մեր տղամարդիկ դադարեցնեն ալեկոծությունը և խանդոտությունը, իրենց քույրերին նույնպես տան հավասար ուսում և ուղղություն, որ կարողանան կանգնել ժամանակակից կանանց կողքին և հաշիվ պահանջել»:

«Կվալի» ամսագիր, № 16 1893 թվական:

Միքայել Արամյանց

Մեկենաս, գործարար և բարերար Միքայել Արամյանցի ֆինանսավորմամբ 1903 թվականին Թբիլիսիում կառուցվեց առաջին կլինիկական հիվանդանոցի առաջին շենքը: Այս մտահղացումը գործարարի մոտ այն բանից հետո առաջացավ, երբ տեղեկացավ, որ մինչ այդ գործող Միխայիլովի

հիվանդանոցը բավարարում է միայն հիվանդների մեկ տասներորդին:

Միքայել Արամյանը Եվրոպայից անձամբ բերեց ռենտգենյան սարք, որն այն ժամանակ ամբողջ տարածաշրջանում դարձավ հազվադեպ երևույթ: Իսկ 1909 թվականին բացեց քաղաք-հիվանդանոց համալիրը:

Միքայել Արամյանը սեփական միջոցներով պահում էր և՛ շինությունը, և՛ վճարում էր հիվանդների վարձերը, և՛ նույնպես ինքը վճարում էր աշխատակիցների աշխատավարձը: Նա հիվանդանոցի նախագծում ծախսեց միլիոն ռուբլուց ավելի: Բժշկական համալիրն այնպես մտածված էր նախագծված, որ համաճարակի դեպքում կարելի էր վերածել չորս մեկուսացված շենքերի:

Կատո Միքելաձե

«Հարյուր տասնյոթ տարվա գերությունը մեր սրտից պոկեց այն ճշմարիտ զգացումը, որը կոչվում է հայրենիքի նկատմամբ սեր: Բայց այն հույսը, որը ծաղկում էր վրացու սրտում, ծաղկեց, փթթեց և այսօր կրկին տեսանք ազատություն: Եթե կինը օժանդակեց մեր ազգի այլասերմանը, նույնպես կինը պետք է վերականգնի այն, վերականգնի այն ժամանակը, երբ կինը լրիվ մարդկային և քաղաքացիական իրավունքով մուտք կգործի Վրաստան: Մեր մայրերը և քույրերը պետք է ամրապնդեն և ձեռքից բաց չթողնեն արյունով ձեռք բերված ազատությունը: Դրա համար անհրաժեշտ է նախ և առաջ իրավունքների հավասարություն: Անհնար է այն ազգը, այն ժողովուրդը պահպանի ազատություն, որտեղ չկա սեռերի իրավունքների հավասարություն: Միայն այն ժողովուրդը կարող է միջամտել ազատության հորձանուտին, որտեղ գոյություն չունի ոչ մի տեսակ գերություն, ճնշում և ստորացում...»:

«Վրացի կնոջ ձայն» ամսագիր, 1918 թվական:

Էքվթիմե Թադաիշվիլի

«Ակամայից բաժին ընկավ ինձ տարագիր լինել, որպեսզի չկտրվեի իմ ազգի փառավոր մշակութային գանձարանից, պաշտպանեի այն ամեն տեսակ սպառնալիքից... Այս գործին էի ծառայում գրեթե ամբողջ քառորդ դարի ընթացքում և, չնայած բազմապիսի նեղություններին և այդքան երկար տարիների տխուր վտարանդու կյանքի դժվություններին, կարող եմ ասել, որ պարզերես կատարեցի իմ պարտականությունը իմ ազգի առջև...»:

Արամյանցի հիվանդանոց, 1909 թ.

Քաղաքացի՝ որևէ պետությունում բնակվող անձ, ով օգտվում է այդ պետության բոլոր սահմանադրական իրավունքներից:

Քաղաքացիություն՝ անձի իրավաքաղաքական կապը պետության հետ, ինչն արտահայտվում է փոխադարձ իրավունք-պարտականությունների միասնությամբ և հենվում է մարդու արժանապատվության հարգման վրա՝ նրա իրավունքների և ազատությունների ճանաչմամբ:

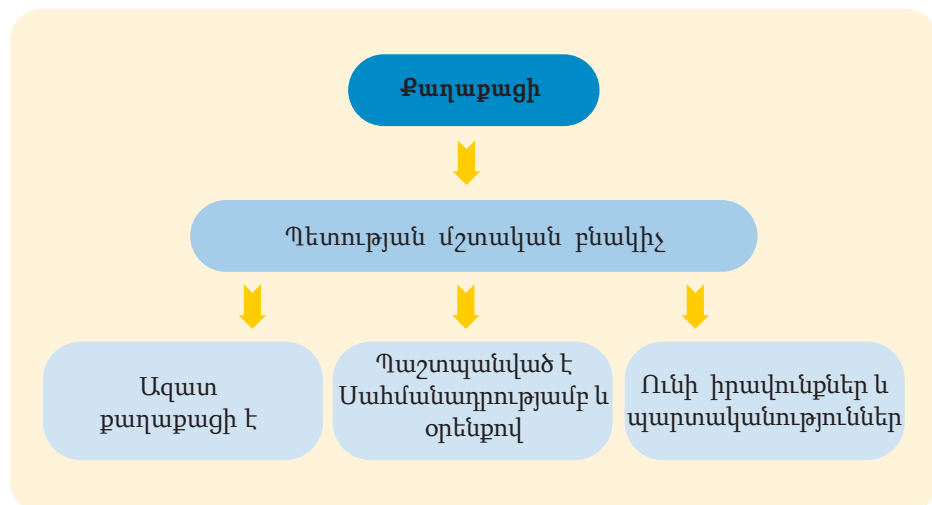

Հպատակություն՝ ֆիզիկական անձին, անձնական խնդրանքի (դիմումի) կամ համաձայնության հիման վրա օտար երկրի քաղաքացիության շնորհում:

Մեզանից յուրաքանչյուրը հասարակությունում որոշակի, հաճախ նաև մի քանի դեր է կատարում: Որևէ մեկը արհեստավոր է, մեկ ուրիշը՝ վաճառող, վարորդ, ուսուցիչ, ծնող, աշակերտ, զավակ, քույր կամ եղբայր և այլն: Միաժամանակ, յուրաքանչյուրը կատարում է գլխավոր դերը՝ իր երկրի քաղաքացու դերը: Մենք Վրաստանի քաղաքացիներ ենք:

Գործող օրենքի համաձայն, քաղաքացի է համարվում այն անձը, ով ինքնաբերաբար համարվում է քաղաքացի այն պայմանների համաձայն, որոնք տրված են քաղաքացիության մասին պետության կողմից ընդունված իրավական փաստաթղթերում, կամ անձը, ում շնորհվում է քաղաքացիություն համապատասխան մարմինների որոշման հիման վրա: Այդ իրավական փաստաթղթերն են.

- Սահմանադրությունը,
- Նախագահի կարգադրությունը,
- Վրաստանի օրգանական օրենքը Վրաստանի քաղաքացիության մասին:

Ի՞նչ տարբերություն է «քաղաքացի» և «քաղաքացիություն» տերմինների միջև:

Քաղաքացին անձն է, իսկ քաղաքացիությունը կարգավիճակ է կամ կախվածություն/կապ պետության հետ: Օրինակ, Վրաստանի քաղաքացին այն անձն է, ով ունի Վրաստանի քաղաքացիություն ի ծնե կամ **հպատակությամբ**:

Այսօր «քաղաքացի» բառն ունի մի քանի նշանակություն.

1. **Քաղաքացի՝ իրավական տեսակետից** - անձ, ով իրավական կապ ունի կոնկրետ պետության հետ, ինչը նրան **շնորհում է իրավունքներ** (այդ իրավունքները ներկայացված են այս պետության Սահմանադրությունում և այլ օրենքներում), և ստանձնում է օրենքով սահմանված **պարտականություններ**:
2. **Քաղաքացի՝ բարոյագիտական/բարոյականության տեսակետից** – անձ, ով ունի քաղաքացիական պատասխանատվություն, որը ձգտում է մասնակցել պետական և հասարակական գործերին՝ դուրս չգալով իր իրավունքների և պարտականությունների շրջանակներից:

«Մենք չենք կարողանում գտնել մշտական աշխատանք, չենք կարող տեղաշարժվել, նման ենք այն նավերին, որոնք նավակայան չունեն: Ե՛վ կրթությունը, և՛ առողջապահությունը մեզ համար անհասանելի են: Ես չեմ ավարտել դպրոցը և չկարողացա ընդունվել քոլեջ, միայն մասնավոր և ոչ թե պետական կլինիկա կարող եմ դիմել:

Աբդուլա, քաղաքացիություն չունեցող անձ, բնակվում է Արաբական Միացյալ Էմիրություններում:

Քաղաքացիությունը անձնավորության արտոնյալ վիճակն է պետությունում, քաղաքացիություն չունեցող անձի կամ օտար երկրի քաղաքացու համեմատությամբ, ինչը, նախ և առաջ արտահայտվում է կոնկրետ իրավունքների շնորհման մեջ:

Քաղաքացին ունի մի շարք իրավունքներ, օրինակ, իր պետությունից պահանջում է ֆիզիկական, սոցիալական կամ բարոյական ձեռնմխելիությունից պաշտպանություն, անվտանգության ապահովում, անձնական ազատության պաշտպանություն, ինչպես նաև կյանքի, աշխատանքի, առողջապահության և այլ իրավունքների իրականացման համար համապատասխան պայմանների ստեղծում:

Վոմպոստացումը

գործընթաց է, որն ընթանում է օրգանական մնացորդների, միկրոօրգանիզմների, խոնավության և թթվածնի փոխգործողության արդյունքում և որի միջոցով էլ պինդ օրգանական մնացորդները վերածվում են հումուսի (բուսահողի) նման արտադրանքի:

Վրաստանի քաղաքացիները հավասար են օրենքի առջև, չնայած.

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ձեր կարծիքով, կարելի՞ է քաղաքացիական անվանել հետևյալ արարքները: Օգտվե՛ք Ժողովրդավարության սկզբունքների սխեմայից (դիտե՛ք էջ 16) և ներքևում տրված իրավիճակները համապատասխանեցրե՛ք ժողովրդավարության սկզբունքներին:

- Աշակերտները մոտակայքում գտնվող զբոսայգին բարեկարգեցին, պատրաստեցին և տարածեցին դիմում համաքաղաքացիներին՝ զգուշությամբ վերաբերվեն իրենց քաղաքի կանաչ կղզիներին,
- Թինեյջերները մասնակցեցին տաճարի հարակից տարածքի բարեկարգմանը,
- Կամավորները ուսումնասիրեցին թաղամասում բնակվող միայնակ ծերերի ով լինելը և կարիքները և համավարակի ժամանակ որոշեցին նրանց համար խանութից մթերքներ տանել,
- այն բանից հետո, երբ կայուն զարգացման նպատակների մասին տեղեկացան, Գվանցան և Ռեզոն Ետնամասի բակում (ծնողների օգնությամբ) մեծ ավազան կանգնեցրին և սննդի մնացորդները սկսեցին հավաքել: Ապագայում կոմպոստացմամբ ստացած նյութերով բոստանի հողը կբերրիացնեն,
- Էկո-ակումբի աշակերտները մասնակցեցին ակցիային՝ գործողությանը, որի մասնակիցները կառավարությունից պահանջում էին կայուն քաղաքներ ստեղծել, ինչին կհասնեն նորացվող էներգիայի կիրառմամբ և մնացորդների կառավարման հարցերի ուսուցման ճանապարհով,

- 85-ամյա Կոտե պապին մասնակցեց ընտրություններին,
- դասարանում նոր աշակերտ ավելացավ, որը տեսողական խնդիրներ ունի: Դասղեկն ասաց, որ նրան դասի ժամանակ հատուկ ուսուցիչ կօգնի: Իսկ մյուս կողմից միանման իրավունքներ և պարտականություններ կունենա, ինչ մասցած աշակերտներն ունեն,
- աշակերտները դպրոցին մոտ ստեղծեցին հագուստեղենի հավաքման և բաժանման կետ, որտեղ բոլոր ցանկացողները կարող են հագուստ թողնել: Դրա միջոցով սոցիալապես անպաշտպան անձինք շաբաթական մեկ անգամ վերցնում են աշակերտների կողմից հավաքված հագուստը:

Տարիանված և մարդասիրական կարգավիճակ ունեցող անձինք իրավասու են. Վրաստանի քաղաքացիների նմանությամբ օգտվել զբաղվածության և կրթության իրավունքից, բժշկական օգնությունից, տեղաշարժվելու ազատությունից ինչպես երկրի ներսում, այնպես էլ երկրի սահմաններից դուրս, ապահովված են սոցիալական օգնությամբ, ամենամյա նպաստով, տարիանվածների և մարդասիրական կարգավիճակ ունեցող անձանց համար գործում է համընդհանուր առողջության պահպանության պետական ծրագիր:

Լինել քաղաքացի

Պատվաբեր է

Դա այն բանի իմաստավորումն է, որ դու քո հայրենիքի, ժողովրդի մասն ես: Քաղաքացիությունը գրեթե միշտ կապվում է հայրենասիրության հետ և արտահայտվում է հպարտությամբ, որ դու ներկայացնում ես քո հայրենիքը:

Անհրաժեշտ է

Եթե քաղաքացիություն չունեք

(տարիանվածներից բացի) չեք ունենա.

- մշտական աշխատատեղի,
- մշտական բնակատեղի,
- կարող է շատ տհաճ բան պատահել:

Քաղաքացիություն ստանալուն պես մարդը օգտվում է քաղաքացու իրավունքների ամբողջ թվարկացանկից

Քաղաքացիության էությունը կայանում է նրանում, որ քաղաքացին ճանաչում է կոնկրետ երկրի Սահմանադրությունը, իսկ այն ճանաչելով պաշտպանում է այն կառուցվածքը, որը բարձրաձայնում է Սահմանադրությունը (Վրաստանի ժողովրդավարական կառուցվածք)

Վրաստանը հովանավորում է իր քաղաքացուն անխտիր և անկախ նրա գտնվելու վայրից:

Վրաստանի Սահմանադրություն, Հոդված 32:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

- Ծանոթացե՛ք իրավիճակին և դատողություն արե՛ք, որքանով է համապատասխանում համալսարանի որոշումը ժողովրդավարության սկզբունքներին:
- Խախտվե՞ց, թե՞ ոչ մարդու որևէ իրավունք: Եթե խախտվեց, ապա որ տեսանկյունից: Հիմնավորե՛ք ձեր կարծիքը:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Քովիդ համաճարակի պայմաններում մասնավոր համալսարանը ուսանողներից և դասախոսներից պահանջեց պատվաստվել: Չնայած տարբեր դիրքորոշումներին, համալսարանականների մեծամասնությունը այդ պահանջը կատարեց և ուսումնական գործընթացը լսարաններում վերսկսվեց: Մի քանի չպատվաստած աշխատակիցների հարկ եղավ աշխատանքը թողնել: Ե՛վ ուսանողը, և՛ դասախոսը առցանց ուսումնառության ձևաչափին դիմում է միայն քովիդով վարակվելու դեպքում: Ուսումնական գործընթացն ընթանում է անընդմեջ և որակով:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

- Նախկին գիտելիքի և տրված սխեմայի օգնությամբ վերհիշե՛ք ժողովրդավարության սկզբունքները և դրանց նշանակությունը:
- Անվանե՛ք օրինակներ, որոնք կենսական իրավիճակներից, պատմությունից, սեփական փորձից ելնելով կամ անգամ երևակայության կիրառմամբ արտացոլում են ժողովրդավարության սկզբունքները:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք Իլիա Ճավճավաձեից ստորև բերված քաղվածքին և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ձեր կարծիքով, ժողովրդավարության ո՞ր սկզբունքին է արձագանքում նա:
- Որքանո՞վ արդիական էր նման կարծիքը XIX դարի Վրաստանում և որքանով ակտուալ է այն այսօր:

«Օրենքի առջև հավասարությունը բոլորին միասին և յուրաքանչյուրին առանձին գլխավոր անկյունաքարն է այն հիմքի, որի վրա հաստատված է մարդկային հասարակության կանոնավոր կառուցվածքը: Այն օրենքը օրենք չէ, եթե այն մեծին ու փոքրին, բարձրին ու ցածրին տեղ ու ընթացք չի տալիս քաղաքացիական կյանքի ճանապարհին:

Եթե մեկի համար մի օրենք է և մյուսի համար՝ ուրիշ, օրենքը կորցնում է համընդհանուր հովանավորության և ներողամտության իր գերագույն նշանակությունը, որովհետև իր շնորհը և իր զայրույթը միանման չի կարող փռել բոլորի վրա, ով նեղության ժամանակ կուղղվի իր կողմը:

Բնականորեն, օրենքը միշտ միատեսակ պարտականություն է, միատեսակ իրավունք և երբ այն մեկի նկատմամբ մի տեսակ է վարվում, մյուսի նկատմամբ՝ այլ կերպ, ապա նա ինչ է, եթե ոչ այլ դավանանքով ստեղծված մեկի առավելությունը մյուսի առջև»:

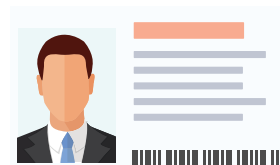
Իլիա Ճավճավաձե

Քաղաքացին չի կարող սառնասրտորեն տեսնել, ինչպես է ոչնչանում բնությունն իր հայրենի եզերքում – նա անդամագրված է էկոակումբում և տնկում է ծառեր: Նա օգնում է հարևաններին բակը-մերձակայքը բարեկարգելու մեջ, երբեք չի աղտոտում միջավայրը, զբոսայգու աթոռի վրա ոտքերը չի դնում, չի զսասում հասարակական կամ որևէ մեկի գույքը, քաղաքացին հարգում է իր երկրի անցյալը և զգուշությամբ է վերաբերում պատմական հուշարձաններին, հետևում է հուշարձանների հարակից տարածքի բարեկարգմանը...

Քաղաքացին հասկանում է, որ որևէ մեկի ֆինանսական հաջողությունը երկրի հաջողության նախապայմանն է, որ ինքը նույնպես կարող է հասնել նյութական բարօրության, եթե դրսևորի հաստատականություն, նպատակասլացություն, աշխատասիրություն և արհեստավարժություն:

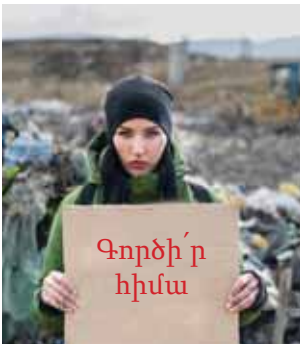
Բացի դրանից, քաղաքացին հասկանում է, որ բոլորը հավասար պայմաններ և կարողություններ չունեն բարօրության հասնելու

համար, այդ պատճառով էլ անհրաժեշտ է, որ պետությունը քաղաքացիների համար ստեղծի հավասար մեկնարկային պայմաններ և աջակցի նրանց, ովքեր աջակցության կարիք ունեն (օրինակ, սոցիալապես անապահով բնակչություն, սահմանափակ կարողություններով անձինք, գյուղում բնակվողներ և այլն):

Իսկական քաղաքացին հարգանքով է վերաբերվում օրենքներին, աշխատասեր է, նպատադրված, հարգանքով է վերաբերվում ուրիշների իրավունքներին, ստանձնում է պատասխանատվություն իր վարքի համար: Քաղաքացիական վարքը կարևոր է ոչ միայն արտակարգ իրավիճակներում, այլև ամենօրյա կյանքում: Քաղաքացին իր կյանքի դրվածքով և արարքներով պետք է լինի ժողովրդավարության սկզբունքների ճանաչող և դա պետք է արտացոլվի նրա որոշումներում:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Գրե՛ք փոխադրություն. «Ճանաչե՛ք, նա իսկական քաղաքացի է»: Ընտրե՛ք ձեզ համար օրինակելի քաղաքացու (հասակակից, ավագ, իրատեսական, հորինած) և ներկայացրե՛ք նրա դիմանկարը.

- Ի՞նչ արժեքների կրող է և ինչպե՞ս է դա կապվում լավ քաղաքացիության հետ:
- Ինչպե՞ս է պաշտպանում իր և ուրիշների իրավունքները, այդ թվում կատարո՞ւմ է գենդերային պարտականություններ:
- Ինչպիսի՞ն է նրա քաղաքացիական դիրքորոշումը:
- Կիրառե՛ք առնվազն 150 բառ:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Էքվթիմե՝ Աստծու մարդ - գեղարվեստական ֆիլմ
<https://bit.ly/3tTfATn>
- ▶ Վրացական բիզնեսի պատմություններ Էմիլ Ավդալյանի հետ միասին - Միքայել Արամյանց
<https://bit.ly/3Lz4bhD>
- ▶ Մեկենաս Միքայել Արամյանցի շինությունները Թբիլիսիում
<https://bit.ly/38hkCRh>
- ▶ Վավերագրական ֆիլմ – Իլիա Ծինամձովրիշվիլի
<https://bit.ly/3Lo54sY>

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ՁՈՒՅԳԵՐՈՎ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված իրավիճակին «Բարդ ընտրություն», պատասխանե՛ք հարցերին:

- Ի՞նչ կոնկրետ և հասարակական հիմնախնդիր/հիմնախնդիրներ են հատվում տրված իրավիճակում: Ի՞նչն է մատնանշում այս հիմնախնդիրների մասին:
- Խախտվո՞ւմ են, թե՞ ոչ մարդու քաղաքացիական իրավունքները: Եթե այո, ո՞րը և անվանե՛ք փաստարկներ:
- Ու՞մ կողմից են խախտվում այդ իրավունքները: Ինչպիսի՞ն է հասարակության/պետության դերը նման իրավիճակներում: Հիմնավորե՛ք:
- Ժողովրդավարության ո՞ր սկզբունքը/սկզբունքներն են խախտում այս հիմնախնդիրները:
- Ի՞նչ մակարդակով են դրսևորվում գենդերային կարծրատիպերը (անհատի, ընտանիքի, հասարակության, պետության, գլոբալային մակարդակով):
- Ի՞նչն եք համարում գենդերային կարծրատիպերի սկզբնակետ:
- Պատկերացրե՛ք ձեզ այս իրավիճակում որևէ գործող անձի դերում, խոսե՛ք ձեր ապրումների մասին և պաշտպանե՛ք ձեր դիրքորոշումը:
- Ձեր կարծիքով, ի՞նչ լծակներ գոյություն ունեն նման իրավիճակից ինքնապաշտպանության համար:
- Ի՞նչ խորհուրդ կտայիք Մարիամին, որը լուրջ երկրնտրանքի առջև է կանգնած:
- Մտածե՛ք իրավիճակի շարունակության ձեր տարբերակը:

Բարդ ընտրություն

Մարիամը և Բեքան միասին սովորում էին բիզնեսի վարչարարության ֆակուլտետում: Նրանք տարբեր տարածաշրջաններից ժամանեցին Թբիլիսի և բնակություն հաստատեցին ուսանողական հանրակացարանում: Շուտով գտան ընդհանուր լեզու. առարկաները միասին էին ընտրում, միասին էին պարապում: Փոխանակման ծրագրի մրցույթում նույնպես աղջիկը առանց այլընտրանքի անցավ, իսկ Բեքային հարկ եղավ բարձր մրցակցության դիմակայել: Մեկական կիսամյակ տարբեր համալսարաններում սովորեցին: Վերադառնալով կրկին շարունակեցին ընկերությունը: Շուտով հասկացան, որ միմյանց սիրում են և մագիստրատուրան ավարտելուց հետո որոշեցին ամուսնանալ:

Երիտասարդները Թբիլիսիում աշխատանք գտան և վարձակալած բնակարանում սկսեցին կյանքը: Հիմնախնդիրներ չունեին, հազվադեպ էին վիճում, ճիշտ էին բաշխում եկամուտը

Ֆիզիոլոգիական արձակուրդ --

վարձատրվող
արձակուրդ, որը
աշխատանքով
զբաղվածին իր
պահանջի հիման
վրա տրվում
է հղիության և
ծննդաբերության կամ
երեխային խնամելու
պատճառով:

Ֆիզիոլոգիական
արձակուրդ
հղիության և
ծննդաբերության
պատճառով
տրվում է
աշխատանքով
զբաղվածին 126
օրացույցային
օրվա քանակով:
Ծննդաբերության
բարդացման/
գույգերի
դեպքում՝ 143
օրվա քանակով:
Տրվում է նաև
երեխայի խնամքի
պատճառով
604 օրվա
չափով: Այստեղից
վճարվի է 57 օր,
երեխայի խնամքի
պատճառով
արձակուրդը
կարող է
լրիվությամբ
կամ մասամբ
օգտագործել
երեխայի մայրը
կամ հայրը:

*Վրաստանի
Աշխատանքային
օրենսգիրք*

(կարողանում էին նաև զվարճանալ), կարիերայի և ավելի լավ եկամտի մասին էին երազում:

Երբ ընտանիքում երեխա ծնվեց, նրան բազմաթիվ բան էր անհրաժեշտ: Բեքան որոնում էր հավելյալ աշխատանք: Մարիամի **ֆիզիոլոգիական արձակուրդի** ժամանակաշրջանն էլ սպառվեց: Անսպասելի քովիդ համավարակի պատճառով աղջիկը աշխատանքը կորցրեց: Շուտով Բեքայի ընկերությունում նույնպես խնդիրներ սկսվեցին, աշխատակիցների աշխատավարձը կիսվեց: Իսկ բնակարանի վարձը և ծախսերը աճում էին: Հասկացան, որ այդպես չեն կարող շարունակել և ժամանակավորապես վերադարձան տարածաշրջան Բեքայի ընտանիք:

Մարիամի համար նոր մարտահրավեր հայտնվեց, թեև նա փորձում էր նոր միջավայրի հետ հարմարվել: Առաջին անգամ այն ժամանակ մոլորվեց, երբ ամուսինը խնդրեց, իր հոր ներկայությամբ շատ չխոսել, չի սիրում, երբ կանանց լեզուն երկար է: Բեքայի մայրը ամբողջ օրը ընտանիքի գործերով էր զբաղված, նրա համար ոչ հանգիստ կար, ոչ էլ ընկեր: Երեկոյան, երբ ընտանիքի բոլոր անդամները ընթրիքի էին հավաքվում, կրկին մայրն էր ծառայում բոլորին, եթե ինչ-որ բանի մասին իր կարծիքն էր արտահայտում, ամուսինը լռեցնում էր, ես եմ ձեզ ապահովում և որոշումներն էլ ես կընդունեմ:

Մարիամի համբերությունն այն ժամանակ սպառվեց, երբ աշխատանք գտնելու ցանկությանը ի պատասխան սկեսրայրը հարցրեց. «Քաղցած ես, թե՞ ծարավ ես, աշխատանք ինչիդ է հարկավոր»: «Ես սովորել եմ, որովհետև իմ մասնագիտությունը իմ դուրը գալիս է և ցանկանում եմ աշխատել», - պատասխանեց Մարիամը: «Լեզուն որպեսզի այդպես չերկարացնի, իմ աղջկան սովորեցնելու չեմ ուղարկի», - նեղացրեց սկեսրայրը: Կանայք ներողություն խնդրեցին Մարիամից, ասելով, որ չնեղանա, վատ բնավորություն ունի... Բեքան տնից դուրս եկավ այնպես, որ ձայն չհանեց:

Վիրավորված աղջիկը սոցիալական ցանցերում սկսեց մանկապարտեզ և աշխատանք որոնել: Մենեջերի հաստիք գտավ հյուրանոցների ցանցին հարկավոր էր մենեջեր: Մարիամը կապվեց ընկերությանը և «Զումում» գրանցվեց առցանց հարցազրույցի: Կադրերի մենեջերի հավանությանը արժանանալը և մասնագիտական ունակությունները բացահայտելը աղջկա համար դժվարություն չներկայացրին: Թեև մենեջերի համար նրա մեկ տարեկան երեխայի մասին լուրը հաճելի չէր: Անհրաժեշտության դեպքում կզանգահարենք, ասաց և այլևս չհայտնվեց:

Աշխատանք գտնելու Մարիամի մի քանի փորձը նույնպես խափանվեց: Հանրային հիմնարկում ասացին, որ կին իրենց հարմար չէ, մյուսում նվազագույն աշխատավարձ առաջարկեցին: Այս անգամ արդեն Բեքան նույնպես ձայն հանեց. «Լավ, հանգստացիր, ի՞նչ աշխատանք ես ուզում, ի՞նչ է, տանը գործ չկա »:

Մարիամը հասկացավ, որ լուրջ խնդրի հետ գործ ունի. կամ պետք է լռեր և ընտանիքը պահպաներ, կամ ժամանակին ազատեր գլուխն այս կարծրատիպերից:

ՎԵՐՀԻՇԵ՛Ք

- Ո՞ր միջազգային կազմակերպություններն են աշխատում մարդու իրավունքների պաշտպանության համար:
- Ի՞նչպե՞ս կարելի է գործ հարուցել Ստրասբուրգի դատարանում: Ի՞նչն է այս գործի նախապայմանը:
- Ի՞նչ սկզբունքների վրա հենվելով են աշխատում միջազգային կազմակերպությունները մարդու իրավունքների պաշտպանության համար:
- Ո՞ր աղմուկ բարձրացրած գործերն է շահել Վրաստանի պետությունը վերջին տարիներին:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ*

Թվում է զարմանք չպետք է առաջացնի, երբ պետական դատարանը հաղթում է երկրորդ պետության հետ ունեցած վեճը: Բայց ինչպես են դա կարողանում ֆիզիկական անձինք: Քննարկենք մի քանի օրինակ:

Խմբերում բաժանե՛ք և քննարկե՛ք ստորև տրված իրավիճակային խնդիրները.

- Ձեր կարծիքով, ինչի՞ մասին են խոսում այս պատմությունները և դրանց հետագա զարգացումը:
- Ի՞նչպե՞ս կընթանային երևույթները, եթե գոյություն չունենային միջազգային փաստաբանություն կամ իրավապաշտպան կազմակերպություններ:
- Ո՞ր տեղական կամ միջազգային կազմակերպությունների ընդգրկվածությունն է առանձնանում այս պատմություններում:
- Ձեր կարծիքով, ինչու է անհրաժեշտ դառնում դիմել Ստրասբուրգի դատարան, երբ մեր երկիրը ժողովրդավարական պետություն է, և օրենսդրությունը նույնպես նախատեսում է նման հարցեր:
- Ի՞նչն է եվրոպական դատարանի համար շարժիչ հանդիսանում նման որոշումներ ընդունելիս:
- Ի՞նչն է շարժիչ հանդիսանում փաստաբանություն վարող կազմակերպության համար:
- Ի՞նչպե՞ս է կատարվում որոշումն ի կատար ածելը:
- Վերահսկվո՞ւմ են, թե՞ ոչ միջազգային կազմակերպությունների կողմից որոշումն ի կատար ածելու հարցերը:

* Իրատեսական պատմությունները կազմված են «Գործընկերություն մարդու իրավունքների համար» կազմակերպության նյութերի համաձայն: Աղբյուր. <https://bit.ly/3JZ20DE>

ԻՐԱՎԻՃԱԿԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐ 1

Ստրասբուրգի դատարան

17 տարեկան երեխան, որը մոր հետ միասին Թբիլիսիում է բնակվում, ունի յուրահատուկ հիվանդություն և վարքի խանգարում: «Գործընկերություն մարդու իրավունքների համար» կազմակերպությունը 2021 թվականի օգոստոսին անհատական ասիստենտի պահանջով դիմեց ազգային դատարաններին: Վերջին 4 տարվա ընթացքում երեխան վտանգ էր ստեղծում իր և մոր կյանքին: Չնայած այն բանին, որ իրավական վարույթի արդյունքում կառավարությունն արդեն մշակած ուներ 12-ժամյա անհատական ասիստենտի ծառայություն, դեռահասը այդ ծառայությունը այնուամենայնիվ չէր ստանում, քանի որ անմիջականորեն սպասարկում մատուցող կազմակերպությունը հրաժարվում էր իր սպասարկման համար կառավարության կողմից որոշված ոչ համարժեք պայմանների պատճառով:

Ստրասբուրգի դատարանի շենք

Իրավապահները այս գործով դիմեցին ոչ միայն պետությանը, այլև երկու ատյանների դատարան և ոչ մի ատյանը ժամանակավոր միջոցներ կիրառելու անհրաժեշտություն չտեսավ:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (Ստրասբուրգի դատարանը) որոշումը.

- Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը Վրաստանի կառավարությանը հանձնարարեց 17-ամյա դեռահասի կյանքի և առողջության փրկության համար 12-ժամյա անհատական ասիստենտ նշանակել,
- իսկ օրենսդրության փոփոխության դեպքում իշխանությանը պարտավորեցրեց դեռահասին աջակցության և անհատական ասիստենտի հոգատարության ժամերը ավելացնել,
- մինևույն ժամանակ օրենսդրության փոփոխության դեպքում կառավարությունը պետք է հոգա այս օգնությունն ավելացնելու մասին:

Ստրասբուրգի դատարանը մինչև այժմ չի տվել ժամանակավոր միջոցառում, որը վերաբերեր երեխաներին կամ սահմանափակ կարողություններով երեխաներին: Դա նշանակում է, որ եվրոպական դատարանը այնքան կարևոր համարեց այս խախտումը, որ դիմեց ժամանակավոր միջոցառումների, ինչը նշանակում է, որ պետությունը անհապաղ պետք է կատարի. եվրոպական դատարանի այս որոշումը բեկումնային է, քանզի ուղարկված է պետության համար, որ ՄԿՈՒ անձանց իրավունքների մասին պատասխանատու է

կառավարությունը:

ԻՐԱՎԻՃԱԿԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐ 2

ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտե

2015 և 2018 թվականներին Ժողովրդական պաշտպանը մանկական պանսիոնատում խախտումներ հայտնաբերեց: Դրանից հետո չտրվեց պանսիոնատ մուտք գործելու և օրենսդրությամբ նրան շնորհված իրավասությունները (երեխաների իրավական վիճակի մոնիթորինգ) իրականացնելու հնարավորություն: Իսկ 2020 թվականի հունիսի 20-ից պանսիոնատ մուտք չի գործել ոչ էլ պետական հոգատարության գործակալության սոցիալական աշխատակիցը:

Հատկանշական է, որ իրավապաշտպանները ժամանակավոր միջոցառում ստանալու պահանջով դիմեցին Թբիլիսիի քաղաքային դատարան, թեև դատարանը երեխաների իրավունքների խախտում և մոնիթորինգի անհրաժեշտություն չտեսավ:

ՄԱԿ-ի երեխայի պաշտպանության կոմիտեի որոշում

Պետությունը պարտավոր է անհապաղ ապահովել, որ համապատասխան իրավասություն ունեցող պետական մոնիթորինգ իրականացնող մարմինների կողմից պանսիոնատում անցկացվի երեխայի իրավական դրության ստուգում: Նշված ժամանակավոր միջոցառումը ՄԱԿ-ը միայն այնպիսի դեպքում է գործադրում, երբ ակնհայտորեն գոյություն ունի արտակարգ իրավիճակ և երեխաների նկատմամբ անուղղելի վնաս հասցնելու սպառնալիք:

Դրա հետ միասին երեխայի իրավունքների կոնվենցիայի Հավելյալ արձանագրության 6-րդ հոդվածի հիման վրա, կոմիտեի

կողմից ընդունված որոշումը առաջ է բերում այն կատարելու պետության իրավական պարտականություն:

ԻՐԱՎԻՃԱԿԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐ 3

Վրաստանի կառավարություն

Հաճախ խուլ և լսողության խանգարումներ ունեցող պացիենտները խոսակցությունը ընկալում են շուրթերի շարժումով, իսկ բժշկական անձնակազմի կողմից բժշկական դիմակից օգտվելու պայմաններում նշված անձինք զրկված են բժշկական սպասարկումներից լիարժեք օգտվելու հնարավորությունից, մասնավորապես, բժշկից ստանալու խորհրդատվություն կամ տեղեկատվություն սեփական առողջական վիճակի մասին:

Հիմախնդից ելնելով, իրավապաշտպան կազմակերպությունը դիմեց Վրաստանի բռնագրավված տարածքներից տարահանվածների աշխատանքի, առողջության և սոցիալական պաշտպանության նախարարությանը և պահանջեց փոփոխություններ մտցնել «Դիմակ կրելու կանոնի հաստատման մասին» Վրաստանի կառավարության որոշման մեջ, մասնավորապես հանձնարարել բժշկական անձնակազմին խուլ և լսողության խնդիրներ ունեցող անձանց համար բժշկական ծառայություն կատարելիս կիրառել թափանցիկ դիմակ:

«Մասնակից պետությունները ճանաչում են սահմանափակ կարողություններ ունեցող անձանց իրավունքը՝ օգտվելու առողջության պահպանության գերագույն մատչելիության չափորոշիչներից, առանց սահմանափակ կարողությունների հիման վրա առաջացած ամեն տեսակ խտրականության: Պետությունը պարտավոր է սահմանափակ կարողություն ունեցող անձանց ապահովել հասանելի բժշկական ծառայություններով մյուսներին հավասար, այդ թվում սեռական և վերարտադրական առողջության ոլորտում»:

Կոնվենցիա սահմանափակ կարողություններ ունեցող անձանց իրավունքների մասին, հոդված 25-րդ

Նշված նախարարությունը ի նկատի առավ պահանջը և դիմակ կրելու կանոնի մասին որոշմանը ավելացավ ենթակետ, որի համաձայն, կրթական և բժշկական սպասարկում ցուցաբերող պարտավոր է խուլ և լսողության խանգարումներ ունեցող անձանց մոտ կիրառել թափանցիկ դիմակ կամ դեմքի ասպար:

Համապատասխանաբար, բոլոր նրանք, ում համար հարցը կարևոր է, խուլ և լսողության խնդիրներ ունեցող անձինք, բժշկական սպասարկումներ ստանալիս կարող են պահանջել, որ բուժանձնակազմը կրի թափանցիկ դիմակ կամ դեմքի ասպար: Իսկ բուժանձնակազմի կողմից տարակարծության դեպքում կարող են մատնացույց անել վերոնշյալ կարգադրությունը:

Տարբեր միջազգային, պետական և ոչ կառավարական կազմակերպություններ, մասնագիտական մակարդակով, կարող են պաշտպանել Վրաստանի քաղաքացու իրավունքները: Նշված ինստիտուցիաները բաժանվում են 2 տեսքի.

Ներպետական ինստիտուցիաներ. Այդ թվում.

Վրաստանի սահմանադրական դատարան (ստուգում է այն օրենքների համապատասխանությունը Սահմանադրության հետ, որոնք կիրառված են կոնկրետ գործում - քաղաքացու սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների խախտման հայցի մեջ),
Ընդհանուր դատարան – քաղաքացու իրավունքները պաշտպանում է օրենսդրությամբ սահմանված կարգով,
Վրաստանի դատախազություն,
Ներքին գործերի նախարարություն,
Փաստաբանություն,
Ժողովրդական պաշտպան,
Ոչ կառավարական և իրավապաշտպան կազմակերպություններ (օրինակ, գործընկերություն մարդու իրավունքների համար, երիտասարդ իրավաբանների ասոցիացիա և այլն)

Միջազգային ինստիտուցիաներ: Այդ թվում.

Մարդու իրավունքների եվրոպական (Ստրասբուրգի) դատարան,
ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների գերագույն կոմիսար,
ՄԱԿ-ի երեխաների իրավունքների պաշտպանության կոմիտե,
Մարդու իրավունքների Եվրոպայի խորհրդի կոմիսար,
ՄԱԿ-ի տարհանվածների գերագույն կոմիսարիատ,
ՄԱԿ-ի կանանց նկատմամբ խտրականության բոլոր ձևերի վերացման կոմիտե,
Եվրոպական հանձնաժողով ռասիզմի և անհանդուրժողականության դեմ և այլն:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Երեխաների իրավունքների տարածություն <https://bit.ly/3iNMXRd>
- ▶ Անիմացիոն ֆիլմ «Պերսեպոլիս» <https://bit.ly/3fbQ30t>
- ▶ Գեղարվեստական ֆիլմ «Մի՛ սպանիր Ջաֆարին» <https://bit.ly/3fyMHn9>

ՄՈԴԵԼԱՎՈՐՈՒՄ

Դասարանը բաժանվում է 3 խմբի.

I խումբ. զանգվածային լրատվության ներկայացուցիչներ,

II խումբ. դատավորներ,

III եվրոպական դատարանի ներկայացուցիչներ:

Դատարանը որոշում ընդունելու համար հենվում է հետևյալ իրավական փաստաթղթերի վրա. Գործ, Սիխարուլիձեն՝ Վրաստանի դեմ, Վրաստանի Սահմանադրության տեքստը (դիտե՛ք Հավելված 1, էջ 152-158), Եվրոպայի կոնվենցիա, հոդված 10:

Սիխարուլիձեն՝ Վրաստանի դեմ

Դիմող՝ Իա Սիխարուլիձե, Վրաստանի քաղաքացի, 1969 թվականին ծնված, բնակվում է Թերջոլայում: Գործը վերաբերում է դիմողի բողոքի քննարկմանը, որը ենթադրում է իշխանության կողմից լրագրի գրանցման մերժում:

Լրագրի վերնագիրը պետք է լիներ. «Նամակներ նախագահին», նշված փաստը խախտում է Եվրոպայի կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը (դիտե՛ք էջ 25) մարդու իրավունքների պաշտպանության և հիմնական ազատությունների մասին:

Սիխարուլիձենին նախ և առաջ մերժեցին «Նամակներ նախագահին» վերնագրով լրագրի գրանցումը և առաջարկեցին համաձայնել Վրաստանի նախագահի վարչությունում աշխատելուն, մասնավորապես, այն օֆիսում աշխատել, որը իրավասու էր քննարկել նախագահին ուղղված քաղաքացիների դիմումները: Քանի որ դիմողը չներկայացրեց անհրաժեշտ համաձայնություն, ներկայացված փաստաթղթերը նրան վերադարձրին և զանգվածային լրատվության միջոցի գրանցումը չիրականացվեց:

- Ո՞ր իրավունքը խախտվեց:
- Ո՞ր փաստաթղթի հիման վրա է սահմանվում խախտման փաստը:
- Ի՞նչպե՞ս կարող է այս կոնկրետ դեպքում Սիխարուլիձեն իր իրավունքները պաշտպանելու համար կիրառի Վրաստանի Սահմանադրությունը:
- Ի՞նչ քայլեր պետք է կատարվեն արդարությունը վերականգնելու համար:
- Ո՞վ է պարտավոր դա կատարել:

Խոսքի ազատություն

1. Բոլորն ունեն կարծիք արտահայելու իրավունք: Այս իրավունքը ներառում է մարդու ազատությունը, ունենալ սեփական հայացք, ընդունել կամ տարածել տեղեկատվություն կամ գաղափարներ առանց հանրային իշխանության միջամտության և չնայած պետական սահմաններին: Այս հոդվածը չի կարող խոչընդոտել պետությանը, կատարել ռադիոհաղորդման, հեռուստատեսության և կինեմատոգրաֆիայի թողարկումների լիցենզավորում, տալ թույլտվության փաստաթուղթ:
2. Այս ազատությունների իրականացումը, որքանով էլ դրանք անբաժան են համապատասխան պարտականություններից և պատասխանատվություններից, կարող է ենթարկվել օրենքով սահմանված այնպիսի կանոնների, պայմանների, սահմանափակումների կամ սանկցիաների, որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում ազգային անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակական անվտանգության շահերին, հասարակական անկարգությունների, թե հանցագործությունների վերացմանը, առողջության կամ բարոյականության պահպանության նպատակով, ուրիշների իրավունքների կամ արժանապատվության պաշտպանությանը, գաղտնի ստացված տեղեկատվությունը բարձրաձայնելուց խուսափելու և/կամ դատարանի հեղինակության և անկողմնակալության ապահովման համար:

Եվրոպայի կոնվենցիա, հոդված 10

Քաղաքականությունը և հասարակությանը մասնակցությունը քաղաքացու կարևոր իրավունքներից մեկն է: Չմասնակցել համայնքի կառավարմանը նշանակում է լինել զազան կամ Աստված:

Արիստոտել

Մետեկներ – Հին Հունաստանի ոչ լիարժեք բնակչություն Ատտիկայում: Մետեկներ էին համարվում օտարերկրացիները, որոնք Ատտիկայում հաստատվում էին ժամանակավոր կամ մշտական ժամկետով:

Նախորդ պարագրաֆում քննարկված օրինակները նոր իրականություն են ներկայացնում: Այսօր քաղաքացին ամենուրեք կարող է պաշտպանել իր իրավունքները՝ և՛ երկրի ներսում, և՛ դրսում: Թեև կար ժամանակ, երբ շատ մարդիկ չէին կարող այդ կարգավիճակը ստանալ, հաճախ այն նվազագույն իրավունք էր ներառում, իսկ ոմանց համար՝ ընդհանրապես ոչինչ:

Միլիոնավոր տարիների ընթացքում մարդիկ բնակվում էին առանց սահմանների և քաղաքացիության: Քաղաքացիության գոյությունը, որպես կարգավիճակ, հնարավոր դարձավ միայն պետականության առաջացումից հետո: Պետությունը կարող է այս կամ այն անձին շնորհել քաղաքացիություն:

Անգլերեն լեզվում քաղաքացի “Citizenship” տերմինը (առաջացել է անգլերեն “city” բառից, որը իր հերթին, ստեղծվել է լատիներեն civitatem բառից (երկու դեպքում թարգմանվում է ինչպես «քաղաք»): Այս ամենը այն պատճառով, որ հին ժամանակում մարդիկ քաղաքին պատկանելությանը ավելի էին առավելություն շնորհում, քան երկրին պատկանելությանը:

Հին Հունաստան

Քաղաքացիության հայեցակարգն առաջին անգամ առաջացավ հին Հունաստանի քաղաքներում և քաղաք-պետություններում մ.թ.ա. IX-XII դարերում: Այստեղ քաղաքացիություն շնորհում էին անշարժ գույքի սեփականատեր տղամարդկանց: Հունաստանի քաղաք-պետության քաղաքացին ուներ ձայնի իրավունք, ենթարկվում էր հարկերի վճարմանը և մարտական/զինվորական ծառայության գորակոչին:

Քաղաքացիություն չէր շնորհվում կանանց, գերիներին կամ համայնքի աղքատ անդամներին (ովքեր չունեին հողի սեփականություն ունենալու իրավունք): Քաղաքացիություն նույնպես չէր շնորհվում **մետեկներին**, Աթենքում չծնված մարդկանց, օրինակ, Արիստոտելը (գործում էր մ.թ.ա. 382-322 թթ.-ին, հույն փիլիսոփա, բանաստեղծ, գիտնական, քաղաքագետ, ուսուցիչ) չունեին Աթենքի քաղաքացիություն: Քաղաքացիությունը սահմանափակվում էր նաև տարիքային ցենզով:

Հին Հունաստանում քաղաքացիությունը էլիտար՝ ընտիր հասարակության բնույթ ուներ և շեշտակիորեն առանձնանում էր ժնացած բնակչությունից: Այդ պատճառով բնակչության միայն փոքր մասն ուներ քաղաքացու իրավունքներ:

Սպարտան որպես քաղաքացիության օրրան

Փորձագետների մի մասը պնդում է, որ քաղաքացիությունը առաջացել է հնագույն Սպարտայում: Կառավարող զինվորական էլիտայի՝ ընտիր հասարակության շրջանում Սպարտայի քաղաքացիությունը հիմնվում էր հավասարության սկզբունքի վրա «սպարտիատներ» անունով, ովքեր Սպարտայի քաղաքացիներ էին:

Քաղաքացիություն այն դեպքում էր շնորհվում սպարտացուն, եթե նա տիրապետում էր պետական հողի թեկուզև փոքր մասի, որը բավական էր ընտանիքին սննդամթերքներով ապահովելու համար: Թեև այս հողակտորների չափերը շրջանակների մեջ էին: Սպարտայում կանայք ունեին անշարժ գույքի սեփականության իրավունք:

Աթենքի ժողովրդավարություն *

Մ.թ.ա. VII դարում Աթենքում (Միջին Հունաստանում Ատտիկայի մարզ, գլխավոր քաղաքը՝ Աթենք) իշխանությունը տիրապետում էր արիստոկրատիան: **Ժողովուրդը դեմոսը**, թույլ էր: Իսկ սակավահողության պատճառով շատ մարդիկ աղքատացան: Եկամուտ չունենալու պատճառով պարտք էին վերցնում, որը չէին կարողանում վճարել, դրա հետևանքով դառնում էին արիստոկրատիայի գերիներ: Աթենքում մ.թ.ա. 624 թվականից գործում էին խիստ օրենքներ, որոնք արիստոկրատները հաստատել էին ժողովրդի նկատմամբ և որի համաձայն էլ նվազագույն հանցանքի համար անգամ մարդը մահապատժի էր ենթարկվում: Դեմոսը՝ ժողովուրդը, դրժ-գոհ էր ստեղծված իրավիճակից, այդ պատճառով հակադրվեց արիստոկրատիային: Վախեցած արիստոկրատիան որոշեց զիջումների գնալ:

Սոլոնի բարեփոխումը

Մ.թ.ա. 594 թվականին արեոպագը (իշխանական մարմին Աթենքում) աղքատ արիստոկրատ Սոլոնին (մ.թ.ա. 638-558) հանձնարարեց բարեփոխում՝ ռեֆորմ պատրաստել: Այս բարեփոխմամբ Սոլոնը.

- մեծացրեց դեմոսի՝ ազատ քաղաքացիների իրավունքները: Նախ և առաջ արգելեց այն գեղջուկներին գերի դարձնելը, որոնք չէին կարողանում պարտքը վճարել,
- նա բոլոր հին պարտքերը չեղարկեց և ազատեց գերի դարձած աթենցիներին,
- որպես գերի արտասահման վաճառված աթենցիներին պետությունը ետգնեց և վերադարձրեց,
- Սոլոնը Աթենքի քաղաքացիներին իրավունքներ և պարտականություններ բաժանեց նրանց գույքի համաձայն: Նա Աթենքի բնակչությանը գույքի հնարավորության համաձայն չորս շերտի բաժանեց,
- բոլոր քաղաքացիները ունեցան զինվորական պարտականություն և բոլորը կարողացան մասնակցել ժողովրդական ժողովին,
- Ատտիկայում ծնված բոլոր տղամարդիկ համարվեցին Աթենքի քաղաքացի, բացառություն էին կազմում օտարերկրացիները, գերիները, կանայք և երեխաները,
- որքան ավելի հարուստ էր քաղաքացին, այնքան ավելի բարձր դասի էր պատկանում, ավելի բարձր պաշտոն էր զբաղեցնում և ավելի շատ պարտականություններ ուներ,

Դեմոս – ազատ քաղաքացիներ հին հունական քաղաք-պետություններում:

Սոլոն
աթենցի պոետ, գորավար,
բարեփոխիչ և օրենսդիր,
ժողովրդավարության
հիմնադիր

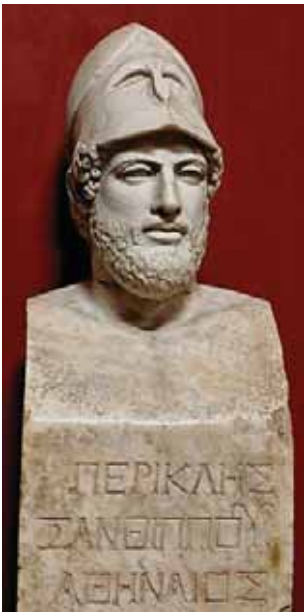
* Աղբյուր. <https://bit.ly/3Ngbpbs>

- ստեղծվեց Աթենքի ժողովրդական ժողով, որը ներկայացնում էր բարձրագույն օրենսդիր մարմին,
- հիմնադրվեց պետական խորհուրդ, նույն չորս հարյուրի խորհուրդը, որը ներկայացնում էր վարչա-կառավարման բարձրագույն մարմին,
- ստեղծվեց «երդվյալ ատենակալների» դատարան,
- Մոլոնն իր պատրաստած բարեփոխմամբ Աթենքում հաստատեց ազատ մարդու, այսինքն՝ քաղաքացու հասկացություն:

Պերիկլեսի բարեփոխումը

Դեմոսի՝ ազատ քաղաքացիների վերջնական հաղթանակը կապված է Պերիկլեսի (մ.թ.ա. 444թ.-429թ.) անվան հետ:

Պերիկլես
Աթենքի քաղաքական
գործիչ, հայտնի
հռետոր և
հրամանատար:
Պերիկլեսի
կառավարության
ժամանակաշրջանում
Աթենքը հասավ
տնտեսական
և մշակութային
զարգացման
գագաթնակետին
(Պերիկլեսի
դարաշրջան):

- Պերիկլեսի ժամանակից սկսած Աթենքում իշխանության գերագույն մարմին էր համարվում ժողովրդական ժողովը՝ ժողովարանը (Էկլեսիան): Ժողովրդական ժողովը դեմոսի՝ ազատ քաղաքացիների մարմինն էր: Ժողովրդական ժողովում ելույթ ունեցողներին արգելվում էր ընդդիմադիրներին վիրավորել և անիմաստ խոսել: Ժողովրդական ժողովը մեկ տարվա ժամկետով ընտրում էր պետական գործիչների, որոնք իրավունք չունեին երկու անգամ անընդմեջ պաշտոններ զբաղեցնել: Բացառություն էր գլխավոր հրամանատարի պաշտոնը: Որպես ստրատեգոս՝ ռազմավար (ռազմական գործողությունների ղեկավար) նույնպես ընտրում էին այս պաշտոնին համապատասխան և փորձված անձանց:
- Ժողովրդական ժողովի կարգադրությունները կատարում էր հինգ հարյուրների խորհուրդը, դրա անդամ կարող էր դառնալ Աթենքի մինչև 30 տարեկան քաղաքացին:
- Կրկին գործում էր երդվյալ ատենակալների դատարանը:

Պերիկլեսը բռնակալ և միանձնյա կառավարիչ չէր: Նրան ընտրում էին ժողովրդավարորեն: Ամեն տարի, ժամկետը լրանալուց հետո Պերիկլեսը թողնում էր գլխավոր հրամանատարի պարտականությունը, բնակչությանը ներկայացնում էր իր գործունեության արդյունքները և միայն դրանից հետո նրան կրկին ընտրում էին:

Մ.թ.ա. 451 թվականին Պերիկլեսը հրապարակեց «Սուրբ քաղաքացիություն» օրենքը, որի համաձայն.

- Աթենքի քաղաքացիություն կստանար նա, ում հայրն ու մայրը աթենցիներ էին, այլ դեպքում նա չէր ստանա «Աթենքի քաղաքական իրավունքներ», երեխայի հայրության ճանաչումը պետք է կատարվեր նրա ծննդյան հետ անմիջականորեն, որպեսզի նա քաղաքացիություն ստանար,
- Աթենցիները քաղաքացիությունը կորցնում էին ճակատամարտում երկչոտության, գողության, պարտքերը չմարելու, աստվածներին չհարգելու պատճառով,
- Աթենքի քաղաքացին հողի սեփականատեր էր և այն մշակում էր ինքը կամ ստրուկների օգնությամբ:

Երիտասարդ աթենցու գլխավոր պարտականությունը զինվորական ծառայություն անցնելն էր, ավարտելուց հետո նա պետք է

գոհաբերություն մատուցեր Ատտիկայի բոլոր աստվածներին, դրանից հետո նա դառնում էր լիիրավ քաղաքացի և մինչև 49 տարեկան տարիքը գտնվում էր քաղաքի պաշտպանների շարքերում:

Պերիկլեսը արենցիների համար վերացրեց ամեն տեսակ ընտրական սահմանափակում: Նա գտնում էր, որ աղքատ մարդը չի կարող լինել լավ պետական գործիչ, որովհետև պաշտոնի ընտրված անձը պետք է հոգա պետական գործերի մասին և ոչ թե ընտանիքը պահելու մասին: Այդ պատճառով Պերիկլեսը մ.թ.ա. 451 թվականին արձակած օրենքով առաջին անգամ մտցրեց աշխատավարձ պաշտոնյա անձանց համար: Մ.թ.ա. IV դարի սկզբին աշխատավարձ սահմանվեց ոչ միայն պաշտոնյաների, այլ նաև «ժողովարանին» (Էկլեսիային)՝ մասնակցության համար: Իսկ դա ամուրկերպով մեծացնում էր դեմոսի ազատ քաղաքացիների իրավունքները և պարտականությունները: Օրենքի ստեղծողը պատասխանատվություն էր կրում, եթե օրենքը ոչ պիտանի կլիներ:

Աթենքի ժողովրդավարության շրջանակներում պատմության մեջ առաջին անգամ հիմք դրվեցին քաղաքացիություն հասկացության հիմնական էական առանձնահատկություններին. հավասարություն, մասնակցություն և ազատություն:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Բաժանվե՛ք Սուլոնի և Պերիկլեսի «հետևողների» խմբերի: Նրանց կողմից անցկացված բարեփոխումների վրա հենվելով դատեցե՛ք.

- որո՞նք էին Սուլոնի/Պերիկլեսի կողմից անցկացված բարեփոխումների պատճառները:
- Ինչպե՞ս էին Սուլոնի/Պերիկլեսի կողմից անցկացված բարեփոխումները նպաստում ժողովրդավարական արժեքների զարգացմանը: Կոնկրետորեն ո՞ր արժեքներին:
- Ի՞նչ իրավունքներ շնորհվեցին քաղաքացիներին Սուլոնի/Պերիկլեսի բարեփոխումների արդյունքում:
- Ի՞նչ պարտականություններ ստանձնեցին քաղաքացիները:
- Ի՞նչ ազդեցություն գործեցին բարեփոխումները այն ժամանակաշրջանում քաղաքացու մասնակցության որակի վրա: Որո՞նք էին Սուլոնի/Պերիկլեսի բարեփոխումների արդյունքները:
- Ժողովրդավարության ինչպիսի՞ օրինակ էին հանդիսանում Սուլոնը/Պերիկլեսը իրենց ապրելակերպով:
- Ի՞նչ ձևով էր հոգում պետությունն իր քաղաքացիների մասին յուրաքանչյուր բարեփոխման պայմաններում:
- Ինչպե՞ս համառոտ կբնութագրեիք «Աթենքի ժողովրդավարություն» տարածված տերմինը:
- Ի՞նչ ընդհանրություն եք տեսնում Աթենքի ժողովրդավարության և ժամանակակից ժողովրդավարության միջև:

Հանրապետություն՝
պետական
կառավարման ձևերից
մեկը, որին բնորոշ է
ընտրական մարմնի
գոյությունը:

Հռոմի քաղաքացու
տարագ տոգա

Հռոմի ոչ քաղաքացու
տարագ տունիկ

Հռոմի քաղաքացիություն

Հռոմի քաղաքացիությունը գերագույն սոցիալական և քաղաքական կարգավիճակ էր Հին Հռոմում: Հռոմի քաղաքացի լինելու կարգավիճակը և հասկացությունը ժամանակի ընթացքում բազմիցս փոփոխվել է: Ի սկզբանե **հանրապետության** ժամանակաշրջանում Հռոմի քաղաքացիություն ուներ Հռոմի բնիկ բնակչությունը, իսկ վաղ հանրապետության և թագավորների ժամանակաշրջանում՝ (մ.թ.ա. 753 թ.-մ.թ.ա. 510թ.) վերաբնակված սաբինները և էտրուսկները:

Մ.թ.ա. 509 թվականին Հռոմում միապետությունը փոխարինվեց հանրապետական կառուցվածքով: Սկզբում՝ հանրապետության ժամանակաշրջանում, Հռոմի քաղաքացիություն ուներ Հռոմի բնիկ բնակչությունը:

Հռոմի քաղաքացու իրավունքները.

- Հռոմի քաղաքացիները կարող էին մասնակցություն ունենալ պետական քաղաքական կյանքում և ընտրված լինել որպես մագիստրոսներ (գործադիր իշխանության ներկայացուցիչներ),
- քաղաքացուն որպես ստրուկ վաճառել և մահապատժի ենթարկել անհնար էր առանց դատարանի,
- միայն քաղաքացին կարող էր ծառայել լեգիոններում,
- միայն Հռոմի քաղաքացիների ամուսնությունն էր համարվում օրինական,
- միայն քաղաքացիներն ունեին պայմանագրեր ստորագրելու իրավունք,
- Հռոմի քաղաքացուն (տղամարդը) տարբերող տարագ էր տոգան, որը հագնում էին պարեգոտից տունիկից վերև: Միայն քաղաքացին ուներ տոգա կրելու իրավունք:

Իտալիայի բնակչությունը լատինական քաղաքացիություն ուներ, նրանց քաղաքական իրավունքները Հռոմի քաղաքացիների համեմատությամբ սահմանափակ էին (բայց ոչ քաղաքացիներից ավելի իրավունքներով), դա քաղաքացիների և ոչ քաղաքացիների միջև անցումային օղակ էր: Դաշնակիցների պատերազմի հետևանքով (մ.թ.ա. I դարի սկզբին) մինչև մ.թ.ա. 88 թվականի օրենքով քաղաքացիություն ստացան Իտալիայի այն բնակիչները, ովքեր դադարեցրին պատերազմը և զենքը վայր դրեցին: Հռոմի քաղաքացիություն ստանալ հնարավոր էր պետության առջև առանձնահատուկ վաստակների համար, ազատագրված ստրուկները նույնպես ինքնաբերաբար ստանում էին քաղաքացիություն:

Կայսրության ժամանակաշրջանում քաղաքացիները քաղաքական իրավունքները ձևականորեն չկորցրեցին, բայց քաղաքական ուժ այլևս չէին ներկայացնում: Կայսր Օկտավիանոս Օգոստոսը (մ.թ.ա. 63-մ.թ.ա. 14) ամեն կերպ ձգտում էր բարձրացնել և առանձնապես արտոնյալ դարձնել քաղաքացու կարգավիճակը, այդ պատճառով ոչ քաղաքացիների համար քաղաքացիություն ստանալը նա ամեն կերպ բարդացնում էր:

Քաղաքացիության հռոմեականացում

Հնագույն Հռոմում քաղաքացիությունը արտոնյալ քաղաքական և իրավական կարգավիճակ էր: Այն շնորհվում էր ազատ մարդկանց, ովքեր ունեին ձայն տալու, անշարժ գույք ունենալու և օրինական ամուսնության բացարձակ իրավունք:

Կանայք ունեին քաղաքացիության սահմանափակված ձև: Նրանք չունեին գաղթի ժամանակ ձայն տալու կամ պետական պաշտոն ստանալու իրավունք, արդարացի դատարանի և քաղաքացիությունը պահպանելու իրավունք:

Դաշնակիցներին և նվաճած տարածքների վրա բնակվողներին քաղաքացիություն շնորհվում էր **հռոմեականացման** միջոցով: Բոլոր այն քաղաքական գործիչների շրջանում, որոնք սկիզբ դրեցին Հռոմի հաջողությանը, այս մեկը ամենաարդյունավետն էր:

Առանձնահատուկ ուշադրության է արժանի Հռոմի կայսր Կարակալայի եղիկտը (հրամանագիրը), որը արձակվեց մինչև մ. թ. 212 թվականը, դրանում հայտարարված էր, որ Հռոմի կայսրությունում բոլոր ազատ մարդկանց պետք է շնորհվի Հռոմի լիարժեք քաղաքացիություն:

Եղիկտ արձակելու հիմնական պատճառն այն էր, որ կայսրը ցանկանում էր.

- բոլոր հպատակներին ենթարկել հարկային համակարգին,
- մեծացնել զինվորական ծառայողների թիվը (մինչ այդ բանակում ծառայել կարող էին միայն Հռոմի քաղաքացիները):

Հռոմեական զինվորական դիպլոմներ

Այսօր մի քանի երկրում գոյություն ունի քաղաքացիություն ստանալու հնարավորություն զինվորական ծառայության միջոցով: Դա շատ նման է հնագույն Հռոմում գործող օրենքին, որը նախատեսում էր զինվորական դիպլոմներ տրամադրել: Զինվորական դիպլոմները հաստատում էին, որ դրանց սեփականատերերը բարեխղճորեն կատարել են զինվորական պարտքը և ազատված են Հռոմի զինված ուժերից և կայսրի կողմից ստացել են Հռոմի քաղաքացիություն զինվորական ծառայության պարգևի տեսքով:

Մեզ հայտնի առաջին դիպլոմը տարեգրված է մ.թ.ա. 52 թվականով: Այն տրվել է կայսրի կողմից, ով օրենքի վերածեց Հռոմի քաղաքացիության փոխանցումը քաղաքացիություն չունեցող այն անձանց, ովքեր անցել են զինվորական ծառայություն 25 տարվա ընթացքում (26 տարի՝ նավատորմի դեպքում):

Հռոմեացիները սակավ էին ճանապարհորդում, թեև քաղաքների միջև գնալ-գալը սովորական երևույթ էր համարվում: Հին Հռոմում ամենատարածված փաստաթուղթը, որը անձի անհատականությունն էր հաստատում, քաղաքացիությունը հաստատող դիպլոմն էր: Այն տրվում էր շարքային մարդկանց:

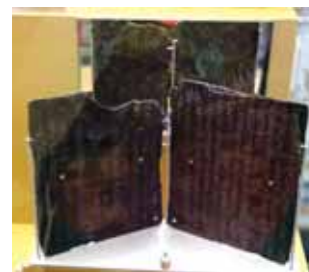

Հռոմեականացում

– Հին Հռոմի հռոմեական մշակույթի և լեզվի հիմնական տարրերի կամավոր կամ հարկադրաբար յուրացում Արևմտյան Եվրոպայի ժողովուրդների կողմից առաջին դարերում:

Հռոմի կայսր Կարակալա (186-217 թթ.)

Զինվորական դիպլոմի նմուշ

ՄԱ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

«Ես Հռոմի քաղաքացի եմ» - այս բառերը Հռոմի կայսրության ցանկացած անկյունում բարձրաձայնում էին մարդիկ այն հույսով, որ իրենց իրավունքներին հարգանքով վերաբերեն, իսկ եթե նրանց իրավունքները խախտվում էին, դա կատարողը պատժվում էր:

Հռոմի քաղաքացիությունը ենթադրում էր լուրջ պատասխանատվություններ (այսինքն՝ քաղաքացիական իրավունքներ). բանակում ծառայություն, հարկերի վճարում, ընտրություններին մասնակցություն և ընտրության իրավունք, նաև հովանավորություն կայսրության կողմից (անձնական իրավունքներ), իսկ դրանց շրջանում առաջնային էր արդարացի դատարանի իրավունքը: Որտեղ էլ լինեի Հռոմի քաղաքացին, ով էլ ուզենար նրան ձերբակալել, և որքան էլ ծանր չլինեին նրա դեմ ներկայացված մեղադրանքները, նա ուներ ազատ դատարան պահանջելու իրավունք: Հակառակ դեպքում քաղաքացու իրավունքը խախտողին Հռոմի օրենքով խստագույնս կդատեին:

Հռոմի քաղաքացուն մահապատժի ենթարկել կարելի էր միայն դավաճանության համար, սակայն այս հոդվածով նրա դատումը միայն Հռոմում պետք է կատարվեր: Կյանքի իրավունքը այնպես խստորեն երաշխավորված չէր Հռոմի քաղաքացու համար, ինչպես երաշխավորված էր արդարացի դատարանի իրավունքը:

Հռոմի ազատ քաղաքացու ազատությունը դատարանից բացի ոչ-ոք չէր սահմանափակում՝ ո՛չ **մագիստրոսը** (պետական պաշտոն), ո՛չ Հռոմի ենթակայության ներքո գտնվող թագավորությունների և տարածքների տեղական բռնակալները, և ո՛չ էլ պարտատերերը, եթե քաղաքացու կողմից պահանջված դատարանը նրան արդարացի դատավճիռ չէր ընդունի: Այդ պատճառով, նրա նկատմամբ անօրեն վերաբերմունքի հանդիպելիս, Հռոմի ցանկացած քաղաքացի անմիջապես բարձրաձայնում էր այս մոգական բառերը («Ես Հռոմի քաղաքացի եմ»): Դա լսելուն պես ցանկացած բռնատեր և բռնակալ գիտեր, որ իր բռնության դեմ կանգնած է անպարտելի կայսրության արդարադատությունը:

Միջին դարեր (V-XVI դդ.)

Միջին դարերում **XII դարից** սկսված նկատվում է մարդու իրավունքների և քաղաքացիության հետ կապված հարցերի ակտիվացում: Առանձնահատուկ ուշադրության է արժանի ազատությունների մեծ խարտիան: 1215 թվականի տարբերակի համաձայն, այն բաղկացած էր 63 հոդվածից, որոնք կարգավորում էին հարկերի, իրավունքի, եկեղեցու, կանանց և առևտրականների, ժառանգության իրավունքի և հոգաբարձության հարցերը. ինչպես նաև գումար պարտքով տալու/վարկերի լիմիտների և պատասխանատվություն էր սահմանվում պարտք վերցնողի և պարտատիրոջ համար: Մնացած բոլոր կետերի հետ միասին ազատությունների մեծ խարտիան նախատեսում էր.

- հարուստ այրի կանանց և հարուստ ժառանգորդների (կանանց) ունեցվածքի

պաշտպանություն թագավորության/մահացած ամուսնու հարազատների կողմից նրանց ունեցվածքի ինքնակամ վերահսկողությունից (օրինակ, այրիանալուց հետո կնոջը չեն թողնում ամուսնու տունը, դրա հետ միասին նա անհապաղ և առանց որևէ խնդրի ստանում էր ամուսնական բաժինը/ժառանգությունը,

- ինչպես նաև ամուսնության մասին համաձայնության իրավունքի պաշտպանությունը, այսինքն՝ կինն ուներ բացարձակ անկախություն ամուսնանալու նրա հետ, ում ցանկանում էր:

Միջին դարերին բնորոշ էր հպատակությունը բարձրագույն իշխանության և բնակչության միջև որպես փոխհարաբերության ձև: Քաղաքացու կարգավիճակ գոյություն ուներ միայն մեծ քաղաքներում:

Նոր ժամանակաշրջան (XVI-XX դդ.)

Նոր ժամանակաշրջանի հեղափոխության ձեռքբերումն էր բոլոր կարգի բնակչության ազատագրման և իրավահավասարության հայտարարությունը: Քաղաքացիության գաղափարը սկսեց իրականանալ ազգային պետականության շրջանակներում: Եթե ի սկզբանե արգելվում էր բոլոր կանանց և ոչբավարար սեփականություն ունեցող բոլոր տղամարդկանց քաղաքական մասնակցությունը, նոր ժամանակի վերջում տղամարդիկ ստացան քաղաքացիական իրավունքների ամբողջ լուսապատկերը:

Նորագույն ժամանակաշրջանում (1918 թվականից մինչև այսօր)

Նորագույն ժամանակաշրջանում քաղաքական մասնակցության իրավունք ստացան նաև կանայք և քաղաքացիությունը հասանելի դարձավ ամբողջ չափահաս բնիկ քաղաքացիների համար ազգային պետության սահմաններում: Այդպիսով, քաղաքացիության իրավունք շնորհվում էր բնիկ բնակչությանը և ոչ օտարերկրացիներին: Դրա հետ միասին առանձնահատուկ զարգացում գտան սոցիալական իրավունքները, որոնք հնարավորություն էին տալիս քաղաքացիներին չմտահոգվեին իրենց փրկության և անվտանգության մասին:

Հռոմի աստվածային կայսրությունում 1781 թվականին ընդունված միջոցառումը ճորտերին (ֆեոդալական ժամանակաշրջանում՝ գյուղացիներին) շնորհեց տեղաշարժման ազատություն: Չնայած դրան թույլ զարգացած տրանսպորտային ենթակառուցվածքը խոչընդոտում էր մարդկանց գյուղական միջավայրում ճանապարհորդությունը: Այդպես շարունակվեց մինչև 1918 թվականը, երբ I համաշխարհային պատերազմի ավարտից հետո սկսվեց ճանապարհորդության աշխուժացում: Աշխուժացման պատճառն էին նոր երկաթուղային ճանապարհները, որին հետևեց անձնագրերի ստեղծման պահանջը: Մինչ այդ անձնագիր կամ այցեհրավեր ուղևորության ժամանակ անհրաժեշտ չէր:

Ավելի ուշ, անձի տեղաշարժի և բնակության իրավունքը Եվրամիությունում դարձավ Եվրամիության քաղաքացիության անկյունաքարը, որը սահմանվեց Մաախտրիխի պայմանագրով 1992 թվականին: Ներկայումս բոլոր ցանկացողները կարող են գնել Եվրամիության քաղաքացիություն Եվրամիության քաղաքներում ներդրումներ կատարելու միջոցով, Մալտայում կամ Կիպրոսում անձնագրի ձևակերպմամբ:

Մարդու իրավունքների պատմություն

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Վերհիշե՛ք հուշարձաններ աշխարհի և Վրաստանի պատմությունից, որոնք վերաբերում էին մարդու իրավունքներին,
- անցկացրե՛ք զուգահեռներ նշված հուշարձանների միջև: Փորձե՛ք դրանց միջև հայտնաբերել նմանություններ և տարբերություններ,
- վերհիշե՛ք պատմական երևույթներ (ապստամբություններ, հեղափոխություններ և այլն), որտեղ հիմնական պահանջները վերաբերում են իրավունքների ճանաչմանը կամ պաշտպանությանը,
- դատեցե՛ք նման երևույթների (ապստամբություն, ցույց, հանրահավաք, հեղափոխություն և այլն) նշանակության մասին մարդու իրավունքների ճանաչման տեսանկյունից:

Մարդու իրավունքները հիմնվում են հնագույն մշակութային և կրոնական ավանդույթների վրա: Մարդկության պատմության հաշվառմամբ կարող ենք եզրակացնել, որ մարդու իրավունքները որևէ դարի ձեռքբերում չէ: Տարբեր պատմական ժամանակաշրջաններում մարդը ձգտում էր իրավունքներ ձեռք բերել ընտանիքում, համայնքում, հավատքում, հասարակությունում, պետությունում: Մինչև մեր թվարկությունը 2000 թ. Բաբելոնում թագավորը ստեղծեց «Համաժողովրդի օրենքներ» հայտնի փաստաթուղթը: Դա առաջին գրավոր իրավական փաստաթուղթն էր, որը խոստանում էր, «որ ողջ թագավորությունում կտիրի իրավունքը, կոչնչացվեն չարությունը և բռնությունը, ուժեղներին չի տրվի թույլերին ճնշելու իրավունք... կլուսավորեն երկիրը և կհոգան մարդկանց բարօրության մասին»:

Կրոնական գրքերում նկարագրված վարքի կանոնները և ցուցումները համարվում են մարդու իրավունքների հիմք: Կրոնական աղբյուրներից առանձնապես հատկանշական են «Աստվածաշունչը» և «Ղուրանը»: Իսկ այսօր որոշ իսլամական պետություններում կիրառվում է շարիաթի իրավունքը:

Տարածված գիտական հայացքների համաձայն, մարդու իրավունքները, ժամանակակից ըմբռնմամբ, առաջին անգամ ձևավորվեցին Անգլիայում, 1215 թվականին «Ազատությունների մեծ խարտիայում»: Այս փաստաթուղթը ներառում էր օրենքի առջև հավասարության, սեփականության իրավունքի և կրոնի ազատության հարցերը, թեև այս իրավունքները միայն հարուստների վրա էին տարածվում: Մարդու իրավունքների զարգացման հետևյալ կարևոր փուլ է համարվում Անգլիայում ընդունված երկու փաստաթուղթ. Act of Habeas Corpus (1679 թ.) և Իրավունքների բիլլ (1689 թ.):

Հիմնական իրավունքների ճանաչման առաջին լիարժեք փաստաթուղթ է համարվում 1776 թվականին ընդունված Վերջինիայի իրավունքների հռչակագիրը, որը ներառում էր այնպիսի նոր իրավունք, ինչպիսին էր մամուլի ազատությունը:

Մարդու իրավունքների ճանաչման ամենահայտնի փաստաթուղթ է համարվում Ֆրանսիական հեղափոխությունից հետո, 1789 թվականին ընդունված «Մարդու և Բնական իրավունքների հռչակագիրը», որը պարունակում էր այսօր գործող գրեթե բոլոր հիմնական իրավունքները: Հատկանշական է նաև 1776 թվականի Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների անկախության հռչակագիրը և իրավունքների բիլը:

ՍԱ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

Անգլիայում Habeas Corpus-ի ստեղծումը պայմանավորեց մի քանի աղմկահարույց դեպք, այդ թվում՝ 1621 թվականին Լոնդոնում տեղի ունեցած փաստը: Անգլիացի արիստոկրատների շրջանում հայտնի տիկնոջ՝ Ալիսա Ռոբինսոնի տանը աղմկոտ խնջույք էր ընթանում: Աղմկի պատճառով տիկնոջ տանը հայտնվեցին ոստիկաններ և տանտիրոջն ու հյուրերին խնդրեցին զսպված լինել և երեկոն շարունակել հանգիստ և առանց աղմուկի: Տանտերը անպարկեշտ բռնությամբ վիրավորեց ոստիկաններին, որի պատճառով նրան կալանավորեցին և տեղափոխեցին բանտ: Ալիսա Ռոբինսոնին կալանավորելուց միայն երկու շաբաթ հետո կանգնեցրին դատարանի առջև: Դատավարության գործընթացում հայտնի դարձան ճանաչված կնոջ նկատմամբ սաստիկ վերաբերմունքի փաստեր: Մասնավորապես, պարզվեց, որ բանտում գտնվելու ժամանակ նրան որպես սնունդ տալիս էին միայն հաց և ջուր: Քնում էր ուղղակիորեն թաց գետնին և մեկ անգամ մերկացած վիճակում 50 անգամ ճիպոտահարել էն: Հասարակությանը զայրացրեց այսպիսի սաստիկ վերաբերմունքը, առանձնապես այն, որ Ալիսա Ռոբինսոնը, ինչպես դատարանում պարզվեց, հղի էր: Դատարանը Ռոբինսոնին անմեղ ճանաչեց: Ոստիկանին տեղավորեցին մեկուսարանում առանց օրդերի մասնավոր սեփականություն մուտք գործելու և անձին կալանավորելու պատճառով:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո, 1948 թվականի դեկտեմբերի 10-ին, Միավորված ազգերի կազմակերպության անդամ երկրները ստեղծեցին «Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր»: Հռչակագիրը իրականացնում է իրավունքների հայտարարում և ճանաչում, բայց այն բանի համար, որ պետությունները այս իրավունքները անհապաղ պաշտպանելու պարտավորություն ունենան, 1966 թվականին Միավորված ազգերի կազմակերպության անդամները ստորագրեցին երկու միջազգային փաթեթ. միջազգային փաթեթ քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին, միջազգային փաթեթ տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին:

Հատկանշական են նաև Եվրոպայի խորհրդի 1950 թվականի կոնվենցիան «Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին» և 1961 թվականի Եվրոպայի սոցիալական խարտիան: Նշված փաստաթղթերը հետագայում դրվեցին բազում կարևոր փաստաթղթերի հիմքում, որոնք հաստատում են մարդու իրավունքները: Ներկայումս բոլոր ժողովրդավարական պետությունների Սահմանադրությունները ճանաչում և ապահովում են մարդու հիմնական իրավունքները: Ինչպես նաև ամրապնդվում են նրանց պաշտպանության ինչպես միջազգային, այնպես էլ ազգային մեխանիզմները:

Քաղաքացիությունից զրկելը աշխարհը խլելուն համարժեք է. դա նշանակում է ջունգլիներ վերադառնալ, քարանձավի բնակչի կամ վայրենու նման... մարդը, որը ոչինչ չունի, իր ինքնությունից բացի, կորցրել է այն բոլոր իրավունքները, որոնք այլ մարդկանց կտան հնարավորություն վերաբերվել նրան, ինչպես անձնավորության... Նրանք կարող են այնպես ապրել և ոչնչանան, որ ոչ մի տեսակ հետք չթողնեն, իրենց ավանդը չմտցնեն հասարակության կյանքում:

*Հանա Արենդտ,
«Բռնապետության
հիմունքները»:*

ԴԱՏԵՑԵ՛Ք

Ինչպե՞ս եք պատկերացնում այս պատմության շարունակության հնարավոր տարբերակները առանց քաղաքացիության: Շարունակե՛ք Էլենեի պատմությունը:

- Ի նկատի ունեցե՛ք, որ Հունաստանը Եվրամիության երկիր է և այնտեղ գործում է առանց այցեհրավերի ռեժիմ: Վերհիշե՛ք, ի՞նչ է ենթադրում առանց այցեհրավերի ռեժիմը:
- Ինչո՞ւ անհրաժեշտ եղավ Էլենեին այդպիսի պայմաններում Եվրամիության երկրներ մուտք գործել ոչօրինական ճանապարհով:
- Սպառնո՞ւմ է, թե՞ ոչ Էլենեին թրաֆիկինգի վտանգ:
- Ի՞նչ կարող ենք եզրակացնել ելնելով այս պատմությունից:
- Շարունակե՛ք Էլենեի պատմությունը: Ձեր կարծիքով, ինչպես ընթացավ Էլենեի հետագա կյանքը:
- Հոչե՞ք հիշում այլ համանման իրավիճակներ: Այնտեղ ինչպե՞ս զարգացան երևույթները: Թրաֆիկինգի հիմնախնդիրը միայն մեր քաղաքացիների՞ն է մտահոգում:
- Ի՞նչ կարգի հանցանքների է պատկանում թրաֆիկինգը:

Էլենեի պատմությունը

Աթենք (Հունաստան) ուղևորել, ընտանիքում երեխայի խնամող դասավորել և ամսական 800 եվրո աշխատավարձ խոստացավ Էլենեին ռֆա Մադոնա, որի դիմաց նախապես վերցրեց 3000 եվրո: Պայմանավորվածության համաձայն, Մադոնան Էլենեին այլ կանանց հետ միասին Թուրքիա բերեց և այլ ծանոթ տղամարդու հանձնեց, որը նրանց գիշերով Հունաստանի սահմանն անցկացրեց:

Աթենք ժամանած Էլենեին ուղեկցող տղամարդը բացատրեց, որ ընտանիքը, որտեղ նա պետք է աշխատեր, արդեն վերցրել է դայակ: Փոխարենը առաջարկեց իր ծանոթների ընտանիքը, ուղևորվել Սալոնիկ և այնտեղ աշխատանք գտնել: Էլենեն հեռազանգեց Մադոնային և բացատրեց իրավիճակը: Մադոնան հաստատեց, որ կարող է ուղևորվել Սալոնիկ: Սալոնիկ ժամանած Էլենեին ոչ ոք չդիմավորեց, նա փորձեց կրկին հեռախոսով կապվել Մադոնայի հետ, բայց իզուր:

Մենք՝ քաղաքացիներս, սովորաբար, օգտվում ենք այն իրավունք-պարտականություններից, որոնք շնորհում են քաղաքացիություն: Բոլոր քաղաքացիները կարող են իրենց զավակին մտցնել դպրոց, հիվանդության ժամանակ ստանալ բուժօգնություն, մտցնել դիմում զբաղվածության վերաբերյալ և ընտրել ներկայացուցիչ իշխանությունում: Մենք զգում ենք, որ տեղ ունենք այն երկրում,

որտեղ բնակվում ենք, զգում ենք, որ պատկանում ենք ավելի մեծ հասարակության, քան մեր ընտանիքն է, գյուղը կամ քաղաքը:

Բայց ինչպես է ապրում նա, ով չունի քաղաքացիություն, այսինքն՝ քաղաքացիություն չունեցող անձ է: Առանցքաղաքացիության անձը չունի ընտրություններին մասնակցության իրավունք այն երկրում, որտեղ վերջինս բնակվում է, չունի այցեհրավեր ստանալու համար հայց մտցնելու կամ ամուսնության գրանցման իրավունք: Որոշ դեպքերում անձին, որը չունի քաղաքացիություն և գտնվում է իր ծննդավայրի կամ նախկին բնակության վայր երկրի սահմաններից դուրս, հնարավոր է երկար ժամանակով ձերբակալեն, եթե երկիրը մերժի նրան ետ վերադարձնելու հանգամանքը: Հաճախ անձանց, ովքեր չեն կարող սեփական երկրի հետ իրավական կապ հաստատել, մերժում են այնպիսի հիմնարար իրավունքների համար, ինչպիսիք են կրթության, բժշկական օգնության և զբաղվածության իրավունքները:

«Յուրաքանչյուր անձ ունի քաղաքացիության իրավունք: Ոչ ոք չի կարող ինքնակամ խլել քաղաքացիությունը կամ քաղաքացիությունը փոխելու իրավունքը»:

Մարդու իրավունքների 1948 թվականի համընդհանուր հռչակագիր, 15-րդ հոդված

Օպտացիա-
քաղաքացիություն
ընտրելու իրավունք,
որը սովորաբար
շնորհվում է մի
պետությունից
մյուս պետության
կազմի մեջ անցած
տարածքում բնակվող
բնակչությանը:

Կապը պետության հետ հնարավոր է ամրապնդել անմիջականորեն ծննդյան հետ միասին կամ քաղաքացիություն ստանալով: Վրաստանի քաղաքացիների մեծամասնությունը այս կարգավիճակը ստանում է ծնվելուն պես:

Վրաստանի քաղաքացիություն ստանալու հիմունքները

Ի ծնե

Հպատակագրմամբ

Քաղաքացիության
վերականգնմամբ

Այլ հիմունքներով.
• Որդեգրում
• Օպտացիա

Քաղաքացիություն ստանալու համար սահմանված են մի շարք պայմաններ:

Քաղաքացիության հարցը սահմանվում է քաղաքացիության մասին Վրաստանի օրգանական օրենքով:

Վրաստանի քաղաքացիություն ի ծնե

Վրաստանի քաղաքացիություն ի ծնե ձեռք է բերում.

- անձը, որի ծննդյան պահին ծնողներից մեկը Վրաստանի քաղաքացի է,
- Վրաստանի տարածքում սուրոգացիայով՝ փոխնակ մայրությամբ (սուրոգացիայի ծրագրի ժամանակ սուրոգատ՝ փոխնակ մայրը պտուղը կրում է որովայնում և երեխան ծննդաբերում է կենսաբանական ծնողների համար) բեղմնավորման արդյունքում ծնված անձը, եթե նրա ծնողներից ոչ մեկի քաղաքացիության երկիրը նրան որպես իր երկրի քաղաքացի չի համարում,
- Վրաստանում քաղաքացիություն չունեցողի կարգավիճակ ունեցող անձանց գավակը, որը ծնվել է Վրաստանի տարածքում,
- Վրաստանի տարածքում ծնված անձը, որի ծնողներից մեկը Վրաստանում քաղաքացիություն չունեցողի կարգավիճակ ունեցող անձ է, իսկ երկրորդ ծնողն անհայտ է:

Որպես Վրաստանի քաղաքացի, օրենքի համաձայն կրնա՞նք չափահաս անձը, որը բավարարում է հետևյալ պահանջները.

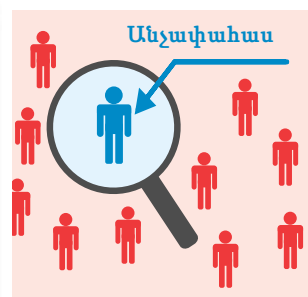
- Մշտապես բնակվում է Վրաստանի տարածքում վերջին 5 տարվա ընթացքում,
- Սահմանված շրջանակներում գիտի պետական լեզուն, Վրաստանի պատմությունը և իրավունքի հիմնական հիմունքները (քաղաքացիության հարցերի հանձնաժողովը գնահատում է գիտելիքի մակարդակը),
- Վրաստանում ունի աշխատատեղ և/կամ անշարժ գույք կամ Վրաստանի տարածքում իրականացնում է ձեռնարկատիրական գործունեություն և/կամ Վրաստանի արտադրությունում բաժնետեր է կամ ունի ակցիաներ արժեթղթեր:

Անչափահասին, որն ի ծնե Վրաստանի քաղաքացիություն ձեռք չի բերել, Վրաստանի քաղաքացիություն կշնորհվի սովորական կարգով, եթե նրա ծնողներից մեկը Վրաստանի քաղաքացի է:

Անչափահաս անձին Վրաստանի քաղաքացիություն սովորական կարգով կշնորհվի, եթե նրան որդեգրել է Վրաստանի քաղաքացին:

Վրաստանի տարածքում ծնված տարիանվաճի կարգավիճակ ունեցող կամ Վրաստանում քաղաքացիություն չունեցողի կարգավիճակ ունեցող անչափահաս անձին, որը 5 տարի բնակվում է Վրաստանում, սովորական կարգով շնորհվում է Վրաստանի քաղաքացիություն:

Քաղաքացիության վերականգնում

Վրաստանի քաղաքացիություն վերականգնման կարգով շնորհվում է այն դեպքում, եթե այն դադարեցվել է.

- քաղաքացիությունից դուրս գալու արդյունքում,
- ոչիրավաչափորեն,
- ծնողների ընտրության արդյունքում:

Ծնողի/ծնողների ընտրության արդյունքում Վրաստանի քաղաքացիությունը դադարեցնելու հիման վրա, վերականգնելու կարգով անձին կարելի է շնորհել Վրաստանի քաղաքացիություն նրա կողմից չափահաս դառնալիս:

Քաղաքացիության հարցերով հանձնաժողովը գնահատում է պետական լեզվի իմացության մակարդակի համապատասխանությունը սահմանված շրջանակներին (թեստավորում անցնել չի պահանջվում ոչ իրավաչափորեն քաղաքացիության դադարեցման հիման վրա վերականգնման կարգով Վրաստանի քաղաքացիություն շնորհելու ժամանակ):

? Ո՞ւմ պետք է դիմի շահագրգռված անձը Վրաստանի քաղաքացիություն ստանալու հարցերի կապակցությամբ:

Վրաստանի քաղաքացիություն ստանալու հարցերի կապակցությամբ անձը կարող է դիմել Արդարադատության տուն կամ համապատասխան տարածքային ծառայություն:

Անչափահասի կամ աջակցություն ստացող անձի քաղաքացիության հարցը քննարկվում է նրանց օրինական ներկայացուցչի դիմումի հիման վրա:

14-ից մինչև 18 տարեկան անչափահաս անձի քաղաքացիության հարցով օրինական ներկայացուցչի կողմից ներկայացված դիմումին պետք է կցվի անչափահասի և երկրորդ ծնողի (առկայության դեպքում) գրավոր համաձայնությունը: Անչափահասին գրավոր համաձայնություն ներկայացնել չի պահանջվում, եթե նա, միաժամանակ, աջակցություն ստացող անձ է:

Վրաստանի սահմաններից դուրս գտնվելու դեպքում անձը կարող է դիմել արտասահմանում Վրաստանի համապատասխան դիվանագիտական ներկայացուցչությանը կամ հյուպատոսական հիմնարկությանը:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Պետությունը իրավասու է սահմանել օտար երկրի քաղաքացիների և քաղաքացիություն չունեցող անձանց քաղաքական գործունեության սահմանափակում:

- Որքանով արդարացի էք համարում քաղաքական գործունեության իրավունքի իրականացման կապակցությամբ, օտար երկրի քաղաքացիներին և քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար սահմանված սահմանափակումը:
- Ո՞ր դեպքում կարող է անհրաժեշտ լինել այս անձանց քաղաքական գործունեության սահմանափակումը:

? Գոյություն ունե՞ն քաղաքացիություն ստանալու բացառիկ դեպքեր:

Վրաստանի նախագահը, առանձին դեպքերում, իրավունք ունի, առանց պահպանելու նախատեսված պայմանները, որպես Վրաստանի քաղաքացի ընդունել անձին, եթե.

- Վրաստանի և մարդկության համար ունի առանձնահատուկ վաստակ իր գիտական, հասարակական գործունեությամբ կամ ունի մասնագիտություն և որակավորում, որով շահագրգռված է Վրաստանը,
- կամ, եթե նրա համար Վրաստանի քաղաքացիություն ստանալը բխում է պետական շահերից:

Պետական շահեր

- Այլ երկրի քաղաքացին Վրաստանը համարում է իր հայրենիք և նա կամ իր նախնիները. ա) Վրաստանի բնագրավված տարածքի բնակիչ կամ այս տարածքից բռնի տեղահանված անձ է, բ) տարբեր ժամանակներ քաղաքական կարծիքներով կամ ծանր սոցիալ-տնտեսական իրավիճակի պատճառով վտարանդիության մեջ գտնվող անձ է,
- այլ երկրի քաղաքացին Վրաստանում իրականացնում է այնպիսի ներդրում, կամ նա Վրաստանում իրականացրել է այնպիսի ներդրում, որով պետության տնտեսական զարգացման մեջ նշանակալից ավանդ է մտցնում կամ մտցրել է,
- այլ երկրի քաղաքացին հաջողակ է սպորտի, գիտության և/կամ արվեստի ոլորտում, և նա ցանկանում է գործունեությունը շարունակել Վրաստանի անունով:

Քաղաքացիությունից կամավոր հրաժարում

3. Քաղաքացիությունից զրկելն անթույլատրելի է:

4. Վրաստանից Վրաստանի քաղաքացուն վտարելն անթույլատրելի է:

5. Վրաստանի քաղաքացուն այլ պետությանը փոխանցելը անթույլատրելի է, բացի միջազգային պայմանագրով նախատեսված դեպքերից: Որոշումը քաղաքացուն փոխանցելու մասին կարող է բողոքարկվել դատարանում:

Վրաստանի Սահմանադրություն, հոդված 32:

Հնարավոր է ինչպես քաղաքացիությունից հրաժարվել, այնպես էլ այն կորցնել: Թեև անձը կարող է մերժում ստանալ քաղաքացիությունից հրաժարվելու գործարկումից հետոյալ պատճառներով.

- պետության առջև պարտականությունները չկատարել,
- զինվորական պարտականությունները չկատարելու դեպք,
- եթե քրեական գործի համար որպես մեղադրյալ հանձնված է պատասխանատվության, կամ նրա նկատմամբ գոյություն ունի օրենքի ուժ ստացած դատավճիռ, որը ենթակա է գործադրման:

Վրաստանի քաղաքացիություն չի ստանա անձը, եթե.

- գործել է միջազգային հանցանք խաղաղության և մարդկության դեմ,
- մասնակցել է Վրաստանի օրենսդրությամբ նախատեսված պետական հանցագործության,
- պետական և/կամ հասարակական անվտանգության պահպանության շահերից ելնելով նրա՝ Վրաստանի քաղաքացիություն ստանալը նպատակահարմար չէ:

Վրաստանի քաղաքացիությունը կորցնել

Անձը կորցնում է Վրաստանի քաղաքացիությունը, եթե.

- ձեռք կրերի այլ պետության քաղաքացիություն, բացի «Վրաստանի քաղաքացիության մասին» Վրաստանի օրգանական օրենքի քաղաքացիության մասին 21¹ –րդ հոդվածով նախատեսված դեպքից,
- ապացուցվի, որ Վրաստանի քաղաքացիությունը ձեռք է բերվել կեղծ փաստաթղթեր ներկայացնելու ճանապարհով,
- առանց Վրաստանի իրավասու մարմինների թույլտվության անցնի այլ պետության գինվորական ծառայության, ոստիկանության կամ անվտանգության ծառայության:

Քաղաքացիությունից դուրս գալու հարցը քննարկելու համար անհրաժեշտ է գրավոր դիմումը և համապատասխան փաստաթղթերը ուղղակիորեն առաքվեն Վրաստանի նախագահին:

Քաղաքացիության
հարցերի կապակցությամբ
առցանց սպասարկումը
հնարավոր է հետևյալ
կայք-էջի միջոցով.
www.sda.gov.ge

Երկակի քաղաքացիություն

Այլ երկրի քաղաքացիություն ձեռք բերելու դեպքում Վրաստանի քաղաքացիությունը պահպանելու մասին տրվում է համաձայնություն, եթե Վրաստանի քաղաքացու կապը Վրաստանի հետ համարվում է հոգևոր:

Անչափահասին, որը Վրաստանի քաղաքացիության հետ միասին այլ երկրի քաղաքացիություն է ձեռք բերել ի ծնե, Վրաստանի

քաղաքացիությունը պահպանվում է ծնվելուց մինչև 18 տարեկան հասնելը: Նշված ժամկետում անչափահասի քաղաքացիությունը պահպանելու մասին դիմում չներկայացնելու դեպքում կդադարեցվի նրա Վրաստանի քաղաքացիությունը: Անչափահասի համար Վրաստանի քաղաքացիության պահպանումը թույլատրելի է ծնողների կամ օրինական ներկայացուցչի դիմումի հիման վրա: Ծնողներից մեկի կողմից դիմում ներկայացնելու դեպքում անչափահասի համար Վրաստանի քաղաքացիության պահպանումը թույլատրելի է երկրորդ ծնողի համաձայնությամբ:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ստորև թվարկած իրավունքներից, ձեր կարծիքով.

- ո՞ր իրավունքներից է օգտվում միայն Վրաստանի քաղաքացին:
- Ո՞ր իրավունքներից է օգտվում ինչպես Վրաստանի քաղաքացին, այնպես էլ Վրաստանում բնակվող/գտնվող քաղաքացիություն չունեցող անձը կամ օտար երկրի քաղաքացին:

Ընտրություններում, հանրաքվեում ձայն տալու իրավունք	Ամուսնության իրավունք
Ընտրված կամ պետական որևէ պաշտոնի նշանակված լինելու իրավունք	Վրաստանում բիզնես գործունեություն վարելու իրավունք
Սեփականության իրավունք	Կուսակցության անդամ լինելու կամ քաղաքական գործունեություն ծավալելու իրավունք
Կրթության իրավունք	Երկիր մուտք գործելու և երկրից դուրս գալու իրավունք
Իրավունքների պաշտպանությունն իրավապահ մարմինների միջոցով	Առողջությունը պահպանելու իրավունք

ՄԱ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

Ո՞վ է շահագրգռված ունենալ փախչող քանի քաղաքացիություն:

Մի քանի քաղաքացիություն ունենալու մեջ հաճախակի դեպքերում շահագրգռված են բիզնեսի ներկայացուցիչները, էստրադայի և կինոյի աստղերը: Եթե խոսենք կոնկրետ պետության քաղաքացիների մասին, ներդրման համար անձնագիր ստանալու ծրագրերը հանրահայտ են Մերձավոր Արևելքի, Չինաստանի, Ռուսաստանի, Ուկրաինայի և Հնդկաստանի երկրների հարուստ անձանց շրջանում:

Կան նաև դեպքեր, երբ քաղաքացիությունը փոխել ցանկանում են նաև աշխարհի ամենազարգացած երկրների քաղաքացիները: Օրինակ, Էդուարդո Մեվերինը (ֆեյսբուկի համասեփականատեր) և Թինա Թերները (ԱՄՆ-ի էստրադայի աստղ) հրաժարվեցին ամերիկյան անձնագրից Սինգապուրի և Շվեդիայի օգտին:

Ադմկահարույց էր ֆրանսիացի դերասան Ժերար Դեպարդիեի պատմությունը, որը ֆրանսիական անձնագիրը փոխեց ռուսականի հետ, իսկ հայտնի ձեռներեց Ջոն Ֆրեդերիկսենը «այժմ Կիպրոսի քաղաքացի» է, թեև նա ծնվել և մեծացել է Նորվեգիայում:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Ծանոթացի՛ր ստորև տրված օգտակար ռեսուրսների նյութերին (Էլեկտրոնային հասցեներով).

- Մտածե՛ք և վերլուծե՛ք էթնիկ փոքրամասնությունների դերը մեր երկրի կյանքում,
- ընտրե՛ք ձեզ ցանկալի որևէ պատմություն և
- պատրաստ՛ք շնորհանդես «Նա Վրաստանի քաղաքացի է» վերնագրով:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Բազմազանության տեսակներ – գնչուներ <https://bit.ly/3IUUqlw>
- ▶ Բազմազանության տեսակներ – էթնիկ հայերը Վրաստանում <https://bit.ly/3tR7RoQ>
- ▶ Հրեաները Վրաստանում <https://bit.ly/373C0Za>
- ▶ Հոգով հարազատներ – բազմազանության տեսակներ <https://bit.ly/3qQKSr>
- ▶ Ի՞նչ պետք է գիտենանք համաքաղաքացի էթնիկ աղբյուրների մասին <https://bit.ly/3DnXNa0>

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

- Վերհիշե՛ք Վրաստանի Սահմանադրությունում տրված մարդու իրավունքների թվարկացանկը (դիտե՛ք Հավելված 1, էջ 152-158):
- Նկարագրե՛ք ձեր կյանքից վերջին երկու օրը: Ո՞ր իրավունքի կիրառումը և պարտականության կատարումը հարկ եղավ այդ ժամանակի ընթացքում:
- Ո՞ր իրավունքը չկիրառեցիք և ո՞ր պարտականությունը չկարողացաք/չկատարեցիք:

Մեփական
իրավունքների
իմացությամբ
մենք ստանում ենք
հնարավորություն
ապրել և գործել
իրավացիորեն:

Գեորգ
Լիխտենբերգ,
գերմանացի գրող

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Շատ երկրներ իրենց բազային՝ հենակետային օրենսդրությունում և սահմանադրությունում մեջբերում են կատարում ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների հռչակագրից կամ դրա դրույթներից: Դրա սկզբունքները բազմաթիվ պակտների, կոնվենցիաների և պայմանագրերի հիմքն է, չնայած ներդրած ջանքերին, մարդու իրավունքների խախտման հիմնախնդիրը այնուամենայնիվ մնում է:

- Ո՞ր իրավունքներն են խախտվում կոնկրետ դեպքում:
- Ինչպե՞ս կարող է տեղական իշխանությունը օգնել իրավիճակի հերոսներին:
- Ինչպե՞ս կարող է գլոբալ հասարակությունը օգնել իրավիճակի հերոսներին:
- Ինչպե՞ս կարող եք օգնել նրանց դուք: Կիրառե՛ք Վրաստանի Սահմանադրությունը:
- Աշխարհի բոլոր անկյուններում կայուն զարգացման ո՞ր նպատակը/նպատակներն են ծառայում Լազարեի օգնությանը (դիտե՛ք Հավելված 2, էջ 159-167):

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

Լազարե, փողոցային երեխա

Իմ անունն է Լազարե, ես 13 տարեկան եմ և անօթևան եմ, ծնողներ վաղուց չունեմ: Գիտեմ, որ մայրս բնակության է տեղափոխվել այլ երկիր: Հայրս այստեղից շատ հեռու է ապրում, ուզում եմ նրա մոտ գնալ, բայց ուղևորության համար ավտոբուսի տոմսի գումար խնդրեցի նրանից և մինչև օրս սպասում եմ, չի պատասխանում: Այժմ իմ տունը փողոցն է: Երբեմն աշխատանք եմ գտնում, նախկինում թափոններ էի տեսակավորում և մի վաճառողի մոտ էի տանում: Այժմ այս գործին վերջ տվեցի, քանի որ լուրջ վարակիչ հիվանդություն

տարա և բժիշկը զգուշացրեց՝ չմոտենալ աղբանոցներին: Հետո կարճ ժամանակ խանութում սկսեցի աշխատել, ծովափին պաղպաղակ էի վաճառում: Բայց այս գործում փող չէի կարողանում ձարել, որովհետև խանութի սեփականատերը գումարը սննդի և առափնյակի խցում գիշերը լուսացնելու համար էր գանձում: Աշխատանքը ծանր և տհաճ էր, երբ պաղպաղակի արկղը լիքն է, շատ ծանր է: Իսկ ես ժամերով քայլում էի առափնյակում այդպիսի բեռով, հաճախ շիկացնող արևի տակ և ցանկացողներին պաղպաղակ էի առաջարկում: Լինում էին օրեր, երբ մեկ պաղպաղակ անգամ չէի կարողանում վաճառել:

Յուրօրինակորեն երջանիկ եմ, որովհետև կենդանի եմ: Իմ ընկերները շարունակում են աղբանոցներում թափոնները տեսակավորել, հաճախ հիվանդանում են: Նրանցից մեկը վերջերս փոսի մեջ ընկավ և մահացավ: Մեզանից շատերը 10-12 ժամ են աշխատում, իսկ վարձատրություն այնքան քիչ են ստանում, որ սնվելուն նույնիսկ չի բավարարում:

Փողոցային երեխաներս ծանր կյանք ունենք: Միշտ քաղցած ենք և չգիտեմ վաղը որտեղ կլուսացնեմ: Ուզում եմ իմ տանը ապրել, այնտեղ կկարողանայի հանգիստ քնել: Չմոռանք գիշերը շատ ցուրտ է: Կարելի է փողոցում ցրտից սառչել:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

Մաիայի երազանքը

Իմ անունը Մաիա է: 14 տարի առաջ ծնվել եմ աղքատ աֆրիկացի գյուղացու ընտանիքում: Այնտեղ առանց ինձ էլ շատ երեխա էր: Շատ փոքր հասակից մաքրում էի հատակը, լվացք էի անում, հավաքում էի ջուր և փայտ: Բազմաթիվ գործերի պատճառով փողոցում ընկերների հետ խաղալ չէի կարողանում:

Երբ դպրոցում սովորելու իրավունք տվեցին, երջանիկ էի: Այնտեղ ընկերներ գտա: Գրել-կարդալ սովորեցի, բայց 4-րդ դասարանից ծնողներս սովորելս դադարեցրին միջոցներ չունենալու և ընտանեկան գործերում օգնության կարիքի պատճառով: Եթե տղա լինեի, ծնողներս թույլ կտային դպրոցն ավարտել: Իմ ավագ եղբայրը դպրոցն ավարտեց և այժմ մայրաքաղաքում օֆիսում է աշխատում: Կրտսեր եղբայրներս նույնպես դպրոց են հաճախում: Նրանք նույնպես կավարտեն դպրոցը:

Ամեն օր մտածում եմ, ինչպես կարող եմ սովորել և հասնել հաջողության:

Իրավունքների
իմացությունը
սահմանում է
պարտականու-
թյունների
բարեխղճորեն
կատարում:

*Բենժամեն
Ֆրանկլին:*

ՎԵՐՀԻՇԵ՛Ք

- Ի՞նչ հիմնական իրավունքներ և պարտականություններ ունեն Վրաստանի քաղաքացիները:
- Կարելի՞ է, թե՞ ոչ այդ իրավունքները խմբավորել որևէ նշանով:
- Ի՞նչ նշանով կխմբավորեիք իրավունքները:
- Որևէ խմբի իրավունքներ համարո՞ւմ եք, թե՞ ոչ ավելի գերակայող:

Իրավունք նշանակում է մարդուն շնորհված հնարավորություն սեփական հայացքների և շահերի համաձայն իրականացնել գործողություններ, պաշտպանել սեփական շահերը և ուրիշներից նույնպես պահանջել այս իրավունքները պաշտպանել: Թեև մարդը անպայման պետք է ենթարկվի որոշակի կանոնների, նա ունի ուրիշի իրավունքները և շահերը չխախտելու պարտականություն: Իրավունքը և պարտականությունը միմյանց հետ սերտորեն կապված են: Գոյություն չունի իրավունք, որին չի համապատասխանի երկրորդ կողմի պարտականությունը: Օրինակ, աշակերտն ունի կրթություն ստանալու իրավունք, իսկ պետության պարտավորությունն է ապահովել նրան այս հնարավորությամբ, այն էլ ողջ կյանքի ընթացքում:

Մարդու իրավունքների դասակարգում

Տարբերակվում են բնական, այսինքն՝ բացարձակ իրավունքներ և սահմանափակ իրավունքներ: **Բնական, այսինքն՝ բացարձակ իրավունքները** ձեռք են բերվում ի ծնե և դրանք սահմանափակել չի կարելի: Օրինակ, կյանքի իրավունքը: **Սահմանափակ են այն իրավունքները**, որոնք կարելի է սահմանափակել՝ օրինակ, տեղափոխության իրավունքը:

Մարդու իրավունքները խմբավորում են տարբեր նշանով: Սահմանված է, թե ինչ է դրված այս կամ այն դասակարգման հիմքում: Եթե դատենք իրավունքների առաջացման/ճանաչման ժամանակով, անհրաժեշտ է ճանաչել առաջին, երկրորդ և երրորդ սերնդի իրավունքները:

I սերնդին պատկանում են **քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքները**,

II սերնդին՝ սոցիալ-տնտեսական իրավունքները,

III սերնդին՝ կուլեկտիվ իրավունքներ: Կուլեկտիվ իրավունքի օրինակ կարելի է անվանել բոլորի իրավունքը՝ ապրել առողջության համար անփսաս միջավայրում, օգտվել բնական և մշակութային միջավայրից:

Բովանդակային նշանով գիտնականներն իրավունքները բաժանում են քաղաքական, քաղաքացիական, սոցիալական, տնտեսական, մշակութային և այլ իրավունքների:

Պահպանի՛ր
կարգուկանոն և
կարգուկանոնը
կպաշտպանի քեզ:

*Լատինական
ասացվածք*

**Քաղաքացիական,
անձնական
իրավունքներ և
ազատություններ**

Իրավունքների և ազատությունների այս խումբը, ընդհանրապես ներկայացնում է իրավունքների և ազատությունների ողջ համակարգի հիմքը, քանի որ առանց անձնական իրավունքների գոյության իմաստը կորցնում են մնացած իրավունքներ ունենալը և կիրառելը: Օրինակ, եթե չլինի պաշտպանված և երաշխավորված կյանքի իրավունքը, իր նշանակությունը կկորցնեք առողջության պահպանման իրավունքը, սեփականության իրավունքը և այլն: Անձնական իրավունքներին պատկանում են.

- կյանքի իրավունքը,
- ազատ տեղաշարժի իրավունքը,
- դավանանքի ազատությունը և այլն:

**Քաղաքական
իրավունքներ և
ազատություններ**

Կապված են քաղաքացու ունեցվածքի հետ: Այս իրավունքների իրականացմամբ քաղաքացիներին տրվում է հնարավորություն մասնակցություն ունենալ պետության կառավարմանը, տիրապետել տեղեկատվությանը: Քաղաքական իրավունքներին պատկանում են.

- ընտրության իրավունքը,
- հավաքներին և մանիֆեստացիներին մասնակցության իրավունքը,
- պետության կառավարմանը մասնակցության իրավունքը և այլն:

**Սոցիալական
իրավունքներ և
ազատություններ**

Ապահովում են անձնավորության ներուժը՝ արժանապատվորեն իրականացնելու իր մնացած իրավունքները և ազատությունները: Այս խմբի իրավունքները իրավունք են շնորհում մարդուն, պետությունից պահանջել ապահովել անհրաժեշտ նյութական բարիքով և օգտվել ծառայությունից: Սոցիալ-տնտեսական իրավունքներին պատկանում են.

- աշխատանքի իրավունքը,
- կրթության իրավունքը,
- առողջության պահպանության իրավունքը և այլն:

**Տնտեսական
իրավունքներ և
ազատություններ**

Ներառում է կարողություններ ազատորեն տնօրինելու սեփական գույքային վիճակը (բարօրությունը) և տնտեսական գործունեությունը.

- ձեռներեցային գործունեության ազատություն,
- մասնավոր սեփականության իրավունք,
- ժառանգության իրավունք և այլն:

**Մշակութային
իրավունքներ և
ազատություններ**

ապահովում են անձնավորության հոգևոր զարգացումը և ինքնադրսևորումը.

- մշակութային կյանքին մասնակցության իրավունք և մշակութային արժեքների մատչելիություն,
- ստեղծագործական ազատություն և այլն:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Իրավունքների իմացությունը յուրաքանչյուր մարդուն անհրաժեշտ է և կարևոր, որպեսզի ճիշտ կարողանա հարմարվել և ապրել ժամանակակից հասարակությունում:

Բաժանվե՛ք 5 խմբի: Սահմանադրության երկրորդ գլխի օգնությամբ (դիտե՛ք Հավելված 1, էջ 152-158) դուրս գրե՛ք.

I խումբ. Մարդու քաղաքացիական իրավունքները,

II խումբ. Մարդու տնտեսական իրավունքները,

III. Մարդու քաղաքական իրավունքները,

IV Մարդու սոցիալական իրավունքները,

V Մարդու մշակութային իրավունքները:

- Պատրաստե՛ք շնորհանդես կոնկրետ իրավունքների մասին և դրանց թվարկությունը մտցրե՛ք գրատախտակի ընդհանուր աղյուսակի մեջ,
- կոնկրետ իրավունքի երկայնքով լրացրե՛ք բաց թողնված տեղերը, ես ունեմ... իրավունք... նշանակում է...»

Զի դատ անելն
արդարացի՝ չոր
փայտն անգամ
կանի դալար:

Շոթա
Ռուսթավելի

Քաղաքացիական
իրավունքներ

Քաղաքական
իրավունքներ

Տնտեսական
իրավունքներ

Սոցիալական
իրավունքներ

Մշակութային
իրավունքներ

**Մարդու իրավունքները համընդհանուր են, քանզի դրանք
հիմնվում են յուրաքանչյուր մարդու արժանապատվության վրա
անկախ նրա**

Մարդու իրավունքները անբաժանելի և փոխկապակցված են այն պատճառով, որ յուրաքանչյուր իրավունք կախված է այլ իրավունքից, մեկ իրավունքի խախտումը ազդեցություն է գործում այլ իրավունքների իրականացման վրա: Օրինակ, կյանքի իրավունքը ենթադրում է սննդի և կյանքի համարժեք մակարդակի իրավունք: Անթույլատրելի է անձից խլել իրավունքները, բացի օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերից: Օրինակ, անձի ազատությունը կարելի է սահմանափակել, եթե նրան դատարանը մեղավոր է ճանաչում:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Բաժանե՛ք իրավիճակները և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ո՞ր դեպքում չի կարելի սահմանափակել իրավունքը և ինչո՞ւ:
- Ո՞ր դեպքում է իրավունքի սահմանափակումը թույլատրելի և ինչո՞ւ:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

Երկրի գյուղերից մեկի միջով պետք է անցնի ռազմավարական նշանակության նավթամուղ, համապատասխանաբար, ընկերությունը, որը նավթամուղ է անցկացնում, ցանկանում է որպես մասնավոր սեփականություն ձեռք բերել գոյություն ունեցող հողերը, որոնց վրա գյուղացիները աճեցնում են եգիպտացորեն և այլ մթերքներ: Բոլոր գյուղացիները համաձայնեցին հողը վաճառելուն, բացի մի բնակչից, որը հրաժարվում է նախնիներից եկած հողը վաճառել: Ընկերությունը պետությունից պահանջեց այս գյուղացուց խլել հողը:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

Հարևաններին հայտնի դարձավ, որ իրենց հարևաններից մեկը վարակված է թոքախտով՝ տուբերկուլյոզով: Նրանք ստիպեցին հիվանդ հարևանին թողնել բնակատեղին, որպեսզի վտանգ չստեղծվի մյուսների առողջության համար:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 3

Լրագրերից մեկի ձեռքն ընկավ գաղտնի տեղեկատվություն, որը վերաբերում էր երկրի պաշտպանությանը: Լրագիրը սենսացիոն լինելու պատճառով համարներից մեկում տպագրեց այս տեղեկատվությունը, պետությունը լրատվամիջոցին արգելեց տարածումը և որոշեց տիրաժը վաճառքից հանել:

Մարդու իրավունքները ճանաչված են բոլոր պետությունների կողմից,

բոլորին վերաբերում են հավասարաչափ, առանց ամեն տեսակ խտրականության, և անփոփոխ են բոլորի նկատմամբ, ցանկացած տեղում:

Ժամանակակից աշխարհում մարդու իրավունքների դասակարգումը սակավ է կիրառվում, քանզի ուշադրությունը կենտրոնացած է մարդու իրավունքների համապարփակության, անքակտելիության և փոխկապակցության սկզբունքների վրա:

Վրաստանի օրենսդրությունը չի նախատեսում մարդու իրավունքների խմբավորում տարբեր կարգերով: Մարդու իրավունքները ներառում են վերաբերում են կյանքի բոլոր տեսակետներին: Դրանց համարժեք իրականացման դեպքում, բոլորն ունեն հնարավորություն սեփական կյանքը պլանավորել, ելնելով ազատության, հավասարության և արժանապատվության սկզբունքներից:

Պարտականությունը անպայման գործողության չափ է:

Պարտականությունների հաստատմամբ, սահմանադրությունը Վրաստանի տարածքի վրա բնակվող ցանկացած անձին (անխտիր այն բանից, հանդիսանում է Վրաստանի քաղաքացի, թե՞ ոչ) սահմանում է որոշակի գործողությունների կատարման պահանջ: Մարդը անպայման պետք է ենթարկվի որոշակի կանոնների, որպեսզի նրա իրավունքների և ազատությունների իրականացման ժամանակ չխախտվեն այլ անձանց, հասարակության և պետության շահերը: Իրավունքը և պարտականությունը միմյանց հետ սերտորեն են կապված:

Քաղաքացու պարտականություններ

ԴԱՏԵՑԵ՛Ք

- Ի՞նչ է պարտականությունը:
- Ի՞նչ պարտականություններ ենք ստանձնել մենք:
- Մարդկանց մեծամասնությունը գիտակցում է սեփական պարտականությունները և դրանց կատարման անհրաժեշտությունը:
- Ինչո՞ւ ենք կատարում մեր պարտականությունները:
- Ո՞ր պարտականության կատարումն է ամենադժվարը:
- Ի՞նչ տեղի կունենա, եթե բոլորն ունենան միայն իրավունքներ և չունենան պարտականություններ:
- Ձեռք պարտականությունն է պաշտպանել միայն սեփական, թե՛ նաև ուրիշների իրավունքները:

Վրաստանի Սահմանադրության համաձայն, «Մարդու իրավունքների և ազատությունների իրականացումը չպետք է խախտի մյուսների իրավունքներն ու ազատությունները:

Օրինակ. «Վրաստանում բնակվող յուրաքանչյուր անձ պարտավոր է կատարել Վրաստանի Սահմանադրության և օրենսդրության պահանջները» կամ «Վրաստանի պաշտպանությունը Վրաստանի բոլոր քաղաքացիների պարտականությունն է: Երկրի պաշտպանությունը և զինվորական պարտականության կատարումը բոլոր քաղաքացիների պարտքն է»:

ԱՇԽԱՏՔԻ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

I ԽՈՒՄԲ – Խոսքի՝ արտահայտվելու ազատություն

Օրինակ, դուք ներկա եք գտնվում դպրոցի հավաքին, որի ժամանակ որոշվելու է խաղահրապարակի բարեկարգման հարցը: Կարող եք արտահայտել ձեր մոտեցումը:

- Բայց մինչև ժամանակ, ի՞նչ պարտականություններ ունեք սեփական կարծիքը արտահայտելու և ուրիշի կարծիքը լսելու ժամանակ:
- Ի՞նչ պարտականությունների հետ է կապվում այս իրավունքների իրականացումը: Դ՞ո՞ւրս գրեք այդ պարտականությունները:
- Ի՞նչ տեղի կունենա, եթե այդ պարտականությունները պահպանված չլինեն:
- Ի՞նչ պետք է կատարեք դուք և/կամ մեկ ուրիշը, որպեսզի պահպանված լինի այդ իրավունքը:

II խումբ – Հավասարություն

Պետությունը պետք է ապահովի մարդկանց հավասարությունը՝ անկախ ռասայից, մաշկի գույնից, սեռից, դավանանքից և այլն:

- Ի՞նչ պետք է կատարի ուրիշը, որպեսզի երաշխավորված լինի հավասարությունը և ի՞նչ պետք է անեք դուք:
- Ի՞նչ տեղի կունենա, եթե պահպանված չլինեն ձեր պարտականությունները:

III ԽՈՒՄԲ - մասնակցություն ընտրություններին

Ենթադրենք, դուք 18 տարեկան եք և ունեք իրավունք մասնակցելու ընտրություններին, միաժամանակ իրավունք ունեք ինքներդ նույնպես լինել ընտրված:

- Ընտրություններին մասնակցելիս ի՞նչ պարտականություններ ունեք դուք: Ընտրվելու դեպքում ի՞նչ պարտականություններ կստանանք:
- Ի՞նչ տեղի կունենա, եթե պահպանված չեն լինի այդ պարտականությունները:

Պասսիվ քաղաքացիները ծնում են բռնակալ իշխանություն:

Պլատոն

Հոգա՛ ստանալու այն, ինչ դու հավանում ես, հակառակ դեպքում ստիպված կլինես հավանել այն, ինչ կստանաս:

Ջորջ

Բեռնարդ Շոու

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Համառոտ գրե՛ք այն մասին, թե ինչո՞ւ է պատմության հերոսի փորձն առանձնահատուկ: Տրված հղումի վրա դիտե՛ք տեսանյութը:

<https://bit.ly/3NvRA0t>

I թեմա. Գլոբալ քաղաքացիություն

Ուշադրություն

II գլուխ. Գլոբալիզացիա

Ընտրե՛ք որևէ մեկը

ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1

Համալիր առաջադրանքի պայման

Պատկերացրե՛ք, որ դուք, որպես գլոբալ քաղաքացի, ցանկություն ունեք ստեղծել միանգամայն նոր միջազգային կազմակերպություն, որը կհոգա որևէ մի գլոբալային խնդրի կարգավորման մասին: Ստեղծե՛ք այս կազմակերպության **հիմնական առաքելությունը** (մոտավորապես 300 բառ), որտեղ արտացոլված կլինի ձեր կազմակերպության նպատակը և դրա իրականացման ուղիները (ինչը կկիսեք միջազգային կազմակերպությունների առկա փորձից և ինչ նորույթ կունենաք):

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված ձևով ցույց տվե՛ք.

- որքանո՞վ ակտիվ են ձեր համախոհները, ո՞ր գլոբալ կարիքի/խնդրի հետ եք կապում ձեր գործունեությունը և ինչո՞ւ եք կարծում, որ դա կարևոր է:
- Ինչո՞ւ եք համարում այս խնդրի վրա միջազգային կազմակերպության աշխատանքը որպես ամենաարդյունավետ ձև և դրա աջակցության հույս ունեք, ում հետ եք մտադիր համագործակցել: Ինչպե՞ս և ինչո՞ւ:
- Ինչպե՞ս հաշվի կառնեք գործունեությունում այլ մարդկանց շահերը և ոչբռնակալական կլինե՞ն, թե՞ ոչ ձեր գործողությունները:

Խորհուրդ.

Ցանկության դեպքում կարո՞ղ եք պատրաստել նաև կազմակերպության լոգոն և նշանաբանը:

Շնորհանդեսից հետո գրուցեք.

Ի՞նչ մարտավարություն կիրառեցիք/ի՞նչ քայլեր կատարեցիք առաջադրանքի վրա աշխատանքի տարբեր փուլերում: Ի՞նչ կկատարեիք այլ կերպ, եթե նորից սկսեիք աշխատանքը համալիր առաջադրանքի վրա:

ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2

Համալիր առաջադրանքի պայման

Պատկերացրե՛ք, որ Դավիինիայի հետևորդ դարձաք և որպես կամավոր ձեր ժամանակը և հնարավորությունները ցանկանում եք կիրառել աշխարհի տարբեր մարդկանց օգնելու համար: Ձեր գործունեությանը արդեն հետևեցին կոնկրետ արդյունքներ: Պատրաստե՛ք «Կամավորի օրագիր» գրառումը (200-250 բառ), որտեղ պատմում եք ձեր գործունեության արդյունքների մասին:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված կերպով ցույց տվե՛ք.

- ո՞ր կարիքի, հիմնախնդրի հետ է կապվում այս ակտիվությունը և ինչո՞ւ որոշեցիք, որ դա կարևոր է: Որքանո՞վ արդյունավետորեն կարողացաք համախոհներ հավաքել ձեր մտահղացման շուրջ:
- Ինչո՞ւ եք գտնում քաղաքացիական մասնակցության ձեր կողմից ընտրված ձևը՝ կամավորականությունը որպես այս հիմնախնդրի վրա աշխատելու ամենաարդյունավետ ճանապարհ և ում աջակցությունը ստացաք, ում հետ համագործակցեցիք: Ձեր ո՞ր սպասումը չարդարացավ և, ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ:
- Ձեր ակտիվությունում ինչպե՞ս էիք նախատեսել այլ մարդկանց շահերը և կամավոր ր էր նրանց մասնակցությունը:

Խորհուրդ

Ծանոթացե՛ք «Ազատության օրագրերին» <https://www.radiotavisupleba.ge/z/1057>

Շնորհանդեսից հետո գրուցե՛ք.

Ի՞նչ մարտավարություններ կիրառեցիք/ի՞նչ քայլեր կատարեցիք առաջադրանքի վրա աշխատելու տարբեր փուլերում, ի՞նչ կկատարեիք այլ կերպ, եթե նորից սկսեիք աշխատել համալիր առաջադրանքի վրա:

Կայուն զարգացում՝
զարգացում, որը
բավարարում է ներկայի
պահանջներն այնպես,
որ չի ստեղծում վտանգ
ապագա սերունդների
հնարավորություններին՝
բավարարելու իրենց
կարիքները:

Գլոբալիզացիա –
համաշխարհային
մասշտաբով
տնտեսական,
մշակութային և այլ
ձեռքբերումների
փոխանակման և
կիսման գործընթաց,
որը մերձեցնում
է երկրները և
մայրցամաքները:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Քննարկե՛ք ստորև տրված պատմությունը և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ելնելով այստեղ հաղորդված և ձեզ հայտնի այլ պատմություններից, ինչպիսի՞ն է կամավորների դերը հասարակության, երկրի կյանքում:
- Ինչպիսի՞ մարդիկ են դառնում կամավորներ: Ինչո՞ւ:
- Ի՞նչ ունակություններ պետք է ունենա անձը, որը ցանկանում է հանդես գալ որպես կամավոր:
- Ի՞նչ շահ կարող է ունենալ կամավորը իր գործունեությունից:
- Եթե եղել եք կամավոր, կամ ինչպես եք պատկերացնում ձեզ այդ դերում:
- Ի՞նչ եք կարծում, կամավորն իր մտահղացումը կարո՞ղ է կատարել միայնակ, թե՞ ուրիշների հետ միասին:
- Տրված պատմությունում կամավորականության ո՞ր ձևն է կիրառված: Որտե՞ղ է միացած պատմողի եղբայրը:
- Ինչպիսի՞ն են այս կազմակերպության նպատակները: Տեղայնացված կարիքները արձագանքո՞ւմ են, թե՞ ոչ գլոբալ կարիքներին:
- Ի՞նչ հասկանալ կցանկանայիք կամավորականության և գլոբալիզացիայի մասին:
- Ի՞նչ կապ եք տեսնում կամավորականության և գլոբալիզացիայի միջև:

Իմ ավագ եղբայրը չորրորդ կուրսի ուսանող է, նաև կամավորական է ասոցիացիայում, որը գործում է կայուն զարգացման նպատակների մասին երիտասարդների կյանքի բարելավման ուղղությամբ: Կամավորականությունը անցյալ տարի սկսեց, երբ հարևան աղջիկը նրա հետ կիսվեց հաստիքի մասին տեքստով. «Որոնում ենք կամավորներ, որոնք ցանկանում են աշխատել երիտասարդների հետ, ունեն պատասխանատվության զգացում, կարեկից, մարդասեր անձինք են, ճանաչում են կայուն զարգացման նպատակները, ունեն հաղորդակցության, ակտիվորեն ունկնդրելու, թվանշանային տեխնոլոգիաների կիրառման ունակություններ, որոնողներ և ստեղծարար մարդիկ են: Եթե դուք իսկապես այդպիսի անձնավորություն եք հանդիսանում, ապա մեր համագործակցությունը կկայանա, ինչը հնարավորություն կտա ստանալ աշխատանքային փորձ, զարգացնել ձեր գիտելիքը և ունակությունները, զգալ բավարարվածություն հասարակության կարիքներին կողմնորոշված գործունեությունից»: Այժմ իմ եղբայրը կամավորությամբ (առանց վարձավճարի) անց է կացնում վարժանքներ աշակերտների համար: Նրան շատ դուր է գալիս

այդ գործունեությունը:

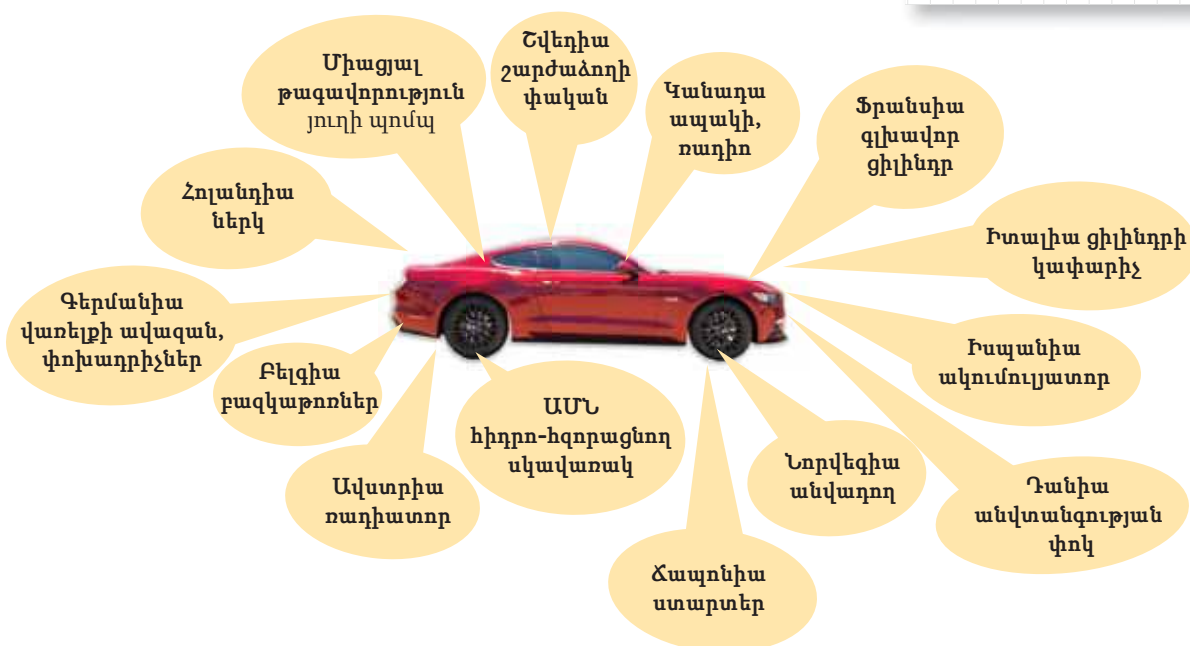
Նրա իսկ խորհրդով անդամագրվեցի դպրոցական քաղաքացիական ակումբում, որը մեր դպրոցում իմ եղբայրը և նրա ընկերներն են հիմնադրել աշակերտ եղած ժամանակաշրջանում: Մերունդները փոխվում են, իսկ ակումբը շարունակում է գործել: Որոշ ժամանակ առաջ ուսանող-հետազոտողները խնդրեցին լրացնել հարցաթերթեր. հետաքրքրվում էին, ինչ գիտեինք գլոբալ քաղաքացիության մասին: Մի փոքր մոլորվեցինք: Չգիտեինք՝ որտեղից էր գալիս գլոբալիզացիա բառը, ուրիշ բառեր նույնպես մոլորեցրին: Անհրաժեշտություն առաջացավ ավելին տեղեկանալ այս թեմայի մասին: Ուսուցիչը վարժանք անցկացնելու համար հրավիրեց իմ եղբորը: Ամեն ինչ շուտով կարգավորվեց: Իմ եղբայրը և երկրորդ մարզիչ աղջիկը պրոյեկտորը պատրաստեցին, նյութեր նաև բաժանեցին: Ճիշտն ասած, մի փոքր հուզվում էի, ինչպես կունկնդրեն իմ ընկերները: Առաջին սեսիան նվիրվեց գլոբալիզացիային:

Նա զրույցը մի փոքր տարօրինակ հարցով սկսեց. «Ապա, ավտոսիրողներ կա՞նք շրջանում: Ավանդական բրենդներից ո՞ր մակնիշի մեքենան է ձեզ դուր գալիս: «Ֆորդ մոտորի» մասին ի՞նչ կասեք, և սլայդի վրա հայտնվեց այս մակնիշի ավտոմեքենա: Ավտոսիրող երեխաները անմիջապես ուրախացան, իրենց հույզերն արտահայտեցին: Մխավեցի, կարծում էի՝ իմ եղբայրը թեման շփոթել է: Գիզին նոր հարցեր առաջադրեց՝ ո՞վ գիտի, որ երկրում է այն պատրաստված: Գիտե՞ք, թե քանի երկրում են պատրաստում այդ մեքենայի մասերը: Գիզին նոր սլայդ բացեց, որտեղ սխեմայի վրա ավտոմեքենան և արտադրող երկրների թվարկացանկն էր և սկսեց:

Կան մարդիկ, ովքեր չեն հասկանում, թե ինչու և պետք է աշխատեն հենց այնպես, առանց դրամական վարձատրության, բայց ես գտնում եմ, որ երբեմն այլ ձևի վարձատրությունը նույնպես շատ կարևոր է, դա փորձ է, անձնական և մասնագիտական զարգացում, նոր ծանոթություններ, նոր ունակությունների ձեռքբերում և արդեն գոյություն ունեցածի զարգացում և բազմաթիվ այլ բան: Երևի հատկապես դա է դուր գալիս ամենից ավելի բազմազան միջավայրում լինել և բազմաթիվ հնարավորություններ ունենալ մասնագիտական և անձնական զարգացման համար:

26 տարեկան
Լիտվացի
կամավորական
Վրաստանում:

Մասնագիտացում
– որևէ ոլորտում
հատուկ գիտելիքի,
հմտություն-
կարողությունների
ձեռքբերում,
աշխատանքի
բաժանում
առանձին
գործողությունների:

«Ֆորդ մոտորսի» մասերը պատրաստվում են աշխարհի տարբեր երկրներում: Առանձին երկրներ մասնագիտանում են տարբեր ապրանքների պատրաստման գործում: Լուսանկարի վրա պատկերված է, թե ինչպես է ստեղծվում ավտոմեքենան: Ձեր կարծիքով, ինչու է անհրաժեշտ բազմաթիվ երկրներից կուտակել մեկ ավտոմեքենայի մասեր: Ինչի՞ է ծառայում դա: Ավելի լավ չէ՞ր լինի, արդյոք, մեկ երկրում ավարտվեր ավտոմեքենայի թողարկման գործընթացը:

Գլոբալ քաղաքացու կարիքների հատմանը նախորդում էր գլոբալիզացիայի գործընթաց: Գլոբալիզացիան հայտնվեց XX դարի սկզբում, իսկ գլոբալիզացիան որոշակի տեղ ուներ նաև այն ժամանակ, երբ արդյունաբերական հեղափոխություն (XIX դարի վերջում) տեղի ունեցավ, բայց նոր տեխնոլոգիական հայտնագործությունները էլ ավելի նոր բովանդակություն հաղորդեցին այս երևույթին՝ ֆենոմենին:

Գլոբալիզացիայի գլխավոր բաղադրիչ կա և ժամանակ է տնտեսական գլոբալիզացիան այնքանով, որքանով տնտեսական կապերի զարգացման հետքով երկրները, տարածաշրջանները, մայրցամաքները ավելի ու ավելի են միմյանց հետ կապված: Այսօրվա դրությամբ ոչ մի երկիր չի խուսափի գլոբալիզացիայից տնտեսությունում և բիզնեսի մեջ:

Պարտությունը
պարզապես
հնարավոր-
ություն է,
որպեսզի նորից
ավելի
խելացիորեն
սկսես:

Հենրի Ֆորդ

ՄԱ ՀԵՏԱՔՐԲԻՐ Է

Կար ժամանակ, երբ «Ֆորդ մոտորսի» հիմնադիր Հենրի Ֆորդը ավտոմեքենայի բոլոր մասերը մի տարածքում էր սարքավորում: 1896 թվականի հունիսի 4-ին, Հենրի Ֆորդը Դետրիտում, իր սեփական պահեստի շենքից դուրս բերեց իր առաջին ավտոմեքենան: Մոդուլի անվան վրա շատ չի մտածել: Կվադրիցիկլ, այսինքն՝ չորսակնյա անվանեց: Մեքենան ներկայացնում էր պարզապես երկաթե կոնստրուկցիա, որի շարժիչ ուժը ներկայացնում էին էթանոլի վրա աշխատող 4 ձիաուժ՝ շարժիչը, հեծանվի 4 անվաղողը և շղթան: Վառելիքի ավազանը՝ բաքը դարձավ 11-լիտրանոց: Մեքենան 2 արագությամբ էր սարքավորված, թեև ետընթաց չուներ: Առաջին չորսակնյա ֆորդը վաճառեց 200 դոլարով: Իսկ 5 տարում նա իր առաջին ընկերությունը հիմնադրեց:

Միջազգային առևտուրը, որը ներառում էր երկրի մասնագիտացում, **գլոբալիզացիայի** ակնառու օրինակ է: Առանձին անհատներ, մարդկանց խմբեր, տարածաշրջաններ և անգամ երկրներ սահմանված ապրանքի և սպասարկման արտադրությունում վարպետանում են (**մասնագիտանում են**): Դրան ապրանքի և սպասարկման այնպիսի քանակությամբ թողարկում/մատուցում է հետևում, ինչպիսին անձամբ արտադրողների կարիքը ավելանում է: Այդպիսի դեպքերում արտադրողները ավելորդ արտադրանքը այլ մարդկանց կողմից արտադրված ապրանքով և սպասարկմամբ են փոխանակում/**առևտուր են անում**: Վերջին հաշվով բոլորը շահող են: Տարբեր երկրներում տարբեր տարածաշրջաններ այնպիսի ապրանքի և սպասարկման վրա են մասնագիտանում, որի արտադրությունը ձեռքին եղած ռեսուրսները ի նկատի ունենալով, բոլորից լավ կարող է կատարել այդ երկիրը: Օրինակ, թբիլիսցի սպառողները օգտագործում են տարբեր տարածաշրջաններում թողարկված արտադրանք, արտադրողները արտադրանքների մեծ մասը վաճառում են տարածաշրջանների բնակիչներին, իսկ իրենք գնում են իրենց անհրաժեշտ արտադրանքներ: Օրինակ, Կախեթին՝ հայտնի է խաղողագործությամբ, լեռնային տարածաշրջանները՝ անասնապահությամբ, Աճարան՝ ցիտրուսների արտադրությամբ, Մամգիսե-Ջավախեթին՝ բանջարեղենի աճեցմամբ: Բացի դրանից ապրանքների մի մասը, օրինակ՝ սուրճ, ադամաթուզ, լուսանկարչական սարք, հագուստեղեն և այլն, ներմուծվում է արտասահմանից:

Մասնագիտացումը մարդկանց, ձեռնարկությունների, քաղաքների, տարածաշրջանների և երկրների միջև առևտրի և փոխանակման հիմքն է: Մասնագիտացման և աշխատանքի բաշխման տարբեր ձևերը ամրապնդում են տնտեսական փոխկապվածությունը: Փոխադարձաբար կապվածությունն նշանակում է, որ աշխարհի մի մասում կամ տնտեսության մի ճյուղում ընդունված որոշումները և տեղի ունեցած երևույթները ազդեցություն են գործում նաև այլ տարածաշրջանների և ճյուղերի վրա: Միանգամայն տարբերվող տնտեսությունն ունեցող երկրներ միմյանց հետ առևտուր են անում, օրինակ, Ինդոնեզիան, որը արտադրում է սուրճ, շաքար և թողարկում է օգտակար հանածոներ, Ճապոնիայի հետ է առևտուր անում: Առաջավոր տնտեսությունն ունեցող երկիրը Ճապոնիան, մեքենաներ է արտադրում: Միջազգային առևտրի մեծ մասը նման տնտեսությունն ունեցող երկրների վրա է ընկնում, այսինքն՝ Հյուսիսային Ամերիկայի, Եվրոպայի ինդուստրիալ քաղաքների և Ճապոնիայի վրա:

Առևտուր՝ ապրանքի և սպասարկումների կամավոր փոխանակում:

ԴԱՏԵՑԵՔ

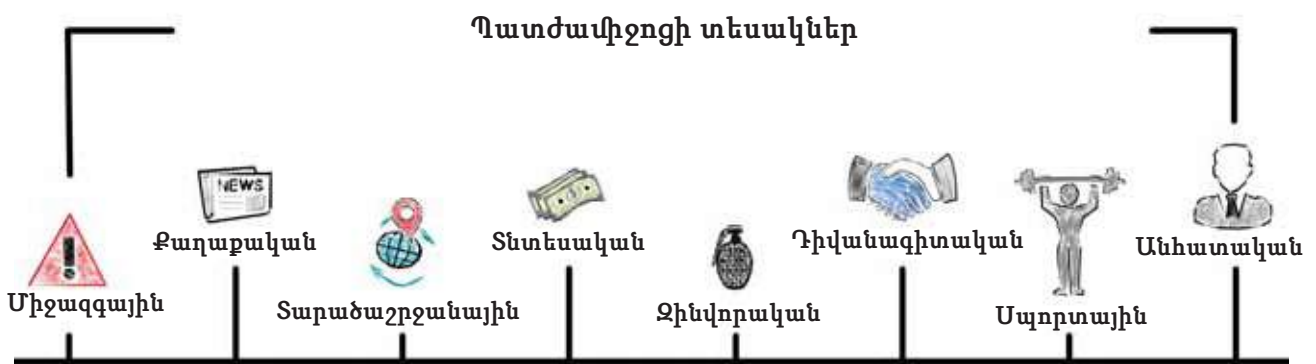
- Բերե՛ք մասնագիտացված աշխատանքի օրինակներ:
- Ինչպե՞ս է բաժանված աշխատանքը ձեր ընտանիքում: Ի՞նչ տեսակ աշխատանքում ես ավելի շատ վարպետացած:
- Անվանե՛ք առևտրին աջակցող և հակադրվող փաստարկներ, ո՞ր երկրում է պատրաստված ձեր տանը/դպրոցում եղած էլեկտրատեխնիկան:

Մենք քննարկեցինք գլոբալիզացիայի տնտեսական օրինակներ: Այժմ մոտակա իրատեսությունից ելնելով, քննարկենք, թե ի՞նչ ազդեցություն է գործում գլոբալիզացիան աշխարհի քաղաքական կյանքի վրա:

Համաշխարհային համադաշնությունը երբեմն կիրառում է սանկցիաներ կոնկրետ պետության նկատմամբ, որպես զսպող մեխանիզմ իրավախախտ երկրի դեմ: Սանկցիաները նպատակաուղղված են սանկցիայի ենթակա երկրի տնտեսությանը ֆասս հասցնելուն, ինչը ազդեցություն կգործի այս երկրի քաղաքական որոշման վրա:

Պատժամիջոց

(սանկցիա) –

ազդեցության չափ, զսպման մեխանիզմ, որին դիմում են այն տնտեսական, քաղաքական, զինվորական գործողություններին ի պատասխան, որին ուղեկցում է միջազգային իրավունքի խախտում:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Արևմուտքի պետությունների կառավարությունները սանկցիաներ սահմանեցին Ռուսաստանի դեմ՝ 2022 թվականին Ուկրաինայի տարածք ներխուժելու և պատերազմական գործողությունների պատճառով:

Քննարկե՛ք սանկցիաների թվարկացանկը և պատասխանե՛ք հարցերին.

- որքանո՞վ գործուն են համաշխարհային համադաշնության կողմից սահմանված սանկցիաները:
- Որքանո՞վ հնարավոր կլինե՞ր նման զսպիչ միջոցառումների անցկացումը առանց գլոբալիզացիայի:
- Որքանո՞վ աշխարհի առաջատար պետությունները և դրանց քաղաքացիները կմիանան գործընթացին, եթե գոյություն չունենա սոցիալական ցանց և սոցիալական մեդիա:
- Ինչպիսի՞ն է ձեր կարծիքը պատժամիջոցների մասին:

- Ստորև թվարկված է միջազգային բրենդների մասը, որը դադարեցրեց պատժամիջոցի ենթարկված երկրի տարածքում աշխատանքը (արտադրություն/վաճառք): Դրանց շրջանում ո՞ր բրենդն է ձեզ ծանոթ:
- Այս բրենդների արտադրանքը հասանելի՞ է, թե՞ ոչ Վրաստանի քաղաքացիներին:
- Այստեղ թվարկված և այլ բրենդների ճանաչելիությունը, արդյոք, գլոբալիզացիայի նշան է:

Տնտեսական սանկցիաների ցանկ, որը գործակվեց Ռուսաստանի դեմ.

- Ակտիվների սառեցում և ուղևորության արգելք այն ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց համար, ովքեր որևէ ձևաչափով մասնակցում են մարտական գործողություններին (պլանավորմանը, ֆինանսավորմանը),
- մի քանի մեծ բանկերի ակտիվների սառեցում և լրիվ խոչընդոտում, որոնք հանգուցային դեր են խաղում,
- պետության/կառավարության համար դրամական վարկերի արգելք,
- առևտրի և ներդրումների ոլորտում լայնամասշտաբ արգելք,
- էներգետիկայի սեկտոր (նավթամթերքներից հրաժարում և այլն),
- տրանսպորտային սեկտորի (երկրների միջև կապի) արգելք/սահմանափակում,
- այցեհրավերային քաղաքականության սահմանափակում,
- հետևյալ միջազգային բրենդների գործունեության դադարեցում BMW, Mercedes Benz, Ford, Audi, Toyota, Mitsubishi, Chevrolet, Porsche, Cadillac, General Motors, Volvo, Amazon, British Petroleum, Microsoft Office, Netflix, PlayStation, Apple, Twitter, TikTok, Ericsson, Coca Cola, Nestle, Disney, Eurovision, Instagram, YouTube, Viber, Zoom, LinkedIn, BBC, FedEx, DHL, FIFA, UEFA, Nike, Adidas և այլն:

Ֆիզիկական անձ – քաղաքացիական իրավունքում առանձին անձ, որպես քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտ:

Իրավաբանական անձ – որոշված նպատակին հասնելու համար ստեղծված, սեփական գույք ունեցող կազմակերպություն, որն իր գույքով անկախորեն կրում է պատասխանատվություն և իր անունով ձեռք է բերում իրավունքներ և պարտականություններ, կնքում է գործարքներ և կարող է դատարանում հանդես գալ որպես հայցվոր և պատասխանող:

Տրանսագգային կորպորացիա -

կորպորացիա, որի տիրապետումը, կառավարումը, արտադրությունը և գործունեությունները աշխարհի տարբեր անկյուններում և տարբեր պետությունների օրենսդրության շրջանակներում են գործում: Այն ունի գլխավոր գրասենյակ մեկ պետությունում և մասնաճյուղեր տարբեր պետություններում:

ԱՇԽԱՏԵՔ ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված գլոբալային գործընթացների դրսևորումների նշաններին:

- Ձեր կարծիքով, ինչպե՞ս է կապվում դրանցից յուրաքանչյուրը Վրաստանի հետ:
- Մտածե՛ք, վերհիշե՛ք կամ լրիվությամբ պատկերացրե՛ք ամեն մի նշանին համապատասխանող օրինակներ:

Գլոբալ գործընթացների նշաններ և դրսևորումներ

1. **Տրանսագգային կորպորացիաների** դերի ուժեղացում – ձեռնարկություններ, որոնք գործում են երկուսից ավելի երկրների տարածքներում, տիրապետում են տեխնոլոգիաների և հայտնագործությունների փաթեթների մեծամասնությանը: Դրանց սեփականատերերը վերահսկում են բարձր տեխնոլոգիաների և ֆինանսական հոսքերի համաշխարհային շուկայի նշանակալից մասը,
2. Ընդհանուր տեղեկատվական ցանցի առկայություն, որը միավորում է հանրությանը՝ համացանց,
3. Ընդհանուր չափանիշներ – միավորման և չափանշման՝ ստանդարտացման գոյություն, ինչը տալիս է բազմաթիվ ոլորտներում միջազգային համագործակցության հնարավորություն, օրինակներ. ISO, SI արտադրանքի սերտիֆիկատների վկայագրերի ստեղծում: Քննարկենք դրանցից որևէ մեկը. այնպիսի միջազգային վկայագիր, ինչպիսին ISO –ն է, ընդգծում է ընկերության բարձր չափանիշները և սպառողին տրամադրում է իր նկատմամբ էլ ավելի վստահությամբ և լոյալությամբ: ISO-ի վկայագրի կիրառման ակնառու օրինակ կհանդիսանան սննդամթերքները, որոնց արտահանման-ներկրման դեպքում պարտադիր է ներկայացնել միջազգային վկայագիր,
4. մեկ ընդհանուր հաղորդակցության լեզվի (անգլերեն) արմատավորում,
5. ազդեցություն մարդկանց մեծ խմբերի վրա հեռուստատեսության գովազդի, արվեստի միջոցով,
6. միասնական համաշխարհային արժույթ – XX դարի համաշխարհային արժույթ էր համարվում դոլարը, բայց XXI դարում դոլարի հետ միասին հայտնվեց եվրոն (Եվրամիությունում),
7. արտադրություն, որը հիմնադրվել է աշխատանքի բաժանման սկզբունքների վրա, այդ թվում՝ միջազգային աշխատանքի բաժանում:

Գլոբալիզացիան տնտեսությունների և հասարակությունների ուժեղացված **ինտեգրում** է ամբողջ աշխարհում: Այն ամբողջ մարդկության պատմությունում անխուսափելի երևույթ է, որը կայանում է նրանում, որ արտադրանքների, տեղեկատվության, գիտության և մշակութային արժեքների փոխանակմամբ աշխարհի երկրները ավելի փոխկապակցված են դառնում:

Գլոբալիզացիան նախատեսում է գործընթացներ, որոնց շրջանակներում էլ չափանիշները ընդհանուր են դառնում ամբողջ աշխարհի կամ պետությունների մեծ խմբի համար տնտեսությունում, քաղաքականության և սոցիալական զարգացման մեջ:

Գլոբալիզացիան մշակութային, քաղաքական, գիտական, տեխնիկական միավորումների (մինչև մեկ չափանիշի, մեկ ձևաչափի հասցնելը) և ինտեգրման (առանձնացված, հազվագյուտ, անկախ սոցիալական օբյեկտների և ֆենոմենների միջև հարաբերությունների հաստատում) գործընթաց է: Եթե այլ խոսքերով ասենք, դա ժամանակում փոխված օբյեկտիվ գործընթաց է, որը աշխարհը (հասարակությունը) միավորում է, ընդհանուր է դարձնում – կառուցում է մշակույթ, որտեղ ապագայում կմիավորվի ամբողջ մարդկությունը:

Գլոբալիզացիան վերաբերում է մարդկության կյանքի և գործունեության բոլոր (քաղաքական, ֆինանսական, գիտական, տեխնիկական, կրոնական և մշակութային) ոլորտների միավորմանը. դրանք մասամբ ինտեգրված են միմյանց, իսկ մասամբ քանդվում են և լիարժեք են պատմությանը:

Ինտեգրում՝ սոցիալական, տնտեսական և քաղաքական գործընթաց, որի նպատակն է առանձին խմբերի ինքնանույնականացման ընդգրկումը միասնական հասարակական և մշակութային շրջանակներում:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Օգտակար ռեսուրսներից ընտրե՛ք հղումներից մեկի վրա տեղադրված տեղեկատվությունը և պարաստե՛ք դրա արտացոլման համառոտ շնորհանդես:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Գլոբալիզացիա <https://bit.ly/3DoZofH>
- ▶ Գլոբալիզացիայի վախ <https://bit.ly/3qORqXY>
- ▶ 420 զուգահեռագիծ – անտիկության երկու հայացք գլոբալիզացիայի մասին. Ալեքսանդր Մակեդոնացին՝ ուսուցչի դեմ: <https://bit.ly/3iQFMaN>

ԴԱՏԵՑԵՔ (Տանը ընթերցելու համար)

Ծանոթացե՛ք Հյու Էվենսի ստորև տրված հոդվածին՝ «Միջազգային կազմակերպություն «Գլոբալ քաղաքացի», որը պարզորոշ ցույց կտա գլոբալ քաղաքացու նշանակությունը:

Պատասխանե՛ք հարցերին.

- Աշխարհում սեփական տեղի նորովի ըմբնումը ինչպես է տրամադրում մարդկանց ծայրահեղ աղքատության, կլիմայական փոփոխությունների, գեղեցիկ հավասարության և այլ հիմնախնդիրների դեմ պայքարելու համար:
- Ի՞նչ է նշանակում գլոբալ քաղաքացի:
- Ինչպե՞ս եք տեսնում գլոբալ քաղաքացու դերը և կարողությունները հոդվածի համաձայն:
- Ինչպե՞ս է արձագանքում գլոբալ քաղաքացու տեսակետը և գործունեությունը ժողովրդավարության սկզբունքներին:

Հյու Էվենս

Երեխա ժամանակ շատ հետաքրքրասեր էի և մտածում է, որ կարող եմ աշխարհը փոխել: 12 տարեկան տարիքում դպրոցում սկսեցինք դրամ հավաքել զարգացող երկրների համայնքների համար: Իմ դպրոցը Ավստրալիայի դպրոցների շրջանում ամենաշատ գումարը հավաքեց: Փորձի համար շնորհված պարգևը ստանալու նպատակով Ֆիլիպիններ գնալու հնարավորություն տրվեց: Այնտեղ մի տղայի՝ Սոնի Բոհայի հետ ընկերացա, որը, ուղիղ իմաստով, ծխացող աղբանոցի վրա էր ապրում: Այս տեղը «Մխացող լեռ» էին անվանում: Դա սարսափեղիորեն զարշառու աղբանոց էր, և իմ ընկերը ժամերով որոնում էր այնտեղ որևէ արժեքավոր բան: Իսկ նրա հետ անցկացրած գիշերը մշտապես փոխեց իմ կյանքը:

Երբ քնելու ժամանակը եկավ, բետոնե թիթեղի վրա, որը իմ ննջասենյակի կեսն էր, պառկեց 8 հոգիանոց ընտանիքը և հյուրը՝ ես: Աղբի հոտը և ուտիճների սողալը շատ անհանգստացնող էին: Աչքերս չփակեցի և մտածում էի. «Ինչո՞ւ են մարդիկ ստիպված այդպես ապրել այն ժամանակ, երբ ես ամեն ինչ ունեմ: Ինչո՞ւ է Սոնի Բոհայի ծննդավայրով սահմանվում նրա հնարավորությունը իրականացնելու երազանքները: Դա հասկանալ պարզապես չէի կարող: Իսկ ես ուզում էի գիտենալ՝ ինչու:

Միայն ավելի ուշ հասկացա, որ աղքատությունը, որի հետ բախվեցի Ֆիլիպիններում, դարձավ մի շարք գաղութային պետությունների և կաշառակեր կառավարությունների գործողության և անգործության արդյունք, որոնք ամեն ինչ դեկավարում են, բացի Սոնի Բոհայի շահերից: Ինչ խոսք,

* Աղբյուր. <https://bit.ly/3wXKU4X>

նրանք անձամբ չեն ստեղծել միացող լեռը, բայց կարող էին այնպես անել, որ այն չլիներ:

Եթե ցանկանում ենք օգնել Սոնի Բոհայի նման երեխաներին, մի քանի դոլարի առաքումը կամ նրանց բնակատեղի կարգավորումը նրանց չի օգնի, քանզի հիմնախնդրի էությունը կայանում է այլ բանում: Հաջորդ տարիներին տեղական ենթակառուցվածքի զարգացման նախագծերի վրա աշխատելիս, ձգտում էի այս ժողովրդին օգնել դպրոցի շինարարության գործում, ՄԻԱՎ/ՁԻԱՎ-ի դեմ պայքարում, հանգեցի այն եզրակացության, որ համայնքները զարգացնել իրենք՝ համայնքները պետք է կարողանան և թեև բարեգործությունը կարևոր է, այն անբավարար է: Մենք համակարգված պետք է կանգնենք նման հիմնախնդիրների առջև աշխարհի մակարդակով: Լավագույնը, ինչը կարողացա դա փորձն է, իմ քաղաքում հավաքեցի քաղաքացիների մեծ խումբ, որպեսզի հասնեի նրան, որ մեր լիդերները մասնակցություն ունենան այս համակարգված վերափոխմանը: Մի քանի տարի հետո քոլեջի ընկերների հետ միասին Ավստրալիայում ձեռնարկեցինք ընթացակարգ «Թողնենք աղքատությունը պատմությանը» անունով:

Երագում էինք տեղական ավստրալացի երաժիշտների մասնակցությամբ փոքր համերգ տալ, թեև տեղի ունեցավ զարմանահրաշ բան, և բոլոր աստղերը համաձայնեցին: Այդ օրը ես յոթերորդ երկնքում էի: Ի զարմանս մեզ, Ավստրալիայի կառավարությունը լսեց մեր ձայնը և համաձայնեց կրկնապատկել (6,2 միլիարդ դոլար) համաշխարհային առողջապահության ներդրումը: Եղավ այնպիսի զգացում, որ ճիշտ ճանապարհի վրա ենք կանգնած: Քաղաքացիների միավորմամբ մենք մեր կառավարությանը հավաստիացրինք կատարել աներևակայելի բան և գործել հիմնախնդիրը լուծելու համար մեր երկրի սահմաններից շատ հեռու: Թեև դա երկար ժամանակ չշարունակվեց: Կառավարությունը փոխվեց և ավելի ուշ, 6 տարի հետո ամեն տեսակ գումար վերացավ:

Ի՞նչ սովորեցինք: Մենք սովորեցինք, որ բավարար չէ մեկանգամյա «պայթյուն»: Մեզ անհրաժեշտ է հաստատուն և մշտական շարժում, որը կախված չի լինի քաղաքական տրամադրություններից: Դա այդպես պետք է տեղի ունենա ամենուրեք, այլ կերպ առանձին կառավարություններ կասեն, որ չեն կարող միայնակ կրել գլոբալ զարգացման բեռը: Ճիշտ այստեղից սկսենք:

Շատ խորհեցինք, ինչպես հավաքել մեծ բանակ և հաղթանակի հասնել այս պայքարում: Այն անձանց կարճատև խանդավառությունը, ովքեր մասնակցում էին «Թողնենք աղքատությունը պատմությանը» ընթացակարգին, վերածեցինք

Ներդրում

- շահի կամ այլ տնտեսական էֆֆեկտ ստանալու նպատակով դրամի, կապիտալի ներդրում:

«Գլոբալ քաղաքացի»
կազմակերպության լոգո

մշտական զգացմունքի: Դա պետք է դառնար նրանց անհատականության մաս: Այդ պատճառով 2012 թվականին հիմնեցինք «Գլոբալ քաղաքացի» կազմակերպությունը: Գործը ոչ թե որևէ կազմակերպություն ստեղծելն է, այլ քաղաքացիների մասնակցությունն է: Հետազոտությունները ցույց տվեցին, որ նրանց շրջանում, ում մտահոգում են գլոբալ հիմնախնդիրները, միայն 18%-ն է կատարել ինչ-որ բան այդ խնդիրների կարգավորման համար: Կարծում եք՝ մարդիկ չեն ցանկանում գործել: Բայց չգիտեն որտեղից սկսեն կամ չեն հավատում, որ իրենց գործունեությունը արգասաբեր կլինի: Մենք որևէ կերպ պետք է հավաստիացնենք տասնյակ երկրների միլիոնավոր քաղաքացիների, որպեսզի ճնշում գործեն իրենց առաջնությունների վրա:

Երբ դա կարողացանք, հայտնաբերեցինք զարմանալի բան. երբ քո առաքելությունը գլոբալ քաղաքացիությունն է, անսպասելիորեն հանդիպում ես հիանալի դաշնակիցների: Ծայրահեղ աղքատությունը դա միակ հիմնարար համաշխարհային հիմնախնդիր չէ: Առկա է նաև կլիմայական փոփոխությունը, մարդու իրավունքները, գենդերային հավասարությունը և նաև պատերազմը: Մենք այն մարդկանց կողքին հայտնվեցինք, ովքեր պայքարում էին այս հիմնախնդիրների դեմ:

Ինչպե՞ս միավորվեցին գլոբալ քաղաքացիները: Դրա համար բոլորին հասկանալի բան՝ երաժշտությունը օգտագործեցինք: Նյու-Յորքի կենտրոնական զբոսայգում կազմակերպեցինք «Գլոբալ քաղաքացի» փառատոն: Այնպես արեցինք, որ փառատոնը համընկավ ՄԱԿ-ի գլխավոր գազաթաժողովի նիստերին, որպեսզի պետության հրամանատարները, որոնց վերաբերում էին մեր կոչերը, չարհամարհեին այն: Բայց ամեն ինչ չէ, որ այնքան հեշտ էր: Ոչ թե տոմս պետք է գնեին, այլ պետք է արժանանային, ինչ-որ բան պետք է անեին աշխարհի բարօրության համար և միայն այդ դեպքում կստանային տոմս: Այս դեպքում դրամի դեր կատարում էր ակտիվությունը: Ինձ համար քաղաքացիությունը ոչ թե հպարտության առարկա է, այլ նշանակում է գործունեություն և ճիշտ այդ էի պահանջում մարդկանցից: Ի զարմանս մեզ, այս պլանը գործեց: Միայն Նյու-Յորքում 155 000 մարդ վաստակեց տոմս: Իսկ այսօր մեզ հետ միասին գործում է 150 երկրի քաղաքացի: Նրանց թիվը ամեն տարի ավելանում է:

Հարկավոր չէ գլոբալ քաղաքացի ստեղծել զրոյից: Մենք արդեն ամենուրեք ենք: Հարկավոր է միայն դրդել գործունեության: Չնայած այս խթանին, առջևում հսկայական խնդիրներ են: Դուք մտածում եք, թե ինչպես կկարողանանք հավաստիացնել

աշխարհի առաջնորդներին անուշադիր չթողնեն գլոբալային խնդիրները:

Ամբողջ աշխարհը մեր բակն է և հաճախ անտեսում ենք այն սեփական ռիսկի հաշվին: Քաղաքական լիդերները համաշխարհային հիմնախնդիրների նկատմամբ անտարբեր չպետք է լինեն, քանզի ծայրագույն աղքատության և կլիմայական փոփոխությունների ազդեցությունը արդեն երկար ժամանակ թակում է մեր դուռը: Գլոբալ քաղաքացիները դա լսում են: Մենք ապրում ենք գլոբալ քաղաքացիների համար մատչելի ժամանակ, մի դարաշրջանում, երբ հնարավոր է լսել առանձին ձայներ: 2000 թվականին ստորագրվեցին հազարամյակի նպատակները: Ինչ կարողացանք այն ժամանակ, դա նամակ առաքելն էր և այնուհետև ընտրություններին սպասելը: Այն ժամանակ չկային սոցիալական ցանցեր: Իսկ այսօր միլիարդավոր մարդիկ ունեն ավելի շատ գործիքներ, քան երբևէ ունեցել են. հասանելի տեղեկատվություն, ազդեցություն գործելու հնարավորություն: Ե՛վ հիմնախնդիրները, և՛ դրանց կարգավորման գործիքները մեր առջևում են: Աշխարհը փոխվել է և նա, ով մեր շրջանում է, և նա, ով իր երկրի սահմաններից այն կողմ է նայում, կանգնած են պատմության ճիշտ կողմում:

Եվ ինչ ունենք այսօր: Փառատոն անցկացնելով հասանք մի քանի հաղթանակի: Միացան քաղաքացիներ ամբողջ աշխարհից: Թեև, ինչ խոսք, չկարողացանք հասնել մեր վերջնական նպատակին: Մեզ առջևում շատ երկար ճանապարհ է սպասում:

Այժմ և նաև ապագայում գլոբալ քաղաքացիները կոչ են անում աշխարհի լիդերներին ստանձնել պատասխանատվություն, որպեսզի վերահսկեն և կատարեն կայուն զարգացման գլոբալ նպատակները: Աշխարհի քաղաքացիները կհամագործակցեն գիտական կազմակերպությունների հետ այնպիսի հիվանդություններ հաղթահարելու համար, ինչպիսիք են. քոլիդը, պոլիոմիելիտը և մալարիան: Աշխարհի քաղաքացիները բոլոր անկյուններից կմիավորվեն մեր շարքերում և կբարելավեն իրենց գործունեության տարածման որակը: Սրանք իրատեսական պլաններ են: Պատկերացրե՛ք բանակ, որը միավորում է իրազեկված, մոտիվացված, փոխկապակցված միլիոն մարդկանց, որոնք չեն ցանկանում «ո՛չ» պատասխանը և որի քանակը նույնպես ավելանում է մինչև տասնյակ միլիոն մարդ:

Այս ժամանակաընթացքում ձգտում էի գտնել Սոնի Բոիային: Ցավոք, չստացվեց: Ուզում էի նստել նրա կողքին և ասել ինչպես օգնեց «Միացող լեռան վրա» անցկացրած ժամանակը և

«Ճշմարիտ աշխարհի քաղաքացիություն գոյություն չունի առանց ազգային ինքնագիտակցության: Իսկ նա, ով «կանգլիացվի», «կգերմանացվի», «կֆրանսիացվի», «կռուսաստանացվի», «կամերիկանացվի», երբեք չի դառնա անգլիացի, գերմանացի, ֆրանսիացի, ռուս կամ ամերիկացի և վրացիությունն էլ կկորցնի: Եվ եթե որպես վրացի մասնք և միաժամանակ կիսենք այդ ազգերի մշակույթները, կընդարձակենք և կհարստացնենք մեր աշխարհը, կդառնանք իսկական համաշխարհային քաղաքացիներ: Եվրոպական ինտեգրումը այդպես պետք է հասկանանք և ոչ թե ինչպես ազգային ինքնության ջնջում և մտրակում»: *Զվիադ Գամսախուրդիա* (Բառացի թարգմանություն)

շնորհակալություն հայտնել նրան և մյուսներին նույնպես, երբ իմացա, որքան կարևոր է լինել մարդկային շարժման մասը, պոկվել էկրաններից և տեսնել աշխարհը, համաշխարհային քաղաքացիներին: Համաշխարհային քաղաքացիները, ովքեր միասնական ճակատով են դուրս գալիս, առաջադրում են «ինչու» հարցը, չեն լսում թերահավատներին և կառչում են աշխարհի զարմանահրաշ հնարավորություններին, որոնցում մենք ապրում ենք:

Ես գլոբալ քաղաքացի եմ, դո՞ւք:

Գլոբալորեն զարգացող քաղաքացի նշանակում է քննադատաբար մտածող, հանդուրժողական, իրականացնող և համերաշխ անհատ, իսկ **գլոբալորեն զարգացող հասարակությունը**՝ ներդաշնակ, արդարացի, կայուն և անվտանգ աշխարհ:

Գլոբալ քաղաքացիություն տերմինը հիմնված է ապացույցի վրա, որ առանձին անձինք ներկայացնում են բազմաթիվ, բազմազան տեղական և միջազգային կազմակերպությունների անդամներին և ոչ թե հասարակությունից մեկուսացված առանձին սուբյեկտներին:

Արքայազնի բռնակալությունը ֆեոդալական պետությունում ընդհանուր բարօրության համար նվազ փաստարար է, քան քաղաքացու ապատիան ժողովրդավարական պետությունում:

Շարլ Լուի դե Մոնտեսկիե

Գլոբալ քաղաքացիության հայեցակարգը ընդգրկված է ՄԱԿ-ի փաստաթղթում «Կայուն զարգացման նպատակները», կետ 4. «Կատարյալ և որակյալ կրթության ապահովում բոլորի համար և երկարատև ուսման աջակցություն, այդ թվում գլոբալ քաղաքացիության կրթություն, որպես դրա նպատակներից մեկը»:

Միջազգային համադաշնությունը համաձայնեց, որ 2030 թվականի համար բոլոր աշակերտ/ուսանողները կստանան գիտելիք և ունակություններ, որոնք անհրաժեշտ են կայուն զարգացման համար, այդ թվում գլոբալ քաղաքացիության ընդգրկմամբ:

Համապատասխանաբար գլոբալ քաղաքացիական կրթության նպատակն է անձի մոտ ձևավորել արժեքների ճիշտ տեսակետ, հանդուրժողականության և արդարադատության զգացում, բազմազանության նկատմամբ հարգանք, տարբեր մշակույթների հետ հարդարակցության ունակություն և քննադատական մտածողություն:

UNESCO, 2015

Գլոբալ փոխգործողությունների դրսևորումների մասշտաբայնությունը այսօր ոչ ոքի համար հայտնագործություն չի հանդիսանում: Քննարկենք մի քանի օրինակ.

- Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների ֆինանսական ազդեցությունը կարող է տնտեսական աճի որոշիչ լինել աշխարհի ցանկացած մասում,
- Չինաստանում առաջացած ածխածնի արտադատումը ազդեցություն է գործում Մալդիվի կղզիների, Վիետնամի, Բանգլադեշի և այլ երկրների բերքատվության վրա,
- համաճարակը Վիետնամում կամ Մեքսիկայում ազդեցություն է գործում ԱՄՆ-ի և ողջ աշխարհի վրա,
- Ճապոնիայում ռադիոակտիվ նյութերի արտահոսքը սպառնալիք է ստեղծում ամբողջ աշխարհի բնակչության համար:

Աշխարհի ապագան կախված է գլոբալ քաղաքացուց: Եթե մոլորակի վրա ավելի թվով լինի ակտիվ գլոբալ քաղաքացի, ապա մեր առջև գոյություն ունեցող բոլոր հիմնախնդիրների աղքատությունից և կլիմայի փոփոխությունից մինչև գենդերային հավասարություն, բոլոր այս հարցերի լուծումը հնարավոր կլինի: Դրանք ճշմարտացիորեն գլոբալ հիմնախնդիրներ են և դրանց ճշմարտացիորեն լուծումը կարելի է միայն այն ժամանակ, երբ գլոբալ քաղաքացիները բոլոր լիդերներից պահանջեն գլոբալ որոշումներ:

Տնտեսական աճ

– տնտեսության քանակական աճ, երկրի հարստության ծավալի և արտադրական կարողության մեծացում: Կիրառվում է երկրի տնտեսական իրավիճակի դրական փոփոխությունների արտացոլման համար:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Աշխարհի քաղաքացիության «Երեքնուկ»

Կազմե՛ք 4 խումբ:

Առաջին փուլում յուրաքանչյուր խումբ, Հյու Էվենսի հոդվածի համաձայն (կարող եք ավելացնել նաև ձեր կարծիքը), ձեզ հատկացված «Երեքնուկի» թերթիկի վրա մտցրե՛ք հետևյալ տեղեկատվությունը.

1 խումբ. գլոբալ հիմնախնդիրները և դրանց արդյունքները,

2 խումբ. ինչպիսի քաղաքացիներ են հոգում այս հիմնախնդիրների մասին և ի՞նչ մոտիվացիայով,

3 խումբ. քաղաքացիական մասնակցության ի՞նչ ձևերի, ի՞նչ ակտիվությունների են դիմում քաղաքացիները,

4 խումբ. ակտիվությունների իրականացման ի՞նչ գործիքներ և պատենշներ են կիրառված:

Երկրորդ փուլում «Երեքնուկը» փոխանցեք այլ խմբերի, որպեսզի ցանկության դեպքում նրանք ևս ավելացնեն տեղեկատվություն: Վերջում բոլոր խմբերին կվերադարձվի իր թերթիկը և տեղի կունենա շնորհանդես:

Ծանոթացե՛ք
Դավինիային:

Նա փոխում
է աշխարհը
մեկական
պենով:

Գլոբալային
հիմնախնդիրների
լուծումը
հնարավոր է
միայն աշխարհի
քաղաքացիների
մասնակցությամբ,
որոնք իրենց
լիդերներից
կպահանջեն
գլոբալային
որոշումներ:

Հյու Էվենս,
«Աշխարհի
քաղաքացի»
կազմակեր-
պության
ղեկավար:

ՄԱ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

Որպես գլոբալ քաղաքացու օրինակ կարող է ներկայանալ զարմանալի տիկին Դավինիան: Նա ծնվել է Ճամայկայում, 18 տարեկան տարիքում ընտանիքի հետ բնակություն է հաստատել Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում: Նա չունի քաղաքական պաշտոն, ոչ էլ լոբբիստ է, թեև օգտվում է հսկայական ազդեցությամբ: Դավինիան զարմանալի է նրանով, որ պատրաստ է ամեն կիրակի ժամանակ հատկացնել օտար մարդկանց համար, ովքեր ոչ հարևանությամբ են բնակվում, ոչ էլ սեփական երկրում են և հնարավոր է, ոչ էլ երբևէ տեսնի նրանց:

Դավինիայի գործունեությունը սկսվել է 2012 թվականից: Նա սկսեց էլեկտրոնային փոստի միջոցով նամակներ գրել քաղաքացիներին: Նա սոցիալական ցանցով ընկերներին դիմեց խնդրանքով՝ հատկացնել մի քանի պեն (դրամական միավոր), որպեսզի նրան հնարավորություն տրվի աղջիկների ուսման վարձը վճարել: Դավինիան մեծ արձագանքի չէր սպասում, բայց կարճ ժամանակում 700 000 պեն հավաքվեց: Այդ գումարով Դավինիան 120 աղջկա դպրոց ուղարկեց սովորելու:

Ինչպես կարելի է այս ճանապարհով հասնել նպատակին: Դավինիան շատ բանի հասավ այն պատճառով, որ միայնակ չէր: Նա գործում էր աշխարհի 142 000 քաղաքացու հետ միասին: Ճիշտ այս քաղաքացիները ստիպեցին.

- Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների կառավարությանը կրկնապատկել ներդրումները գլոբալ գործընկերության մեջ կրթության ոլորտում,
- հավաստիացրին Համաշխարհային բանկի ղեկավարությանը, մեծացնել ներդրումը ջրամատակարարման և սանիտարիայի ոլորտում: Արդյունքում բանկի նախագահը 15 միլիարդ դոլարի ներդրում անոնսեց: Իսկ Հնդկաստանի վարչապետը 2019 թվականին հայտարարեց, որ Հնդկաստանի բոլոր դպրոցներում և տներում կսարքավորվեն զուգարաններ,
- Նորվեգիայի վարչապետը կրկնապատկեց ներդրումների քանակը, որը հատկացված էր աղջիկների կրթության համար,
- նույնպես աշխարհի քաղաքացիները կոչարեցին Կանադայի, Բրիտանիայի և Ավստրալիայի կառավարություններին՝ մեծացնել ներդրումները պոլիոմիելիտի վերացման համար: Այս երկրների կառավարությունները համատեղ 665 միլիոն դոլար հատկացրին:

Միայն Դավինիան չէ այդպիսին: Նա աճող շարժման մասն է: Նրա նման անձանց գլոբալ քաղաքացիներ են անվանում: Գլոբալ քաղաքացի նա է, ով իր անձը նախ և առաջ տեսնում է ոչ թե որպես որևէ պետության, ժողովրդի ներկայացուցիչ, այլ մարդկային սերունդ, որը պատրաստ է գործել աշխարհի ամենաբարդ հիմնախնդիրները լուծելու ուղիներ որոնելու մեջ: Մեր աշխատանքը կողմնորոշված է գլոբալ քաղաքացիների մոտ գործողությունների, աջակցության և մոտիվացման կողմը ցանկություն առաջացնելու վրա: Նրանք բոլոր երկրներում և ցանկացած ժողովրդագրական խմբում են:

Գլոբալ քաղաքացիական պատասխանատվության նորագույն ակնառու դրսևորում են ներկայացնում բազմաձևաբար բողոքի գործողությունները Ուկրաինայում թեժացող պատերազմի դեմ: Մեղիայում և սոցիալական ցանցերում տարածված շարունակվող հարձակումները և դրանց հետևանքներն արտացոլող կադրերը բազմաթիվ մարդկանց համար ծանր տեսարաններ դարձան, ինչին հետևեց նաև նրանց ակնթարթային բողոքի արձագանքը: Քաղաքացիները ցույց տվեցին, որ Ուկրաինան այս պատերազմում միայնակ չէ, նրա կողքին ամբողջ քաղաքակիրթ հասարակությունն է: Բողոքի գործողությունների էին դուրս գալիս տասնյակ հազարավոր մարդիկ. տարբեր տարիքի, դավանանքի, քաղաքական ճաշակի մարդիկ միասին պահանջում էին դադարեցնել պատերազմը: Այս գործողությունների ամենամեծ արժեքը ձեռք բերած ինքնակազմակերպվածությունն է, երբ քաղաքացիական պատասխանատվությունը առաջ է բերում համանման վարք՝ ինքնըստինքյան բողոք:

Աստիճանաբար Ուկրաինային աջակցությունը ավելի ակտիվ ձևերով արտահայտվեց. միջազգային կազմակերպություններում փաստաբանություն լոբբիացում, բարեգործական գործողություններ: Տարբեր երկրներից կամավորներ ուղևորվեցին Ուկրաինա, որպեսզի պաշտպանեին երեխաների, կանանց, ընդհանուր առմամբ խաղաղ բնակչության կյանքը:

Ո՛չ պատերազմին:

Շարքային քաղաքացիների բողոքի ցույցերը պատերազմի դեմ

Նեապոլ

Մադրիդ

Մեխիկո

Սանկտ-Պետերբուրգ

Բանգկոկ

Սիդնեյ

Թել-Ավիվ

Բեռլին

Թբիլիսի

«Չելսի» և «Լիվերպուլի»
հանդիպում

Բեռլին

Փարիզ

ԱՇԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

- Բաժանե՛ք իրավիճակները և պատասխանե՛ք հարցերին.
- Կարելի՞ է ստորև տրված իրավիճակների կերպարների արարքները քաղաքացիության/գլոբալ քաղաքացիության օրինակներ անվանել:
- Այսօր ո՞ր միջազգային կազմակերպությունները կարող են աշխատել մարդու իրավունքների պաշտպանության համար:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

Ղազախներին օժանդակություն

1937-1938 թվականներին, խորհրդային ռեպրեսիաների ժամանակ, բազմաթիվ մարդկանց (այդ թվում՝ վրացիներ) վերաբնակեցրին Ղազախստանում: Այնտեղ անտանելի վայր կար, ճամբար հայրենիքի «ղավաճանների» կանանց և զավակների համար, որը Ալժիր էին անվանում՝ ճամբարի անվան բառերի հապավումը: Ճամբարի շինարարության և այլ կարիքների համար տեղացիներից խլեցին հողը և անասուններին:

Այնտեղ տանջված բազմաթիվ մայր ու զավակների տեղացիները փրկեցին սովից մահանալուց, շատ որք ֆսացած երեխաների ապաստան տվեցին, շատ գերիների հետ կիսեցին իրենց սննդի պատառը: Աշխատանքի դուրս բերվածներին դազախ կանայք անեծք-գոռոցով իբր թե քարեր էին նետում, իսկ իրականում **դուրբուքներ** էին նետում: Պահակախումբը ոչինչ էր ասում, քանզի քարեր էին կարծում: Նրանք, ովքեր այն դժոխքից փրկվեցին, ճիշտ դազախներին պետք է շնորհակալ լինեն:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

Եղիսաբեթ Օրբելիանիի խոսքը, որը արտահայտեց 1918 թվականին, համալսարանի բացման ժամանակ:

Պարոնայք, մեծ հուզմունքով եմ հանդես գալիս ձեր առջև, քանզի նախատեսել եմ այս պահի մեծությունը և առանձնահատուկ գնահատում եմ այն պատիվը, որը ինձ բաժին հասավ: Մենք բացում ենք մեր վրացական համալսարանը և դրանով նորից ձգում ենք մեր հին մշակույթի կտրված թելը:

Արևելքի արևին փայլատակող մշակույթը էլ ավելի փայլատակող կդառնա արևմուտքի մտածողությանը մերձենալով:

Եվրոպան մեզ ճանաչում էր, և նա մեզ սիրում է: Դեռևս 14-րդ

Ղուրբուք՝
ճաշատեսակ, որը պատրաստում են ոչխարի, այծի, կովի, ձիու կամ ուղտի կաթից: Նման է փշավական փափկացված կաթնաշոռին:

Մենք գլոբալ քաղաքացի պետք է դաստիարակենք: Կրթությունը շատ ավելին է, քան գրագիտությունը, և վերջին հաշվով՝ այն նաև քաղաքացիություն է: Կրթությունը կատարյալ ձևով պետք է իմաստավորի իր էական դերը՝ օգնել մարդկանց ստեղծելու առավել արդարացի հասարակություններ:

*ՄԱԿ-ի Գլխավոր
քարտուղար
Բան Կի-Մուն
(2012)*

դարում Հռոմը ուղարկում էր միսիոներներին: 15-րդ դարում մենք մերձեցանք Ֆրանսիային... Վերջին հարյուր տարին, հակառակ մեր կամքին, մեզ հեռացրեց ֆրանսիական ազատ մտածողության վերածննդից: Այժմ հարկավոր է կորցրած ժամանակը հաղթահարել:

Ինձ երջանիկ եմ զգում, որ պարտավորություն եմ ստանձնել ձեզ ֆրանսերեն սովորեցնել, որպեսզի լեզվի միջոցով ծանոթանաք, համոտեսեք նրա հանճարների ստեղծագործությունները: Մի՛ մոռացեք, որ 1789 թվականի ֆրանսիական հեղափոխության շնորհիվ է, որ 1918 թվականին ունենք ազատ վրացական համալսարան: Համոզված եմ, որ այս կարծիքը ձեզ նույնպես կառաջնորդի և կհիացնի:

Գլոբալ քաղաքացին լայնորեն ըմբռնում և գիտակցում է աշխարհը և իր տեղը այս աշխարհում: Նա ակտիվորեն մասնակցում է համայնքի կյանքին և համագործակցում է ուրիշների հետ, որպեսզի մոլորակը ավելի հավասար, արդարացի և կայուն դարձնի: Նա աշխարհի հետ փոխգործողությունների համար ունի անհրաժեշտ գիտելիք, ունակություններ և արժեքներ, և հավատում է, որ մարդկանց մոտ կգտնվի փոփոխությունների ուժ: Գլոբալացումը նշանակալիորեն սահմանում է նաև ժամանակակից աշխարհի քաղաքականության բովանդակությունը:

Գլոբալ քաղաքացիության համար կրթության շահավետությունը միանմանորեն կարևոր է և դպրոցի, և՛ հասարակության համար: Այն օգնում է աշակերտներին

Պատկերացում կազմեն աշխարհում ընթացող երևույթների մասին

Սովորեն իրատեսական աշխարհից

Դառնան ազգային և գլոբալ հասարակության անդամներ

Մտածեն իրենց համար կարևոր արժեքների մասին

Հակադրվեն տգիտությանը և անհանդուրժողականությանը

Ձևավորեն փաստարկներ և արտահայտեն իրենց կարծիքը

Համոզված եղեք, որ կարող եք գործել և ունեք ազդեցություն արտաքին աշխարհի վրա

Իսկ գլխավորն այն է, որ գլոբալ քաղաքացիությունը երիտասարդներին ցույց է տալիս, որ նրանց ձայնը նշանակալից է: Երիտասարդներն ունեն դրական փոփոխությունների ուժ՝ նրանց օգնությամբ բոլորի համար առավել արդարացի, անվտանգ և պաշտպանված աշխարհ կարելի է կառուցել:

Օգնական Ռեսուրսներ

- ▶ «Ալժիր» թանգարանի վիրտուալ դիտում.
<https://bit.ly/3iO6TDB>
- ▶ Տեսաֆիլմ գլոբալացման մասին
<https://bit.ly/3uH5tQF>

I թեմա. Գլոբալ քաղաքացիություն

Ուշադրություն

III գլուխ. Կայուն զարգացում

ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Համալիր առաջադրանքի պայման

Դպրոցական պատի թերթի/կայք էջի համար, որը նվիրված է կայուն զարգացման նպատակներին, պատրաստե՛ք հոդված (200-250 բառ): Որպես թեմա ընտրե՛ք բաղադրիչներից մեկը.

1. Կայուն սոցիալական զարգացում (մարդիկ)
2. Միջավայրի կայուն զարգացում (մոլորակ)
3. Կայուն տնտեսական զարգացում (բարեկեցություն)

Հոդվածում արտացոլե՛ք կայուն զարգացման համապատասխան բաղադրիչի բովանդակությունը և նշանակությունը, առնչությունը այլ բաղադրիչների հետ և կոնկրետ խորհուրդներ հասակակիցների համար:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված կերպով ցույց տվեք.

- Ինչպիսի՞ն է ընտրված բաղադրիչի նշանակությունը, այլ բաղադրիչների հետ առնչությունը հասարակության տեղային և գլոբալ անվտանգության համար:
- Ինչպե՞ս կարող ենք (այս բաղադրիչին համապատասխան) մեր տեղային արարքներով ազդեցություն ունենալ գլոբալ արդյունքների վրա:

Խորհուրդ

Մինչև հոդվածը նախապատրաստելը կարող եք ծանոթանալ լրացուցիչ ռեսուրսների.

- ՄԱԿ-ի կայուն զարգացման նպատակներ – տեսություն <https://bit.ly/3PPkpWx>
- Կայուն զարգացում <https://bit.ly/3wXtjtM>

Շնորհանդեսից հետո գրուցե՛ք.

Ինչ ռազմավարություններ կիրառեցիք/ինչ քայլեր կատարեցիք առաջադրանքի վրա աշխատելու տարբեր փուլերում, ինչ կկատարեք տարբեր կերպ, եթե նորից սկսեիք աշխատել համալիր առաջադրանքի վրա:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված պատմությունը, կիրառե՛ք հաջորդ էջին տրված կայուն զարգացման նպատակների թվարկությունը, ինչպես նաև դիտե՛ք Հավելված 2, էջ՝ 159-167 և պատասխանե՛ք հարցերին:

- Թվարկե՛ք աշխարհում գոյություն ունեցող հիֆսախնդիրները և կապակցե՛ք դրանք կայուն զարգացման նպատակներին:
- Իրավիճակի հերոսների ո՞ր վարքն է համապատասխանում կայուն զարգացման նպատակներին և ո՞րը՝ ոչ:
- Փորձո՞ւմ է, թե՞ ոչ բնակչությունը դիմակայել առկա մարտահրավերներին: Ինչպե՞ս:
- Ինչո՞ւ տեղի բնակչությունը չի սահմանում ճիշտ առաջնահերթություններ գյուղի համար հատկացված գումարը կիրառելիս:
- Դուք ի՞նչ խորհուրդ կտայիք գյուղի բնակչությանը: Ինչպե՞ս պետք է վարվեն, որպեսզի ստացած օգուտին փասս և ռիսկեր չհետեն:
- Ի՞նչ դեր ունի հարմարեցրած պետությունը այս գյուղի առնչությամբ:
- Ինչպիսի՞ն են գյուղի բնակիչների ապագա նպատակները: Մովորելու ցանկություն, շահույթի ստացում, առողջության պահպանում, էկոլոգիական հիֆսախնդիրների կարգավորում, աղքատության հաղթահարում, թե՞ ուրիշ:

Մա իմ գյուղն է

Ես և Նանան համադասարանցիներ ենք: Նա միշտ զգուշությամբ է վերաբերվում իր իրերին, քանի որ գիտի, թե որքան աշխատանք է հարկավոր հորը-մորը զավակի ապահովության համար: Նանայի հայրը ֆերմեր է: Նա այնպիսի թունաքիմիկատներ չի կիրառում, որոնք փասսարար են մարդկանց և շրջակա միջավայրի համար: Հայրը գիտի, որ եթե հիմա երկրագնդի ողջ հյուրը քամենք, ապագայում այն պարզապես ոչինչ չի տա: Նանայի մայրը հիանալի պանիր է պատրաստում և ընդունման գնով է վաճառում: Նրանք միլիոնատերեր չեն, բայց նորմալ կյանքի համար բավարար չափով են վաստակում: Երբեք չեն տեսել, որ Նանան նորագույն մոդելի հեռախոս գնելու մասին մտածի: Փոխարենը նա անընդհատ իր ապագայի մասին է մտածում: Ինչ մասնագիտություն ընտրի, որտեղ սովորի, թեև դժվարացավ ընտրություն կատարել գյուղատնտեսության և կրթության մյուս ոլորտների միջև: Իսկ վերջերս ամբողջ գյուղով տոնեցինք նրա հաջողությունը՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների ամենահեղինակավոր համալսարանում Նանան լրիվ ֆինանսավորում ստացավ:

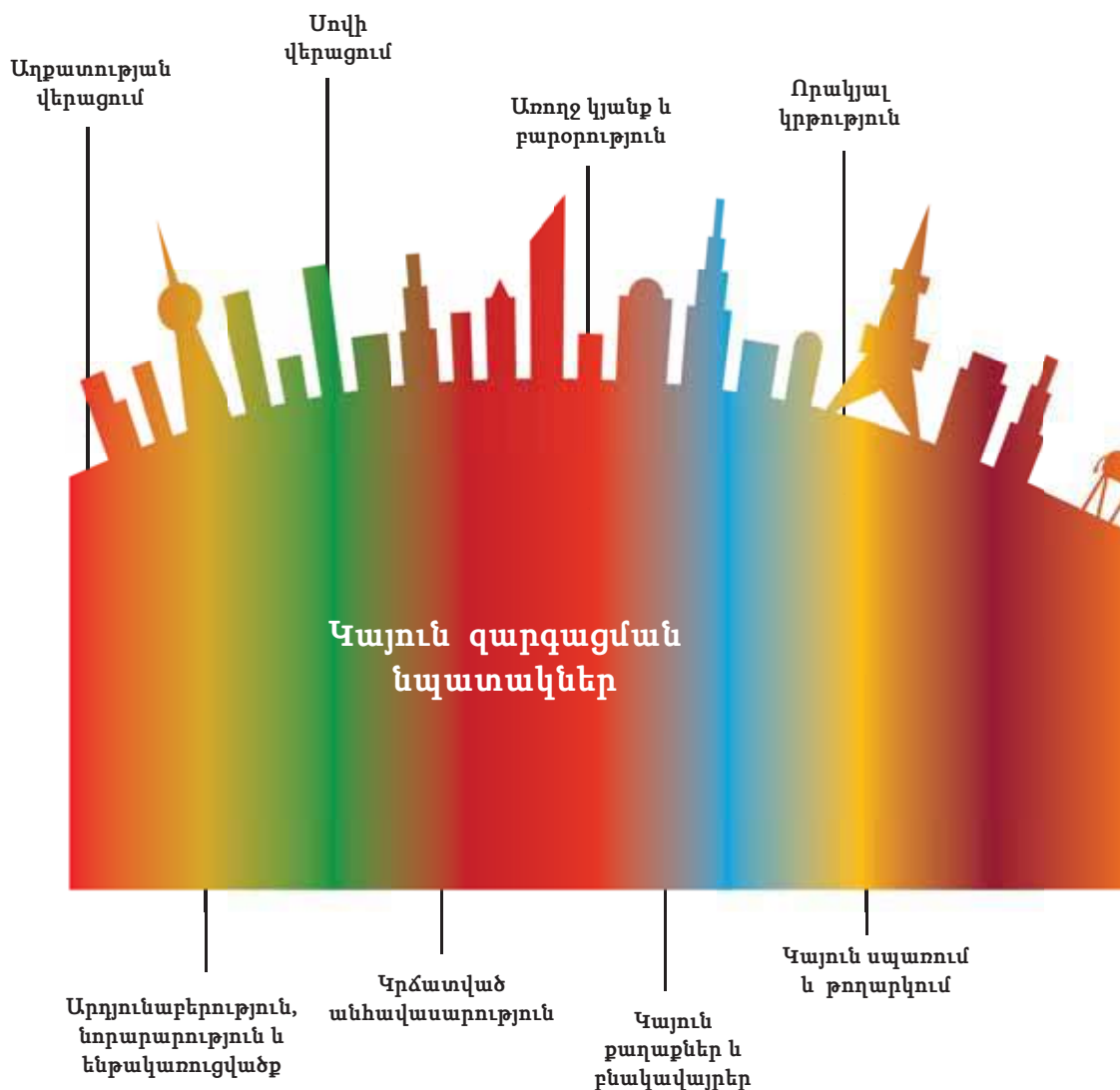
Իմ հարևանությամբ բնակվում է նաև միայնակ մայր փոքր որդու հետ միասին: Կինը անընդհատ նեղված է այն պատճառով, որ իր 2 տարեկան աղջնակը մեծանալու մեջ հասակակիցներից ետ է մնում և շատ նիհար է: Մայրը երեխային մեծ մասամբ տաք-տաք ջրակի սննդով է կերակրում, քանի որ մեր գյուղում ցուրտ կլիմա է: Նորերս կառավարության նախաձեռնությամբ պատրաստված

հեռուստատեսային հաղորդումների շարք սկսվեց, որի գլխավոր նպատակը բնակչությանը առողջ սնվելու մասին իրազեկումն էր: Հաղորդումներից մեկում բժիշկները ծնողներին խորհուրդ էին տալիս իրենց զավակներին առավելապես բանջարեղենով, կաթնամթերքներով և մսով կերակուրներով սնել: Այս պահից սկսած մայրը առողջության բարելավման համար հնարավորության սահմաններում փոխեց երեխայի սննդի մենյուն:

Մյուս հարևանները՝ Աննան և նրա երկու եղբայրը, նախկինում դպրոց չէին հաճախում, քանի որ դպրոցը հարևան գյուղում է, և ընտանիքը տրանսպորտով ուղևորության համար դրամ չունեին: Իրավիճակը փոխվեց, երբ պետությունը աշակերտների համար նաև ձրի ավտոբուս հատկացրեց: Հիմա բոլոր աշակերտները հավասար պայմաններ ունեն դպրոց հաճախելու համար:

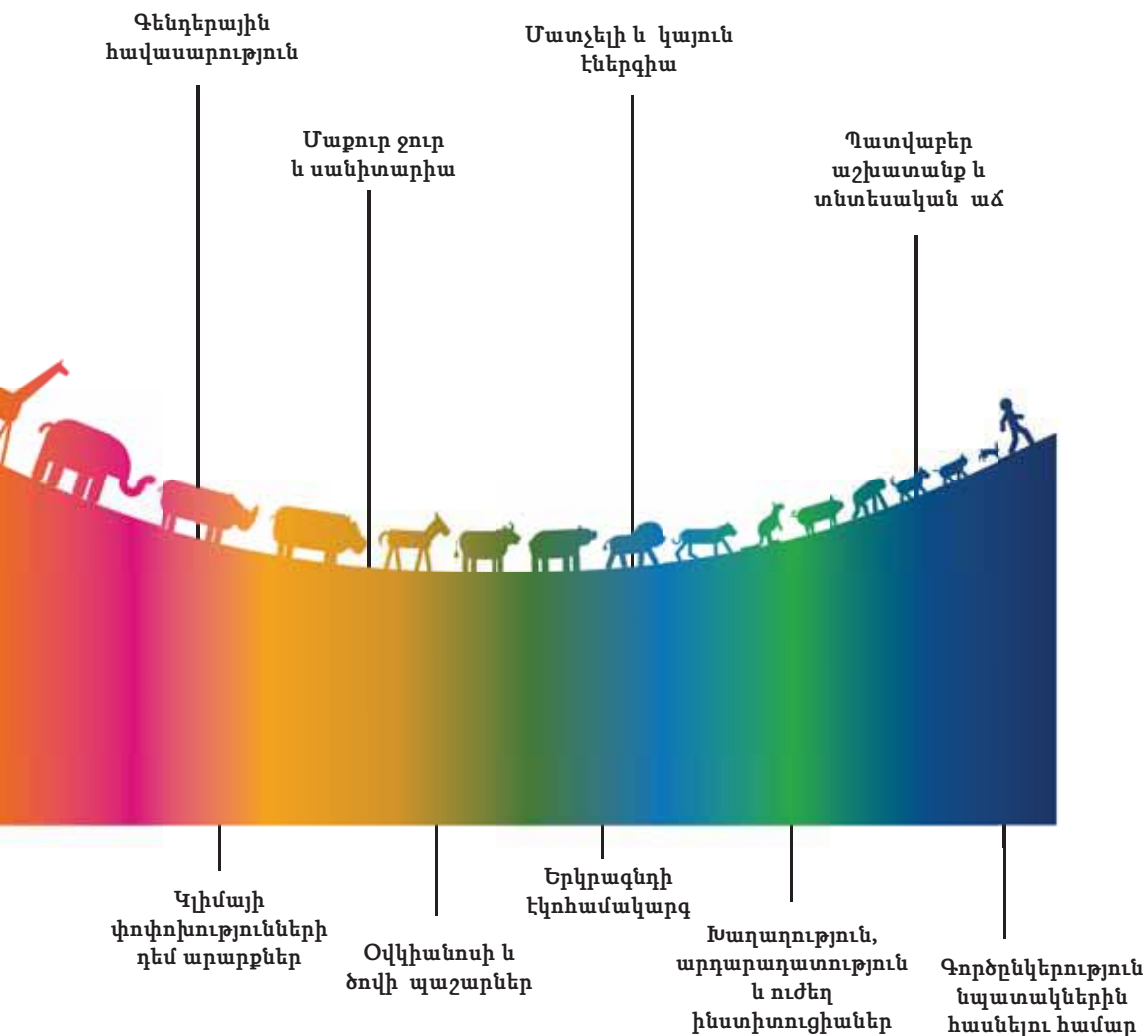
Մի քանի օր առաջ գյուղում բնակվող գրեթե բոլոր երեխաները հիվանդացան, ոչ էլ ավագներն էին իրենց լավ զգում: Գյուղի ամբուլատորիայի բժիշկը հայտնաբերեց, որ բոլորը միևնույն

ախտանիշներն ունեն, հիվանդության հավանական պատճառ անվանեց ջուրը: Ստուգելու համար ջրի նմուշը շտապ կարգով քաղաք ուղարկեցին և, իսկապես, հաստատվեց, որ այն աղտոտված էր: Այդ թաղամասում միայն մի քանի ընտանիք ուներ բնական գազ: Այդ ընտանիքները օգտագործում էին եռացրած ջուր (խմելու և կերակուր պատրաստելու համար), մյուսները դրա հնարավորությունը չունեին:

Այս տեղեկությանը գյուղում հետևեց վեճ: Քանի որ ջուրը կարգավորելու համար հատկացված գումարը օգտագործեցին ծխակատարությունների դահլիճի շինարարության վրա: Իշխանությունը այս հարցում մեղադրեց բնակչությանը, իսկ բնակչությունը իշխանությանը: Արտահայտվեց ևս մեկ կասկած, որ գյուղում վերջերս բացված փոքր ձեռնարկության թափոնները առաջացրին ջրային համակարգի աղտոտում:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Բաժանե՛ք իրավիճակները: Օգտագործե՛ք ձեր առջև եղած կայուն զարգացման նպատակների թվարկությունը, ինչպես նաև դիտե՛ք Հավելված 2, էջ 159-167 և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ի՞նչ դիլեմայի՝ երկընտրանքի առջև են հայտնվել իրավիճակի հերոսները:
- Ինչո՞ւ չեն կարող նրանք միաժամանակ կատարել բոլոր ցանկությունները:
- Կայուն զարգացման նպատակների նկատառմամբ ինչպիսի՞ որոշում կընդունեիք դուք:
- Վերհիշե՛ք նման օրինակներ ձեր քաղաքի, գյուղի, համայնքի կամ երկրի կյանքից, երբ կարծիքների տարբերության պատճառով չլուծվեց կոնկրետ հարցը:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

Ձեր քաղաքը գտնվում է գետի ափին: Բնակչության համար ձկնորսությունը շահավետ գործունեություն է, բայց նրանք ցանկանում են նաև հիդրոէլեկտրակայան կառուցել: Թեև պետք է ի նկատի ունենալ նաև այն, որ գետում ձուկը նաև ձկնկիթ է դնում, իսկ հեկի շինանարարությունը բացասաբար կարտացոլվի ձկան բազմացման վրա: Չպետք է մոռանաք, որ ձեր քաղաքը կօգտագործի շատ ջուր, որը կոյուղու տեսքով վերադառնում է գետի մեջ: Հոգացե՛ք դրա մաքրման մասին:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

Քաղաքի վարչության հերթական նիստում նշեցին, որ քաղաքը արագորեն մեծանում է և զարգանում: Այդ կապակցությամբ առաջարկվեց նախկին աղբանոցի տարածքում նոր զբոսայգի սարքավորել: Բայց ներկաների կարծիքները բաժանվեցին: Հարցը բաց մնաց:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 3

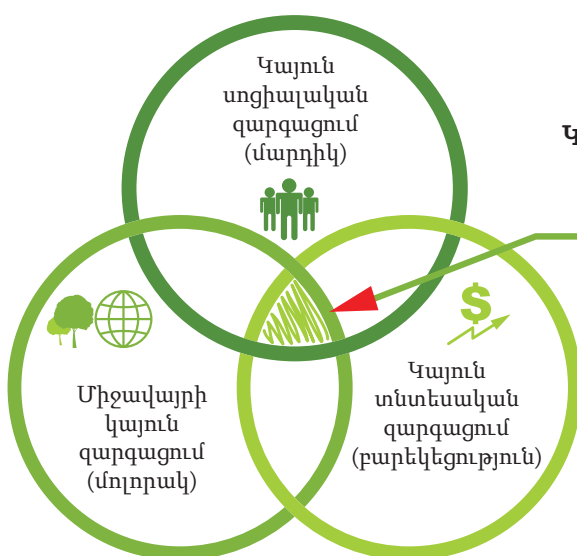
Լադոն ագրոֆիրմայի տնօրեն է, տարբեր տեսակի բոստանային մշակաբույսեր է աճեցնում: Վարձակալած աշխատողների հետ սեզոնային պայմանագիր ձևակերպեց, և այժմ նրանք դաշտերն ու այգիները տարբեր պատրաստուկներով (պեստիցիդներով և պերբիցիդներով) են մշակում:

Լադոն առատ բերք ստացավ և, համապատասխանաբար՝ նաև շահույթ: Թեև հաջորդ սեզոնում ֆերմայում աշխատելու ցանկություն սակավ թվաքանակով մարդիկ արտահայտեցին: Զայրացավ Լադոն, պայմանագրի բոլոր պայմանները կատարեց և ի՞նչ ստացվեց: Իսկ պատճառը աշխատողների քիմիկատների նկատմամբ առաջացած վախն էր, որը նրանց առողջության վրա վատ էր գործում:

«Կայուն զարգացում» արտահայտությունը առաջին անգամ հիշատակվեց ՄԱԿ-ի շրջակա միջավայրի և զարգացման հանձնաժողովի 1987 թվականի հաշվետվությունում: Հաշվետվությունը ներառում էր կայուն զարգացման սահմանումը, որը կիրառվելու էր հաջորդ 25 տարվա ընթացքում:

Այս պարզաբանմանը հետագայում ավելացավ կայուն զարգացման երեք չափորոշում. տնտեսական զարգացում, սոցիալական ընդգրկվածություն և միջավայրի կայունություն:

Վայուն զարգացման բաղադրիչների փոխգործողություններ

Դա մեր ժամանակի ամենաբարդ մարտահրավերն է ներկայացնում, քանզի ենթադրում է տարակարծության, արժեքների և վարքի կանոնների արմատավորում: Ճիշտ այդ պատճառով կայուն զարգացման գաղափարի իրականացման մեջ մեծ ներդրում է կատարում կրթության համակարգը:

Վայուն զարգացման հայեցակարգը հենվում է երեք բաղադրիչի ներդաշնակ փոխադարձ կապի վրա

Վայուն սոցիալական զարգացում (մարդիկ)

Ենթադրվում է մարդկանց և սոցիալական կառուցվածքի այնպիսի զարգացում, որտեղ առանձնահատուկ նշանակություն է շնորհվում սոցիալական միասնության, հավասարության, արդարադատության և բարեկեցության սկզբունքների իրականացմանը:

Շրջակա միջավայրի կայուն զարգացում (մոլորակ)

Ենթադրվում է բնական էկո-համակարգի զարգացում, որտեղ նշանակալից է անկենդան միջավայրի և Երկիր մոլորակի կարողությունների խելամիտ կիրառումը:

Վայուն տնտեսական զարգացում (բարեկեցություն)

Ենթադրվում է զարգացման այնպիսի մոդել, որտեղ շեշտադրությունը կատարվում է մարդկանց ամենօրյա կյանքում բնական և մարդկային ռեսուրսները խելամիտ կիրառելու և այս չափումները ի նկատի ունենալու վրա:

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Խմբային աշխատանքի ժամանակ քննարկված իրավիճակներում ինչո՞ւ էր որոշումների ընդունումը դժվար:
- Ի՞նչ կապ էք տեսնում գրքում տրված Վեննի դիագրամի և այս կենցաղային իրավիճակների միջև:
- Կայուն զարգացման նպատակների երեք ուղղությունները ի՞նչ կապի և ի՞նչ հակասության մեջ են միմյանց հետ:
- Անվանե՛ք յուրաքանչյուր ուղղությունն արտացոլող կոնկրետ օրինակներ:
- Այն բանի համար, որպեսզի զգույշ վերաբերվեք մոլորակին, ձեր կարծիքով, ինչպե՞ս պետք է զարգացնենք տնտեսությունը: Սոցիալական ոլո՞րտը: Մոլորակի մասին հոգատարությո՞ւնը:
- Ինչպիսի՞ կապ է մարդկանց արդի կարիքների և ապագայի հեռանկարների միջև յուրաքանչյուր ուղղությամբ:
- Ի՞նչ էլք էք տեսնում հաշվեկշիռը՝ բալանսը գտնելու – հասկանալու համար:
- Անհրաժե՞շտ է, թե՞ ոչ անընդհատ կրթությունը կայուն զարգացման համար, որպեսզի կարողանաք այս հաշվեկշիռը գտնել և պահպանել:
- Ինչպե՞ս կկիրառեք ստացած տեղեկատվությունը, փորձը և եզրակացությունները համալիր առաջադրանքների կատարման համար:

Կայուն
ապագա

ԱՇԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Նախորդ դասարաններում ծանոթացաք կայուն զարգացման նպատակներին: «ՄԱԿ-ի երեխաների հիմնադրամ» (UNICEF for every child) կազմակերպությունը կայուն զարգացման նպատակները ավելի հասկանալու և ըմբռնելու համար ստեղծեց պաստառներ (դիտե՛ք հավելված 2, էջ՝ 159-167):

Խմբերում բաժանե՛ք կայուն զարգացման նպատակներն արտացոլող պաստառներ լիազորությունների համաձայն:

- Պատրաստե՛ք ընտրած պաստառի համառոտ շնորհանդես. ինչպե՞ս կբացատրեիք դրա բովանդակությունը մարդուն, որը այս հարցը չգիտի:
- Բացատրե՛ք, որպես դեռահաս ինչպե՞ս էք պատկերացնում այս նպատակին հասնելը մեր երկրում: Գլոբալ մակարդակով:
- Ի՞նչ դեր կարող էք կատարել անձամբ դուք կոնկրետ նպատակին հասնելու համար:
- Ինչո՞ւ է կարևոր կայուն զարգացման նպատակների կատարումը:

Ժամանակում սահմանափակ, համապարփակ նպատակների գոյությունը միջազգային հանրության ավելի մեծ մոբիլիզացում է առաջացնում, ուժեղացնում է համագործակցությունը երկրի և տարածաշրջանի տարբեր սեկտորների գլխավոր մասնակից անձանց միջև, օժանդակում է նորամուծությանը և արտահանման հետ կապված գիտելիքների և փորձի փոխանակմանը: Որպես ռեսուրսների մոբիլիզացման արդյունքների օրինակ կարելի է բերել ձեռքբերումները առողջապահությունում, ինչպիսիք են երեխաների մահացածության նվազումը և բուժական օգնության համընդհանուր մատչելիությունը:

Կայուն զարգացման նպատակների աջակցության ևս մեկ փաստարկ է այն, որ դրանք նպաստում են գլոբալ մարտահրավերների լուծման համար երկարաժամկետ մոտեցման արմատավորմանը, որոնք կարող է որոշ երկրների համար բնութագրական չլինեն, բայց անհանգստացնեն պետությունների մեծամասնությանը և հարկավոր լինի համատեղ ջանքեր: Կառավարական ծրագրերի մեծամասնության տևողությունը չի անցնում 4-5 տարուց, և այս ծրագրերի կայունությունը հաճախ կասկածի տակ է դնում կառավարական և քաղաքական օրակարգը (երբեմն շատ հաճախ) փոփոխությունների պատճառով:

Կայուն զարգացման նշանակետերը ընդգրկում են մինչև 2030 թվականի ժամանակաշրջանը և, համապատասխանաբար ներկայի կառավարությունների մեծամասնությունը 2030 թվականի համար չի լինի իշխանությունում: Երկարաժամկետ օրակարգը և նշանակետերը, որոնց համաձայնել է 193 երկիր, օժանդակում են գործողությունների կայունությանը, ապահովում են երկրի կողմից պարտավորությունների կատարմանը, չնայած ազգային քաղաքական ենթատեքստի փոփոխություններին:

Կայուն զարգացման նպատակները կենտրոնացած են յուրաքանչյուր անձի ընդգրկվածության վրա: Համամասնակցության գործընթացը հնարավորություն կտա մասնակիցներին պաշտպանել այն ժողովրդի շահերը և կարիքները, որոնց իրենք են ներկայացնում, ինչը, իր հերթին, կօժանդակի ավելի լավ պլանավորված և իրազեկված նախաձեռնություններին:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ ՄՄԿ-ի երեխաների հիմնադրամ <https://uni.cf/3qKLaRh>
- ▶ Կայուն զարգացման նպատակներ <https://uni.cf/36IMMnB>
- ▶ Գրետայի հրապարակային տեսաուղերձը <https://bit.ly/3JWhmIY>

Ծայրագույն աղքատությունը արմատախիլ անելը, անհավասարությունը և անարդարացիությունը հաղթահարելը, կլիմայի փոփոխությունները դադարեցնելը հեշտ խնդիր չեն հանդիսանում: Գլոբալ նպատակները այն նպատակներն են, որոնց հասնելու համար անհրաժեշտ են կառավարությունների, միջազգային կազմակերպությունների և աշխարհի առաջնորդների և քաղաքացիների համատեղ ջանքերը:

Կարծես աներևակայելի է թվում, ինչպես պետք է ներգործի այս գործընթացների վրա շարքային մարդը: Կամ գուցե թնաթա փ լինի:

Ոչ մի դեպքում: Փոփոխությունները սկսվում են մեզանից: Երկրագնդի ամեն մի բնակիչ, թեկուզև ամենասառնասիրտ և ծույլ, այս որոշման մասն է: Բարեբախտաբար գոյություն ունի պարզագույն գործողությունների թվարկություն, որը կօգնի մեզ, եթե նրանց մեր ամենօրյա կյանքի մաս դարձնենք, աշխարհում մեծ փոփոխություններ տեղի կունենան: Ստորև տրված ցուցակում միայն փոքր մաս է արտացոլված, որտեղ կարող ենք մտցնել մեր ավանդը:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Բաշխե՛ք ստորև տրված խորհուրդները.

- ընտրված խորհուրդներից ընտրե՛ք 5-ը, որոնք մշտապես կատարում եք և 5-ը, որոնք չեք կատարել/չեք կարող կատարել,
- դո՛ւրս գրեք 2-ը, որոնք ձեր կարծիքով ոչ էլ ապագայում կկատարեք: Պատասխանը հիմնավորե՛ք,
- ի՞նչ կավելացնեիք կամ կկրճատեիք այս խորհուրդներից:

Հերոս սեփական բազկաթոռից/գործ, որը կարող եք կատարել նաև առանց բազկաթոռից վեր կենալու

- Ռացիոնալ ծախսե՛ք էլեկտրաէներգիան, ցանցից անջատե՛ք կենցաղային տեխնիկան (այդ թվում համակարգիչը), երբ չեք օգտագործում:
- Վճարե՛ք հարկերը համացանցով կամ բջջային հեռախոսով, դրանով կհրաժարվեք թղթե ստացականների կիրառումից:
- Եթե սոցիալական ցանցում հետաքրքիր հաղորդագրություն տեսնեք մարդու իրավունքների կամ կլիմայի փոփոխությունների մասին, կիսվե՛ք, որպեսզի ձեր ծանոթները նույնպես տեսնեն:

- Մի՛ լռեք: Կո՛չ արեք ինքնակառավարմանը և կենտրոնական իշխանությանը մասնակցեն այնպիսի նախաձեռնությունների, որոնք չեն փաստում մարդկանց կամ մոլորակը,
- անցկացրե՛ք փոքր համացանցային հետազոտություն և արտադրանք գնե՛ք (հնարավորության սահմաններում) այն ընկերություններից, որոնք պահպանում են բնապահպանական կանոնները և չեն աղտոտում միջավայրը,
- եղե՛ք գործի ընթացքի մեջ: Հետևե՛ք տեղական նորություններին և բաց փոթորեք գլոբալ նպատակները, ընթերցե՛ք տեղեկատվություններ կայք էջի վրա կամ սոցիալական ցանցում. @GlobalGoalsUN,
- գլոբալ նպատակներին հասնելու համար ձեր գործողությունների մասին նյութերին սոցիալական ցանցերով ծանոթացրե՛ք նաև ուրիշներին, օգտագործե՛ք հեշթեգ. #globalgoals:

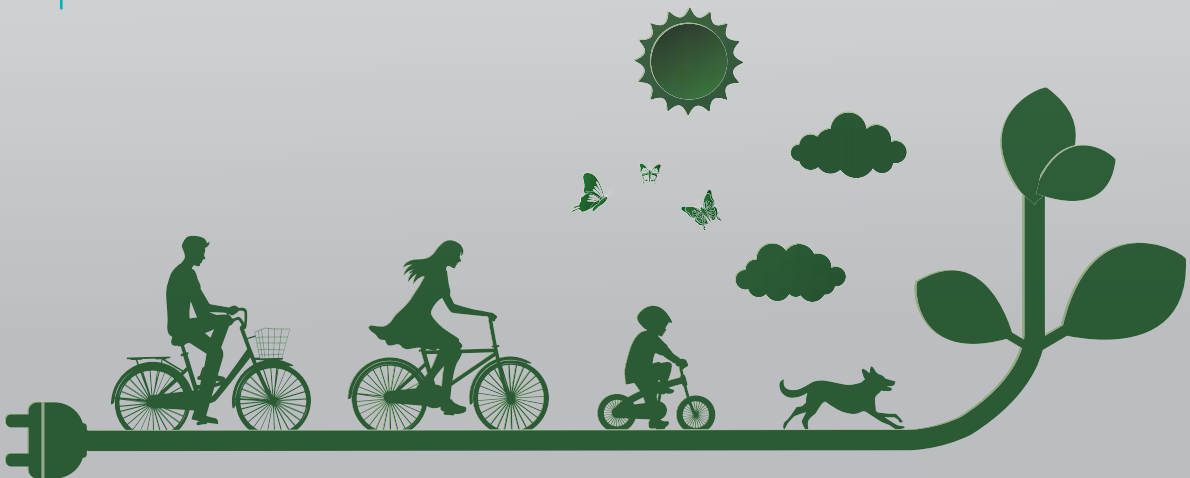
Հերոս սեփական տնից/այն, ինչ կարող եք կատարել տանը

- Լվացք անելիս համոզվե՛ք, որ լվացքի մեքենան լիքն է,
- լոգանք ընդունելիս շատ ավելի ջուր եք ծախսում, քան ցնցուղի տակ,
- սննդակարգում շատ բանջարեղեն և միրգ ներառեք: Կենդանական սնունդ պատրաստելու համար ավելի շատ ռեսուրս է ծախսվում, քան բույսերի աճեցման վրա,
- եթե սննդամթերքներ փաթեցնում, ուրիշին բաժին հանե՛ք, մինչև փչանալը: Դա կտնտեսի և՛ սնունդը, և՛ դրամը,
- կատարե՛ք կոմպոստ (պարարտանյութերի տեսակ): Մսնդամթերքների փաթեցումների կոմպոստացումը կրճատում է կլիմայի վրա ազդեցությունը, բացի դրանից հնարավորություն է տալիս կրկին կիրառել մթերքները,
- գնե՛ք արտադրանք նվազագույն փաթեթավորմամբ,
- լավ փակե՛ք պատուհանները և դուռը, որպեսզի մեծացնեք էներգաարդյունավետությունը,
- հին տեխնիկան և լամպերը փոխարինեք էներգաարդյունավետով,
- հնարավորության սահմաններում մոնտաժե՛ք արևի մարտկոցներ, դա կկրճատի էլեկտրաէներգիայի ծախսերը,
- առանձին-առանձին տեսակավորե՛ք աղբանոց գգելու ապակե և երկաթե իրերը, թուղթը (հին ամսագիր-լրագրերը, օգտագործած տետրերը և այլն):

Հերոս սեփական համայնքից/այն, ինչ տան շեմփքը չանցնելով կարող եք կատարել

- Առանձին-առանձին տեսակավորված թղթի և երկաթի իրերը հանձնեք համապատասխանաբար մակուլատուրայի և ջարդի տեսքով,
- պլանավորե՛ք գնումները, կիրառե՛ք նախապես կազմած ցուցակ և խուսափե՛ք ինքնաբերաբար կատարված գնումներից: Մի՛ հայտնվեք մարկետինգային խարդավանքների մեջ, որոնք կստիպեն գնել ավելի շատ սննդամթերք (հատկապես՝ շուտ փչացող), քան ձեզ հարկավոր է:
- Շատ բանջարեղեն կամ միրգ թափում են անհրապույր չափի, ձևի կամ գույնի պատճառով,
- գնե՛ք միայն անվտանգ սննդամթերք,
- քայլե՛ք ոտքով, հեծանվով կամ հասարակական տրանսպորտով,
- օգտագործե՛ք բազմակի օգտագործման բաժակ և շիշ: Դրանով ավելի քիչ աղբ կհավաքվի,
- գնումների գնացե՛ք բազմակի անգամ օգտագործվող պայուսակով: Հրաժարվե՛ք պոլիէթիլենի տոպրակներից,
- խնայողաբար օգտագործե՛ք թղթե անձեռոցիկները,
- մտածեք՝ ինչպես նվիրել երկրորդ կյանք պատառոտված կամ մաշված հագուստին,
- հոգացե՛ք ընտանիքի ավտոմեքենայի մասին: Հիշեցրե՛ք ավագներին, որ խնամված ավտոմեքենան նվազ թունավոր գազեր է արտազատում,
- տվե՛ք ուրիշներին այն, ինչը ձեզ հարկավոր չէ և պահպանված է (հագուստ, զրքեր և կահույք), նվիրե՛ք դրանց երկրորդ կյանք,
- պատվաստվե՛ք, սեփական ընտանիքը հիվանդություններից պահպանելով կօժանդակեք հասարակության առողջության ամրապնդմանը,
- կիրառե՛ք երկրի և ինքնակառավարման ղեկավարներ ընտրելու սեփական իրավունքը (չափահաս դառնալուց հետո):

Հերոս սեփական դպրոցից/այն, ինչ կարող են դպրոցում կատարել

- Դասամիջոցին եթե մի քանի քանակությամբ փաթեթներ են մի՛ նետեք, բաժանե՛ք ու՛մ դա հարկավոր է կամ ով դա խնդրեց,
- գիտեցե՛ք ձեր իրավունքները: Պայքարե՛ք անհավասարության դեմ,
- 2,4 միլիարդ մարդու համար անհասանելի են հիմնական սանիտարա-հիգիենիկ սպասարկումները: Միացե՛ք նրանց, ովքեր հարց են բարձրացնում զուգարանների բացակայության մասին աշխարհի բազմաթիվ համայնքներում/սեփական համայնքում,
- արտահայտե՛ք բողոք ձեր դպրոցում ցանկացած խտրականության դեմ: Բոլոր մարդիկ հավասար են անկախ սեռից, ռասայից, սեքսուալ կողմնորոշումից, սոցիալական ծագումից և ֆիզիկական կարողություններից,
- քայլե՛ք ոտքով, հեծանվով կամ հասարակական տրանսպորտով,
- կազմակերպե՛ք և անցկացրե՛ք շաբաթ «Առանց փաստակար ազդեցության» նշանաբանով,
- մի՛ լռեք: Կո՛չարեք ձեր դպրոցական հասարակությանը՝ մասնակցել նախաձեռնություններին, որոնք չեն փաստում մարդկանց և մոլորակը: Աջակցե՛ք Փարիզի համաձայնությանը (կլիմայի փոփոխությունների մասին ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիա),
- փորձե՛ք կրճատել թափոնները, դրանց մեծ մասը վերջում ընկնում է օվկիանոսի մեջ,
- վերլուծե՛ք և փոխե՛ք ձեր ամենօրյա գործողությունները,
- արդարության հասնելու համար պետք է գիտենաք սեփական իրավունքները:

ԴԱՏԵՑԵ՛Ք

- Ինչո՞ւ տեղի ունեցավ այն, որ ձեր թվարկությունը մեկ համընկնում էր միմյանց, մեկ ոչ:
- Սահմանո՞ւմ է, թե՞ ոչ մեր սուրբեկտիվ վերաբերմունքը մեր արարքները:
- Այս դեպքում ձեզ համար ո՞ր կանոնն է գործում. «Չգիտեի և չեմ կատարում», «Չեմ հասկացել և չեմ կատարում», «Ուրիշները չեն կատարում, և ես նույնպես չեմ կատարում», «Ես գիտեմ և հոգում եմ ապագա սերունդների մասին»:
- Ինչպե՞ս պետք է վարվենք, որպեսզի այս վերաբերմունքը փոխենք:
- Աշխարհի փրկության ձեռնարկի ո՞ր կոչն է օգնում մեր համալիր առաջադրանքին:
- Ի՞նչ վրիպեց այս ձեռնարկի հեղինակներից:
- Ինչպե՞ս կձևակերպեիք խորհուրդը, որը կավելացնեիք որևէ մի կամ բոլոր մասերում:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

- Ծանոթացե՛ք պարագրաֆի վերջում տրված օգտակար ռեսուրսներին,
- դրանց վրա հենվելով պատրաստե՛ք տեղեկատվական տեքստ (100-150 բառ) կայուն զարգացման ընտրված ուղղությունների մասին,
- տեքստին ավելացրե՛ք ձեզ հայտնի համապատասխան օրինակ, իրավիճակ:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ ՄԱԿ-ի կայուն զարգացման նպատակներ – տեսություն <https://bit.ly/3JW7EGu>
- ▶ ՄԱԿ-ի կայուն զարգացման նպատակների մասին <https://bit.ly/373INli>
- ▶ Ի՞նչ կարող եք անել գլոբալային նպատակներին հասնելու համար <https://bit.ly/3uK5yTx>
- ▶ Ակտիվացի՛ր – փոխի՛ր աշխարհը: <https://bit.ly/373DQJy>

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Գլոբալացումը որպես չափից ավելի բարդ և հակասական գործընթաց, անհնար է միանշանակորեն գնահատենք և այն հստակորեն դրական կամ բացասական երևույթ համարենք: Այդ պատճառով նա ունի կողմնակիցներ և հակառակորդներ: Ո՞ր կողմում եք դուք:

I խումբ	II խումբ
Գլոբալացումը դրական երևույթ	Գլոբալացումը բացասական երևույթ
Ոչ մի տեսակ ինտեգրում և փոխադարձ մերձեցում չի կարող վերացնել ազգերին, լեզուները և մշակույթները: Ընդհակառակն, ազգային զգացումներ ավելի ու ավելի շատ ազգերի շրջանում կարթնանան և նրանք իրենց ազգային պետությունների ստեղծման համար կպայքարեն: Հնարավոր կլինի ցանկացած նյութական բարեկեցության մատչելիություն ամբողջ բնակչության համար: Շատ մարդկանց կյանքում կծագի ինքնադրսևորման շանս: Հնարավոր է զարգացող երկրների տնտեսական առաջընթաց: Ազգային պետությունը, ազգային տնտեսությունը, մշակույթը և գիտակցությունը կհամարվեն բարձրագույն արժեքներ: Օգտակար կլինի պետությունների միավորումը հիմնախնդիրների լուծման համար, որոնք իրենք ստեղծեցին, օրինակ, Էկոլոգիական հիմնախնդիր, (միջուկային աղետ ճապոնիայում՝ Ֆուկուշիմայի վթար), գիտությունների և տեխնոլոգիաների զարգացում: Հնարավոր կլինի սոցիալ-մշակութային անսահմանության ձևավորում, տարբեր երկրների և ժողովուրդների մշակույթների ծանոթացում: Կուժեղանա աշխատանքի գլոբալային բաշխումը, որը կբարելավի արտադրվող արտադրանքի որակը:	Զարգացող երկրներում տնտեսությունը օտար ձևերի և տրանսագգային կորպորացիաների է ենթարկվում և արևմտյան մշակույթի և արժեքների զանգվածային տարածումը առաջ է բերում ավանդական արժեքների վերագնահատում և սպառնալիքներ է ստեղծում ազգային մշակույթին: Զարգացած երկրներում կաճի զանգվածային գաղթը զարգացող երկրներից, ինչը կառաջացնի ռասիզմի և այլատյացության աճ: Կքանդվեն պետական սահմանները, ազգային տնտեսությանը կփոխարինի գլոբալային տնտեսությունը, ազգային մշակույթին՝ գլոբալային՝ մշակույթը, ազգային գիտակցությանը՝ գլոբալային գիտակցությունը: Գլոբալացման գործընթացի արդյունքում տեղի կունենա համաշխարհային քաղաքականության, տնտեսության, մշակույթի լրիվ միախառնում, կջնջվեն սահմանները պետությունների միջև, գոյությունը կդադարեցնեն ազգ-պետությունները, ժողովուրդները լրիվությամբ կխառնվեն միմյանց և կառաջանա մեկ լեզվով խոսող համաշխարհային ազգ: Կզարգանան առավելապես այն տեխնոլոգիաները, որոնք կարելի է կիրառել ռազմական նպատակների և «խաղալիքներ» - սմարտֆոնների և այլ գաջետների համար: Աշխարհում էկոլոգիական իրավիճակը կվատթարանա: Տեղի կունենա տնտեսապես ցածր զարգացում ունեցող երկրների քաղաքացիների շահագործումը որպես էժան աշխատանքային ուժ:

Ի թեմա. Գլոբալ քաղաքացիություն

Ուշադրություն

IV գլուխ. Սոցիալ-հուզական ունակություններ

ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Համալիր առաջադրանքի պայման

Պատկերացրե՛ք, որ դուք միջազգային բարեգործական միջոցառումներից մեկի կազմակերպիչ եք և արդեն գիտեք, որ հյուրերի շրջանում տարբեր ռասայի, ազգության, կրոնի, տարիքային խմբի քաղաքացիներ, գործարարներ, դիվանագետներ և արվեստի ոլորտի ներկայացուցիչներ պետք է լինեն:

Միջոցառումը ներառում է գործարար մաս (երեխաների նկարների բարեգործական ցուցահանդես-վաճառք) և ընթրիք զվարճալի ծրագրի հետ միասին:

Պատրաստե՛ք հյուրերի համար հրավերքի գրություն (200-250 բառ), որով նրանց մոտ կառաջացնեք միջազգային բարեգործական միջոցառմանը մասնակցության զգացում: Գրությունը կարող է նրբորեն պարունակել տեղեկություն միջոցառման նպատակի (ընտրե՛ք որևէ մեկը. ծնողագուրկ երեխաների օգնություն, քովիդի կանխման համար գումարի հավաքում, կրթության աջակցություն...), և միջոցառմանը հագնվելու, վարքի, հարաբերության կանոնների, մենյուի և զվարճալի ծրագրի մասին:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված ներկայացրեք.

- Ո՞ր աշխարհայացքի, արժեքների և/կամ ձգտումների հիման վրա պլանավորվեց բարեգործական միջոցառումը, կազմվեցին դրա կանոնները և ինչո՞ւ:
- Միջոցառման կազմակերպման մեջ ինչպե՞ս և որքանո՞վ են նկատառված հյուրերի և հասարակության կարիքները և պահանջները, որպեսզի նրանց մոտ խորացնեք այս խմբի նկատմամբ վերաբերմունքին իրենց պատկանելության զգացումը:
- Որքանո՞վ նշանակալից և բազմակողմանիորեն շահավետ կլինի ամեն մեկի ներդաշնակ համագործակցությունը հրավիրված հասարակության հետ:

Շնորհանդեսից հետո խոսեք.

Ի՞նչ մարտավարություններ կիրառեցիք/քայլեր կատարեցիք առաջադրանքի վրա աշխատանքի տարբեր փուլերում, ի՞նչ կանեիք տարբերակված ձևով, եթե նորից սկսեիք համալիր առաջադրանքի վրա աշխատել:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

Ծանոթացե՛ք **Սոփոյի պատմությանը**: Դատեցե՛ք և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ի՞նչ եք կարծում, ինչո՞ւ էր Սոփոն տխրամած: Ինչո՞ւ էր իրեն միայնակ զգում:
- Ի՞նչ անհրաժեշտություն սահմանափակվեց նրա և նրա հասակակիցների համար քովիդմեկուսացման պայմաններում: Ի՞նչ հնարավորություն է մտում նրանց **սոցիալականացման համար**:
- Ինչպե՞ս է գործում տևական մեկուսացումը անձնավորության վրա, հատկապես երիտասարդի վրա: Ինչո՞ւ:
- Ի՞նչ նախապայման գոյություն ունեւ այն բանի համար, որ Սոփոն կենդանիների պաշտպանների հետ հարաբերություն սկսեց:
- Ի՞նչ նախապայման է անհրաժեշտ ընդհանրապես, որ անձնավորությունը իրեն զգա որպես միջազգային հանրության մաս:
- Ի՞նչը արագացրեց Սոփոյի որոշումը դառնալ միջազգային կազմակերպության անդամ: Ինչո՞ւ եք այդպես մտածում: Ի՞նչը նպաստեց այն բանին, որ Սոփոյի մոտ առաջանար նրանցից մեկը լինելու, նրանց պատկանալու զգացում:
- Ինչպե՞ս ազդեց այս որոշումը Սոփոյի տրամադրության վրա: Ինչո՞ւ: Այս խմբին պատկանելությունը ինչպե՞ս կարտացոլվի նրա անհատականության վրա:
- Կապակցե՛ք այս պատմությունը ձեր անձնական փորձի հետ: Ի՞նչ հայտնաբերեցիք ընդհանուր: Տարբերվո՞ղ:
- Մտածե՛ք, եթե անձը իր համայնքում, քաղաքում, երկրում չունի ակտիվ քաղաքացիական դիրքորոշում, բազմազանությունը չի ճանաչել/չի կարողանում ճանաչել, համերաշխ չէ, հնարավո՞ր է նա դառնա գլոբալ քաղաքացի: Ինչո՞ւ:

Սոփոյի պատմությունը

Սոփոն ուսանող դարձավ, բայց երկու տարի է դասախոսություններին մասնակցում է առցանց: Անձամբ ոչ մի դասախոսի կամ համակուրսեցու չի ճանաչում: Դասախոսության ժամանակ ոմանք տեսախցիկն էլ չեն միացնում, և միայն ձայնն են լսում: Քնությունների ժամանակ ուղիղ հանդիպեցին, բայց դիմակների ներքո չկարողացավ հասկանալ ով ով է: Այ, մայրը և հայրը, տատը և պապը առայսօր շարունակում են ուսանողության տարիներից սկսած ընկերությունը: Սոփոն նույնպես այդպես էր պատկերացնում, սակայն քովիդը նոր կանոններ հաստատեց: Փետրվարին աղջկա համար արձակուրդներ սկսվեցին: Սոփոն տխրության

Սոցիալականացում

– մարդու՝ որպես անհատականության ձևավորման, տրված հասարակությանը բնութագրական գիտության, արժեքների և նորմերի յուրացման գործընթաց:

Սակռը ճուռակների ընտանիքի գիշատիչ թռչուն է: Մտցված է Վրաստանի Կարմիր ցուցակում

Սակռ

Բացված գրասենյակային դանակ մխրճված սակռի մարմնում

դեմ «պայքարում էր» համացանցում թափառելով: Հանդիպեց մի վավերագրական ֆիլմ: Այն վերաբերում էր օվկիանոսի աղտոտմանը: Ցուցադրված էր՝ ինչպես են ոչնչանում ջրի կենդանիները մարդու կողմից թափթփված պոլիէթիլենի և պլաստմասսայե մսացորդների պատճառով: Նրա վրա սարսափելիորեն ազդեց: Ծանր էր այն բանի ընկալումը, թե ինչպես են մարդիկ չմտածված, անփութորեն ոչնչացնում այլ կենդանի արարածների՝ սեփական բարեկեցության համար:

Սոփոյի անխոհեմությունը ընտանիքին մտածմունքի մեջ գցեց: Հայրը գյուղի կողմը զբոսնել առաջարկեց: Ուղևորության ժամանակ տեսան, որ շրջակա միջավայրի վերահսկման մեքենայի մոտ իրարանցում էր, տեղացիները մեռնող սակռ էին գտել, կենդանաբանական այգի էին զանգահարել և այժմ այս մեքենայով օգնության էին տեղափոխում: Սոփոն նույնպես մոտեցավ, այս ուժեղ թռչունը խեղճացած տեսք ուներ: Բերանը բաց էր և ինչ-որ ձայներ էր արձակում: Նաև լուսանկարեց: Սոփոն մինչև ուշ չկարողացավ քնել: Նա ֆիլմ գտավ, ուշադրություն դարձրեց, թե ում կողմից էր նկարահանված և մուտք գործեց այն միջազգային կազմակերպության էջը: Շատ պատմություններ կարդաց: Կազմակերպության «չատում» սակռի նկարները տեղադրեց, ինչ գիտեր այն էլ պատմեց, հետո էլ հարցրեց, թե գոյություն ունի, թե՞ ոչ այս թռչնին փրկելու հնարավորություն: Շուտով արձագանքեցին, որ վերացման եզրին հասած կովկասյան տեսակի ուժեղ թռչուն է, հետաքրքրեցին պատճառով, ասացին՝ պետք է որ փրկվի: Առավոտյան Սոփոն կապվեց գազանանոցի հետ և տեղեկացավ, որ թռչնին տեղափոխել են անասնաբուժական կլինիկա: Հետազոտությունը ցույց տվեց, որ նա բացված վիճակով գրասենյակային դանակ էր կուլ տվել: Անհրաժեշտ էր բարդ և ռիսկային վիրահատություն, որը հաջողությամբ ավարտվեց: Սակռին կրկին գազանանոց վերադարձրին վերակենդանացման համար: Այդ օրերին կազմակերպության և Սոփոյի միջև մշտական կապ էր գործում: Նրանց ֆեյսբուկյան էջին ներբեռնեցին լուսանկարները և սակռի պատմությունը: Աշխարհի տարբեր երկրներից բազմաթիվ մարդիկ հետաքրքրվում էին վերացման եզրին գտնվող թռչնի մասին: Սոփոն էլ թարմացնում էր տեղեկատվությունը: «Պացիենտը» հետզհետե դեպի լաֆս էր գնում և վերջում գազանանոցի աշխատակիցները նրան վերադարձրին հայրենի միջավայր:

Այս պյուժեն Սոփոն գազանանոցի էջից միջազգային կազմակերպության էջին կիսվեց: Խնամողների և բժիշկների նկատմամբ շատ շնորհավորանք և շնորհակալություն արտահայտվեց: Սոփոն բժիշկներին և գազանանոցի նույնպես կիսվեց այս շնորհավորանքները:

Այդ ընթացքում արձակուրդները հետևում մնացին, սկսվեցին դասախոսությունները: Սոփոն տխրելու ժամանակ չունեց: Միջազգային կազմակերպությանը նույնպես

անդամագրվեց, մասնակցում է գազաթափողոթների, ներկա է գտնվում սեմինարների, վարժանքների: Տեղեկացավ տարբեր երկրների կամավորների փորձի մասին: Ձեռք բերեց նոր ունակություններ, որոնք կենդանի միջավայրի մասին հոգատարության գործում կօգնեն: Այժմ այդ գիտելիքով և ունակություններով կիսվելու համար է պատրաստվում: Հասակակիցների և աշակերտների ակումբներ է ստեղծում, որտեղ նախ իրազեկման և գիտակցության բարձրացման վրա կաշխատեն, իսկ այնուհետև կանցնեն նաև գործնական գործողությունների:

Աղբյուր. Թրիլիսիի գազանանոց <https://bit.ly/3znfMxt>
Սակորձ վայրենի բնությանը վերադարձավ

ԴԱՏԵՑԵ՛Ք

- Ո՞ր խմբերին պատկանելության մասին է խոսում Վաժա-Փշավելան ստորև տրված տեքստում:
- Համաձայն՞ում եք, որ «յուրաքանչյուր ճշմարտացի հայրենասեր կոսմոպոլիտ է այնպես, ինչպես յուրաքանչյուր խելամիտ կոսմոպոլիտ (և ոչ մերոնց նման) հայրենասեր է»: Ինչո՞ւ եք այդպես կարծում:
- Այս կարծիքները այսօր նույնպես պահպանում են հրատապությունը: Անվանե՛ք կենսական օրինակներ, երբ անձնավորությունը և՛ հայրենասեր է, և՛ գլոբալ քաղաքացի:

Կոսմոպոլիտիզմ՝ աշխարհաքաղաքացիություն և հայրենասիրություն

«Ոմանք կարծում են, որ իսկական հայրենասիրությունը հակադրվում է աշխարհաքաղաքացիությանը՝ կոսմոպոլիտիզմին, բայց դա սխալ է: Յուրաքանչյուր իսկական հայրենասեր կոսմոպոլիտ աշխարհաքաղաքացի է այնպես, ինչպես յուրաքանչյուր խելամիտ կոսմոպոլիտ (և ոչ մերոնց նման)՝ հայրենասեր: Ինչպե՞ս: Այսպես, որ մարդն էլ իր ազգին է ծառայում խելամտորեն և ձգտում է իր հայրենիքը բարձրացնել խելամտորեն, ունեցվածքով և հասկացողությամբ, դրանով նա պատրաստում է ողջ մարդկության լավագույն անդամներին, լավագույն ընկերոջը, աջակցում է ամբողջ մարդկության զարգացմանը, բարօրությանը: Եթե ամբողջ ազգի զարգացման համար հարկավոր է առանձին անձանց դաստիարակությունը, ապա նաև անհրաժեշտ է առանձին ազգերի դաստիարակությունը, որպեսզի մարդկությունը ներկայացնեն զարգացած խմբեր, եթե առանձին անձի համար օգտակար է ազգային, անհատական դաստիարակությունը, ապա նաև յուրաքանչյուր ազգի համար շահավետ է նույնպիսի դաստիարակությունը, որպեսզի յուրաքանչյուր ազգ ավելացած ուժ, էներգիա, յուրահատկություն ձեռք բերի և սեփական լուծման մտցնի մարդկության դրամարկղում...»:

Վաժա Փշավելա, 1905 թ.

**Աշխարհաքա-
ղաքացիություն՝
կոսմոպոլիտիզմ**
– աշխարհի
քաղաքացիության
գաղափարախո-
սություն, որը
մարդկության շահերը
առանձին ազգի
շահերից բարձր է
դասում:

Ճիշտ որոշումներ ընդունելու մեջ օգնում են քննադատական հարցերը

Դարից ավելի անցավ այս նամակի հրապարակումից, փոփոխվեցին, ճշգրտվեցին տերմինները, փոխվեցին հանգամանքները, քաղաքակրթությունը կրկին այլ հնարավորությունների և մարտահրավերների առջև կանգնեցին աշխարհը, բայց այս հրապարակումը և Վաժայի ամբողջ ստեղծագործությունը շատ այնպիսի հարցեր բերեցին, որոնք աստիճանաբար արդիական և ակտուալ դարձան: Դարերով հաստատված որոշ ավանդույթների նպատակահարմարության, արդարացիության մեջ կասկածեց Ալուդա Քեթելաուրին, և հարկ եղավ հարց-մտածմունքներ առաջադրել իր անձի նկատմամբ:

Ալուդան իր համայնքի հարազատ գավակն է, տղամարդկանց հավաքատեղում նրա խոսքը կշիռ և արժեք ունի: Համայնքի կարգի և ավանդույթների սրտակիցը ամբողջ պարսպի վրա թշնամու դեմ շատ հաղթանակ է բերել: Այս անգամ էլ քիստերի դեմ վրիժառությամբ բոցավառված, նա թշնամուն չի վստահում: Հետո ի՞նչ է տեղի ունենում: «Մուցալը չի փախչում մահից, գույնը չի կորցնում գայլին տեսնելիս, պոկում է խոցով կանաչ խոտը լեռների»: Մահի-կյանքի պայքարի պատկերին Ալուդան այլ աչքով է նայում: Մուցալին արդեն ոչ թե թշնամու և անհավատի, այլ իրեն նման է տեսնում: Ծովացած հուզմունքը համայնքի ծես-սովորությունների «սահմանները» խախտում է, և այս սահմանների խորքն անցած Ալուդան նոր մարդ է, որը արդեն ոչ թե մեկ տեղային համայնքին, այլ մարդկությանն է պատկանում:

«Ալուդան հրացան չի ուզում,
Նա արտասվում է կնոջ նման,
Չեն ձգում զենքերը,
Չի ուրախանում աչքը:
Գլխին դրեց թուրը,
Վրան կախեց փղի ոսկորը,
Սրտին դրեց հրացանը,
Ձեռքին՝ ֆրանսիական սուրը:
Աջը չի կտրում Մուցալից,
Կասեր. «Մեղք է սա,
Երիտասարդ որ իմ կողմից է սպանված,
Աստծու ողորմությունը մեռածին,
Սրտի վրա լինի աջը,
Քեզ համար հալալ է,
Քո ձեռքը քո սրտի վրա հող դառնա,
Թեկուզ ուրախանում են բոլորը,
Լավ դայակ ես ունեցել
Աստված պահի ազգակիցներիդ:

Սա նոր Ալուդայի մենախոսությունն է, որին հետևում է համարձակ հարցը.

«Մենք կասենք՝ տղամարդը մենք ենք,
 Միայն մեզ են մայրերը մեծացնում,
 Մենք հագնում ենք,
 Անհավատների ձյութի մեջ այրվում են ձերոնք:
 Դա ասելու համար ուրախանում ենք,
 Աստծու որդիներին ավելի լավ գիտեն:
 Մի՞թե բոլորն են արդարությունն ասում,
 Ովքեր երդվում են:

(Տոդաջի թարգմանություն)

Ալուդան ծանր ապրումներով և մտքերով է տարված, բայց նրա որոշումը հաստատ է: Որպես պատկանելության տիրույթը խախելու ապացույց, հեղինակը Ալուդային նաև ֆիզիկապես է դուրս բերում համայնքի սահմաններից այն կողմ:

Տարբեր հանգամանքների հետ կապված համանման հարցեր այլ մարդկանց մոտ տարբեր ժամանակներում և տարածություններում ծագեցին և երբ այս միտքը բազմացավ՝ հասավ կրիտիկական սահմանին, կրկին առաջացան տարբեր մասշտաբի շարժումներ և միավորումներ խաղաղ, անվտանգ, արդարացի, հանդուրժողական աշխարհի մասին հոգատարության համար:

Կայուն զարգացման նպատակները, որոնք կարելի է անվանել նաև գլոբալ քաղաքացու նպատակներ, քննադատական մտածողության արտադրանք են:

Ամեն մի նպատակ իր էությամբ ներկայացնում է համապարփակ մեխանիզմ, որը կարիքները խմբավորում է 17 շատ ճիշտ անվան տակ: Պարզորեն են բաժանված յուրաքանչյուր նպատակի ճյուղավորումները, դրանց հասնելու համար անհրաժեշտ տեղային գործողությունները: Օրինակ, եթե մարդը ցանկանում է առողջ միջավայրում ապրել, ինչ պետք է կատարի ամեն օր: Դա կլինի հոգատարություն ոչ միայն սեփական անձի նկատմամբ, այլև ընտանիքի, համայնքի, երկրի և մարդկության մասին: Նույն ապրումը պետք է ունենան նաև ուրիշները (անհատները, ձեռներեցները, պետությունները, կառավարությունները և այլն): Այս ըմբռնումով գնում ենք միջազգային համադաշնության կողմը մինչև պատկանելության զգացում:

Դա չհասկանալով մարդիկ ոչճիշտ տեղային արարքներով փաթաթում են խնդիրներ ամբողջ մոլորակի և սեփական անձի գլխին: Այս գլոբալային սպառնալիքների նվազեցման մեջ բոլորը կարող են ներդնել իրենց ավանդը սեփական գյուղից կամ քաղաքից դուրս չգալով: Գլխավորն այն է, որ նա իրեն զգա գլոբալ հասարակության անդամ և նրա մոտ առաջանա համապատասխան պատասխանատվություն:

2013 թվականին, Մուսկատայում տեղի ունեցած գազաթաժողովում, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի տեխնիկական խորհրդատվության մասնակիցները համաձայնեցին, որ «Գլոբալ քաղաքացիությունը» օրինական կամ իրավաբանական կարգավիճակ չէ, որը կարող է առաջանալ անհատի մոտ, այլ այն հանրության և գլոբալային հասարակությունը պատկանելության զգացում է, որը մարդու գործողություն է առաջացնում ոչ թե անհատական կամ ազգային շահերից ելնելով, այլ գլոբալային ենթատեքստում:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ուշադրությամբ ընթերցե՛ք գլոբալ քաղաքացիության բացատրությունը.

- դո՛ւրս գրեք ի՞նչ կարիքներ և պահանջներ են միավորում գլոբալ քաղաքացիներին:
- Ո՞ր դեպքում կարող է մարդու մոտ առաջանալ միջազգային հանրությանը պատկանելության զգացում:
- Ի՞նչ պետք ըմբռնի, ի՞նչ պետք է զգա անձնավորությունը, որպեսզի տեղային պատկանելությունից ճանապարհի բացի դեպի գլոբալային: Վերհիշե՛ք օրինակներ կյանքից, գրականությունից, լրատվամիջոցներից:
- Ինչպե՞ս կարող է ազդել միջավայրը, որպեսզի անձնավորության մոտ զարգանան գլոբալ քաղաքացու բնութագրիչներ (գիտելիք, ունակություն, վերաբերմունքներ):

Ի՞նչ մարտահրավերների առջև է կանգնած մարդը, որն իրեն ընկալում է որպես գլոբալ քաղաքացի:

Խաղաղությունը և անվտանգությունը ինչպես անհատականորեն, այնպես էլ գլոբալային մակարդակով, այսօրվա դրությամբ մարդկանց առջև գոյություն ունեցող ամենամեծ մարտահրավերն է: Շատ կարևոր է մարդիկ ունենան խաղաղություն բոլոր մակարդակներով տեղայինից մինչև գլոբալային: Դրա համար մարդուն հարկավոր են որոշակի ունակություններ, որոնց զարգացումը սկսվում է տեղային միջավայրից և սոցիալականացման տիրույթի ընդարձակման հետ միասին զարգանում է բազմազանորեն: Անձնավորությունը հետզհետե ձեռք է բերում գլոբալային մարտահրավերներին համապատասխան դեր:

Այդ ունակությունները բնածին չեն, դրանք պետք է զարգացնել և բաշխել: Այս ունակությունների զարգացման մասին հոգատարությունը անձնավորությունը կառավարում է ողջ կյանքի ընթացքում: Առանձնանում է այս ունակությունների հինգ հանգուցային ոլորտ.

Սոցիալական
կյանք

Բնքնաճանաչում

Հարաբերությունների
կառավարում

Բնքնակառավարում/
ինքնակարգավորում

Պատասխանատու
որոշումների
ընդունում

Աշակերտներին այս ունակությունները կօգնեն ընթացիկ և ապագա խնդիրները լուծելու մեջ: Դպրոցական տարածությունը նրանց ուսման և փորձի ձեռք բերման լավագույն միջավայրն է, թեև, ինչպես նշեցինք, զարգացումը մարդուն անհրաժեշտ կլինի ողջ կյանքի ընթացքում:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Վաժա-Փշավելա, «Աշխարհաքաղաքացիություն և հայրենասիրություն», 1905 թվական:
<https://bit.ly/3DyEHy4>
- ▶ Մեդիագրագիտություն և քննադատական մտածողություն <https://bit.ly/3NLpMFs>

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված քաղվածքներին և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Անհրաժե՛շտ է, թե՛ ոչ անձը մինչև որևէ հասարակական խմբին իր պատկանելությունը որոշելը, նախ և առաջ ճանաչի իր անձը: Ինչո՞ւ:
- Ի՞նչ հարցի մասին են դատողություն անում քաղվածքների գործող անձինք: Ի՞նչ ունեն նրանք ընդհանուր և տարբեր:
- Դուք մտածե՛լ եք, թե՛ ոչ ձեր սեփական անձի, արտաքին տեսքի, բնավորության, վարքի մասին: Անվանե՛ք օրինակ:
- Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ է մարդը սկսում մտածել այս ամենի մասին: Ի՞նչ նպատակ է հետապնդում:
- Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ գործոններ են ազդում անձնական հատկանիշների ձևավորման վրա:
- Որտե՞ղ և երբ է տեղի ունենում այս հատկանիշների որոշակիացում, բացահայտում:

...Բոլորին խաբել կարելի է, բայց քեզ չես խաբի: Մենք մեր մեջ շատ բան չենք հավանում, բայց այն խոստովանել չենք ցանկանում և մեծ ջանքերով թաքցնում ենք: Այդ պատճառով է, որ մեր այս թերության դեմ ուրիշի մոտ ենք պայքարում, թերությունից «բուժվելու» նման ուղին անհեթեթ է և ունայն:

Էրլուս
Ախվլեդիանի,
«Նորը և հինը»

Քաղվածք 1. «... Ինչպե՞ս է կոչվում իմ վիճակը: Որքան ինձ հիշում եմ, միշտ այսպես եմ վարվում. ֆիլմ դիտեմ, թե նոր որևէ մեկի հետ ծանոթանամ, անընդհատ համեմատությունների մեջ եմ... ինչ գեղեցիկ աչքեր ունի - ես ինչպիսի՞ աչքեր ունեմ: Ինչ լավ մազեր ունի - իմ մազերն ինչպիսին են, ի՞նչ գույն կսազի իմ մազերին: Երկարաքիթ - կարծեմ ես նույնպես կացնի նման քիթ ունեմ: Շնորհալի...- ես որևէ բանի շնորհ ունե՛մ:

Իմ մասին որոշ բան ճշմարտացիորեն գիտեմ, բայց շատ հարց մնում է. ինչպիսի բնավորություն ունեմ, հաստատակա՞մ եմ, թե՛ հակառակն: Ուրա՞խ եմ, թե՛ թախծոտ: Ներո՞ղ եմ, թե՛ վրիժառու: Այս հարցերին ճիշտ պատասխան չունեմ: Անմիջապես որ համոզված կասեի՝ զվարճալի անձնավորություն եմ, անսպասելիորեն փոխվում է տրամադրությունս և... քիթ ու մոլորս փոխվում է, կարծես լալիս եմ...»:

Հիմա էլ այդպիսին եմ և ոչ ոքի հանդիպել ու զրուցել չեմ ցանկանում. . . Այդ ժամանակ հիշում եմ օրագիրս...

Տեսնես ուրիշները նույնպես ունե՞ն այսպիսի ժամանակաշրջաններ, թե՛ ինձ որևէ բան է անհանգստացնում»:

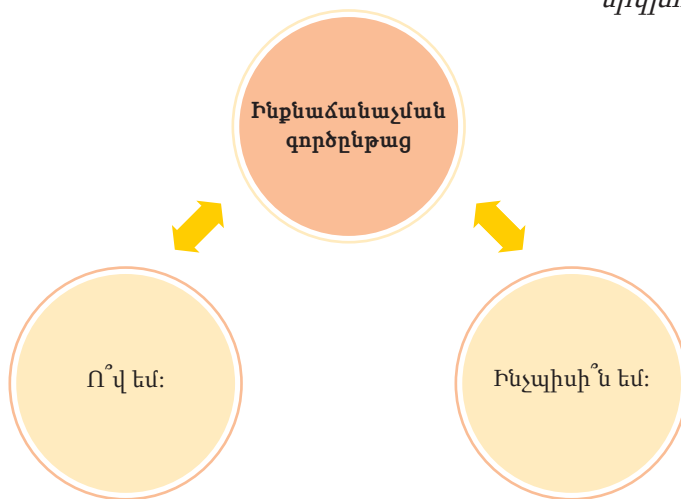
Թերթիկ Մեկոյի օրագրից

Քաղվածք 2. «Այնպես խորն է մարդու մեջ նստած իր սեփական անձը, որքան ավելի ես հետևում, այնքան ավելի ես փորփրում իլյուրդի նման, ավելի շատ է կորչում, և դու առաջվա նման մերկ բնագղների հույսին ես մնում»:

Բեսիկ Խարանաուլի, «Գիրք Բեսարիոնիի մասին»

Քաղվածք 3. «...Մենք բլանդած ենք, իսկ նրանք թակալակարով կարված, այն թակալակարով, որը միայն բնությունը գիտի և հո գիտե՞ք, բնությունն ինչպիսի վարպետ է: Նրանք ամուր, ամրապինդ են, մենք՝ թույլ, փափկամարմին: Հապա նրանց երգը տեսեք. մի երկար տնքոց է և այնուամենայնիվ երգ են ասում: Մեր երգը տնքոց չէ, և այնուամենայնիվ զվարճություն չենք անվանում...»

Իլիա Ճավճավաձե, «Օթարանց այրին», Արշիլի և Կեսոյի երկխոսությունը

Պատանին պետք է սովորի՝ ո՞վ է, որտեղի՞ց է եկել, որտե՞ղ է գտնվում, ո՞ր է գնալու:

Դավիթ Գուրամիշվիլի

Պատանեկության տարիքում սկսվում է այն ունակությունների զարգացումը, որոնք հարկավոր են անձնական անկախության և սեփական իրավունք-պարտականությունների համատեղման համար: Պատանին հետզհետե կվերլուծի այն օբյեկտիվ իրականությունը, որ առանց դրա շրջապատում գտնվողների հետ հարաբերությունների ձևավորում չի հաջողվի:

ԱՇԽԱՏԵՔ ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

- Դո՛ւրս գրեք ձեր և զույգի անձնական բնութագրիչները (դիմանկար),
- այնուհետև փոխանակե՛ք և դատեցե՛ք տարբերությունների մասին,
- անվանե՛ք մեկ նորություն, որը զույգի մոտ վերջերս նկատեցիք,
- վերլուծե՛ք ձեր բնութագրիչները, ի՞նչ ընդհանրություն հայտնաբերեցիք գլոբալ քաղաքացու բնութագրիչների հետ: Ի՞նչ կարող եք եզրակացնել:
- Ձեր կարծիքով, ի՞նչ առնչություն գոյություն ունի Վրաստանի քաղաքացու և գլոբալ քաղաքացու միջև: Ի՞նչ ունեք ընդհանուր և տարբեր:

Ինքնություն –
անձնավորության
էական, անբաժանելի
և հիմնական ես-ը,
անհատի ներքին,
իր ես-ի մասին
մշակված սուբյեկտիվ
հայեցակարգ:

Ինքնությունը կախված է մասամբ անձնական ընտրությունից և մասամբ պայմանավորված է նրանով, թե ինչպես կրնկալեն մեր շրջապատում գտնվող մարդիկ, ինչը հաճախակի դեպքերում հիմնախնդիր է ներկայացնում փոքրամասնությունների խմբերի համար:

Անկախ մտածողության մեջ կազմավորվում են որոշակի պատկերացումներ սեփական անհատականության առնչությամբ: Այս պատկերացումները զուգորդվում են որպես արտաքին, ֆիզիկական և մտավոր հնարավորությունների (ինչ եմ կարող) բնութագրիչներ, որպես հատկանիշներ (ինչպիսին եմ), մեր դերերի համար (ինչպիսի գավակ, ծնող, աշակերտ, ուսուցիչ, ընկեր և այլն եմ) որպես իր անձնական զվարճության որակ:

Պատկերացումների ամբողջ այս միասնությունը սոցիոլոգները «Ես-ի հայեցակարգ» են անվանում: Այս պատկերացումների աղբյուրը, մի կողմից այն եզրակացություններն են, որոնք մենք կայացնում ենք մեր սեփական անձի նկատմամբ տարբեր հիմքերով, մյուս կողմից այն գնահատումները, որոնք մեր շրջապատում գտնվողներից (ընտանիքում, համայնքում, դպրոցում, հասարակությունում) լսում ենք մեր հասցեին, ինչպես նաև մեր հաջողակ կամ անհաջող փորձը, որը հավաքել ենք:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված հարթակին և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ո՞ր բացասական հասարակական երևույթի/երևույթների մասին է խոսում դիզայները:
- Այս կախվածությունը (տարբեր դրսևորումներով) ներկայացնում է, թե ոչ հիմնախնդիր միջազգային հասարակայնության համար:
- Ինչպե՞ս է պլանավորում հարթակի հեղինակը հակադրվել բազմազանությունների, սոցիալական անարդյունների, կարծրատիպերի հետ:
- Ո՞ր հասարակական խմբին է իրեն հատկացնում դիզայները (եկներվ տեքստից):
- Ձեր կարծիքով, նրա մտահղացումը/արժեքները համապատասխանո՞ւմ են գլոբալ քաղաքացու արժեհամակարգին: Կարո՞ղ ենք այն ներառնել գլոբալ քաղաքացիների հասարակական խմբում: Ինչո՞ւ:
- Հոգո՞ւմ է, թե ոչ դիզայները միջազգային հասարակության այնպիսի կարիքների կարգավորման մասին, ինչպիսին բազմազանության ընդունումը և կարծրատիպերից ազատվելն է:

- Դուք ի՞նչ եք կարծում, բոլոր տարածքներում կամ միջոցառումների ժամանակ կարելի՞ է ցանկացած հազուստով ներկայանալ:
- Ռեստորանը (մասնավոր բիզնեսը) իրավունք ունի՞, թե՞ ոչ սահմանել հազուստի ոճ հյուրերի համար և վերահսկել այն: Ինչո՞ւ:
- Կոնկրետ դեպքում ո՞ր իրավունքներն են հակադրվում միմյանց:
- Դուք ո՞րն եք ավելի կարևոր համարում. սեփականության իրավունքը, թե՞ տեղաշարժման ազատությունը: Անվանե՛ք փաստարկներ:

Դեմնա Գվասալիա, «Բալենսիագա» մոդայի տան կրեատիվ ղեկավար

«Մարդիկ երբեմն վախենում են այն բանից, թե ինչպիսի տեսք ունեն, իմ սիլուետը, ուրվանկարը: Նրանք ինձ կպատժեն, քանզի չեն կարողանում ինձ որևէ կատեգորիայի մեջ մտցնել, մտածում են. «Այս ինչ դժոխք է: Ո՞վ է այս անձնավորությունը»:

Մի քանի օր առաջ Փարիզում, ընկերոջս հետ միասին ռեստորանում էինք: Որպես օրենք, նման «հեղինակավոր» տեղեր երբեք չեն հաճախում, հիֆսականում տանն են պատրաստում կերակուր: Ոչ հարմար հագնված լինելու պատճառով ինձ չէին ուզում թողնել ներս, ռեստորան, ասում էին «մեզ մոտ դա չի թույլատրվում»: Գլխից մինչև ոտքերս բալենսիագա էի հագնված: Իմ ընկերը նրանց ասաց, որ նրա հետ եմ և միայն դրանից հետո ներս թողեցին:

Սա է իմ կյանքի պատմությունը, ես մարդկանց ոչ մի խմբի/կատեգորիայի չեմ պատկանում: Մարդիկ, ովքեր նման վայրեր են հաճախում, չունեն ազատություն այնպիսի տեսք ունենալու, ինչպիսին իրենք են ցանկանում և կարծում եմ իմ ամբողջ կարիերան կնվիրվի հակառակը ապացուցելուն:

Ավելի ուշ մեզ միացավ ռեստորանի սեփականատերը և նրա հետ խոսեցինք տեղի ունեցածի մասին, ասացի. «Ի՞նչ դժոխքում ենք հայտնվել: Ձեր աշխատակիցներին պետք բացատրեք, որ 2021 թվականն է, և մարդիկ չեն ցանկանում պատժվել իրենց հազուստի ուրվանկարի պատճառով»:

Ամենուրեք այդպես է այնքան ժամանակ, մինչև կհասկանան, թե ով ենք, ոչ մի տեղ ներս չեն թողնում, թեև երբ հասկանում են, ով եմ, իմ արտաքինը անմիջականորեն ընդունելի է դառնում: Դա ամենամեծ անարդարությունն է, դա ատում եմ և չեմ ցանկանում դրա մասը լինել: Երբեք չեմ լինի այնպես քաղցած, որպեսզի սնվելու համար սմոկինգ հագնեմ: Ավելի երջանիկ կլինեմ, եթե արագ սնման օբյեկտ իմ ռետինե կոշիկներով գնամ: Սա է իմ երանելի կյանքի ոճը»:

Աղբյուր. @Demnagram

Դեմնա Գվասալիայի
աշխատանքները

Ինչպես է փոխում մեզ գլոբալային միջավայրը:

Ինքնության ձևավորումը, այսինքն՝ ինքնաբացահայտումը, երկարատև, բարդ և երբեմն ոչ անքան անցավագին գործընթաց է:

Ինքնություն
տերմինը կիրառվում
է պատկանելություն
արտահայտելու
համար հետևյալ
կարգի խմբերի
նկատմամբ

ԴԱՏԵՑԵ՛Ք

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված տեքստին.

- Ձեր կարծիքով, Նինոյի ինքնության ո՞ր հայեցակետերի վրա ստեղծվեց տարբերվող պատկերացում նոր միջավայրի մասին: Ինչո՞ւ:
- Ի՞նչ հուզումներ առաջացրեց այս տարբերվող ընկալումը Նինոյի մոտ: Ինչո՞ւ:
- Ձեր կարծիքով, ամառային դպրոցի փորձից ի՞նչը կօգնի Նինոյին, որպեսզի ապագայում միջազգային հասարակայնությանը պատկանելության զգացմունք առաջանա:

Քեմբրիջի ամառային դպրոցում

Նինոն շատ էր ուզում գնալ Քեմբրիջի ամառային դպրոց: Դա այն ամառն էր, երբ քովիդի մասին դեռևս ոչինչ չգիտեինք: Նինոն ընդգրկվեց մրցույթների և հարցազրույցների արդյունքում ընտրված 4 երեխաների շրջանում: Դպրոցը տեղակայված էր ուսանողական հանրակացարանի մի քանի շենքերում: Բաշխումը նախապես էր պլանավորվել: Դեռահասներին բաժանեցին շենքի և սենյակի համարները,

դպրոցի ուղեցույցները և տվեցին նաև բանալիները: Նինոն փնտրեց B շենքը: 8-րդ սենյակն էլ շուտով գտավ, բայց ... Մենյակում երեք սևամորթ տղաներ հանդիպեցին, դադարեցին անկողինների կարգավորումը և զարմանքով նայեցին աղջկան: Նինոն մոլորվեց, վերստուգեց համարները. բանալին սենյակի դռանը հարմար էր, ամեն ինչ համընկնում էր: Այդ ժամանակ հայտնվեց նաև պարետը: Պարզվեց, որ իր անունն էր այդ թյուրիմացության պատճառը: Իտալացի կուրատորը «Նինո» ընկալեց որպես տղա:

Ճիշտ է ծիծաղեցին, բայց այդ գիշերը հարկ եղավ լուսացնել բավականին ոչ հարմար ժամանակավորապես այլ աղջիկների հետ տեղավորեցին և նրանց էլ նեղություն պատճառեցին: Երկրորդ օրը այս հարցը կարգավորվեց և Նինոն էլ հիշեց, որ Եվրոպայում իր անունը կրում են նաև տղաները:

Երկրորդ թյուրիմացությունը տեղի ունեցավ աշխատանքային խմբերի ձևավորման ժամանակ, երբ մի կուրատոր նրան ներկայացրեց Ամերիկայի Ջորջիա նահանգի ներկայացուցիչ և մյուսը «ուղեց», «դա ռուսների «Ջորջիան է»: Նինոն բողոքեց այդ սխալների դեմ և պահանջեց երկրորդ օրը 10 թույլ հատկացնել իրեն իր երկրի մասին տեղեկատվություն հաղորդելու համար:

Մինչև ուշ գիշեր աշխատեց սլայդ-շոուի պատրաստման վրա: Բռնագրավված տարածքներ, տարիանվածներ, սողացող սահմաններ... Չէր ուզում որևէ բան բաց թողնել: Երեկոյան միավորված հանդիպման ժամանակ նրան հատկացրին 10 թույլ: Նինոն հասցրեց իր երկիրը ներկայացնել պատմական և զբոսաշրջության տեսանկյունից: Վերջում բոլորին Վրաստան հրավիրեց: Մնացած երեք վրացի աշակերտները միացրեցին վրացական երաժշտություն և հասակակիցներին հյուրասիրեցին քաղցր սուջուխով և չրով:

Վրաստանի կապակցությամբ հարցեր ոչոքի մոտ չառաջացան:

Մի շատ հետաքրքիր վարժանք անցկացվեց հակամարտությունների կառավարման մասին: Երիտասարդ սերբ մարզիչը խոսեց իր երկրի հակամարտությունների և դրանց կարգավորման ուղիների մասին և մի քանի գործնական ակտիվություն անցկացրեց: Բոլոր մասնակիցները իրենց բնութագրիչները դուրս գրեցին, հետո համեմատեցին և պարզվեց, հավաքվածները որքան բան ունեին ընդհանուր: Շատ տարբերվող հատկություն և սովորություններ նույնպես գլուխ բարձրացրին: Խաղերով և քննարկումներով հասան մինչև այն կանոնները, որոնք նրանց համար ստեղծում էին ամառային դպրոցում գտնվելու խաղաղ համակեցության և աշխատանքի պայմանները:

? Ի՞նչ են ներկայացնում մշակութային ինքնության աղբյուրները:

Ինքնությունը կարող ենք սահմանել որպես առանձին մարդու կողմից այս կամ այն կատեգորիայի հետ սեփական անձի նույնականացում:

Սոցիոլոգները անվանում են մշակութային ինքնության, ինքնատիպության 12 աղբյուր. ռասսա, էթնիկ պատկանելություն/ազգություն, սոցիալական դաս, սեռ, առողջություն, տարիք, աշխարհագրական տարածք, սեքսուալ կողմնորոշում, կրոն, սոցիալական կարգավիճակ, լեզու, կարողություն/սահմանափակ կարողություն:

Անհատի մշակութային ինքնությունը (արժեքներ, հավատք, գիտելիք, ունակություններ, վերաբերմունքներ) ձևավորվում են այս տասներկու աղբյուրների նկատմամբ գոյություն ունեցող փորձով: Իսկ նշված փորձը անհատի այնպիսի հասարակական կառուցվածքների, սոցիալական ինստիտուտների հետ հարաբերություններով է ձևավորվում, ինչպիսիք են ընտանիքը, եկեղեցին, աշխատավայրը, դպրոցը, լրատվամիջոցները և այլն (դիտե՛ք սխեման): Այսպես է ստեղծվում անհատի մշակութային գիտելիքը:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Անվանե՛ք ձեզ հայտնի օրինակներ, երբ անձի ինքնության վրա ազդեցություն ունեն որևէ հասարակական խումբ կամ ինստիտուցիա:

Սեփական ինքնությունը որոնող դեռահասի առջև բարդ խնդիր է դրված.

- հավաքել և միավորել տեղեկատվություն սեփական անձի մասին,
- կարողանալ այս բազմազան ես-ը միավորել և սեփական անձնական ինքնությունը ձևավորել:

Եթե անձը հաջողությամբ կկատարի սեփական հոգեբանա-սոցիալական նույնականացումը, նա կգիտակցի, թե ով է և ինչ է ցանկանում:

Ինչպես վերևում նշեցինք, մեր ինքնությունը մեր անհատականության ճանաչման արդյունք է: Դա գործընթաց է, արդյունքն էլ միանգամից չի առաջանում և ոչ էլ անփոփոխ է մնում: Այն, թե մեզ ինչպես են ընկալում՝ ընդունում, մեծ մասամբ կախված է նրանից, թե ինչ պայմանների միջավայրում ենք գտնվում, ինչ սպասումներ ունի մեզանից մեր շրջապատը: Այդ ընկալումը փոփոխվում է շրջակա պայմանների փոփոխության հետ միասին: Նաև հնարավոր է դեռահասը ընտանիքում, դպրոցում, սոցիալական ցանցերում իրեն դրսևորի ինչպես իրարից միանգամայն տարբերվող երկու անձնավորություն:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք Վախոյի պատմությանը և դատեցե՛ք.

- Ի՞նչը առաջացրեց փոփոխություններ նրա կյանքում:
- Ի՞նչ փոխվեց նրա ինքնության մեջ և ինչո՞ւ:

Վախոյի պատմությունը

Վախոն բնակվում էր տարհանվածների բնակավայրում: Սկզբում դժվարացավ մեծ դպրոցի և բնակավայրի հետ հարմարվել: Հետո սովորեց մեծ դպրոցին, որը Լյախվի կիրճի գյուղերի և Ախալգորիի դպրոցների տարհանված աշակերտներին և ուսուցիչներին տեղավորեց: Տուփերի նման շարված միատեսակ տներից սովորեց իր սեփականը ճանաչել: Բարձր դասարաններում ակտիվորեն ընդգրկվեց տարբեր նախագծերում: Հպարտացավ, դարձավ ինքնավստահ, մասնակցեց նաև բլոգերների մրցույթին: Պատերազմի և բռնության նկատմամբ բացասական վերաբերմունքը հաղորդեց այս թեմայով ստեղծված տեսասյուժեում: Հաղթեց և որպես պարգև ստացավ փոքր տեսախցիկ:

Մոտեցավ նաև դիմորդ լինելու ժամանակաշրջանը: Հանձնեց սոցիալական գիտությունների ֆակուլտետի համար: Լեռնային փոքր գյուղում մեծացած տղային ֆինանսավորումն ապահովեց պետությունը: Հետաքրքիր առարկաներ ընտրեց, նաև լավ էր սովորում, այնպես որ չդժվարացավ ընկնել փոխանակման ծրագրի մեջ: Մեկ տարի Պրահայի համալսարանում սովորեց: Դա անկախ ապրելու շատ կարևոր մեկ տարի էր: Սկսեց նաև աշխատել, ամեն ինչին այլ աչքերով նայեց: Դիտում էր այնտեղի կյանքի կանոնները և շատ բան էլ ինքն էր փոփոխում:

Հաջորդ տարի երեքական ամիս Եվրոպայի տարբեր բարձրագույն հաստատություններում անցկացրեց: Տարբերվող առարկաներ ընտրեց, առավելապես գնաց դեպի կոմերցիա: Հետաքրքրվեց նաև մեդիայի մենեջմենտով: Նաև աշխատանք գտավ արտասահմանյան ընկերությունում: Բակլավրի դիպլոմ ստացավ վրացական համալսարանում, իսկ մագիստրատուրան շարունակեց Եվրոպայում:

Վախոն դեռևս չի պլանավորում ընտանիք կազմել: Ծիծաղում է «հայրը աշխատի, մայրը զավակներին մեծացնի» մոտեցման վրա: Բայց նախկինում միշտ դա էր հաստատում: Երբ ուշադրությամբ հետևեց երիտասարդ ընտանիքների, որտեղ երկու ամուսիններն էլ աշխատում են և ընտանեկան բոլոր գործերը հավասարաչափ բաժանում են, շատ հավանեց: Այժմ մտածում է, որ իր կինը նույնպես կրթված և հաջողակ պետք է լինի:

Երբ Վրաստանում բնակվող կանանց (հատկապես լեռներում)

Կենցաղը համեմատում է եվրոպացի կանանց կենցաղի հետ, սիրտը ցավում է. այնպիսի տարբերություն է տեսնում: Այս թեմայով նույնպես ցանկանում է որպես կամավոր ակտիվություն ցուցաբերել:

Եվրոպայում գտնվելու ժամանակ մորուք թողեց, փոխվեց նաև նրա ներքնաշխարհը և արտաքինը: Մի ժամանակ ծիծաղելի անդրավարտիք էր հագնում, դա նույնպես ձանձրացրեց: Իսկ ականջօղից, որպես առաջին համարձակ որոշման ապացույց, այժմ էլ չի կարողանում բաժանվել:

Կարճ ասած, Վախոյի կյանքը բազմաթիվ անգամ փոփոխվեց, եթե ավելի ճիշտ ասենք, Վախոն շատ անգամ փոխվեց: Ինչ կլինի հետագայում, դա կյանքը ցույց կտա:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

Բալենսիազա 360 ձմեռ-22 հավաքածու
<https://bit.ly/3qOHG05>

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

Ծանոթացե՛ք «Երիտասարդական գազաթաժողովի «հայտնաբերում» տեքստին և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ է պայմանավորված Աննայի պասսիվ վարքագիծը վրացերենի դասի ժամանակ:
- Ի՞նչը փոխեց Աննայի վարքագիծը գազաթաժողովի ժամանակ:
- Պատմե՛ք ձեզ հայտնի կենսական իրավիճակներ, որոնք հիշեցրեց այս պատմությունը:
- Դատողություն արե՛ք, պատմած իրավիճակում ի՞նչ կփոփոխեիք և ինչո՞ւ:

Երիտասարդական գազաթաժողովի հայտնաբերումը

Երիտասարդական գազաթաժողովին տարածաշրջանի տարբեր դպրոցների բարձր դասարանցիներից կազմված խմբերը, գազաթաժողովի առաջին կեսում բնապահպանության հարցերով նախագիծ պետք է պատրաստեին: Երկրորդ կեսին գազաթաժողովին միացան հրավիրված հյուրեր՝ կարողունակ ներդրողներ: Շնորհանդես կատարողները վստահություն և աջակցություն գտնելու համար իրենց խմբերի նախագծերը ներկայացրին: Չնայած բոլոր նախագծերի ակտուալությանը և հիմնավորվածությանը, առանձնապես առավել աջակցության և ֆինանսավորման խոստում ձեռք բերեց 3-րդ խումբը, որի նախագիծը ներկայացրեց տասներորդ դասարանցի Աննան:

Որպես շնորհանդես կատարող՝ Աննայի թեկնածությունը առաջադրեց խմբի լիդերը: Խումբն էլ աջակցեց: Աղջիկը հրաժարվում էր, երբեք չէր խոսել այդքան ժողովրդի ներկայությամբ, բայց լիդերը համոզեց. «Կգարմանայի, պարզ և վստահորեն ես արտահայտվում, մարմնի լեզուն էլ լավ ես կիրառում, ամեն ինչ կկարողանաս»: Աղջկան համաձայնեցրին, հասցրեց նաև փոքր «փորձ» անցկացնել, նաև խորհուրդներ տվեցին:

Աննան սկզբից ևեթ հրապուրեց լսարանին, դիմում էր ներդրողներին և հասարակական և անձնական շահավետության մասին կոնկրետ էր խոսում, ընդգրկում էր նաև հուզական շեղումներ, տեսողական նյութը նույնպես մատչելիորեն էր օգտագործում... թվերով և փաստարկներով հիմնավորում էր նախագծի կայունությունը... Կարճ ասած, Աննային «որպես լավագույն շնորհանդես կատարողի» կարգավիճակը ամբողջ գազաթաժողովը միաձայն ճանաչեց:

Հյուրերի շրջանում էին նաև այս շրջանի ռեսուրս կենտրոնի վարիչը և Աննայի վրացերենի ուսուցչուհի տիկին Թինան: Նա ձայն խնդրեց և անկեղծորեն հայտարարեց. «Շնորհակալություն այս գազաթաժողովին, որը իմ աշակերտին կրկին հայտնաբերեց և այսօր իմ առջև միանգամայն այլ մարդու տեսա»:

ՆԱԵՎ ՀԱՄԱՐԺԵՔ ԻՆՔՆԱԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՈՒՂԻՈՎ

Համարժեք ինքնագնահատում նշանակում է անհատի ունակությունը օբյեկտիվորեն ըմբռնելու սեփական ներուժը և հատկանիշները, այսինքն՝ դա մարդու պատկերացումն է սեփական անձի մասին, որը համապատասխանում է առարկաների իրատեսական իրավիճակին: Այդպիսի պատկերացումները կարող են լինել և՛ դրական, և՛ բացասական:

Համարժեք անձնական ինքնագնահատում ունեցող անձը, որպես օրենք, ճիշտ է գնահատում սեփական արարքը կոնկրետ իրավիճակում: Իսկ ոչհամարժեք ինքնագնահատելիս մարդը կարող է ոչճիշտ բացատրել իր գործողությունը: Բայց շրջապատում գտնվողների ազդեցությամբ եթե նա ճիշտ վերլուծի սեփական արարքը, դա կարող է դրականորեն գործել նրա ընդհանուր անհատական ինքնագնահատման ձևավորումների վրա:

Ինքնագնահատումը ազդեցություն է գործում անձի բոլոր վարքագծերի և վերաբերմունքների վրա՝ սեփական անձի և այլոց նկատմամբ: Այնպես որ համարժեք ինքնագնահատմամբ անհատը.

- ճիշտ է սահմանում իր ցանկությունների և կարողությունների հաշվեկշիռը,
- կազմում է իրատեսական նպատակները, որոնց կարող է հասնել,
- կարող է քննադատորեն դիտել սեփական անձը,
- ձգտում է նախապես որոշել իր արարքների արդյունքները:

Արմատավորված նախնական տրամադրվածությունները և կարծրատիպերը ազդեցություն են գործում մարդու, առավել ևս դեռահասի համարժեք ինքնագնահատման և ինքնության ձևավորման վրա: Աջակցող միջավայրը, որտեղ տարբերվող կարծիքները լսում և հարգում են, որտեղ սխալների վրա սովորում են, որտեղ միմյանց նկատմամբ դրական սպասումներ գոյություն ունեն, ստեղծում են պայմաններ դեռահասի այնպիսի ունակությունների զարգացման համար, ինչպիսին է անարդարությանը, խտրականությանը և անհավասարությանը դիմակայելը:

ՄԱ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

Ուինսթոն Չերչիլ: Չերչիլը չէր կարողանում սովորել դասական լեզուները՝ հին հունարեն և լատիներեն, ինչը նրա դպրոցում պարտադիր առարկա էր: Այդ պատճառով նրան վեցերորդ դասարանից յոթերորդ դասարան չփոխադրեցին: Ծնողները ստիպված էին ուսումը շարունակելու համար երեխային այլ, նվազ հեղինակավոր դպրոց տեղափոխել: Չերչիլը չկարողացավ ոչ մի քաղաքական դիրք գրավել, որի կողմն էլ ձգտում էր: Եվ այնուամենայնիվ 62 տարեկան հասակում դարձավ Բրիտանիայի վարչապետ:

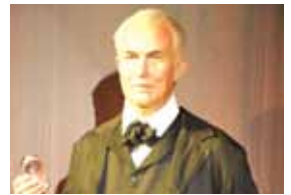
Թոմաս Էդիսոն: Ուսուցիչները Էդիսոնին ասում էին, որ ուսման համար բավականին թույլ էր: Հետագայում այս «թույլ» տղամարդը 1000 էլեկտրական ստեղծեց, մինչև ցանկալի տարբերակը կստանար:

Ամելիա Էրհարտ: Առաջին կին օդաչուն, ով թռիչք կատարեց Ատլանտյան օվկիանոսի վրայով և մեծ դեր խաղաց կին օդաչուների կազմակերպության ձևավորման մեջ: Հարցազրույցներից մեկում Ամելիա Էրհարտը հայտարարեց. «Կանայք տղամարդկանց նման պետք է մաքառեն անհնարինի դեմ: Իսկ այս մաքառման մեջ հաջողությունը ուրիշների համար նոր մարտահրավեր պետք է դառնա»:

Ուոլտ Դիսնեյ: Թերթի խմբագիրը աշխատանքից ազատեց Դիսնեյին երևակայություն և գաղափարներ չունենալու պատճառով: Նա հետագայում ստեղծեց մի քանի ընկերություն, թեև անարդյունք: Բայց Դիսնեյը նկարահանեց «Ձնե թագուհին» մուլտֆիլմը, և այսօր ամբողջ աշխարհում երեխաների մեծամասնությունը Դիսնեյի մուլտֆիլմերի հետ է մեծանում:

Մարի Կյուրի: Լեհ ֆիզիկոս: Նրա բազմաքանակ աշխատությունները ռադիոակտիվ նյութերի ուսումնասիրության մասին ֆիզիկայի և քիմիայի նոր ճյուղերի հիմքը դրեցին: Նա առաջինը պատրաստեց ռադիումի էտալոնը և երկու անգամ դարձավ Նոբելյան մրցանակակիր:

Ջոան Ռոուլինգ: Մինչև Հարի Պոտերի մասին իր առաջին վեպը գրելը, նա սոցիալական նպաստով ապրող գործազուրկ էր, միայնակ մայր: Այսօր նա աշխարհում հայտնի և առաջին կինն է, ով միլիարդներ վաստակեց գրքեր գրելով:

Համարժեք ինքնագնահատումը հենվում է սեփական ներուժի պատշաճ գնահատման վրա: Դեռահասի ինքնագնահատումը բարձրանում է, երբ ծնողները և այլ մեծահասակներ վստահում են և հավատում են նրա կարողություններին: Այդ հավատը երեխայի ներաշխարհի վրա իր հետքն է թողնում, արտացոլում է գտնում: Նրա մոտ հետզհետե զարգանում է սեփական անձի նկատմամբ հավատը, ստանձնում է պատասխանատվություն սեփական որոշումների համար, դառնում է լավ գործերի, այդ թվում հասարակական օգտակար գործերի նախաձեռնող, մասնակից:

Պետք է նշել, որ անհիմն ինքնագնահատումն է կարող են հետևել սխալ որոշումներ և նաև ծանր հետևանքներ:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված տեքստին և դատողություն արե՛ք հետևյալ հարցերի մասին.

- Ի՞նչ է նշանակում համարժեք ինքնագնահատում, ի՞նչ նշանակություն ունի դրան տիրապետելը:
- Համարժեք է, թե՞ ոչ պարոն Ալեքսանդրեի ինքնագնահատումը գյուղում վերաբնակվելու առաջին տարիներին: Գիտնական տղամարդը ինչո՞ւ է գյուղացիներից հարցնում խորհուրդներ:
- Ե՞րբ և ինչո՞ւ առաջացավ Ալեքսանդրեի մոտ տնտեսություններին պատկանելության զգացում: Այս տեղային գործողություններն ունե՞ն կապ գյուղալ կարիքների հետ: Ինչո՞ւ:
- Կարո՞ղ է Ալեքսանդրեն ունենալ միջազգային հասարակությանը պատկանելության զգացում: Ինչո՞ւ:

Գյուղի կողմից ճանաչումը նույնպես չուշացավ

Պարոն Ալեքսանդրեն գիտնական է, ավելի ճիշտ՝ մանկավարժ և գիտնական: Մի քանի տարի է, ինչ համալսարանում աշխատանքը դադարեցրեց և բնակության համար վերադարձավ հայրենի գյուղ: Որոշեց գիտական գիտելիքները և փորձը, որոնք կայուն զարգացման հետ էին կապված, կիրառել գործնականում: Խաղողի այգին շրջապատված է միայն ծառի գերաններով: Այգուն և բանջարանոցին թունաքիմիկատներ չի մոտեցնում, չորացած տերևները չի այրում, կոմպոստ է պատրաստում և օգտագործում է որպես պարարտանյութ: Գենմոդիֆիկացված ցեղերը վտարում է և հակառակն, էնդեմային ցեղեր է որոնում և ընտելացնում է: Կինն էլ համախոհ է, մթերքները չի պահածոյացնում, բնական կարգով չորացնում է: Ալեքսանդրեի գինու պատրաստման կարգը նույնպես հին վրացականն է, կարասներում է պատրաստում, թնդացնում:

Առաջին երկու տարում դժվարանում էր, խաղողը չորացավ, մոխրի վերածվեց, լուլիկի տերևները դեղնեցին և թառամեցին, սոխը գլուխ չտվեց... Մանկության ընկեր Թեդոն էր այցելում, ինքնահավանորեն միրգը և բանջարեղենն էր ցույց տալիս, հրավիրում էր գինու համտեսմանը, հետո էլ ծաղրանքով ավելացնում էր. - «Հապա, գիտնական, ինչ կասես»...

Երրորդ տարվանից Ալեքսանդրեի այգին և խաղողի վազերը անճանաչելի դարձան, մրգատու ծառերը կարճ ճյուղերով էր հատում, բանջարանոցը բնական պարարտանյութերով էր ուժեղացնում, խաղողի այգին էլ իր եղանակով էր խնամում: Աշնանը Թեդոն զարմանքը չէր կարողանում թաքցնել. - «Դու այս ով ես եղել... Հապա ասա, սա ինչպե՞ս արեցիր»:

Երեկոները հարևաններով հավաքվում էին, բակի առջև աթոռին հոգնած ծնկներն էին հանգստացնում և Ալեքսանդրեին հարցեր էին տալիս: Նա էլ բացատրում էր ինչը և ինչպես պետք է անել: Հետո էլ ավելացնում էր, հո ցանկանո՞ւմ եք ձեր որդիները և թոռները առողջ և

Էնդեմները

բույսեր կամ կենդանիներ են, որոնք զբաղեցնում են որևէ աշխարհագրական տարածաշրջանի, շրջանի որոշակի տիրույթ և չեն հանդիպում երկրագնդի մակերևույթի այլ մասում:

անժառանգ մթերք օգտագործեն:

Այժմ նրա մոտ խորհուրդ հարցնելու են գալիս նաև հարևան գյուղերից. «Կոմպոստը ինչպես պատրաստեն, խնձորենին քանի բողբոջի՝ տերևանուրթի վրա կտրեն, խաղողի այգուն ինչ-որ բան անհանգստացնում է, և գուցե տեսնես...»: Գյուղում Ալեքսանդրի տնտեսությունը մշտական խոսակցության և հետաքրքիր թեմա է: Թեղոն երեխայի նման ուրախացած պատմում է ընկերոջը, թե ինչպես նրան ճանաչեց գյուղը:

Խրախուսված Ալեքսանդրեն էլ իր հերթին եզրակացրեց, որ արդեն անհրաժեշտ է իր նոր փորձը փի գյուղից դուրս գա, ուրիշներին նույնպես օգուտ բերի: Կապվեց ֆերմերների ամսագրին և համաձայնեցին, որ յուրաքանչյուր համարի համար մեկ նամակ պատրաստի:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Կազմե՛ք խմբեր և պատրաստե՛ք շնորհանդեսներ, որոնք կպատասխանեն հետևյալ հարցերին.

- Ի՞նչն է օգնում դեռահասին համարժեք ինքնագնահատման մեջ:
- Ի՞նչն է հրահրում նրան կասկած մտցնելու իր կարողություններում:
- Ի՞նչն է օգնում չափահասներին ինքնավստահության ամրապնդման մեջ:
- Ի՞նչն է պայմանավորում ինքնավստահության թուլացումը:
- Հնարավո՞ր է, թե՞ ոչ անձը միշտ և ամեն ինչում լինի ինքնավստահ: Ինչո՞ւ եք այդպես կարծում, անվանե՛ք օրինակներ:
- Հնարավո՞ր է, թե՞ ոչ մարդն ապրի առանց սխալների: Ինչո՞ւ:
- Ինչպե՞ս կարելի է սխալը վերածել նոր հնարավորության:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Պատրաստե՛ք երկու-երեք նախադասությունից կազմված տեքստեր միջազգային միջոցառումներում հազուստի, վարքագծի կանոնների, մենյուի և մշակութային ծրագրի մասին: Իսկ բանավոր բացատրեք՝ ինչու ընտրեցիք այս կանոնը:

ԱՇԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Յուրաքանչյուր խմբում քննարկե՛ք բոլոր երեք իրավիճակները: Վերլուծե՛ք.

- վերլուծե՛ք, ի՞նչ հույզեր էին ապրում իրավիճակների գործող անձինք:
- Ի՞նչ վարքագծեր (կառավարելի, անկառավարելի) կարող են հետևել այս հույզերին:
- Ստորև տրված աղյուսակը փոխադրե՛ք թերթի վրա և լրացրե՛ք: Ներկայացրե՛ք և բացատրե՛ք ինչո՞ւ եք այդպես մտածում:
- Տարբեր խմբերի հույզերը համընկնո՞ւմ են միմյանց: Ո՞րն է համընկնում և ո՞րը ոչ: Բացատրե՛ք ի՞նչը կարող է լինել դրա պատճառ:
- Ի՞նչ հույզեր կտիրապետեին ձեզ, եթե գործող անձի փոխարեն լինեիք:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

Ամբողջ երկիրը հավաքված էր հեռուստատեսությանն առջև, Տոկիոյում ընթանում էր ծանրամարտից օլիմպիական եզրափակիչը: Վրացի մարզիկ Լաշա Տալախաձեն նոր ռեկորդ սահմանեց և հաղթանակ ձեռք բերեց: Օլիմպիական բեմահարթակին ծածանվեց վրացական դրոշը, և հնչեց Վրաստանի օրհներգը: Մարզիչի աչքերին արտասուք փայլատակեց:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

Ուսանողական արձակուրդների ժամանակ Բակուրը ցանկացավ հոր հետ լեռը բարձրանալ և ոչխարաբուծությամբ զբաղվել: Մեկ անգամ էլ հորը հարկ եղավ հարթավայր գնալ և ոչխարը թողեց Բակուրի հույսին: Տղան ծուլացավ դուրս գնալ, որպեսզի անասնագումի դուռը փակեր: Ամբողջ գիշեր շարունակվեց կայծակը և անձրևը:

Կարծես ոչինչ տեղի չէր ունեցել, այնպիսի խաղաղ, արևոտ առավոտ լուսացավ: Բակուրին շների հաչոցն արթնացրեց: Վեր թռավ և անասնագումի կողմը գնաց: Եկած ջուրը խեղդել էր գառներին, կիսով դատարկված գոմում խղճալի բառաչում էին ոչխարները: Այդ ժամանակ հայտնվեց հայրը:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 3

Համադասարանցիների հավաքին երեխաները տարբեր զվարճություններ էին հորինում և փորձում էին ուրախ երեկո ստացվել: Պարին փոխարինում էր երգը, երգին՝ ուրախ վիկտորինաները: Նենեն ամեն ինչում աչքի ընկավ, լավագույն ձևով պարում էր, լավ երգում և նվագում էր, մի խոսքով ուշադրության կենտրոնում հայտնվեց: Այդ ժամանակ դուռը բացվեց և ներս մտավ Նենեի մայրը: Բոլորը լռեցին և նրա կողմը նայեցին: Նենե, հապա, դեպի տուն: Բավական է զվաճանալ և խաղալ, - ասաց մայրը և աղջկան վազելով տարավ:

N	Իրավիճակի գործող անձինք	Նրա/նրանց հուզումը/ները	Անկառավարելի վարքագիծ	Կառավարելի վարքագիծ
1	ա) մարզիչ բ) մարզիկ գ) երկրպագու			
2	ա) Բակուր բ) նրա հայրը			
3	ա) Ալեկո բ) համադասարանցիներ գ) մայրը			

Հուզումները ուղեկցում են անձին ողջ կյանքում և դրանք ներկայացնում են անձնավորության միանշանակ արձագանքը շրջապատում գոյություն ունեցող փաստերի, երևույթների, առարկաների վրա: Հույզերի մի մասը կապվում է հաճելի զգացումների հետ, իսկ մի մասն էլ պայմանավորված է բացասական ապրումներով: Նրանց թվարկությունը, ուրախություն, նեղսրտություն, հիացմունք, վախ, ցասում, զայրույթ, ամոթխածություն, մոլորվածություն, զզվանք, վրիժառություն և այլն առավել բազմազան է:

ՎԵՐՀԻՇԵՔ

- Վերհիշե՛ք իրավիճակ ձեր փորձից, որում, չնայած բացասական հուզական տրամադրությանը, կարողացաք կառավարել ձեր վարքագիծը:
- Վերհիշե՛ք հակասական իրավիճակ, երբ դուք չկարողացաք հաղթահարել հույզերը և չկարողացաք կառավարել ձեր վարքագիծը:
- Դատեցե՛ք ի՞նչ արդյունք հետևեց ձեր վարքին յուրաքանչյուր դեպքում:
- Առաջին դեպքում ի՞նչ եղանակ կիրառեցիք:
- Երկրորդ դեպքում ի՞նչը խանգարեց կառավարելու ձեր վարքագիծը:
- Այսօրվա տեսանկյունից ինչպե՞ս եք գնահատում ձեր վարքագծերը:

Այն բանի համար, որպեսզի կարողանանք կառավարել մեր հույզերը, նախ և առաջ պետք է կարողանանք դրանք ճանաչել: Հույզերի արտաքին դրսևորումը անվանում են էքսպրեսիա: Գոյություն ունեն հույզեր (ուրախություն, վախ, զարմանք, զայրույթ, զզվանք...), որոնք միանշանակ, համապարփակ էքսպրեսիա ունեն ցանկացած մշակույթում:

Բացի համապարփակ էքսպրեսիայի հույզերից, գոյություն ունեն հույզեր, որոնք տարբեր տեսակի արտաքին արտահայտություն ունեն, դա դժվարացնում է դրանք ճանաչելը: Բացի դրանից, եթե մարդն ունի ունակություն կառավարելու իր հույզերը և դրա համար նաև մոտիվացված է, պարզ է, հույզը միշտ չէ, որ արտաքինապես է արտահայտվում: Տարբերվող մշակույթում տարբեր հույզերի արտահայտման տարբեր ձևեր են ճանաչված:

Հույզերի ճանաչում (խաղ ամբողջ դասարանի մասնակցությամբ)

- Ուսուցչի կողմի տուփի մեջ լցված քարտերից վերցրե՛ք մեկ քարտ, մի՛ ցույց տվեք և մի՛ խոսեք իրար հետ:
- Քարտի վրա մատնացույց է արված որևէ զգացում/հուզում: Իսկ կողքին կցագրված է մարմնի մասը, որով այդ հույզը առանց խոսքի, միայն մարմնով պետք է արտահայտեք:
- Դերին հարմարվելու համար տրվում է 1-2 րոպե: Այնուհետև յուրաքանչյուր սիմուլյացիան նմանարկումը, ներկայացրե՛ք դասարանին, որը կփորձի այն ճանաչել:

Սեփական կամ ուրիշների հույզերը հասկանալը և կառավարելը օգնում է.

- կառավարենք սեփական հույզերը և վարքագծերը,
- ընդունենք ճիշտ որոշումներ,
- պահպանենք լավ հարաբերություններ շրջապատի մարդկանց հետ,
- կարողանանք շրջապատում եղողներին առաջարկել հուզական աջակցություն,
- խնայենք մեր մարդկային և ժամանակի ռեսուրսը:

Հուզական աջակցություն նշանակում է ունկնդրել հիմնախնդիր ունեցող դեռահասին, հասակակցին, ընկերոջը, զգացնել տալ, որ հավատում ենք նրան, արտահայտենք պատրաստակամություն նրան օգնելու համար: Հարցնենք, թե ինչ է ցանկանում, որի կատարումը կթեթևացնի նրա վիճակը: Եթե կհետաքրքրվի, պատմենք մեր նմանօրինակ փորձը: Եթե կարող ենք, օգնենք նաև գործնականորեն: Երբեմն սրտի ականջով լսելն անգամ մարդուն զերծ կպահի ոչցանակալի որոշումից և ճիշտ ճանապարհի վրա կկանգնեցնի:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

Ծանոթացե՛ք տրված իրավիճակներին և կիսվե՛ք միմյանց հետ, թե ի՞նչ հուզում կառաջացնե՞ր այդ իրավիճակը, ինչպե՞ս կվարվեիք և ինչո՞ւ:

- Ձեր կրոնական տոնին ներկա գտնվող հյուրը ծաղրանքով ժպտում է, երբ ընտանիքի անդամները ավանդական ծիսակատարությունն են կատարում:
- Պաշտոնական պատվիրակության անդամներին հարկ եղավ տանտերերին իրենց ավանդույթի համաձայն ողջունելիս քթին քթով հպվել և մինչ այդ այս ծեսը ձեզ համար օտար էր:
- Ողջույնի համար պարզած ձեռքը օդում մսաց, քանզի նորածանոթ չադրայով տիկինը ի պատասխան ձեռքը չմեկնեց:
- Ցավակցության համար ծաղկեպսակով եկածներդ նկատեցիք, որ ծաղիկներ միայն դուք եք բռնել, մսացածները մրգով լիքը զամբյուղներ են բերում:

? Ինչո՞ւ է կարևոր հույզերը ճանաչել և կառավարել բազմազան միջավայրում:

Աղքատության դեմ պայքարը, ինչը ուղղակիորեն կապված է աշխատանքային զբաղվածության, միջազգային աշխատանքի շուկայի հետ, տրանսազգային ընկերություններում զբաղվածների կողմից բազմազանության և հանդուրժողականության, գլոբալային ոգով տրամադրված քաղաքացուց պահանջում է այս արժեքները ճանաչել, ընդունել և հարգել: Ներդաշնակ հարաբերությունների ձևավորման համար մարդիկ պետք է կարողանան իրենց հույզերը կառավարել: Արդյունավետ հաղորդակցության մեջ դրան առանձնահատուկ դեր է շնորհվում: Իսկ հաղորդակցությունը կարող է մարդկանց միջև կամուրջներ կառուցել և փլուզել:

? Ինչո՞ւ է հարկավոր հուզական բանականություն՝ ինտելեկտ:

Հուզական բանականության մեջ կարելի է առանձնացնել չորս հիմնական գործոն. հուզականություն, ինքնավերահսկողություն, սոցիալականություն, բարեկեցություն (կյանքի նկատմամբ գոհունակություն): Ճիշտ այս ունակությունների զարգացումն է պայմանավորում բարձր հուզական բանականությունը:

... Ժամանակակից մարդու համար գիտելիքին տիրապետելուց ավելի կարևոր է ունենալ հարաբերություններ ձևավորելու ունակություն: Հանրությանը հարկավոր է հուզականորեն կրթված մարդկանց նոր սերունդ, որը ոչ միայն գիտակցում է հույզերի բովանդակությունը և կյանքի վրա դրանց ազդեցությունը, այլև կարող է հույզերը կառավարել և շրջապատում գտնվողների հետ հաստատել ներդաշնակ հարաբերություններ:

Դավիթ Անտոնիացու

Հուզական բանականություն՝ ինտելեկտ - հույզերը նույնականացնելու, հասկանալու, յուրացնելու և կառավարելու ունակություն:

Սոցիալ-հուզական ունակությունների զարգացման հոգատարության գործընթացի հիմքում, որը կրթության ժամանակակից համակարգերում ավելի ու ավելի մեծ տեղ է գրավում, դրվեց գիտական դիտարկումների և հետազոտությունների արդյունքում կատարված եզրակացությունը. մեր ուղեղը ընթանում է/գործում է ինչպես ռացիոնալ (կոգնիտիվ), այնպես էլ հուզական բանալիով: Ճանաչման գործընթացի համար այս երկու ուղղությունները կարևոր են: Իսկ հուզական բանականությունը բնածին չէ, այն հարկավոր է զարգացնել, և շատ կարևոր է կրթության գործընթացում այս նպատակը նկատի ունենալու հանգամանքը: Հուզական բանականության զարգացումը օգնում է անձի հասկանալ այլ մարդկանց, կարողանալ կառավարել սեփական հույզերը, ընդունել ավելի ճիշտ որոշումներ: Մարդը կարող է ժամանակի ընթացքում իր մեջ մշակել հույզերի կառավարման ունակություն:

Լուսացույցի տեխնիկա

«Լուսացույցի տեխնիկա» նշանակում է, որ սուր հուզական վիճակում ասենք ինքներս մեզ.

- «Կանգնի՛ր, վերահսկի՛ր հույզերդ»:
- Մտածի՛ր, ի՞նչ պատահեց, որ այդպես հուզվեցիր: (Դրանով կփակեք հույզերի ալեկոծման ճանապարհը և ձեր անձին կտաք ժամանակ մտածելու համար):
- Ի՞նչ արձագանք կլինի ճիշտ, մտածված:
- Ի՞նչ անել կամ ասելն է գերադասելի և ի՞նչ ասելը՝ ոչ:
- Մտածված և կշռադատված որոշում՝ այ, սա է արժեքավոր: Այդ պատճառով կանգառեք, այնուհետև մտածե՛ք, դատեք և գործե՛ք այսպիսի որոշումներին համապատասխան:

Կանգնի՛ր:

Մտածե՛ք:

Գործե՛ք:

- Խաղաղվե՛ք և խորը շնչե՛ք
- Ի նկատի ունեցե՛ք բոլորի հույզերը

- Ինչո՞ւմն է հիմնախնդիրը, ինչպիսի՞ն է ձեր տարբերակը:
- Ի՞նչ արդյունքներ կհետևեն ձեր գործողությանը:

- Կատարե՛ք ընտրություն:
- Զրուցե՛ք նրա հետ, ում աջակցությունը ձեզ համար հուսադրող է:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Վերհիշե՛ք Գիորգի Լեոնիձեի պատմվածքը՝ «Երազանքի ծառը», որը սովորել եք 9-րդ դասարանում: Կոնկրետորեն Մարիտային պատժելու դրվագը, երբ ամբոխի վերածված գյուղը մահի ենթարկեց մարդուն, որի մեջ փոքր ժամանակ առաջ (մինչև ամբոխը դեմքը կկորցնեք) նրանցից ամեն մեկը տեսնում էր մարմնավորված գեղեցկություն:

- Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչը փոխեց նրանց վարքագիծը:
- Ո՞վ կրեց պատասխանատվություն այս արարքի պատճառով:
- Որքանո՞վ արդարացված եք համարում ամբոխի արարքը: Ինչո՞ւ:

Ի՞նչ է տեղի ունենում, երբ անհատները վերածվում են ամբոխի

Հոգեբանները ամբոխի յուրահատկություն են համարում այն փաստը, որ, չնայած նրան, որքանով տարբեր են (կյանքի ոճով, գործունեությամբ, բնավորությամբ, կրթությամբ, խելամտությամբ...) ամբոխի անդամների հատկանիշները, նրանք միանման կոլեկտիվ հոգեգարության ազդեցության ներքո են գտնվում: Դա ստիպում է բոլորին զգալ, մտածել, գործել միանման, բայց միանգամայն տարբեր ձևով, քան անկախ լինելու դեպքում կզգային, կմտածեին և կգործեին:

Ամբոխում գտնվելիս անհատի մեջ արթնանում է անպարտելիության զգացում, ինչը նրան տալիս է կամք հետևել հույզերին, որոնք մենակ գտնվելու ժամանակ կգսպեր: Ամբոխում գտնվող անհատը դառնում է անանուն և նրա մոտ հանգչում է իր վարքագծի համար պատասխանատվությունը:

Ամբոխի ապրումները վարակող է այնքանով, որքանով անհատը պատրաստ է անձնական շահը զոհաբերել կոլեկտիվին:

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Կազմե՛ք 2 թիմ:

I թիմ

Պաշտպանում է ստորև տրված բանաձևը համապատասխան փաստարկներով

II թիմ

Մերժում է ստորև տրված բանաձևը համապատասխան փաստարկներով

Բանաձև

Վերահսկման չենթարկվող հույզերը (և՛ դրական, և՛ բացասական) կարող են մարդու համար վնասաբեր դառնալ:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

Հեռուստադպրոց, 9-րդ դասարան, վրացերեն,
Գիորգի Լեոնիձեի «Երազանքի ծառը» <https://bit.ly/3qOEvppe>

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված իրավիճակներին.

- Դատեցե՛ք, ինչո՞վ են նման և ինչո՞վ են տարբերվում տեղեկատվության գործող անձինք անհատապես:
- Ի՞նչն է միավորում այս մարդկանց: Անվանե՛ք համանման օրինակներ:
- Ի՞նչը հրահրեց այս մարդկանց ընդունելու տրված որոշումները:
- Չնայած տարբերվող դիրքորոշումներին, կարո՞ղ են, թե՞ ոչ նրանք տեսնել իրենց դերը և պատասխանատվությունը գլոբալային գործընթացներում:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

Մոցիալական ցանցերում տարածվեց մառնետլցի երիտասարդ կնոջ դիրքորոշումը՝ պոստը, Ուկրաինայի դրոշի գույներով ներկած բակի ցցապատի լուսանկարի հետ միասին:

-Չհամբերեցի: Իմ քաղաքում լռություն է: Շնորհակալություն, որ ունենք հնարավորություն արտահայտելու մեր հուզումները: Այս գույները ընտրության իրավունքի խորհրդանիշ է:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

Մոլորակի ամենահարուստ անձը՝ ամերիկացի Էլոն Մասկը օգնում է Ուկրաինային: Միլիարդատերը հայտարարեց, որ Starlink ընկերության սատելիտային լայնազովոր սպասարկումը մատչելի է Ուկրաինայում: Էլոն Մասկը Ուկրաինային ուղղակիորեն արբանյակից մատուցում է համացանց և այն կաշխատի անխաթառ:

ԴԱՏԵՑԵ՛Ք

- Վերջին շրջանում որևէ մեկի անցանկալի վիճակը մտահոգե՞լ է ձեզ, պատկերացրե՞լ եք դուք ձեզ նրա փոխարեն:
- Ի՞նչ ապրումներ եք ունեցել, երբ ձեզ նրա տեղում եք պատկերացրել: Առաջացե՞լ է ձեր մեջ որևէ բանով նրան օգնելու ցանկություն: Ինչո՞ւ:
- Իրատեսորեն կարողացա՞ք նրան օգնել և ինչպե՞ս:
- Ի՞նչ ապրում ունեցաք դուք, երբ ուրիշի իրավիճակը թեթևացրիք: Ձեր կարծիքով, ի՞նչ զգացում կունենար նա:
- Ու՞մ և ինչպե՞ս կօգնեիք, եթե ձեր հնարավորությունը սահմանափակ չլիներ:

Էմպաթիա –
ուրիշի տեղում
սեփական անձը
պատկերացնելու
ճանապարհով
նրա հույզերի,
ապրումների կիսում:

Կարող ենք սովորել ուրիշի հույզերը ճանաչել: **Էմպաթիան** ենթադրում է սեփական անձը ուրիշի տեղում պատկերացնել և ուրիշի հույզերը հասկանալ: Դա առավելագույնս անհրաժեշտ սոցիալական ունակություն է, որը հնարավոր է զարգանա և կարող է բացահայտվել խնդիրներ ունեցող անձի/անձանց սրտի ականջի լսածով, նրան չմեղադրելու, օգնության ճանապարհներ որոնելու, նրա վիճակը պատկերացնելու և հուզական աջակցության մեջ:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված բանաստեղծությանը և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ էր ցանկանում ասել հեղինակը:
- Մեկ դար անց նույն հիմնախնդիրը (անօթևանություն, աղքատություն և սով) կանգնա՞ծ է, թե՞ ոչ մարդկության մի մասի առջև:
- Մարդկությունը դարձա՞վ առավել Էմպաթիկ, քան մեկ դար առաջ| Էր: Ինչո՞ւ եք այդպես մտածում:
- Ձեր կարծիքով, երկրագնդի վրա գոյություն ունե՞ն, արդյոք, այն բանի ռեսուրսներ, որպեսզի բոլոր մարդկանց առաջնային կարիքները բավարարված լինեն:
- Ի՞նչ եք կարծում, ի՞նչ և ինչպե՞ս պետք է կատարվի այն, որ մարդկանց գոյության առաջնային կարիքները բավարարված լինեն:

Գիշերվա անկողին

Ասում են, որ Նյու-Յորքում

26-րդ փողոցի (Բրոդվեյի անկյունում)

Զմռանը ամեն գիշեր կանգնած է մի տղամարդ,

Եվ տրամադրում է անկողինների անօթևանների համար:

Սա չի կարող փոխել աշխարհը,

Սա չի կարող վերակառուցել հարաբերությունները մարդկանց միջև,

Սա չի կարող կարճացնել շահագործման դարաշրջանը:

Բայց ոմանք կունենան անկողին գիշերվա համար,

Ոմանց քամին չի անհանգստացնի,

Ոմանք սառած վիճակում չեն ընկնի խաչմերուկների վրա:

Գիրքը մի՛ փակիր այստեղ, այս մասին կարդալով, անցողդ մարդ:

Ոմանք կունենան անկողին գիշերվա համար,

Ոմանց քամին չի անհանգստացնի,

Ոմանք սառած վիճակում չեն ընկնի խաչմերուկների վրա:

Բայց սա չի կարող փոխել աշխարհը,

Սա չի կարող վերակառուցել հարաբերությունները մարդկանց միջև,

Սա չի կարող կարճացնել շահագործման դարաշրջանը:

Բերտոլդ Բրեխտ, վրացերեն թարգմանությունը՝
Վակո Նազվիշվիլի, Գիորգի Խասիայի, «Ինդիգո»

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Ծանոթացե՛ք արվեստի թանկարժեք նմուշի մասին տեղեկատվությանը:
- Արդարացված էք համարո՞ւմ, թե՞ ոչ կարծիքը, որ այն ժամանակ, երբ այս քաղաքում մարդիկ դեռևս ապրում են բաց երկնքի տակ և ձմռանը սառչում են, ոսկե խորանարդ կանգնեցնելը անբարոյականություն է:
- Հիմնավորե՛ք ձեր կարծիքը:

11,7 միլիոն արժեք ունեցող ոսկե խորանարդ Նյու-Յորքում

186 կիլոգրամ 24-կարատանոց զուտ ոսկուց ստեղծված խորանարդը տեղադրված է Նյու-Յորքի կենտրոնական զբոսայգում: Աշխատանքը պատկանում է գերմանացի արվեստագետ Նիկոլաս Կաստելյին և, ինչպես ինքն է նշում, այս կոնցեպտուալ քանդակը մեր ժամանակի «աշխարհի հիմքն է»: Ճիշտ է, աշխատանքը չի վաճառվում, բայց ոսկու ներկայի գնին հենվելով, դրա արժեքը կազմում է \$11.7 միլիոն...

«Խորանարդը կարելի է համարել միանշանակ խորհրդանիշ 21-րդ դարի զարգացող մշակութային էկոհամակարգի, որը հիմնված է կրիատոարժույթի և հնագույն աշխարհի միջև, որտեղ իշխում էր ոսկին», - հայտարարում է թիավար Լիսա Քենդիտֆերը:

Քանդակը պահպանում է պահակային ծառայությունը:

Կրիատոարժույթ

- թվանշանային արժույթ, կրիատոարժույթով հնարավոր է արտադրանք/սպասարկում ձեռք բերել, թեև ի տարբերություն սովորական արժույթի, կրիատոարժույթով առևտուրը ապակենտրոնացած է, այսինքն չի կարգավորվում ոչ ազգային բանկի և ոչ էլ որևէ պետական մարմնի կողմից:

ԱՇԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

- Այսօր մարդկության ո՞ր կարիքների կողմը կուղղեիք համաշխարհային հասարակայնության ուշադրությունը:
- Ինչո՞ւ էք կարծում, որ դա համապարփակ հիմնախնդիր է:
- Դեպի ո՞ր կողմը կհորդորեք բնակիչներին և ինչո՞ւ:
- Ի՞նչ կլինեք ձեր ուղերձը:
- Ո՞ր լրատվական ալիքը կօգտագործեիք այս ուղերձը տարածելու համար և ո՞ւմ էք համարում ձեզ աջակցող:
- Պատրաստե՛ք այս տրամադրվածությունն արտացոլող պաստառ և ներկայացրե՛ք դասարանին:

I թեմա. Գլոբալային քաղաքացիություն

Ուշադրություն

V գլուխ. Գլոբալացում և հաղորդակցություն

Ընտրե՛ք որևէ մեկը

ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 1

Համալիր առաջադրանքի պայման

Պատկերացրե՛ք, որ լրագրող եք և ռեպորտաժ պատրաստելու համար ձեզ գործուղեցին խաղաղության մոլորակ, որտեղ զինված հակամարտություններ և պատերազմներ գոյություն չունեն, այնտեղ ոչ ոք ֆինանսներ չի ծախսում զենքի պատրաստման համար, քանզի դրա կարիքը չկա:

Մնացածը արդեն ձեր երևակայությունից է կախված: Պատրաստե՛ք ռեպորտաժ (250-300 բառ), որում կնկարագրեք ինչպես են ապրում խաղաղության մոլորակի բնակիչները, ինչպես են շփվում միմյանց հետ, ունե՞ն, թե՞ ոչ կենցաղային վեճեր: Ինչպե՞ս է աշխատում նրանց մեդիան, կիրառո՞ւմ են, թե՞ ոչ սոցիալական ցանցեր:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված ձևով ներկայացրե՛ք.

- Ինչպիսի՞ն է խաղաղության մոլորակայինների աշխարհայացքը, ի՞նչ ձգտումներ ունեն, հո չի՞ սահմանափակվում զարգացման ազատությունը:
- Ինչպե՞ս են նկատառված նրանց կարիքները և պահանջները: Կարողանո՞ւմ են, թե՞ ոչ ինքնադրսևորվել:
- Ինչպե՞ս են համագործակցում միմյանց հետ, տարբեր խմբերի հետ: Նրանց հարաբերությունները ներդաշնա՞կ են, թե՞ ոչ (անվանե՛ք օրինակներ), որքանո՞վ ակտիվ է հասարակությունը և ի՞նչ մտատանջություն ունի նա:

•

Ի նկատի ունեցե՛ք.

Ռեպորտաժն այնպիսի մեդիաարտադրանք է, որտեղ գործողությունները նկարագրված են ներկա ժամանակում: Ընթերցողը պետք է հասկանա երբ, որտեղ, ինչ միջավայրում է տեղի ունենում այս գործողությունը, ինչ են անում այդ միջավայրում գտնվողները: Երևույթներն այնպես պետք է փոխանցեք, որպեսզի ընթերցողի/ունկնդրի մոտ ստեղծվի ներկա գտնվելու տպավորություն: Դա հասանելի է մանրամասների նկարագրությամբ. ինչպիսի եղանակ է, ինչ ձայներ են լսվում, ինչպիսի արտաքին ունի գործող անձը...Իսկ կարճ նախադասությունները նկարագրությանը դինամիկություն կավելացնեն: Ռեպորտաժում կարելի է ընդգրկել փոքր հարցազրույց, այսինքն՝ երկխոսություն:

Շնորհանդեսից հետո գրուցե՛ք.

Ի՞նչ մարտավարություններ կիրառեցիք/ի՞նչ քայլեր կատարեցիք առաջադրանքի վրա աշխատելու տարբեր փուլերում, ի՞նչ կանեիք տարբերակված ձևով, եթե նորից սկսեիք համալիր առաջադրանքի վրա աշխատել:

ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ 2

Համալիր առաջադրանքի պայման

Եվս մեկ անգամ ծանոթացե՛ք վերջին պարագրաֆում տրված դիմումին, որն ուղղված է մեր մոլորակի ութ միլիարդերորդ բնակչին: Հատկապես դրա 6-րդ կետին, որտեղ ծով տեղեկատվության հասանելիությունը ներկայացված է որպես թվային դարաշրջանի գերակայություն, բայց ոչինչ չի ասված այն ռիսկերի մասին, որը սպառողի համար ստեղծում է տեղեկատվական օվկիանոս:

Օգնե՛ք համամոլորակայինին և պատրաստե՛ք տեղեկատվության տեսակավորման **մինիձեռնարկ** (250-300 բառ), որը նրան կօգնի տեղեկատվության օվկիանոսում գտնել ճանապարհը: Աչքաթող չանեք թվային մեդիայի հնարավորությունների և ռիսկերի հիշատակումը և դրանց առնչությամբ բացատրե՛ք մեդիագրագիտության ունակության անհրաժեշտությունը և կեղծ տեղեկատվության բացահայտման եղանակները:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված ձևով ներկայացրե՛ք.

- Ի՞նչ ազդեցություն ունի սոցիալական մեդիան մարդու, հասարակության աշխարհայացքի, արժեհամակարգի, ձգտումների վրա և ինչո՞ւ:
- Ինչպե՞ս է ստեղծում/սահմանափակում թվային մեդիան օգտատիրոջ՝ օբյեկտիվ տեղեկատվություն ստանալու և համապատասխանաբար ճիշտ որոշումներ ընդունելու կարողությունը և անձնական զարգացման հնարավորությունը:
- Ինչպիսի՞ն է սոցիալական մեդիայի՝ որպես միջազգային համադաշնության, ինստիտուցիաների հետ համագործակցության գործիքի/ալիքի նշանակությունը:

Շնորհանդեսից հետո գրուցե՛ք.

Ի՞նչ մարտավարություններ կիրառեցիք/ի՞նչ քայլեր կատարեցիք առաջադրանքի վրա աշխատելու տարբեր փուլերում, ի՞նչ կանեիք տարբերակված ձևով, եթե նորից սկսեիք համալիր առաջադրանքի վրա աշխատել:

ՎԵՐՀԻՇԵ՛Ք

- Ի՞նչ է հաղորդակցությունը:
- Ի՞նչ է անհրաժեշտ այն բանի համար, որպեսզի հաղորդակցություն կայանա:

ԴԱՏԵՑԵ՛Ք

Ծանոթացե՛ք թվարկած իրավիճակներին և որոշե՛ք՝ ի՞նչ գործառնությունի դրանում տրված հաղորդակցությունը, ովքե՞ր են մասնակից կողմերը և ի՞նչ ալիքով է իրականացվում:

- Մեր դասարանում նորերս տեղափոխված իրաքցի տարհանված տղային ուսուցիչը ծանոթացրեց վարքի կանոններին և պատասխանեց նրա հարցերին,
- «Զուլի» հարթակի վրա անցկացվեց միջազգային հանդիպում առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության և Արևելյան Եվրոպայի առողջապահության նախարարների միջև, առողջապահության նախարարության փորձագետները մասնակիցներին ծանոթացրին քովիդ համաճարակի կառավարման նոր կարգավորումների հետ և նախարարներից ստացան պետությունների հիմնախնդիրների և կարիքների մասին տեղեկատվություն:
- Մայրը հեռախոսով ծանուցում ստացավ, որ ցանցի ֆասաման պատճառով, ժամը 12:00-ից մինչև 19:00 էլեկտրաէներգիան կանջատվի, ինչի համար սպասարկող ընկերությունը ներողություն է հայտնում սպառողներին:
- Այսօր մեր դպրոց այցելեց համադասարանցու հայրը կրոնի թեմայով զրուցելու համար: Շատ նոր բան տեղեկացանք այլ կրոնների մասին, նա համալսարանում մշակութային բազմազանության դասընթաց է վարում: Մեզ մոտ հյուրընկալվեց քաղաքացիության ուսուցչի խնդրանքով:
- Ուրախ եմ, այսօր իմ խուլ ընկերոջը «պատմեցի» իմ ձկնորսության պատմությունը, ամեն ինչ կիրառեցի. ձեռք, ոտք, դեմք... Շատ հետաքրքրվեց և պայմանավորվեցինք հետագայում նրան հետներս տանենք ձկնորսության:
- «Յութուբի» վրա իմ ալիքը գրանցեցի և ստորագրվածների հետ կկիսվեմ հին քաղաքակրթության մասին տեսանյութերով, իսկ հետո այնտեղ եթե մեկնաբանություններ կփոխանակենք:

**Բանավոր
հաղորդակցություն**
– բառերի, խոսքի
միջոցով ընթացող
հաղորդակցություն:

**Ոչբանավոր
հաղորդակցություն**
- հաղորդակցություն
առանց բառերի,
ձայնի տոնայնության,
մանկրումների,
արտասանության,
արտաքինի, կեցվածքի,
հագուստի և հեռահարության
միջոցով:

Հաղորդակցությունը քննարկվում է որպես հիմնական մեխանիզմ, որը հնարավորություն է տալիս ստեղծել հասարակական միություններ և զարգացնել սոցիալական մշակույթը, իսկ մյուս կողմից, այն քննարկվում է որպես անձանց միջև փոխգործողությունների կարգ, որը կառավարում է մարդկային հարաբերությունները:

Ճիշտ հաղորդակցությունը ստեղծում է հնարավորություն բոլոր մասշտաբի հակամարտությունների կանխարգելման և արդեն գոյություն ունեցող հակամարտությունները կառավարելու համար:

Հաղորդակցություն
-մարդկանց կամ
նրանց խմբերի միջև
ստեղծկատվություն
փոխանցելու կամ
ծանուցումներ
փոխանակելու
նպատակով
հարաբերության
կոնստրուկտիվ
գործընթաց:

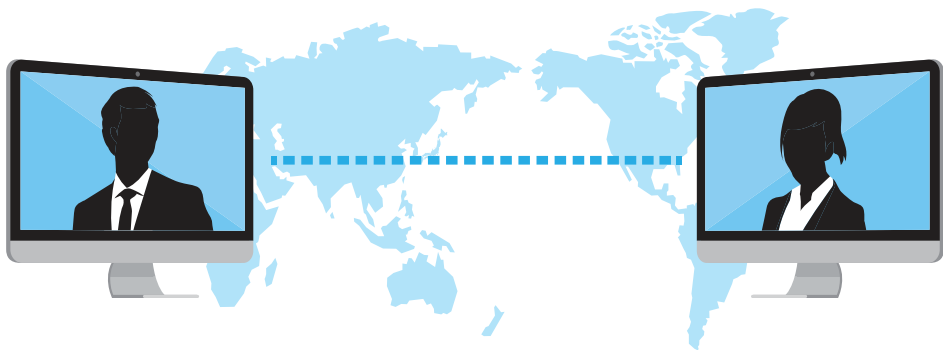
Հոգեբանները հաստատում են, որ մարդիկ ոչբանավոր նշաններին ավելի շատ են վստահում, քան բանավորին:

Հաղորդակցությունը թվային տեխնոլոգիաների պայմաններում ձեռք է բերում նոր ձևեր, անհրաժեշտ է դառնում այս առնչությամբ զարգացնել նոր ունակություններ: Թվային տեխնոլոգիաները, սոցիալական ցանցերը ստեղծում են հաղորդակցության ճկուն պայմաններ ինչպես էլեկտրոնային գրությամբ, այնպես էլ առցանց բանավոր և ոչբանավոր հաղորդակցության համար:

Տեղեկատվական (համակարգչային) հեղափոխությունը ստեղծեց թվային տարածություն, ինչը մարդուն բերեց մինչև ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, իսկ նոր տեխնոլոգիաները ստեղծեցին հաղորդակցությունների աներևակայելի հնարավորություններ: Տեղեկատվական-տեխնոլոգիական հեղափոխությունը նույնպես և նույնչափ մեծ պատմական երևույթ է, ինչպես 18-րդ դարի ինդուստրիալ հեղափոխությունը, որը բեկում առաջացրեց հասարակության, տնտեսության և մշակույթի հիմքերում:

ՄԱ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

Ոչբանավոր հաղորդակցություն

Ոչբանավոր հաղորդակցությունը ներկայացնում է 19-րդ և 20-րդ դարերի հատման վրա առաջացած ֆենոմենի՝ համր կինոյի դիտողների հետ հաղորդակցության միջոց: Համր կինոյի դերասանները հիանալիորեն տիրապետում էին մարմնի լեզվի հիմունքներին, քանզի նրանց համար այն էկրանային դեմքերի կենդանացման միակ միջոցն էր: Այն ժամանակ լավագույն դերասաններ էին համարվում նրանք, ովքեր ունեին հարուստ դիմախաղ և մարմնի լեզվի արտահայտություն, այդ պատճառով դերասանները բավականին ժամանակ էին տրամադրում մնջախաղ և բալետ սովորելուն: Երբ համր կինոյին փոխարինեց ձայնայինը և դերասանական արվեստի ոչբանավոր տեսանկյուններին արդեն նվազ ուշադրություն էր հատկացվում, հին դերասանների փոխարեն էկրանը գրավեցին լավ բանավոր հնարավորություններ ունեցող դերասանները:

Արգելված բառեր

Եվրահանձնաժողովը իր աշխատակիցներին արգելեց այնպիսի բառեր օգտագործել, որոնք կարող են լինել վիրավորական տարբեր ազգի, մշակույթի, կրոնի և սեռական կողմնորոշման անձանց համար:

Ներքին և արտաքին հաղորդակցություններում ընդգրկված պաշտոնյա անձանց համար հրատարակված տեղեկատվությունում ամոթալի է համարվում այնպիսի տերմինների կիրառումը, ինչպիսիք են «գեյ», «լեզբի»:

«Վտանգավոր» բառերի փոխարեն առաջարկված է դրանց չեզոք համանմանությունների կիրառումը: Օրինակ՝ գեյ և լեզբի զույգերի առնչությամբ խորհուրդ է տրվում կիրառել «միասեռ զույգ»:

Փաստաթղթում նշանակալից տեղ է տրվում կոնկրետ գենդերի հետ կապված հարցերին: Այժմ աստիճանավորներին արգելվում է այնպիսի բառերի կիրառումը, որոնք ներառում են արական սեռի հիմքը, օրինակ՝ անգլերեն policeman բառը, որտեղ man մասնիկը նշանակում է միայն տղամարդ: Առաջարկված «ձեռակերտ» man-made բառը փոխարինվեց «արհեստականորեն ստեղծված» արտահայտությամբ, և «կրակը մարդու (մարդկության) մեծագույն ձեռքբերումն է» արտահայտության փոխարեն (այստեղ՝ տղամարդ և մարդ բառերը հոմանիշներ են) կիրառվում է «կրակը մարդու (ոչ թե՛ մարդկության) մեծագույն ձեռքբերումն է» արտահայտությունը:

Նաև երաշխավորված է շատ լեզուներով ավանդական դիմումի փոփոխում: Օրինակ, երբ առաջին անգամ թվարկում ենք տղամարդկանց և նրանց սոցիալական դերերը, հնչում է ոչինկյուզիվորեն: Ի միջի այլոց, սև ցուցակի մեջ ընկավ «Տիկնայք և պարոնայք» դիմումը, որի փոխարեն առաջարկվում է կիրառել «թանկագին գործընկերներ» դիմելաձևը:

Բացի դրանից, զեկուցման ժամանակ պատկերազարդումներ ցուցադրելիս, Եվրահանձնաժողովի պաշտոնական անձինք պետք է ձգտեն ապահովել, որ նկարներում «կանայք և աղջիկները ներկայացված չլինեն տանը կամ պասսիվ վիճակում, իսկ տղամարդիկ որպես ակտիվներ և արկածների սիրահարներ»:

Որոշ բառեր համեմատաբար փոքր ժամանակ առաջ մտան արգելվածների ցուցակում: Օրինակ, «գաղութացում» բառը արգելվեց անգամ այն դեպքում, եթե տիեզերքի յուրացման մասին է խոսքը:

Սուրբ Ծնունդ արտահայտությունը նույնպես արգելված բառերի ցուցակում հայտնվեց, դրա փոխարեն այժմ միայն «տոներ» բառը պետք է կիրառվի, քանզի մուսուլման տարագիրների համար քրիստոնեական տոնի հիշատակումը կարող է տհաճ լինել:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ճանապարհորդություն օդապարիկով

Խմբում ընտրե՛ք հայտնի մարդկանց քառյակ, ովքեր ավանդ են ներդրել գլոբալային հիմնախնդիրների կրճատման/կարգավորման մեջ:

- Փոխանցե՛ք ձեր քառյակի ցուցակը ժամացույցի սլաքի ուղղությամբ գտնվող խմբին,
- յուրաքանչյուր խումբ նորընտիր ցուցակից քննարկումից և վերլուծությունից հետո ընտրում է մեկ լավագույն քաղաքացու, որին կփոխանցի օդապարիկով երկրագնդի շուրջ ճանապարհորդության տոմս,
- հայտնի է դառնում, որ օդապարիկի վրա գտնվող 5 (քանի խումբ կա) հայտնի քաղաքացիներից մեկին հարկ կլինի թողնել օդապարիկը, քանզի օդապարիկը ժառանգել է և բեռը պետք է թեթևացվի,
- խումբը պատրաստում է ելույթ, որով խմբի կողմից ընտրված դերում գտնվող շնորհանդես անցկացնողը պետք է հիմնավորի մարդկության առջև իր վաստակի առավելությունը, որպեսզի ձեռք բերի դասարանի աջակցությունը օդապարիկի վրա տեղը պահպանելու համար:

Բոլոր խմբերին լսելուց հետո դասարանը քվեարկությամբ որոշում է, ով պետք է հրաժեշտ տա օդապարիկին:

Ցանկացած հարաբերության համար անհրաժեշտ է նպատակին համարժեք նշանների համակարգ (ամեն մի մշակույթում դրանք տարբեր են): Ամենահաճախ այդպիսի համակարգ է լեզուն, որը կիրառվում է ինչպես բանավոր, այնպես էլ գրավոր ձևով արտահայտվելու համար:

Գլոբալ քաղաքացիությունը անպայմանորեն ենթադրում է այնպիսի արժեքների կիսում, ինչպիսիք են հանդուրժողականության և բազմազանության ընդունումը: Այդ պատճառով հաղորդակցության ժամանակ գլոբալ քաղաքացին չպետք է օգտագործի բառեր և արտահայտություններ, որոնք վիրավորում են տարբերվող խմբերին և մարդկանց:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Դուք որոշեցիք դառնալ դասարանական բարեգործական նախագծի նախաձեռնող: Համախոհներ հավաքելու համար պլանավորեցիք հանդիպում համայնքի անդամների հետ, որոնց շրջանում կան տարբեր ազգային խմբերի և կրոնի ներկայացուցիչներ:

- Կազմե՛ք հանդիպմանը հաղորդվող տեղեկատվության տեքստը (150-200 բառ), որտեղ հաշվի կառնեք վերևում տրված խորհուրդները,
- բացատրե՛ք, ինչո՞ւ եք գտնում, որ այս տեքստով ձեր հաղորդակցությունը արդյունավետ կլինի:

Աստերտիվություն
- ունակություն՝ արտահայտելու սեփական գանկությունները, զգացմունքները, կարիքները, և պաշտպանելու սեփական իրավունքներն այնպես, որ հաշվի առնվեն այլոց զգացմունքները և չխախտվեն նրանց իրավունքները:

Աստերտիվություն – հակամարտությունները կանխելու ունակություն

Հոգեբանների կարծիքով աստերտիվությունը ապակառուցվածքային հակասություններից խուսափելու և հակամարտությունների կարգավորման համար առավել կարևոր ունակություն է: Այստեղից էլ նշելով, աստերտիվ վարքը ագրեսիվ և պասսիվ վարքագծի համեմատությամբ մեծ առավելություն ունի:

ԴԱՏԵՑԵ՛Ք

- Ծանոթացե՛ք իրավիճակին, օգտագործե՛ք ստորև տրված աղյուսակի (դիտե՛ք էջ 125) նկարագրությունները և պատասխանե՛ք հարցերին.
- ղեկավարը օբյեկտիվորե՞ն է գնահատում այս օղակի գործունեությունը:
- Ձեր կարծիքով, բավարարվա՞ծ կլինեն Լոնդան, Ալեկոն և Վիկան:
- Ինչպե՞ս կվարվեիք, Լոնդայի տեղում եթե լինեիք.
 - ա) պասսիվ վարքի դեպքում,
 - բ) ագրեսիվ վարքի դեպքում,
 - գ) աստերտիվ վարքի դեպքում:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Մեծ ընկերության գրասենյակներից մեկում երեք անձ կատարում է միևնույն պարտականությունը: Նրանք պետք է ծանոթանան ստացած հայտերին և վերահասցեագրեն համապատասխան ծառայություններին:

Լոնդան միշտ ծանրաբեռված է և ոչ աշխատանքային օրերին նույնպես հարկ է լինում աշխատել: Ալեկոն գործը կատարում է, բայց միայն աշխատանքային ժամանակի շրջանակների պահպանությամբ:

Վիկան աշխատանքային ժամերին ամեն ինչ հասցնում է՝ հայելու մեջ իրեն կարգավորելու, ընկերոջ հետ հեռախոսով զրուցելու համար, միշտ գտնում է պատճառ աշխատանքից ուշանալու կամ շուտ գնալու համար:

Ղեկավարությունը գոհ է, գործը կատարվում է, աշխատավարձ և բոնուսներ բոլորը միատեսակ են ստանում: Ամփոփիչ խորհրդակցության ժամանակ ղեկավարը նշեց, որ իրենց օղակի գործունեությունը ինքնակարգավորելի է և կազմակերպչական հարցերն էլ վճռվում են այս երեք մարդկանց համաձայնությամբ:

Հարաբերությունների ոճի բնութագրիչներ

Հարաբերության ոճ	Հատկանշական բնութագրիչներ	Հատկանշական արտահայտություններ	Հատկանշական վարքագծեր
Պասսիվ	Ուղղակիորեն չի բացահայտում սեփական կարիքները և զգացմունքները: Յանկությունը ոչուղղակի ճանապարհով, ոչբանավոր մատնանշումների օգնությամբ է արտահայտում, սեփական ցանկությունները ուրիշներին է ենթարկում կամ ընդհանրապես հրաժարվում է դրանցից: Անցանկալի արարքից/գործից հրաժարվելու փոխարեն բազմիցս ներողություն է խնդրում կամ վերջին հաշվով այդ խնդրանքը այնուամենայնիվ կատարում է:	Սեփական կարծիքը արտահայտելը սկսում է արտահայտությամբ. «Այս ոլորտի փորձագետ չեմ», կամ «Համոզված չեմ», «Երևի սա չպետք է ասեի»:	Խոսում է թույլ ձայնով, գրուցում է անվստահ և ընդմիջումներով: Մարմինը կռացած է և կանգնելիս հենարան է որոնում: Աչքերով կոնտակտը դժվարացած է՝ նայում է ներքև կամ կողքի, քանզի հաճախ ասում է այն, ինչ չի մտածում:
Ագրեսիվ	Լավ է նկարագրում սեփական կարիքները և զգացմունքները, բայց որպես կանոն, դա ուրիշների իրավունքների և զգացմունքների հաշվին է կատարում: Բնութագրական է ուրիշներին ստորացնելը, ծաղրելը: Սիրում է հարձակման անցնել, եթե ինչ-որ բան այնպես չէ, ինչպես ինքն է ցանկանում:	Նախադասությունը սկսում է «դու» դիմելաձևով, հաճախ է օգտագործում կատեգորիկ տերմիններ («ամեն անգամ», «երբեք»...), երևույթներն այնպես է նկարագրում, որ ինքը միշտ արդար և ուրիշներից ավելի լավն է դուրս գալիս:	Նրա վարքը կարող է արտահայտել գերեզմանային լռությամբ, արհամարհական հումորով կամ գազազած գոռոցով: Բարձրաձայն խոսելիս կամ գոռալիս հաճախ թափահարում է ձեռքերը և սեղանին բռունցքով հարվածելուց նույնպես չի հրաժարվում: Նա այնպես է համոզված իր ճշմարտացիության մեջ, որ իրականում ուրիշներին այն ժամանակ անգամ չի լսում, երբ նրանք պատասխանում են առաջադրված հարցերին:
Ասսերտիվ	Կարիքները և զգացմունքները ուղղակիորեն է արտահայտում, թեև միևնույն ժամանակ հաշվի է առնում ուրիշների զգացմունքները և իրավունքները: Ուրիշներին ուշադրությամբ է լսում և համապատասխանորեն է պատասխանում: Բանակցությունների և փոխզիջումների նկատմամբ բաց է, թեև ոչ սեփական ցանկությունները և իրավունքները զիջելու հաշվին:	Ուղիղ արտահայտում է իր խնդրանքը/ցանկությունը, ինչպես նաև ուղղակիորեն ասում է ոչ: Հեշտությամբ կարող է հաճոյախոսություն կատարել և ընդունել, չի դժվարանում խոսքը սկսել և ոչ էլ ավարտել: Քննադատությունն էլ ընդունում է առանց թշնամանքի և պաշտպանական դիրքորոշման:	Դրսևորում է ուժեղ բնավորություն՝ էմպաթիա: Նրա ձայնը հանգիստ է, հաստատուն և լավ կարգավորելի: Աչքերով կոնտակտ հաստատելիս իրեն հարմարավետ է զգում, թեև համառորեն կենտրոնացած հայացքը նրան բնութագրական չէ: Աչքերով կոնտակտը բաց և անկեղծ, իսկ դիրքը ուղղաձիգ է:

Հակամարտություններ բազմազան հասարակությունում

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված «Բազմազանություն և հաղորդակցություն» տեքստին և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ի՞նչ է անհրաժեշտ այն բանի համար, որպեսզի հասարակությունում ձևավորվեն առողջ հարաբերություններ:
- Ի՞նչ արդյունքների կարող է հասցնել տարբերվող մշակույթի մասին տեղեկատվության սակավությունը:
- Ինչպե՞ս կարելի է կիրառել ճիշտ հաղորդակցությունը հակամարտություններից խուսափելու համար:

Բազմազանություն և հաղորդակցություն

Տարբեր երկրներում և մշակույթում մարմնի լեզվի արտահայտչական միջոցները տարբեր կերպ են ընկալվում: Օրինակ, գլուխը թափահարել արևմուտքում համաձայնության նշան է, թեև աշխարհի տարբեր երկրներում դա բազմաթիվ տարբեր նշանակություն կարող է ունենալ և անպայման չէ ամեն անգամ համաձայնություն նշանակի:

Աչքերով կապը ճապոնիայում կոպտություն է համարվում: Նրանք մեծ մասամբ ներքև՝ կոշիկներին կամ օղի մեջ են նայում:

Օտար լեզվին կատարյալ տիրապետելը ենթադրում է այս մշակույթին բնորոշ ոչբանավոր միջոցների համակարգին նույնպես տիրապետել: Օրինակ, Նյու-Յորքի քաղաքապետ (1933-1945 թվականներ) Լագուարդիան կատարյալ տիրապետում էր անգլերենին, իտալերենին և իդիշին: Հետազոտողները, ովքեր նրա ելույթների ձայնագրություններն էին ուսումնասիրում, անձայն դիտման պայմաններում անգամ, միայն ոչբանավոր ազդանշանների վրա հենվելով, ազատ կերպով որոշում էին, թե ինչ լեզվով է արտահայտվում Լագուարդիան: Մասնավորապես, իտալական և եբրայական մշակույթին է յուրահատուկ արտահայտվելու ուղեկցությամբ ձեռքերի շրջանաձև շարժումը: Այս շարժումների շառավիղը չափելով կարող ենք ճշգրտորեն պարզաբանել, թե որ լեզվով է արտահայտվում մարդը. որքան ավելի է շառավիղը, այնքան ավելի է հավանականությունը, որ դա կլինի իտալերեն:

Տարբերության վրա կառուցված անհասկանալիությունը կարող է կողմերին հասցնել անգամ մինչև պատերազմ:

Օրինակ, Իրաքի գորքերի կողմից Քուվեյթի բռնագրավումից հետո ԱՄՆ-ի պետական քարտուղար Ջեյմս Բեյկերը և Իրաքի արտաքին գործերի նախարար Թարիք Ազիզը հանդիպեցին միմյանց:

Բեյլերը միանշանակալիորեն ներկայացրեց վերջնագիր՝ ուլտիմատում. եթե դուրս չեք գա Քուվեյթից, սկսում ենք պատերազմ, բայց այդ մասին ասաց դիվանագիտական տոնով, առանց ուղեկցող ոչբանավոր միջոցների՝ սպառնալիք արտահայտող դիրքի և ժեստերի: Նույն օրը Թարիք Ազիզը տեղեկացրեց Սադամ Հուսեյնին, որ ամերիկացիները միայն խոսքով են սպառնում պատերազմ սկսել, իսկ գործողություն չեն սկսի: Իսկ ամերիկացիները պայմանի կատարմանը համարժեք երկրորդ օրն և եթ սկսեցին պատերազմական գործողություն: Այդպիսով ենթատեքստից կախված մշակույթի (ինչպիսին Իրաքն է) ներկայացուցիչը չհասկացավ միայն բանավոր ենթատեքստի վրա կողմնորոշված մշակույթի (ԱՄՆ) ներկայացուցչի տեղեկատվությունը, որի պատճառով բազում մարդիկ զոհվեցին:

Առանձնացնում են մշակութային հակամարտությունների մի քանի տեսակ.

- **Հակամարտություններ տարբերվող եթնիկ խմբերի և նրանց մշակույթների միջև** (ռուսների և կովկասյան ազգերի ներկայացուցիչների միջև, հայերի և ադրբեջանցիների, Եվրոպայից Ամերիկա վերաբնակված (ամերիկացիներ) և Ամերիկայի բնիկ բնակիչների միջև):
- **Հակամարտություններ կրոնական խմբերի, տարբեր կրոնների կամ կրոնի ներսում տարբեր հոսանքների ներկայացուցիչների միջև** (կրոնական պատերազմներ Եվրոպայում, հակամարտություն կաթոլիկների և բողոքականների միջև Հյուսիսային Իռլանդիայում, մուսուլմանների մոտ սուիթների և շիիթների միջև և այլն):
- **Հակամարտություններ սուբմշակույթի՝ մերձավոր մշակույթի կրող սերունդների միջև** (հայրերի և որդիների հակամարտություն):
- **Հակամարտություն դոմինանտ մշակույթի միասնական նորմատիվային համակարգի տարբեր մասերի միջև** (օրինակ, միևնույն հասարակության ներսում կարող են համատեղ գոյություն ունենալ խմբեր, որոնք տարբեր հայացքներ ունեն

Խաղաղության կառուցում – հակամարտությունների կարգավորման ժամանակակից մոտեցում, որը ներկայացնում է հակամարտության կողմերի միջև երկխոսության և հաշտեցման նպատակով սկսված գործընթացը և գլոբալային անվտանգության մասը:

- **Հակամարտություն մշակույթում ավանդությունների և նորարարությունների միջև** (այսպիսի հակամարտությունները բնութագրական են արագ փոփոխվող հասարակություններին, օրինակ, հակամարտություն սոցիալիստական և կապիտալիստական հայացքների միջև):
- **Հակամարտություններ տարբեր լեզվամշակութային համադաշնությունների և դրանց առանձին ներկայացուցիչների միջև**, որոնք առաջանում են լեզվական պատենշների և մեկնաբանական բնույթի սխալների արդյունքում:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

Թվարկած մշակութային հակամարտություններից ընտրե՛ք որևէ մի տեսակ հակամարտություն, դատողություն արե՛ք դրա կարգավորման/լուծման հնարավոր ճանապարհների, կարգավորիչ փաստաթղթերի, մեղիացիայի հնարավորությունների մասին:

Խաղաղության կառուցում

Խաղաղ հասարակության ստեղծումը համամարդկային խնդիր է: Այս խնդրի վրա աշխատում են մեծ միջազգային քաղաքական և թեմատիկ կազմակերպություններ:

Խաղաղության հարցերով նորվեգացի հետազոտող Յոգան Գալտունգը արմատավորեց բացասական և դրական խաղաղության հասկացությունները: Նրանց բացատրությամբ, բռնության պարզապես կանխարգելումը ներկայացնում է բացասական խաղաղություն, իսկ դրական խաղաղությունը այնպիսի մեխանիզմների և կառուցվածքների ստեղծում է, որոնց միջոցով հակամարտություններ կամ ընդհանրապես չեն առաջանա, կամ դրանց լուծումը տեղի է ունենում նախնական փուլում: Այս ուղղությամբ մեր հասարակությունը կատարում է առաջին քայլերը:

Ռոբերտ Ջեքսոնի տվյալներով, 1945 թվականից հետո երկրագնդի վրա եղել է ընդամենը 26 խաղաղ օր:

ԴԱՏԵՑԵՔ*

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված հատվածներին և դատողությունն արե՛ք.

- Ձեր կարծիքով, Վրաստանում առկա հակամարտությունների կարգավորման ի՞նչ ճանապարհներ գոյություն ունեն:
- Ձեր կարծիքով, գոյություն ունի՞, թե՞ ոչ հնարավորություն Վրաստանում առկա հակամարտությունները կարգավորելու երկխոսության ճանապարհով: Ինչո՞ւ եք այդպես մտածում:
- Եթե թույլ եք տալիս այս հնարավորությունը, կոնկրետորեն խոսե՛ք՝ ի՞նչ և ինչպե՞ս կարելի է դա կատարել:

Քաղվածք «Զրույց խաղաղության կառուցման և խաղաղություն կառուցողների մասին» հարցազրույցից (գրույցին մասնակցող անձինք աբխազական և օսական կողմերի հետ երկխոսության մասին են հոգում).

... Խաղաղության կառուցում, խաղաղության կառուցող՝ այս բառերի մասին հաճախ ենք մտածում: Որքանով օրգանական և ընդունելի է այս նույնականությունը մեզ համար, ովքեր աշխատում ենք այս թեմայով: Հիշում եմ, այս գործընթացում ընդգրկված մարդիկ մեկ անգամ ասացին. «Ոչ, մենք խաղաղություն կառուցողներ չենք: Պատասխանը ինձ մտածմունքի առիթ տվեց: Անգլերեն peace builder շատ սովորական տերմին է, հաճախ են օգտագործում, իսկ մեզ մոտ խուսափում են:

Մտածեցի նաև այն մասին, ինչպես է ընկալում և ի՞նչ է անվանում ժառանգած հասարակությունը մեզ, ովքեր խաղաղության կառուցման վրա ենք աշխատում: Ինչպե՞ս է գործում ինքը՝ այս ոլորտը: Ընդհանրապես ինչո՞ւ ենք աշխատում խաղաղության կառուցման վրա այն հասարակությունում, որտեղ մտածում են, որ հակամարտությունների կարգավորման շանս մոտ ապագայում չունենք:

... Ես կարծում եմ, որ առավել հուսադրող պետք է խոսենք, մարդիկ այս թեմայի նկատմամբ շատ հոռետեսորեն են տրամադրված և, ես կարծում եմ, որ այն պատճառով եմ աշխատում այս ոլորտում, որովհետև հավատում եմ, որ ինչ-որ բան դեռևս կարելի է փոփոխել և երևի ուրիշներին նույնպես պետք է հավաստիացնենք և այս լավատեսությունը պետք է փոխանցենք:

... Ունենք զգուշության զգացում. որքանով ճիշտ կհասկանա քո ասելիքը հակամարտության բոլոր կողմերի հասարակությունը, օրինակ, ի տարբերություն անվտանգության ոլորտում աշխատող անձանց, խաղաղության ակտիվիստները, եթե ցանկանում եք՝ խաղաղություն կառուցողները,

Համաշխարհային անվտանգություն

– միջազգային սկզբունքների և նորմերի միասնություն, որոնք ուղղված են խաղաղության աջակցության համար թիրախավորված սկզբունքների և նորմերի պաշտպանության, ինչպես նաև տարբեր՝ ռազմական, քաղաքական, տնտեսական, ֆինանսական, մարդասիրական, էկոլոգիական և այլ բնագավառներում անվտանգության պաշտպանության կողմը:

* Աղբյուր. <https://bit.ly/3JZ1gym>

սակավ ունեն օրինականության զգացում, քանի որ դրանք հասարակության կողմից աջակցություն չեն զգում: Մենք խոսում ենք հաշտության և երկխոսության, բավականին ոչ հանրաճանաչ գաղափարների մասին և համոզված չենք, որ հասարակությունը այս տրամաբանությունում մեզ կհետևի: Որոշակի խմբեր շատ հեշտությամբ կարող են քո դիրքորոշումները դավաճանական կնքեն: Մյուս կողմից, այն էլ կա, որ խաղաղության կառուցման դաշտի վրա չեն երևում տեղացի ուժեղ խաղացողներ: Տարիների ընթացքում միջազգային կազմակերպությունները առաջատար էին, որովհետև գոյություն չունեին ստիտուցիոնալ ուժեղ տեղական կազմակերպություն: Դա նույնպես շատ է խոչընդոտում գործընթացին այլ աստիճանի անցնելուն: Մեղիան նույնպես սակավ է հետաքրքրվում այս հարցերով:

...Դժվար է արմատականություն պահանջենք խաղաղություն կառուցողներից, այնպիսի նեղ դաշտ է մնում և այնպիսի բարակ սառույցով ենք քայլում: Թեև, այնուամենայնիվ ուզում ենք լինել ավելի խիզախ և գործենք համարձակորեն:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

Անիմացիա աստերտիվությունը հասկանալու համար <https://bit.ly/3tVcoq4>

ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՌԻՍԿԵՐ

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք «Պատկերազարդող առանց սահմանների» պատմությանը կամ դիտե՛ք տեսանյութ հղումի վրա <https://bit.ly/3IYQ0R4> Իրազեկվե՛ք Լիկայի մասին ավելի շատ և պատասխանե՛ք հարցերին.

- ինչպիսի՞ն է սոցիալական ցանցերի դերը Լիկայի մասնագիտական հաջողության մեջ:
- Ի՞նչ ազդեցություն գործեցին նոր տեխնոլոգիաները նրա անհատականության, կարիերայի վրա:
- Կարծո՞ւմ եք, թե՞ ոչ, որ նա գլոբալ մասնագիտություն ունի: Ինչո՞վ կհիմնավորեք ձեր կարծիքը:
- Ի՞նչ գիտելիքի, ունակությունների և վերաբերմունքների կրող պետք է լինի անձնավորությունը, որպեսզի նման մարտահրավերներից գլուխ հանի:
- Ի՞նչ գործոններ պայմանավորեցին Լիկայի ինքնավստահությունը:

Պատկերազարդող առանց սահմանների

Լիկան, որպես պատկերազարդող և գրաֆիկական դիզայներ, թվային տեխնոլոգիաների կիրառմամբ մասնագիտական վարպետության ժամանակակից մակարդակը և, որ գլխավորն է, նա սահմաններից դուրս նույնպես դարձավ արհեստավարժ: Արդեն հրատարակված է Լիկայի կողմից պատկերազարդված տպագիր 84 և թվային 68 գիրք: Նրա պորտֆոլիոն միանգամայն տարբեր թեմայով և բնույթի աշխատանքներով է զարդարված և այս աշխատությունները ճանաչված են պատվիրատուների կողմից:

«Վեց տարեկան հասակում գիտեի, ինչ ճանապարհով պետք է գնայի»...«ավարտեցի, սովորեցի, աշխատում էի, որոնում էի: Վրաստանում աշխատանք չէի կարողանում գտնել, որովհետև փորձ չունեի... Առաջին պատվերը Ամերիկայից ստացա, այնուհետև եկան ու եկան պատվերներ: Ազատ ժամանակ նույնպես աշխատում եմ»:

Նրա գործատուները և համապատասխանաբար՝ գործող անձինք, միանգամայն տարբեր մշակույթի և տարբեր ճաշակի կրողներ են: Լիկան իր աշխատություններում կարողանում է նրանց մշակույթը, ճաշակը վերարտադրել... Նրա առանձնահատուկ կերպարը անգլիական Թոմ կատուն է, որը սիրում է ճանապարհորդել և այդ ճանապարհորդության մասին ընթերցողներին պատմել: Նա շուտով պատկերազարդողի հարազատ քաղաքի՝ Թբիլիսիի մասին է մտադիր խոսել:

Սոցիալական մեդիայի զարգացմանը հետևում են ինչպես հսկայական դրական արդյունքներ, այնպես էլ ուղեկցում են մեծ ռիսկեր, որոնք ներառում են բազմաթիվ բացասական արդյունքներ:

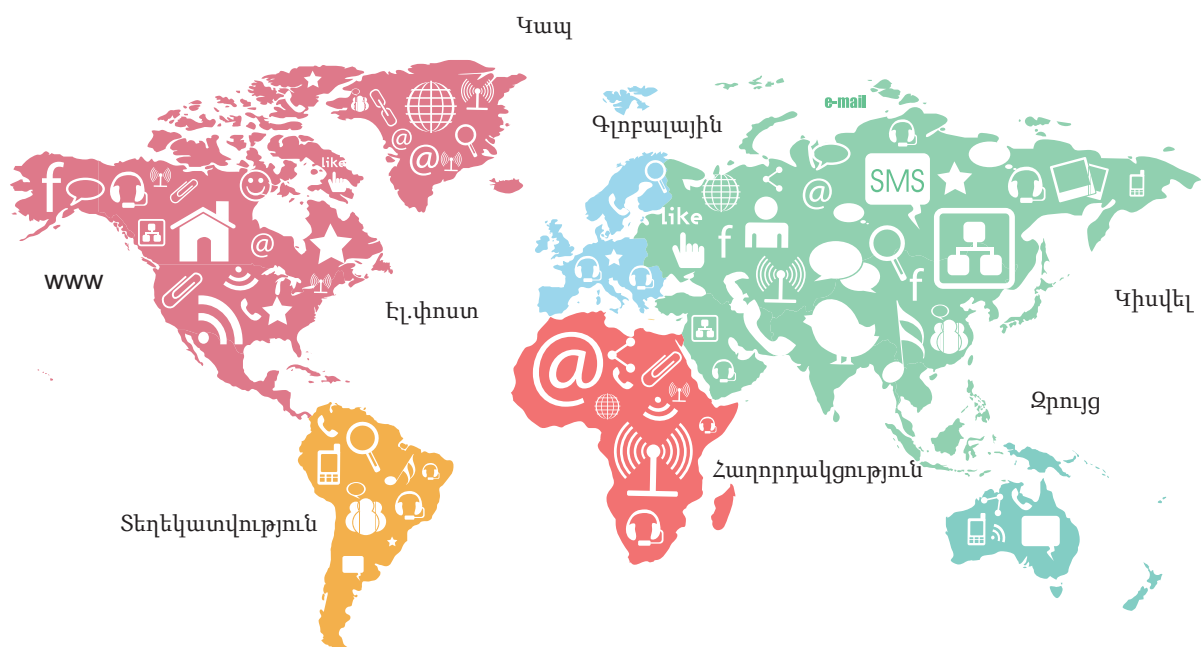

Համացանցը, սոցիալական մեդիան կարծես երկրագունդը փոքրացրեցին: Դրանց օգտատերերը իրենց բնակարանի ամենամատչելի անկյունից երկրագնդի ամենահեռավոր կետում ընթացող իրադարձություններին հետևելու, արձագանքելու, կարծիքներ արտահայտելու, աջակցելու կամ դատապարտելու հնարավորություն ունեն: Ավելին, ստեղծեն միավորումներ տարբեր գլոբալային հարցերի աջակցության կամ բողոքարկման նպատակով: Այս հնարավորությունը մի կողմից մեծացրեց գլոբալ հարցերի մասին տեղեկատվության տարածման տեսադաշտը և սահմանափակեց տեղեկատվություն ստանալու և դրան արձագանքելու համար անհրաժեշտ ժամանակը, մյուս կողմից ստեղծեց համապարփակ հասանելի հարթակ գլոբալային հարցերը, հիմնախնդիրները դատապարտելու, միավորվելու համար:

Այսպես բաց լինելը, թվային ունակություններին տիրապետելը հնարավորություն ստեղծեց քաղաքացիների նշանակալից արժեքների, վերաբերմունքների զարգացման համար: Միևնույն ժամանակ տարբեր երկրների, մշակույթի մարդկանց տրվեցին միջոցներ միմյանց մասին ավելի շատ տեղեկանալու, հասկանալու, միմյանց հիմնախնդիրները, ձեռքբերումները ճանաչելու, փորձը փոխանակելու համար: Այս բացվածությունը և իրազեկվածությունը մարդկանց մոտ խորացնում է մարդկության որպես գլոբալ աշխարհի մաս լինելու զգացումը: Իսկ այս պատկանելության զգացումը նրանց մոտ մեծացնում է պատասխանատվությունը ընդհանուր հոգատարությունների նկատմամբ: Այդպես աճում է մարդկանց միասնությունը, որոնց անդամները նույնպես հոգում են ընդհանուր սպառնալիքների կրճատման մասին, առաջանում է էմպաթիայի զգացում հեռավոր երկրներում գտնվող հասարակությունների նկատմամբ, որոնք գտնվում են աղքատության, կրթության անհասանելիության, էկոլոգիական սպառնալիքների, պատերազմների սպառնալիքների մեջ:

Սոցիալական մեդիան ունի մեծ ազդեցություն, ինչը բարձր ֆինանսական շրջանների և քաղաքագետների մոտ առաջացնում է ներուժ այս տարածությունը կիրառելու անձնական շահերի, մեծ կոմերցիոն կամ քաղաքական մտահղացումների և ավանտյուրների քարոզչության և գովազդելու համար: Հաճախ այս մտահղացումները համապարփակ վնաս և ռիսկեր պարունակող են: Տեղեկատվությունը (այդ թվում՝ կեղծ), որը տարածվում է սոցիալական մեդիայով, ազդեցություն է գործում օգտատերերի տրամադրվածության, վերաբերմունքների ստեղծման և համապատասխանաբար՝ նրանց կողմից որոշումներ ընդունելու վրա: Այսինքն՝ գործ ունենք օգտատերերով մանիպուլյացիայի հետ:

Այդ պատճառով թվային քաղաքացիությունը թվային արտադրանքների օգտատերերից պահանջում է այն կանոնների իմացություն և նկատառում, որոնք գործում են այս աշխարհում: Դա վերաբերում է և՛ սեփական իրավունքներին, և՛ ուրիշների իրավունքներին: Վերաբերում են նաև առցանց արտադրանքների օգտատերերին և հեղինակային իրավունքների պաշտպանությանը: Բացի դրանից, արդեն գոյություն ունի մեր որոշումները առցանց հաստատելու հնարավորություն, և այստեղ նույնպես պետք է առաջնորդվենք զգուշությամբ:

ՎԵՐԶԻՇԵՔ

- Թվային մեդիայի առկայությունը քաղաքացիների համար համայնքային, պետական, գլոբալ նախաձեռնություններին մասնակցելու, անձամբ անհրաժեշտ գործընթացներ ձեռնարկելու ի՞նչ հնարավորություններ է ստեղծում:
- Ի՞նչ ռիսկեր են ուղեկցում մեդիային:
- Ի՞նչ գործառույթներ ունի զանգվածային մեդիան:
- Ինչո՞ւ են զանգվածային մեդիան անվանում «չորրորդ իշխանություն»:
- Ինչպիսի՞ն է նրա ազդեցությունը հասարակության վրա: Իշխանությա՞ն վրա:
- Ի՞նչ ազդեցությունների ներքո կարող է ընկնել ինքը՝ մեդիան: Ինչո՞ւ:

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մասմեդիա՝ քաղաքացիական հասարակություն, թե՛ բիզնես:

Բաժանվե՛ք 4 խմբի:

I խումբ

Ապացուցում է բանաձև
1-ը համապատասխան
փաստարկներով:

II խումբ

Մերժում է բանաձև
1-ը համապատասխան
փաստարկներով:

Բանաձև 1

Մասմեդիան ներկայացնում է
քաղաքացիական հասարակության սեզմենտը:

III խումբ

Ապացուցում է բանաձև
2-ը համապատասխան
փաստարկներով:

IV խումբ

Մերժում է բանաձև
2-ը համապատասխան
փաստարկներով:

Բանաձև 2

Մասմեդիան ներկայացնում է
բիզնեսի սեզմենտը:

Ինչո՞ւ է մեծանում սոցիալական մեդիայի ազդեցությունը:

Սոցիալական ցանցերի միջոցով քաղաքացիական ակտիվությունները աջակիցներին հավաքում են նաև աշխարհագրականորեն հեռու գտնվող վայրերում. վերիիշենք քովիդ համաճարակի կապակցությամբ տեղեկատվության տարածման գործընթացը: Այս ընդհանուր հիմնախնդիրը վերացրեց սահմանները և սոցցանցերի միջոցով բանավեճերում, տեղեկատվությունների փոխանակման-օգտագործման մեջ մարդիկ, արհեստավարժները մասնակցում էին երկրագնդի միանգամայն տարբեր անկյուններից:

Կեղծ հաշիվներ և կեղծ լուրեր

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Ծանոթացե՛ք տեղեկատվությանը և պատասխանե՛ք հարցերին.
- Ի՞նչ պատճառներ և նպատակ կարող են ունենալ ստորև տրված արարքները:
- Դատողություն արեք՝ արդարացի՞ է, թե՞ ոչ տրոլների արարքը: Էլֆերի արարքը:
- Ի՞նչ է նրանցից ամեն մեկի մոտիվացիան (վարձատրություն, հայրենասիրական զգացումներ, արդարության համար պայքար, թե՞ այլ):

Էլֆեր և տրոլներ*

2014 թվականին, երբ ընթանում էին պատերազմական հակամարտություններ, այլ երկրների հետ միասին բացահայտ հիբրիդային վտանգ զգացին լիտվացիները: Տարբեր մասնագիտությունների և տարիքի կամավորները որոշեցին պայքար հայտարարել հիբրիդային պատերազմի դեմ: Այդպես ծվեցին «Էլֆերը»՝ էկրաններին և ալգորիթմներին քողարկված անտեսանելի մարդիկ, ովքեր դրանից հետո պայքարում են նույնպես անտեսանելի տրոլների դեմ:

Էլֆերի և տրոլների միջև պայքարը անվերջանալի է, բայց արդյունավետ, քանզի ժողովրդին օգնում է տարբերակելու սուտը և ճիշտը: Էլֆերի հաջողության նախադրյալ է թիմային աշխատանքը, որի շնորհիվ էլ ծածկում են բնակչության 90%-ին:

Տրոլների ամենամեծ գործարանը հայտնաբերեցին Սանկտ-Պետերբուրգում: Պարզվեց նաև այն, որ տրոլները ամսական վճարում են 400 եվրո և հանձնարարում են օրվա մեջ ատելություն արտացոլող 135 մեկնաբանություն գրել:

Էլֆերի շարժումը սկսվեց Լիտվայից, որտեղ հավաքվեցին մի քանի համախոհներ և վճռեցին, որ աշխատանքից ազատ ժամանակ սկսեն պայքարել ապատեղեկատվության դեմ: Սկզբում 20-30 կամավորով և երեք երկրով սկսված շարժումը այժմ արդեն հաշվում է շուրջ 4 000 անդամ 13 տարբեր երկրներում:

Չնայած նրան, որ Լիտվան ՆԱՏՕ-ի և Եվրամիության անդամ երկիր է, այնտեղի էլֆերը մտածում են, որ հիբրիդային սպառնալիքը շարունակում է մնալ լուրջ սպառնալիք ինչպես իրենց, այնպես էլ տարածաշրջանի այլ երկրների համար:

Տրոլը համացանցային պենզ է, նշանակում է մարդ, որը հրապարակում է ոչ համարժեք և սադրիչ տեղեկատվություն ֆորումում, չատում, բլոգում և այլն:

Հիբրիդային պատերազմ – պատերազմ կառավարելի քառսի միջոցով, որի գլխավոր բաղկացուցիչներից մեկը տեղեկատվական պատերազմն է հակառակորդի լրիվ բարոյագրկման նպատակով:

* Աղբյուր. <https://bit.ly/3tBlgQh>

Սոցիալական մեդիան արագացրեց տեղեկատվության տարածման գործընթացը, այսօր ցանկացած անձնավորություն կարող է ստանալ և կարճատև ժամանակում տարածել տեղեկատվություն: Սոցիալական լրատվականությունը (կոնտենտը) ստեղծում են անձամբ օգտատերերը՝ քաղաքացի լրագրողները: Այս պատասխանատվությունը անհրաժեշտ է իմաստավորել: Սոցիալական մեդիան քանդում է աշխարհագրական սահմանները և օժանդակում է առցանց, թվային հասարակության ձևավորմանը և աճին: Թվային հասարակությունը, նրա անդամները նոր մարտահրավերներ ունեն: Սոցիալական ցանցերը, մուլտիմեդիան, բլոգերը, ֆորումները ներկայացնում են սոցիալական հաղորդակցության հիմնական գործիքներ և նրանց նկատմամբ հետաքրքրությունը մշտապես աճող է: Օգտատերերի թվաքանակի ավելացմանը զուգահեռաբար մեծանում է սոցիալական մեդիայի ազդեցությունը հասարակության վրա: Սոցիալական մեդիան հասարակական կարծիքի ձևավորման, տեղեկացվածության, վստահության և լոյալության աճի հզոր, բայց ռիսկեր պարունակող արդյունավետ միջոց է:

Սոցիալական մեդիայի օգտատերերը, ովքեր տեղեկատվության հասանելիության անսահմանափակ հնարավորություն ունեն, պետք է գիտենան, որ մի կողմից սոցիալական մեդիան իրազեկվածության, կրթության, զվարճանքի, գովազդի լավ միջոց է, մյուս կողմից այն հասարակական կարծիքի ձեռնաձուլման, մանիպուլյացիայի մեծ սպառնալիքներ է պարունակում: Այն օժանդակում է ինչպես ճշգրտված, այնպես էլ չճշգրտված տեղեկատվության տարածմանը, տրամադրվածությունների արհեստականորեն, ձեռնաձուլման, մանիպուլյացիայի ճանապարհով ստեղծմանը, քարոզչության տարածման պատենշների վերացմանը: Իսկ գլխավոր զենք մնում է համացանցի զանգվածային հասանելիությունը:

Մեդիագրագիտությունը հեռանկարների ժողովածու է, որը ակտիվորեն կիրառում ենք մասմեդիայի հետ հարաբերության ժամանակ, ստացված հաղորդագրությունների նշանակությունը պարզաբանելու նպատակով:

Ջեյմս Պոտեր,

*մեդիագրագիտության
հետազոտող*

Տեխնոլոգիաների զարգացման պայմաններում գոյություն ունեն մարտահրավերներ, սպառնալիքներ: Այդ պատճառով առաջացավ դրանցից խուսափելու համար սկզբունքներ և կարգավորումներ ձևավորելու անհրաժեշտություն: Առաջացավ մեդիագրագիտության՝ նոր, 21-րդ դարի ունակության ձեռք բերման կարիք: Դա անհրաժեշտ է, որպեսզի կարողանանք անվտանգ մասներել (տեղեկատվություն որոնել, ուսումնասիրել, աղբյուրները դիտարկել, տեղեկատվությունը վերլուծել, ճիշտ եզրահանգումներ կայացնել, ձեռնաձուլման մանիպուլյացիայի ազդեցության տակ ընկնելուց պաշտպանվել) տեղեկատվության օվկիանոսում:

Համացանցային անսահմանությունում հաճախ ստեղծում են կեղծ հաշիվներ, որոնց նպատակը նույնպես ներկայացնում է տեղեկատվության կեղծում: Ինչո՞ւ է այդպես տեղի ունենում: Այն պատճառով, որ սոցիալական ցանցերը/մեդիան հզոր ռեսուրս է և այն կարող է ազդեցություն գործել անհատների որոշումների և վարքագծի վրա:

Նշված նպատակներին հասնելու համար կեղծ պրոֆիլները և ավտոմատացված հաշիվները տարածում են համապատասխան կոնտենտ, մուտք են գործում ինտերակցիայի մեջ իրատեսական օգտատերերի հետ և փորձում են փոփոխել թիրախային լսարանի արժեհամարգը, ընկալումները, հույզերը, մոտիվացիան և հայացքները:

Թվային տեխնոլոգիաների պայմաններում հակամարտությունները հիբրիդային բնույթ ձեռք բերեցին: Անընդմեջ սկսում են աշխատել քարոզչական մեթոդները, որպեսզի բարոյական ազդեցություն գործեն հակառակորդի վրա, մեծ նշանակություն ունի կեղծ տեղեկատվության չեզոքացման գործընթացը:

ՍԱ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

«Ֆեյկեր» քովիդի մասին

Քովիդի վաղ փուլում ամենատարածված առասպելներից մեկը վերաբերում էր ամերիկացի բիզնեսմեն և «Մայկրոսոֆտ» ընկերության հիմնադիր Բիլ Գեյթսին: Հայտնիամերիկյան հրատարակչություն «Նյու-Յորք թայմս»-ը դեռևս 2021 թվականի հունվարին գրում էր Բիլ Գեյթսի մասին տարածված ապատեղեկատվության մասին, որը հայտնվեց տարբեր տեղեկատվական աղբյուրներում: Առասպելի էությունն այսպիսին է. իբր թե կորոնավիրուսի տարածումը Բիլ Գեյթսի հետ է կապված: Ինչ վերաբերում է պատվաստմանը, ապա այն նպատակամղված է մարդու, այսպես կոչված, չիպավորմանը՝ մարմնի մեջ այնպիսի օրգանիզմներ մտցնելով, որոնք կարող են մարդուն լրիվությամբ վերահսկել ցանկացած հատվածում: Այս առասպելի ամրապնդման համար նշված տեսության հետևորդները վկայակոչում են բիզնեսմենի հեռուստատեսային ելույթը, որտեղ Էբոլայի 2016 թվականի համաճարակի մասին է խոսվում: Գեյթսը չի բացառում մոտ ապագայում այնպիսի համաճարակի տարածումը, որը համավարակի տեսք կընդունի: Իրականում Բիլ Գեյթսը վիրուսի կանխման նպատակով շատ դրամ է ծախսում նվիրատվությունների տեսքով: Նրա նկատմամբ ծավալված քարոզչությանը Բի-Բի-Սի հեռուստաընկերության եթերում Գեյթսը հետևյալ կերպ պատասխանեց. «Այն դեպքում, երբ համաշխարհային առողջապահությունը և տնտեսությունը աննախադեպ ճգնաժամի առջևն են, ցավալի է այն փաստը, որ կան մարդիկ, որոնք ապալրատվություն են տարածում, այն ժամանակ, երբ մենք պետք է որոնենք համագործակցության ուղիներ կյանքը փրկելու համար: Այժմ ամենակարևորը, ինչ կարող ենք անել, պետք է կանգնեցնենք քովիդ 19-ի տարածման փաստերը»:

Մյուս առասպելը կապվում էր տեխնոլոգիաների զարգացմանը, մասնավորապես՝ 5G տեխնոլոգիային: Թերահավատները գտնում էին, որ նշված տեխնոլոգիաների բարձր ճառագայթումը քայքայում է մարդու իմունային համակարգը, համապատասխանաբար նա հեշտությամբ հիվանդանում է և վիրուսով վարակվելու շանսը նույնպես բարձր է: Իրականում գոյություն չունի ոչ մի հաստատված փաստ և հետազոտություն, որ ժամանակակից տեխնոլոգիաները մեծացնում են վարակման ռիսկը:

ՎԵՐՀԻՇԵ՛Ք

- Վերհիշե՛ք ձեզ հայտնի կեղծ տեղեկատվության տարածման և դրանց չեզոքացման դեպքեր:
- Վերլուծե՛ք դրանց ազդեցությունը հասարակության, գործընթացների վրա և այստեղից ելնելով, որոշե՛ք մեդիագրագիտության դերը 21-րդ դարի մարդու համար:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Հակերները ստեղծեցին միավորում, որը նրանց կողմից ընտրված երկրի տարբեր կայքերը և էլեկտրոնային պահոցներն էր ժխտում:

- Վերլուծե՛ք ստեղծված իրավիճակը,
- դատեցե՛ք, արդարացվա՞ծ է, թե՞ ոչ այս գործողությունը,
- անվանե՛ք ձեր փաստարկները, ինչո՞ւ էք այդպես մտածում:

Գլխավորը հենց եկամուտներն են

Սոցիալական ցանցերը շատ եկամտաբեր են: Եթե ավանդական մեդիան եկամուտը ստանում է գովազդներից, առցանց մեդիայի դեպքում գումարը մուտք է գործում օգտատերերի ընդգրկվածությունից, նրանց անձնական տվյալները հավաքելուց, ինչպես նաև գովազդների տեղադրումից:

Սոցցանցերի եկամուտների հաշվարկը կոնկրետ հրապարակման վրա սեղմումների քանակի հաշվարկով է կատարվում: Դա հեշտ ճանապարհով եկամուտ ստանալու լայն հնարավորություն է ընձեռում թվային խարդախներին. նրանք հրապարակում են ցնցող տեղեկատվություն և դրանով կենտրոնացնում են օգտատիրոջ ուշադրությունը: Որքան ավելի մոլորեցնող և սենսացիոն է տեղեկատվությունը, այնքան ավելի հաճախ է բացում այն օգտատերեր: Սոցցանցերը մշակում են մեր անձնական տվյալները և երրորդ կողմին գովազդի համար թիրախային լսարան են առաջարկում:

Մեդիայի տնտեսությունում մեծ դեր է խաղում «կիսվելու» ֆենոմենը: Նշանակալից է նաև այն փաստը, որ «Ֆեյկ նյուսը» երբեմն ավելի հեշտությամբ են կիսվում, քան իսկական նյուսը: Ֆեյսբուքի համար նշանակություն չունի նյուսը իսկական է, թե՞ հորինված, գլխավորն այն է, որ կոնկրետ հրապարակումն ունենա մեծ արձագանք՝ կիսվելու կամ հավանության տեսքով:

Հոգատարություն, թե՞ տեղեկատվական փուչիկի մեջ խրվել

Տեղեկատվական փուչիկի (Filter Bubbles) և ամուր փակված տարածքի (Echo Chambers) ֆենոմենը հատկանշական երևույթ է: Եթե ուշադրությամբ դիտարկեք, սոցիալական մեդիան մատուցում է մեր հետաքրքրություններին համարժեք տեղեկատվություն: Մենք այդպիսի տեղեկատվության նկատմամբ բարձր ընդունելություն ունենք և մեզ հարմարավետ ենք զգում: Ցանկություն է առաջանում, որ սոցիալական մեդիայում ավելի շատ ժամանակ անցկացնենք: Դա ստեղծում է օգտատիրոջ կայուն միացման երաշխիք և ավելացնում է սոցցանցերի եկամուտը:

Եթե սոցիալական մեդիան առաջարկում է կարծիքների բազմազանություն, մեզ դա կարող է դուր չգալ և միացումն էլ նվազեցնենք:

Մարդը միշտ որոնում է համախոհների, թվային ցանցերում մենք որոնում ենք ընկերների: Սոցիալական մեդիան նույնպես հաճախ առաջարկում է ընկերների: Մենք վստահում ենք մեր սոցիալական ցանցին և նրա կողմից առաջարկված տեղեկատվությանը: Այս ֆենոմենը կոչվում է տեղեկատվական փուչիկ, այսինքն՝ filter bubble կամ echo chamber (ամուր փակված տարածություն):

Այո, մենք, որպես օգտատերեր, ընկղմված ենք ամուր փակված տարածությունում, որի պատճառով օբյեկտիվ, բազմազան տեղեկատվությունից կտրված ենք: Մենք, մի հայացքով, տեղեկատվական փուչիկի մեջ մեզ պաշտպանված ենք զգում, բայց իրականում միայն ընտրովի տեղեկատվությանն է հասնում մեր ձեռքը, այսինքն՝ մեր նկատմամբ իրականացվում է ալգորիթմային խտրականություն: Մենք ճիշտ այդ ժամանակ դառնում ենք խոցելի ապատեղեկատվության և կողմնակալության նկատմամբ:

ԴԱՏԵՑԵ՛Ք

Պատասխանե՛ք հարցերին.

- Մենք հավանություններով («լայքերով») վճարո՞ւմ ենք ֆեյսբուկին:
- Ի՞նչ է տեղի ունենում, երբ մենք հավանություն ենք տալիս ֆեյսբուկի էջին:
- Ինչպե՞ս է հրապարակումը (պոստը) դառնում հանրաճանաչ:
- Ի՞նչ եք կարծում, պետք է ունենա՞, թե՞ ոչ ֆեյսբուկը չհավանության կոճակ: Ինչո՞ւ:

ՀԻՇԵ՛Ք

Տեղեկատվական փուչիկից դուրս գալու միակ ճանապարհը ներկայացնում է ձեր ֆեյսբուկ էջի «Նորությունների զույգ» պարամետրերի փոփոխումը: «Հանրաճանաչ լուրերի» փոխարեն նշեք «Նորություններ»:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ (ընտրե՛ք որևէ մեկը)

1

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված էլեկտրոնային ռեսուրսներին:

- Պատրաստե՛ք համառոտ շնորհանդես «Մեդիագրագիտության և վստահության մասին»,
- միացե՛ք խմբերով և անհատականորեն ձեռք բերված հետազոտությունների արդյունքները ամբողջացրե՛ք խմբում,
- դատեցե՛ք որքանով կարևոր են սոցիալական ցանցերը հարցաքննված մարդկանց համար,
- ներկայացրե՛ք վիճակագրության և համառոտ վերլուծության ձևով:

2

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ (Անհատական)

Հարցաքննե՛ք երեք սերնդի մարդկանց (հասակակիցներ, ծնողների սերնդից, տատիկ-պապիկների սերնդից)

1. Օգտվո՞ւմ եք, թե՞ ոչ սոցցանցերից:

2. Ի՞նչ նպատակով եք օգտվում.

- Նորությունները հասկանալու (իրազեկվածության համար),
- նորությունները տարածելու համար,
- մտերիմի հետ հարաբերության համար,
- սովորելու համար,
- (Ձեր տարբերակը):

3. Ի՞նչ ինտենսիվությամբ եք օգտվում.

- Ամենօրյա
- շաբաթը մեկ անգամ
- հազվադեպ
- չեմ օգտվում

3

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ

Թերթի վրա դուրս գրե՛ք ձեր հիմնական հետաքրքրությունները (սպորտի տեսակ, ընտանի կենդանիներ, մոդա, երաժշտական խմբեր, գվարժություն, ճանապարհորդություն...):

- Հաջորդ երկու-երեք օրվա ընթացքում դիտարկե՛ք, ի՞նչ տեղեկատվություն է առաջարկում ֆեյսբուկը:
- Ի՞նչ եք կարծում, այն օրերին միայն այս տեղեկատվությունն է տարածվո՞ւմ այս հարթակի վրա: Հապա ի՞նչ է կատարվում:
- Ֆեյսբուկը հոգում է ձեր մասին և միայն ձեզ համար հետաքրքիր տեղեկատվություն է ընտրում:
- Ի՞նչ եզրակացություն կայացրիք:
- Ի՞նչ ռազմավարության կարող եք դիմել ձեր տեղեկատվական փուչիկը պատռելու համար:
- Ինչո՞ւ է հարկավոր բազմակողմանի օբյեկտիվ տեղեկատվություն:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Մեդիագրագիտություն <https://bit.ly/3iQbuVH>
- ▶ Մեդիագրագիտություն և վստահություն <https://bit.ly/3IWcG4t>
- ▶ Մեդիա և տեղեկատվական գրագիտության լաբորատորիայի (MilLab) առցանց հարթակ <https://bit.ly/3tVkJyA>
- ▶ Առցանց հարթակ մեդիագրագիտություն և քննադատական մտածողություն <https://bit.ly/3LpPIK8>
- ▶ Փաստ-մետրի կայք էջ կեղծ լուրերի վերստուգման համար <https://bit.ly/3Lrhtwr>

Անցկացնենք միատեսակ խոհեմ փորձաքննություն, որի նպատակն է գլոբալ քաղաքացիության հայեցակարգի նկարագրություն:

Այս գրույցը, թեկուզև երևակայական, կօգնի միավորելու մեր գաղափարները աշխարհում գոյություն ունեցող գլոբալային իրավիճակի մասին, որին այսպես թե այնպես բոլորը միացած են:

Այդպիսով մեր մոլորակի նոր ութմիլիարդերորդ բնակչի համար ողջույնի խոսք պատրաստելիս գնում ենք մինչև քննադական վերլուծության և օբյեկտիվ պատասխանատվության ճանաչման անհրաժեշտության, որը ստանձնում ենք այլ մարդկանց և ապագա սերունդների առջև, ինչը գլոբալ քաղաքացիության էությունն է:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ծանոթացե՛ք երևակայական ողջույնի խոսքին մեր մոլորակի ութմիլիարդերորդ մարդու համար, որին պատմում ենք այստեղի կյանքի մասին և պատասխանն ք հարցերին:

- Ո՞ր կարծիքին եք համաձայնում և որի՞ն՝ ոչ: Պատասխանը հիմնավորե՛ք:
- Էլի ի՞նչ կավելացնեիք կամ ի՞նչը կկրճատեիք:
- Կիրառե՛ք կայուն զարգացման նպատակներն արտացոլող պատկերազարդումներ (դիտե՛ք Հավելված 2, էջ՝ 159-167), դրանցից ո՞րն է համապատասխանում այստեղ թվարկած գործոններին:
- Ինչպե՞ս եք տեսնում առաջացած հիմնախնդիրների լուծման ուղիները՝ ձեր հասակակիցների, ձեր համայնքի և ձեր դերի հաշվառմամբ՝ դրանցից յուրաքանչյուրի լուծման մեջ:
- Մոլորակի ութմիլիարդերորդ բնիկ բնակչին ավելի շատ դրակա՞ն, թե՞ բացասական երևույթ է հանդիպում: Նույն հարաբերակցությունը մաս՞ց ձեր կողմից դիմումը լրացնելուց հետո:

Դիմում մեր մոլորակի ութմիլիարդերորդ բնիկ բնակչին

1. Քո կյանքի տևողությունը հնարավոր է գերազանցի 73 տարին, ինչը կրկնակի անգամ ավելի է, քան 100 տարի առաջ էր:
2. Աշխարհում եկամուտները և բարեկեցությունը աճում են, թեև անհավասարաչափ են բաշխվում, կյանքի ակնկալվող և իրատեսական որակի միջև անդունդը միայն մեծանում է:

3. Չենք կարող հերքել, որ այսօր մարդկության հայեցողության տակ հասարակական առողջապահության բավականին արդյունավետ միջոցներ են: Մենք հաղթահարեցինք ջրծաղիկը և անպայման կավարտենք մալարիան, պոլիոմիելետը և նոր գլխացավանքը քովիդը,
4. միջնակարգ կրթություն ստանալուն հարկավոր է 12 տարի: Այս ոլորտում ռեսուրսների բաշխման ապահովագրություն է, չնայած կրճատման ավանդույթին, այնուամենայնիվ վտանգ է ներառում,
5. եթե աղջիկ ես, կասեմ, որ աշխարհը ավելի ու ավելի է գնահատում գենդերային հավասարությունը, այդ պատճառով գիտցի՛ր, որ քո մայրիկից կամ տատիկից ավելի է բախտդ բերել:
6. Հպարտությամբ կարող ենք ասել, որ քո կարողություններին կխանդեր անցյալ աշխարհի ցանկացած կայսր այն պատճառով, որ տեղեկատվության և գիտության՝ Google-ի, JSTOR-ի կամ Wikipedia-ի միջոցով հասանելիությունը միանգամայն աննախադեպ է և անհամեմատելի այն բանի համեմատությամբ, ինչը անցյալում ունեին հանրագիտակները և գիտնականները:
7. Մենք չենք կարող անտեսել կարևոր ռիսկերը, մարդկությունն ունի ցեղասպանության սարսափելի փորձ, բայց չնայած այն բանին, որ այդ սարսափելի փորձը չպետք է կրկնվի, թեկուզ մեր ութմիլիարդերորդ ընկերոջը անձամբ է վերաբերում ցեղասպանությունը, պետք է խոստովանենք, որ դժվար թե որևէ մեկը գնա նրան օգնության:
8. Աշխարհի հզոր պետությունները հաճախ անգործ են և չեն կատարում/չեն կարողանում կատարել իրենց պարտականությունը՝ պահպանել մարդկանց անվտանգությունը:
9. Մենք դեռևս առանց գիտակցելու մոլորակի վրա առաջացրինք կլիմայի փոփոխություն, իսկ վերջին 20 տարվա ընթացքում միանգամայն գիտակցում ենք գործընթացի անշրջելիությունը և արդյունքների ամբողջ մասշտաբները: Գաղտնիք չէ ածխաթթվի կիրառման ազդեցությունը միջավայրի և ապագա սերունդների վրա:
10. Մեր այսօրվա բարեկեցությունը ապագա սերունդների հաշվին է ապահովված, որովհետև ճիշտ նրանց հարկ կլինի լրիվությամբ վճարել ամեն ինչի համար, ինչում սխալվեցինք և ինչ ենք նաև թողնում: Մինչև մենք որոշում էինք օգոնի շրջանի քայքայման կասեցման պլանները, ձեռքից բաց թողեցինք պահը, երբ դեռևս հնարավոր էր խուսափել գլոբալային կլիմայի փոփոխությունից:
11. Տասնամյակների ընթացքում աշխարհի ուժերը միջուկային զենքի բազմացմամբ ողջ մարդկության կյանքը դնում էին կշեռքի նժարների վրա և, որ մինչև հիմա մարդկությունն այդպես մոտիկ չի եղել միջուկային հոլոկոստին: Եվ, չնայած այն բանին, որ պայմանագիրը միջուկային զենքը չտարածելու մասին 40-ից ավելի տարեկան է, մենք դեռևս չենք գիտակցում որքանով կարևոր է միջուկային լրիվ զինաթափումը:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ *

(Փաստաթուղթը ներկայացված է 2020 թվականի դրությամբ)

Գլուխ երկրորդ. Մարդու իրավունքներ

Հոդված 9. Մարդու արժանապատվության անխախտելիություն

1. Մարդու արժանապատվությունն անխախտելի է, և այն պաշտպանում է պետությունը:
2. Թույլ չի տրվում մարդուն խոշտանգել, անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի արժանացնել կամ նրա նկատմամբ նվաստացնող պատիժ կիրառել:

Հոդված 10. Կյանքի և ֆիզիկական անձեռնմխելիության իրավունքներ

1. Մարդու կյանքը պաշտպանված է: Մահապատիժն արգելված է:
2. Մարդու ֆիզիկական անձեռնմխելիությունը պաշտպանված է:

Հոդված 11. Հավասարության իրավունք

1. Բոլորը հավասար են օրենքի առջև: Արգելվում է խտրականությունը ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, ծագման, էթնիկ պատկանելության, լեզվի, կրոնի, քաղաքական կամ այլ հայացքների, սոցիալական պատկանելության, գույքային կամ սոցիալական դրության, բնակության վայրի կամ այլ հատկանիշի հիմքով:
2. Միջազգային իրավունքի համընդհանուր ճանաչված սկզբունքներին ու նորմերին և Վրաստանի օրենսդրությանը համապատասխան Վրաստանի քաղաքացիները, անկախ նրանց էթնիկ, կրոնական կամ լեզվական պատկանելությունից, իրավունք ունեն առանց որևէ խտրականության պահպանել և զարգացնել իրենց մշակույթը, օգտվել իրենց մայրենի լեզվից մասնավոր կյանքում կամ հրապարակային:
3. Պետությունն ապահովում է հավասար իրավունքներ ու հնարավորություններ տղամարդկանց և կանանց համար: Պետությունը հատուկ միջոցներ է ձեռնարկում տղամարդկանց և կանանց էական հավասարությունն ապահովելու և անհավասարությունը վերացնելու համար:
4. Պետությունը ստեղծում է հատուկ պայմաններ՝ սահմանափակ հնարավորություն ունեցող անձանց իրավունքների և շահերի իրացման համար:

Հոդված 12. Անձի ազատ զարգացման իրավունք

Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձի ազատ զարգացման իրավունք:

Հոդված 13. Մարդու ազատություն

1. Մարդու ազատությունը պաշտպանված է:
2. Ազատազրկում կամ ազատության այլ կերպ սահմանափակում կարող է կիրառվել միայն դատարանի որոշմամբ:
3. Անձի ձերբակալում թույլ տրվում է օրենքով սահմանված դեպքերում օրենքով լիազորված անձի կողմից: Ձերբակալված անձը, ըստ դատազրկության, ոչ ուշ, քան 48 ժամվա ընթացքում պետք է ներկայացվի դատարան: Եթե առաջիկա 24 ժամվա ընթացքում դատարանը որոշում չընդունի կալանավորման կամ ազատության այլ սահմանափակման մասին, անձը պետք է անհապաղ ազատ արձակվի:
4. Ձերբակալման պես անձը պետք է տեղեկացվի իր իրավունքների և ձերբակալման հիմքերի մասին: Ձերբակալման պես անձը կարող է պահանջել փաստաբանի օգնություն, ինչը պետք է բավարարվի:
5. Մեղադրյալի կալանքի ժամկետը չպետք է գերազանցի 9 ամիսը:
6. Սույն հոդվածի պահանջների խախտումը պատժվում է օրենքով: Ապօրինի կերպով

* Վրաստանի Սահմանադրության ամբողջական տեքստը կարող եք դիտել հետևյալ հղումի վրա. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/30346?publication=36>

ազատությունից զրկված անձն ունի հատուցում ստանալու իրավունք:

Հոդված 14. Տեղաշարժվելու ազատություն

1. Յուրաքանչյուր ոք, ով օրինական կերպով գտնվում է Վրաստանում, իրավունք ունի ազատ տեղաշարժվել ամբողջ երկրի տարածքում, ազատ ընտրել բնակության վայր և ազատ դուրս գալ Վրաստանից:
2. Այս իրավունքների սահմանափակում թույլ է տրվում միայն օրենքով սահմանված կարգով՝ ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտ պետական կամ հասարակական անվտանգության ապահովման, առողջության պահպանման կամ արդարադատության իրականացումն ապահովելու նպատակով:
3. Վրաստանի քաղաքացին կարող է ազատ մուտք գործել Վրաստան:

Հոդված 15. Անձնական և ընտանեկան կյանքի, անձնական տարածքի և հաղորդակցության անձեռնմխելիության իրավունքներ

1. Մարդու անձնական և ընտանեկան կյանքն անձեռնմխելի է: Այս իրավունքի սահմանափակում թույլ է տրվում միայն օրենքով սահմանված կարգով՝ ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտ պետական կամ հասարակական անվտանգության ապահովման կամ այլոց իրավունքները պաշտպանելու նպատակով:
2. Մարդու անձնական տարածքն ու հաղորդակցությունն անձեռնմխելի են: Ոչ ոք իրավունք չունի սեփականատիրոջ կամքին հակառակ մուտք գործել նրա բնակման կամ նրա տիրապետության մեջ գտնվող այլ տարածք, ինչպես նաև խուզարկություն իրականացնել: Այս իրավունքների սահմանափակումը թույլատրելի է միայն օրենքով սահմանված կարգով՝ ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտ պետական կամ հասարակական անվտանգությունն ապահովելու կամ այլոց իրավունքները պաշտպանելու համար՝ դատարանի որոշմամբ կամ նույնիսկ առանց դրա օրենքով նախատեսված անհետաձգելի անհրաժեշտության դեպքում: Անհետաձգելի անհրաժեշտության դեպքում իրավունքի սահմանափակման մասին ոչ ուշ, քան 24 ժամվա ընթացքում պետք է տեղեկացվի դատարանը, որը հաստատում է սահմանափակման օրինականությունը հաղորդումից ոչ ուշ, քան 24 ժամվա ընթացքում:

Հոդված 16. Կրոնի, դավանանքի ու խղճի ազատություններ

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի կրոնի, դավանանքի ու խղճի ազատություն:
2. Այս իրավունքների սահմանափակում թույլ է տրվում միայն օրենքով սահմանված կարգով՝ ժողովրդավարական հասարակության մեջ անհրաժեշտ հասարակական անվտանգության ապահովման, առողջության կամ այլոց իրավունքները պաշտպանելու համար:
3. Թույլ չի տրվում մարդուն հետապնդել կրոնի, դավանանքի ու խղճի պատճառով, ինչպես նաև հարկադրել նրան արտահայտել իր տեսակետը դրանց վերաբերյալ:

Հոդված 17 Կարծիքի, տեղեկատվության, գանգվածային լրատվության միջոցների և համացանցի ազատության իրավունքներ

1. Կարծիքի և դրա արտահայտման ազատությունը պաշտպանված է: Թույլ չի տրվում մարդուն հետապնդել կարծիքի և այն արտահայտելու պատճառով:
2. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ազատ ստանալ և տարածել տեղեկատվություն:
3. Զանգվածային լրատվության միջոցներն ազատ են: Գրաքննությունն անթույլատրելի է: Պետությունը կամ առանձին անձինք իրավունք չունեն մենաշնորհել գանգվածային լրատվության կամ դրանց տարածման միջոցները:
4. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ունենալ համացանցային հասանելիություն և համացանցից ազատ օգտվելու իրավունք:
5. Այս իրավունքների սահմանափակումը թույլ է տրվում միայն օրենքով սահմանված կարգով՝ ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտ պետական կամ հասարակական

անվտանգությունը կամ տարածքային ամբողջականությունը ապահովելու, այլոց իրավունքները պաշտպանելու, գաղտնի տեղեկատվության հրապարակումը կանխելու կամ դատական համակարգի անկախությունն ու անաչառությունն ապահովելու համար:

6. Օրենքն ապահովում է Հանրային հեռարձակողի անկախություն պետական գերատեսչություններից և ազատություն քաղաքական և էական առևտրային ազդեցությունից:
7. Լրատվամիջոցների բազմակարծության պաշտպանության, զանգվածային լրատվության միջոցներում կարծիքի արտահայտման ազատության իրացման, զանգվածային տեղեկատվության կամ դրա տարածման միջոցների մենաշնորհման կանխումն ապահովելու, ինչպես նաև՝ հեռարձակման և էլեկտրոնային հաղորդակցման ոլորտում սպառողների և ձեռնարկատերերի իրավունքների պաշտպանության համար ստեղծված Ազգային կարգավորող մարմնի ինստիտուցիոնալ և ֆինանսական անկախությունը երաշխավորված է օրենքով:

Հոդված 18. Արդար վարչական վարույթի, հանրային տեղեկատվության հասանելիության, տեղեկատվական ինքնորոշման և հանրային իշխանության կողմից պատճառված վնասի հատուցման իրավունքներ

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի վարչական մարմինների կողմից իրեն առնչվող գործի արդարացի և ողջամիտ ժամկետում քննության իրավունք:
2. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի օրենքով սահմանված կարգով ծանոթանալ հանրային հաստատություններում իրեն վերաբերող կամ այլ տեղեկության կամ պաշտոնական փաստաթղթի, բացառությամբ այն դեպքի, երբ այն պարունակում է առևտրային կամ մասնագիտական գաղտնիք, կամ ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտ պետական կամ հասարակական անվտանգության կամ դատավարության շահերի պաշտպանության նպատակով օրենքով կամ օրենքով սահմանված կարգով ճանաչված է որպես պետական գաղտնիք:
3. Պաշտոնական գրառումներում առկա տեղեկությունները, որոնք վերաբերում են մարդու առողջությանը, ֆինանսներին կամ այլ անձնական հարցերի, առանց այդ անձի համաձայնության չպետք է հասանելի լինեն որևէ մեկի համար, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի, երբ դա անհրաժեշտ է պետական կամ հանրային անվտանգության ապահովման, հանրային շահերի, առողջության կամ այլոց իրավունքները պաշտպանելու համար:
4. Յուրաքանչյուրի համար երաշխավորված է պետական, ինքնավար հանրապետության կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ նշված մարմինների ծառայողների անօրինական գործողություններով պատճառված վնասի դատական կարգով լրիվ հատուցում՝ համապատասխանաբար, պետական, ինքնավար հանրապետության կամ տեղական ինքնակառավարման միջոցներից:

Հոդված 19. Սեփականության իրավունք

1. Սեփականության և ժառանգության իրավունքը ճանաչված և ապահովված է:
2. Հանրային շահերի համար թույլ է տրվում այս իրավունքի սահմանափակում օրենքով սահմանված դեպքերում և սահմանված կարգով:
3. Անհրաժեշտ հասարակական կարիքների համար գույքի բռնագրավում թույլ է տրվում օրենքով ուղղակիորեն նախատեսված դեպքերում, դատարանի որոշմամբ կամ օրգանական օրենքով սահմանված անհետաձգելի անհրաժեշտության դեպքում՝ նախնական, լրիվ և արդար հատուցմամբ: Հատուցումն ազատված է բոլոր տեսակի հարկերից և տուրքերից:
4. Գյուղատնտեսական նշանակության հողը, որպես առանձնահատուկ նշանակություն ունեցող ռեսուրս, որպես սեփականություն կարող է պատկանել միայն պետությանը, ինքնակառավարվող միավորի, Վրաստանի քաղաքացու կամ Վրաստանի քաղաքացիների միավորման: Բացառություն կազմող դեպքերը կարող են սահմանվել օրգանական օրենքով, որն ընդունվում է Խորհրդարանի ընդհանուր թվի առնվազն երկու երրորդի

մեծամասնությամբ:

Հոդված 20. Ստեղծագործելու ազատություն, մշակութային ժառանգություն

1. Ստեղծագործելու ազատությունը երաշխավորված է: Մտավոր սեփականության իրավունքը պաշտպանված է:
2. Թույլ չի տրվում ստեղծագործելու գործընթացին միջամտություն, ստեղծագործական գործունեության ոլորտում գրաքննություն:
3. Ստեղծագործության տարածման արգելքը թույլ է տրվում միայն դատարանի որոշմամբ, եթե ստեղծագործության տարածումը խախտում է այլ անձանց իրավունքները:
4. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի հոգ տանել մշակութային ժառանգության պահպանման մասին: Մշակութային ժառանգությունը պաշտպանված է օրենքով:

Հոդված 21. Հավաքների ազատություն

1. Յուրաքանչյուր ոք, բացառությամբ այն անձանց, որոնք ընդգրկված են պաշտպանության ուժերի կամ պետական կամ հանրային անվտանգության պաշտպանության համար պատասխանատու մարմնի կազմում, ունի առանց նախնական թույլտվության հրապարակավ և անգեն հավաքվելու իրավունք:
2. Օրենքով կարող է սահմանվել իշխանության նախնական զգուշացման անհրաժեշտություն, եթե հավաքն անցկացվում է մարդկանց կամ տրանսպորտի տեղաշարժման վայրերում:
3. Իշխանությունները կարող են դադարեցնել հավաքը միայն այն դեպքում, եթե այն ընդունել է հակաօրինական բնույթ:

Հոդված 22. Միավորման ազատություն

1. Միավորման ազատությունը ապահովված է:
2. Միավորումը կարող է լուծարվել միայն նույն միավորման կամ դատարանի որոշմամբ, օրենքով սահմանված դեպքերում և սահմանված կարգով:

Հոդված 23. Քաղաքական կուսակցությունների ազատություն

1. Վրաստանի քաղաքացիներն իրավունք ունեն օրգանական օրենքին համապատասխան ստեղծել քաղաքական կուսակցություն և մասնակցել դրա գործունեությանը:
2. Պաշտպանության ուժերի կամ պետական կամ հասարակական անվտանգության պաշտպանության համար պատասխանատու մարմինների կազմում ընգրկված, դատավորի պաշտոնի նշանակված անձանց անդամակցությունը քաղաքական կուսակցությանը դադարեցվում է:
3. Թույլ չի տրվում այնպիսի քաղաքական կուսակցություն ստեղծել և գործունեություն ծավալել, որի նպատակն է Վրաստանի սահմանադրական կարգի տապալումը կամ բռնությամբ փոխելը, երկրի անկախության նկատմամբ ռոնդգությունը, տարածքային ամբողջականության խախտումը կամ, որը պատերազմ ու բռնություն է քարոզում, բորբոքում ազգային, էթնիկ, երկրամասային, կրոնական կամ սոցիալական թշնամանք: Թույլ չի տրվում քաղաքական կուսակցություն ստեղծել տարածքային հատկանիշով:
4. Քաղաքական կուսակցությունը կարող է արգելվել միայն Սահմանադրական դատարանի որոշմամբ՝ օրգանական օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով:

Հոդված 24. Ընտրական իրավունք

1. Վրաստանի յուրաքանչյուր 18 տարին լրացած քաղաքացի իրավունք ունի մասնակցել հանրաքվեի, պետական, ինքնավար հանրապետության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններին: Ընտրողների ազատ կամարտահայտումն ապահովված է:
2. Ընտրություններին և հանրաքվեին մասնակցելու իրավունք չունի քաղաքացին, որը դատարանի որոշմամբ գտնվում է քրեակատարողական հիմնարկում՝ առանձնապես

ծանր հանցագործության համար, կամ դատարանի որոշմամբ ճանաչվել է աջակցություն ստացող, և տեղավորված է համապատասխան ստացիոնար բուժհաստատությունում:

Հոդված 25. Հանրային պաշտոն զբաղեցնելու իրավունք

1. Վրաստանի յուրաքանչյուր քաղաքացի իրավունք ունի զբաղեցնել ցանկացած հանրային պաշտոն, եթե նա բավարարում է օրենքով սահմանված պահանջները: Հանրային ծառայության պայմանները սահմանվում են օրենքով:
2. Վրաստանի նախագահի, վարչապետի կամ խորհրդարանի նախագահի պաշտոնը չի կարող զբաղեցնել Վրաստանի քաղաքացին, որը միաժամանակ այլ պետության քաղաքացի է:

Հոդված 26. Աշխատանքի ազատություն, արհմիությունների ազատություն, գործադուլի իրավունք և ձեռնարկատիրության ազատություն

1. Աշխատանքի ազատությունը երաշխավորված է: Յուրաքանչյուր ոք ունի աշխատանքի ազատ ընտրելու իրավունք: Անվտանգ աշխատանքային պայմանների և աշխատանքային այլ իրավունքներ պաշտպանված են օրգանական օրենքով:
2. Յուրաքանչյուր ոք, օրգանական օրենքին համապատասխան, ունի արհմիություն ստեղծելու և նրանում միավորվելու իրավունք:
3. Գործադուլի իրավունքը ճանաչված է: Սույն իրավունքի իրականացման պայմաններն ու կարգը սահմանվում են օրգանական օրենքով:
4. Ձեռնարկատիրության ազատությունը երաշխավորված է: Արգելվում է մենաշնորհային գործունեությունը, բացառությամբ օրենքով թույլ տրված դեպքերի: Սպառողների իրավունքները պաշտպանված են օրենքով:

Հոդված 27. Կրթության իրավունք և ակադեմիական ազատություն

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի կրթություն ստանալու և դրա ձևն ընտրելու իրավունք:
2. Նախադպրոցական դաստիարակությունն ու կրթությունն իրականացվում են օրենքով սահմանված կարգով: Տարրական և հիմնական կրթությունը պարտադիր են: Հանրակրթությունն ամբողջությամբ ֆինանսավորվում է պետության կողմից՝ օրենքով սահմանված կարգով: Քաղաքացիներն իրավունք ունեն օրենքով սահմանված կարգով պետական ֆինանսավորմամբ ստանալ մասնագիտական և բարձրագույն կրթություն:
3. Ակադեմիական ազատությունն ու բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ինքնավարությունն ապահովված են:

Հոդված 28. Առողջության պահպանության իրավունք

1. Քաղաքացու՝ մատչելի և որակյալ առողջապահական ծառայությունների իրավունքը երաշխավորված է օրենքով:
2. Պետությունը վերահսկում է բոլոր առողջապահական հաստատությունները և բժշկական ծառայությունների որակը, կանոնակարգում է դեղագործական արտադրությունը և դեղագործական միջոցների շրջանառությունը:

Հոդված 29. Շրջակա միջավայրի պահպանության իրավունք

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի առողջության համար անվնաս միջավայրում ապրելու, բնական միջավայրից և հանրային տարածքից օգտվելու իրավունք: Յուրաքանչյուր ոք ունի շրջակա միջավայրի վիճակի մասին ժամանակին ամբողջական տեղեկատվություն ստանալու իրավունք: Յուրաքանչյուր ոք ունի շրջակա միջավայրի մասին հոգ տանելու իրավունք: Բնապահպանական հարցերի վերաբերյալ որոշումների կայացմանը մասնակցելու իրավունքը երաշխավորված է օրենքով:
2. Ներկա և ապագա սերունդների շահերի նախատեսմամբ շրջակա միջավայրի

պահպանությունը և բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործումը ապահովված են օրենքով:

Հոդված 30. Ամուսնության իրավունք, մայրերի և երեխաների իրավունքներ

1. Ամուսնությունը, որպես ընտանիք կազմելու նպատակով տղամարդու և կնոջ միություն, հիմնվում է ամուսինների իրավական հավասարության և կամավորության վրա:
2. Մայրերի և երեխաների իրավունքները պաշտպանվում են օրենքով:

Հոդված 31. Դատավարական իրավունքներ

1. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի դիմել դատարան՝ իր իրավունքները պաշտպանելու համար: Գործի արդարացի և ժամանակին քննության իրավունքը երաշխավորված է:
2. Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի, որ դատվի միայն այն դատարանի կողմից, որի դատագործությանը վերաբերում է իր գործը:
3. Պաշտպանության իրավունքը երաշխավորված է: Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի դատարանում իր իրավունքները պաշտպանել անձամբ կամ փաստաբանի միջոցով, ինչպես նաև, օրենքով սահմանված դեպքերում՝ ներկայացուցչի միջոցով: Փաստաբանի իրավունքների անխտչընդոտ իրականացումը և փաստաբանների ինքնակազմակերպման իրավունքը երաշխավորված է օրենքով:
4. Մեղադրյալն իրավունք ունի պահանջել, որ իր վկաները կանչվեն և հարցաքննվեն այնպիսի պայմաններում, ինչպիսի պայմաններում կանչվել և հարցաքննվել են մեղադրող կողմի վկաները:
5. Անձը համարվում է անմեղ, քանի դեռ նրա մեղավորությունը ապացուցված չէ օրենքով սահմանված կարգով՝ դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած մեղադրական դատավճռով:
6. Ոչ ոք պարտավոր չէ ապացուցել իր անմեղությունը: Մեղավորության ապացուցման պարտականությունը կրում է մեղադրող կողմը:
7. Անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշումը պետք է հիմնված լինի հիմնավոր ենթադրության վրա, իսկ մեղադրական դատավճիռը՝ անհերքելի ապացույցների վրա: Ցանկացած կասկած, որը չի կարող հաստատվել օրենքով սահմանված կարգով, պետք է վճռվի իսկապես մեղադրյալի:
8. Ոչ ոք չի կարող կրկին դատվել նույն հանցագործության համար:
9. Ոչ ոք չի կարող դատապարտվել այնպիսի գործողության համար, որը կատարման պահին իրավախախտում չէր համարվում: Օրենքը, եթե այն չի մեղմացնում կամ չի վերացնում պատասխանատվությունը, հետադարձ ուժ չունի:
10. Օրենքի խախտմամբ ձեռք բերված ապացույցն իրավաբանական ուժ չունի:
11. Ոչ ոք պարտավոր չէ ցուցմունք տալ իր կամ այն հարազատների դեմ, որոնց շրջանակը սահմանված է օրենքով:

Հոդված 32. Վրաստանի քաղաքացիություն

1. Վրաստանը պաշտպանում է իր քաղաքացիներին՝ անկախ նրանց գտնվելու վայրից:
2. Վրաստանի քաղաքացիությունը ձեռք է բերվում ծնունդով կամ քաղաքացիության ճանաչմամբ: Վրաստանի քաղաքացիություն ստանալու և այն կորցնելու կարգը, այլ պետության քաղաքացուն Վրաստանի քաղաքացիություն շնորհելու պայմաններն ու կարգը և Վրաստանի քաղաքացու՝ այլ պետության քաղաքացիություն ունենալու պայմանները սահմանվում են օրգանական օրենքով:
3. Քաղաքացիությունից թույլ չի տրվում զրկել:
4. Վրաստանի քաղաքացու Վրաստանից արտաքսումն անթույլատրելի է:
5. Վրաստանի քաղաքացուն չի կարելի հանձնել այլ պետության, բացառությամբ միջազգային պայմանագրով նախատեսված դեպքերի: Քաղաքացուն հանձնելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել դատարան:

4. Վրաստանի քաղաքացու Վրաստանից վտարում թույլ չի տրվում:
5. Վրաստանի քաղաքացուն այլ պետության փոխանցել թույլ չի տրվում, բացառությամբ միջազգային պայմանագրով նախատեսված դեպքերի: Քաղաքացուն փոխանցելու վերաբերյալ որոշումը կարող է բողոքարկվել դատարան:

Հոդված 33. Օտարերկրացիների և քաղաքացիություն չունեցող անձանց իրավունքներ

1. Վրաստանում բնակվող այլ պետության քաղաքացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինքնունեն Վրաստանի քաղաքացուն հավասար իրավունքներ և պարտականություններ, բացի Սահմանադրությամբ և օրենքով նախատեսված բացառություններից:
2. Պետությունն իրավասու է օրենքով սահմանել այլ պետության քաղաքացիների և քաղաքացիություն չունեցող անձանց քաղաքական գործունեության սահմանափակում:
3. Միջազգային իրավունքի համընդհանուր ճանաչված նորմերին համապատասխան, օրենքով սահմանված կարգով, Վրաստանը ապաստան է տրամադրում այլ պետության քաղաքացիների և քաղաքացիություն չունեցող անձանց:
4. Թույլ չի տրվում միջազգային իրավունքի համընդհանուր ճանաչված սկզբունքներին և նորմերին հակառակ անձին Վրաստանից վտարել կամ արտահանձնել:

Հոդված 34. Մարդու հիմնական իրավունքների ապահովման ընդհանուր սկզբունքներ

1. Սահմանադրությամբ ամրագրված մարդու հիմնական իրավունքները, դրանց բովանդակության նախատեսմամբ, տարածվում են նաև իրավաբանական անձանց վրա:
2. Մարդու հիմնական իրավունքների իրականացումը չպետք է խախտի այլոց իրավունքները:
3. Մարդու հիմնական իրավունքի սահմանափակումը պետք է համապատասխանի այն օրինական նպատակի նշանակությանը, որի ձեռքբերմանն այն ծառայում է:

Հոդված 35. Վրաստանի Ժողովրդական պաշտպան

1. Վրաստանի տարածքում մարդու իրավունքների պաշտպանությունը վերահսկում է Վրաստանի Ժողովրդական պաշտպանը, որին 6 տարի ժամկետով ընտրում է Խորհրդարանը՝ պատգամավորների ընդհանուր թվի ձայների առնվազն երեք հինգերորդի մեծամասնությամբ: Թույլ չի տրվում նույն անձին երկու անգամ անընդմեջ ընտրել Ժողովրդական պաշտպան:
2. Ժողովրդական պաշտպանի գործունեությանը խոչընդոտների ստեղծումը պատժվում է օրենքով:
3. Ժողովրդական պաշտպանը կարող է ձերբակալվել կամ կալանավորվել, նրա բնականության վայրի կամ աշխատավայրի, ավտոմեքենայի խուզարկություն կամ անձնական խուզարկություն կարող է իրականացվել միայն Խորհրդարանի համաձայնությամբ: Բացառություն է կազմում, երբ նա բռնվել է հանցանք կատարելու պահին, որի մասին անհրաժեշտ է անհապաղ տեղեկացնել Խորհրդարանին: Եթե Խորհրդարանը համաձայնություն չտա, ապա Ժողովրդական պաշտպանը պետք է անհապաղ ազատ արձակվի:
4. Ժողովրդական պաշտպանի լիազորությունը սահմանվում է օրգանական օրենքով:

ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐ*

ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի (UNICEF)

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

**ԱՂՔԱՏՈՒԹՅԱՆ
ԲՈՒՈՐ ԶԵՎԵՐԻ
ՎԵՐԱՅՈՒՄ**

**Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի
2030 թվականի համար.**

մշակվեն արդյունավետ
սոցիալական
պահպանության
ծրագրեր

**ՉԼԻՆԻ ԱՂՔԱՏՈՒԹՅՈՒՆ
Ո՛Չ ՄԻ ԶԵՎՈՎ**

Բոլորին հավասարաչափ
հասանելի լինեն
բազմաթիվ
սպասարկումները

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

**ՍՈՎԻ ՎԵՐԱՅՈՒՄ,
ՊԱՐԵՆԱՅԻՆ
ԱՊԱՀՈՎՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ԲԱՐԵԼԱՎՎԱԾ ՄՆՈՒՆՂ**

**Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի
2030 թվականի համար.**

Բոլորն ունենան անվտանգ,
սննդարար և բավարար
սննդամթերք

**ՈՉ ՈՔ ՔԱՂՅԱԾ
ՉԼԻՆԻ**

հատկապես երեխաները,
մայրերը և անապշտական
մարդիկ

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

* Աղբյուր. Կայուն զարգացման նպատակներ. <https://uni.cf/3KbxnLn>

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ԱՌՈՂՋ ԿՅՈՒՆՔԻ ԵՎ ԲԱՐՐՈՐՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ՄԵԶԱՆԻՑ ՅՈՒՐԱՔԱՆՉՅՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆԸ ԼԻՆԻ ՄԱՏՉԵԼԻ, ՈՒՆԵՆԱՆՔ ԲԱՐԵԿԵՑԻԿ ԵՎ ԱՌՈՂՋ ԿՅՈՒՆՔ

Մայրերի և նորածինների համար ծննդաբերությունը դառնա անվտանգ

Նվազի նորածինների և մինչև 5 տարեկան տարիքի երեխաների մահացությունը

Բոլորն ունենան որակյալ բժշկական օգնություն, հասանելի դեղորայք և պատվաստուկներ

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ՈՐԱԿՅԱԼ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ԲՈԼՈՐԸ ՀԱՎԱՍՏԱՐԱԶՓ ԿԱՐՈՂԱՆԱՆ ՄՏԱՆԱԼ ՈՐԱԿՅԱԼ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

Վերացվի անհավասարությունը կրթական համակարգում

Դպրոցներում ստեղծվի անվտանգ, ներառական և լավատեսական միջավայր

Ավելանա որակյալ ուսուցիչների թվաքանակը

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ԳԵՆԴԵՐԱՅԻՆ ՀԱՎԱՍՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ԿԱՆԱՅՔ ԵՎ ԱԴՋԻՎՆԵՐԸ ՈՒՆԵՆԱՆ ՆՈՒՑՆՊԻՄԻ ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ԻՆՉՊԻՄԻՔ ՏՂԱՄԱՐԴԻԿ ԵՎ ՏՂԱՆԵՐԸ

Վերջ դրվի կանանց և աղջիկների հանդեպ գործադրվող բռնության բոլոր ձևերին ու խտրականությանը

Վերացվեն ժառանգար գործելաձևերը և ավանդույթները, որոնք խոչընդոտում են աղջիկների զարգացմանը

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ՄԱՔՈՒՐ ՋՈՒՐ ԵՎ ՍԱՆՏԱՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ԲՈՒՐ ՍԱՐԴԻԿ ՈՒՆԵՆԱՆ ԱՆՎՏԱՆՔ ԽՄԵԼՈՒ ՋՈՒՐ ԵՎ ՊԱՀՊԱՆՎԱԾ ԼԻՆԵՆ ՍԱՆՏԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐՄԵՐԸ

Բնակչությունը մշտապես լինի տեղեկացված հիգիենայի հարցերի մասին

Պահպանենք ջրի հետ կապված բնական ռեսուրսները, լեռներ, անտառներ, գետեր և այլն

Մշտապես ստուգվի ջրի որակը աղտոտումը նվազեցնելու համար

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ՄԱՏՉԵԼԻ ԵՎ ԿԱՅՈՒՆ ԷՆԵՐԳԻԱ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ՀՈՒՍԱԼԻ ԵՎ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԷՆԵՐԳԱՍՊԱՐԿՈՒՄԸ ԼԻՆԻ ԱՎԵԼԻ ՀԱՍԱՆԵԼԻ

Օգտագործենք առավել նորացվող էներգիա

Բարձրանա էներգաարդյունավետությունը և զարգանան նոր տեխնոլոգիաներ

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ԱՐԺԱՆԱՊԱՏԻՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ԲՈԼՈՐ ՈՒՆԵՆԱՆ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏԻՎ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՅՂ ԹՎՈՒՄ՝ ԿԱՆԱՑՔ, ԵՐԻՏԱՍՍԱՐԴՆԵՐԸ ԵՎ ՍԱՀՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ ԱՆՁԻՆՔ

Նվազի այն երիտասարդների թվաքանակը, ովքեր չեն աշխատում, չեն սովորում կամ չեն անցնում մասնագիտական պատրաստություն

Վե՛րջ տրվի բռնի և երեխաների աշխատանքին

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ, ՆՈՐԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԵՆԹԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵԿԵՑՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ՍՏԵՂԾԵՆ ԿԱՅՈՒՆ ԵՆԹԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՎ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵԿԵՑՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Օժանդակենք նորարարությանը

Բոլորի համար մատչելի լինեն համացանցը և նոր տեխնոլոգիաները

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ՆՎԱԶԱԾ ԱՆՀԱՎԱՍՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ՆՎԱԶԻ ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ԱՆՀԱՎԱՍՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Տնտեսապես ամրապնդվեն աղքատության մեջ ապրող մարդիկ

Մեծանա հատկապես անապաշտպան խմբերին աջակցությունը օրենսդրության և քաղաքականության մակարդակով

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ԿԱՅՈՒՆ ԲԱՂԱՔՆԵՐ ԵՎ ԲՆԱԿԱՎԱՅՐԵՐ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ԲՈԼՈՐ ՈՒՆԵՆԱՆ ՈՐԱԿՑԱԼ, ԱՆՎՏԱՆԳ ԲՆԱԿԱՏԵՂԻ ԵՎ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՄՊԱՍԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Աճի պատրաստվածությունը բնական աղետների նկատմամբ

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ԿԱՅՈՒՆ ՄՊԱՌՈՒՄ ԵՎ ԱՐՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ՄԵԾԱՆԱ ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

Բնակչությունը գիտենա բնության հետ ներդաշնակ ապրելու մասին

Արգելվի ժառանգար քիմիական նյութերի օգտագործումը

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԼԻՄԱՅԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ԿԼԻՄԱՅԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴՐԱ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ՆՊԱՏԱԿՈՎ ԶԵՌՆԱՐԿՎԵՆ ԱՆՀԱՊԱՂ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մարդիկ ավելի լավ լինեն պատրաստված, որպեսզի դիմակայեն կլիմայի փոփոխություններին և բնական աղետների պատճառած վնասին

Կլիմայի փոփոխությունների դեմ ուղղված միջոցառումները ընդգրկվեն ազգային քաղաքականության ռազմավարություններում և պլաններում

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

ՕՎԿԻԱՆՈՍԻ ԵՎ ԾՈՎԻ ՈՒՅՈՒՐՄՆԵՐ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի 2030 թվականի համար.

ԿՐՃԱՏՎԻ ԾՈՎԻ ԵՎ ՕՎԿԻԱՆՈՍՆԵՐԻ ԱՂՏՈՏՈՒՄԸ

Օվկիանոսի և ծովի ռեսուրսները կիրառենք կայուն զարգացման համար

Վերացվի անօրեն ձկնորսությունը

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

**ԵՐԿՐԱԳՆԴԻ
ԷԿՈՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐ**

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում ապրենք

**ԽԱՂԱՊՈՒԹՅՈՒՆ,
ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՎ ԱՄՈՒՐ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻԱՆԵՐ**

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ միասին անվանեց
զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի
լավ աշխարհում ապրենք

ԳՈՐԾՐՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱՆՈՒՆ
ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻ

Վրաստանի և աշխարհի նպատակն է, որպեսզի
2030 թվականի համար.

ԵՐԿՐՆԵՐԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՄԽԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ
ԿԻՐԱՌՄԱՄԲ, ՀԱՄՆԵՆ ԿԱՅՈՒՆ
ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ 17 ՆՊԱՏԱԿԻՆ

Նպատակները նկատի
առնվեն բոլոր երկրների
ռազմավարություններում և
պլաններում

Երկրները բարելավեն
տվյալները և
վիճակագրությունը,
որպեսզի կարողանան
գնահատել զլոբալային
նպատակների
իրականացման
առաջընթացը

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

